

Kallelse till Vård- och omsorgsnämndens sammanträde

Datum och tid: 2026-01-28 kl. 16:00

Plats: Albert Sahlin, Stadshuset Eslöv

Förhinder anmäls till Helena Nilsson, helena.nilsson2@eslov.se, 0413-62171

Ärenden

- | | | |
|----|---|----------|
| 1 | Val av justerare | |
| 2 | Uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2025 | 2026/24 |
| 3 | Information om medarbetarenkät | |
| 4 | Vård- och omsorgsnämndens bokslut 2025 | 2026/23 |
| 5 | Uppföljning av intern kontroll 2025 | 2026/26 |
| 6 | Plan för intern kontroll 2026 | 2025/427 |
| 7 | Riktlinjer för medboende i vård- och omsorgsboende | 2025/377 |
| 8 | Revidering av riktlinjer för trygghetsboende | 2025/379 |
| 9 | Revidering av ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete | 2025/376 |
| 10 | Upphävande av riktlinje för hantering av privata medel inom Vård och Omsorg | 2025/378 |
| 11 | Lokalförsörjningsplan för vård- och omsorgsnämnden 2027-2031 | 2026/19 |
| 12 | Yttrande över förslag till gemensamt reglemente för kommunstyrelsen och nämnder i Eslövs kommun | 2025/426 |
| 13 | Förvaltningschefen informerar | |
| 14 | Redovisning av delegeringsbeslut | 2026/42 |
| 15 | Anmälningar för kännedom | 2026/43 |

Ordförande

Tony Hansson (S)

2025-12-17

Paulina Pålsson

+4641362187

paulina.palsson@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse. Uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2025. Uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2025

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden godkänner uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet för 2025.

Ärendebeskrivning

Som ett led i det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) genomförs årligen en uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet i Eslövs kommun. Syftet med uppföljningen är att säkerställa att arbetsmiljöarbetet bedrivs enligt Eslövs kommuns policy för arbetsmiljö och hälsa samt gällande lagar och föreskrifter. Uppföljning av aktiva åtgärder genomförs vid samma tillfälle. Arbetet med Aktiva åtgärder genomförs för att motverka diskriminering. Årlig uppföljning av SAM och aktiva åtgärder undersöks genom en checklista som fylls i av chef tillsammans med skyddsombud. Checklistan baseras på Arbetsmiljöverkets föreskrift om Systematiskt arbetsmiljöarbete AFS2023:1 och AFS2023:2 samt diskrimineringslagen (2008:567). Svaren registreras digitalt i riskhanteringssystemet KIA.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse avseende årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet 2025
- Sammanställning av uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete för Vård och Omsorg 2025
- Protokoll från förvaltningsövergripande samverskansmöte den 9 december 2025
- Handlingsplan

Beredning

Den årliga uppföljningen har för 2025 resulterat i 41 besvarade checklistor. En del chefer svarar för hela sitt område och en del per enhet (till exempel

per boende) vilket gör att antalet besvarade checklistor varierar från år till år. Resultatet av den årliga uppföljningen visar överlag på ett väl fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete inom förvaltningen Vård och Omsorg.

I årets uppföljning är det en fråga som besvarats med nej som uppnår över 25%. Det är följande fråga:

”Är våra mål för den organisatoriska- och sociala arbetsmiljön (OSA - mål) tydliga och välkända?”.

Därav upprättar förvaltningen en handlingsplan med åtgärder.

De frågor som besvarats nej men inte uppnår en nivå på 25% har de enskilda enheterna planerade åtgärder på enhetsnivå.

Beslutet skickas till

Kommunledningskontoret

Ingrid Westerlund
Förvaltningschef

Paulina Pålsson
HR-konsult

Sammanställning årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet 2025

Som ett led i det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) genomförs årligen en uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet i Eslövs kommun. Syftet med uppföljningen är att säkerställa att arbetsmiljöarbetet bedrivs enligt Eslövs kommuns policy för arbetsmiljö och hälsa samt gällande lagar och föreskrifter. Uppföljning av aktiva åtgärder genomförs vid samma tillfälle. Arbetet med Aktiva åtgärder genomförs för att motverka diskriminering. Årlig uppföljning av SAM och aktiva åtgärder undersöks genom en checklista som fylls i av chef tillsammans med skyddsombud. Checklistan baseras på Arbetsmiljöverkets föreskrift om Systematiskt arbetsmiljöarbete AFS2023:1, Planering och organisering av arbetsmiljöarbete AFS2023:2 kap2 §5 samt Diskrimineringslagen (2008:567) kap 3. Svaren registreras digitalt i riskhanteringssystemet KIA.

Den årliga uppföljningen har för 2025 resulterat i 41 besvarade checklistor. En del chefer svarar för hela sitt område och en del per enhet (till exempel per boende) vilket gör att antalet besvarade checklistor varierar från år till år. Resultatet av den årliga uppföljningen visar överlag på ett väl fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete inom Vård- och omsorgsförvaltningen.

Nedan redovisas paragraferna i berörda AFS:ar tillsammans med delar av verksamheternas svar på årets checklista för årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet.

§ 5 Arbetsgivaren ska se till att det systematiska arbetsmiljöarbetet bedrivs som en del av den dagliga verksamheten. Det ska omfatta alla fysiska, organisatoriska och sociala förhållanden som har betydelse för arbetsmiljön.

På förvaltningens samtliga enheter ingår alla delar i det systematiska arbetsmiljöarbetet som en naturlig del i den dagliga verksamheten. I samband med att förändringar sker i verksamheten tar man hänsyn till arbetsmiljöfrågor.

§ 6 Arbetsgivaren ska ge arbetstagarna, skyddsombuden alternativt arbetsmiljöombuden, studerandeskyddsombuden och elevskyddsombuden möjlighet att medverka i det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Arbetstagarna och skyddsombuden ges möjlighet att medverka i det systematiska arbetsmiljöarbetet bland annat genom fungerande samverkansgrupper samt APT. Vissa skyddsombud anser att de saknar tillräcklig arbetsmiljöutbildning för sitt uppdrag, då många skyddsombud är nya har de inte hunnit gå utbildningen "Bättre arbetsmiljö". De enheter som är berörda har planerat att skyddsombuden ska delta på den kommunövergripande utbildningen "Bättre arbetsmiljö".

§ 7 Arbetsgivaren ska se till att det finns en arbetsmiljöpolicy som beskriver hur arbetsmiljöförhållandena ska vara i arbetsgivarens verksamhet, för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt uppnå en tillfredsställande arbetsmiljö.

Det finns en arbetsmiljöpolicy som medarbetarna känner till och vet vart man hittar den. Flera svarar nej på frågan om målen för det organisatoriska- och sociala arbetsmiljöarbetet (OSA-målen) är tydliga och kända på arbetsplatsen.

§ 8 Arbetsgivaren ska se till att det finns rutiner som beskriver hur det systematiska arbetsmiljöarbetet ska gå till.

Det finns en arbetsmiljöpolicy som är tillgänglig för alla medarbetare att ta del av och 40 av 41 svarande uppger att det systematiska arbetsmiljöarbetet bedrivs i enlighet med rutinen. Majoriteten av medarbetarna vet att det finns en riktlinje för rehabilitering och vet vart de kan hitta den.

§ 9 Arbetsgivaren ska fördela uppgifterna i det systematiska arbetsmiljöarbetet till en eller flera chefer, arbetsledare eller andra arbetstagare i verksamheten.

Verksamheterna har en fungerande fördelning och uppföljning av arbetsmiljöuppgifter. Fördelningen av arbetsmiljöuppgifter, befogenheter och resurser finns skriftlig. I svaren uppges också att chef och arbetsledare har tillräcklig arbetsmiljöutbildning för sitt uppdrag bland annat om hur man förebygger och hanterar ohälsosam arbetsbelastning samt kränkande särbehandling.

En verksamhet uttrycker att enhetschef har kunskap i det systematiska arbetsmiljöarbetet men att man löpande på APT arbetar med att öka medarbetarnas och skyddsombudens kunskap.

§ 10 Arbetsgivaren ska se till att alla arbetstagare har tillräckliga kunskaper om arbetet, och riskerna i arbetet, för att ohälsa och olycksfall ska kunna förebyggas och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås. Om det finns allvarliga risker i arbetet, ska det finnas skriftliga instruktioner för hur arbetet ska utföras säkert. Instruktionerna ska vara anpassade efter målgrupp och hållas aktuella.

Arbetstagarna har kunskaper om arbetet och risker och det finns skriftliga instruktioner för riskfyllda arbetsuppgifter, det säkerställs att dessa rutiner följs. En enhet uttrycker att man brister när det kommer till introduktionen för nyanställd personal men planerat att arbeta vidare med frågan på kommande APT.

§ 11-13 Arbetsgivaren ska regelbundet undersöka arbetsmiljöförhållandena, för att bedöma risker för ohälsa och olycksfall i arbetet. När ändringar i verksamheten planeras, ska arbetsgivaren undersöka om ändringarna medför risker för ohälsa eller olycksfall och bedöma dessa. Riskbedömningar ska alltid dokumenteras skriftligt. Av dokumentationen ska det framgå vilka riskerna är, och om de är allvarliga. Om någon arbetstagare råkar ut för ohälsa eller olycksfall i arbetet, eller om något allvarligt tillbud inträffar i arbetet, ska arbetsgivaren utreda orsakerna så att risker för ohälsa och olycksfall kan förebyggas. Arbetsgivaren ska omedelbart, eller så snart det är praktiskt möjligt, genomföra de åtgärder som behövs för att förebygga ohälsa och olycksfall i verksamheten samt för att även i övrigt uppnå en tillfredsställande arbetsmiljö. Åtgärder som inte genomförs omedelbart ska dokumenteras skriftligt i en handlingsplan, där det framgår när varje åtgärd ska vara genomförd och vem som ska se till att den genomförs. Genomförda åtgärder ska kontrolleras

I enlighet med rutiner undersöks, bedöms, åtgärdas och utvärderas risker fortlöpande vad gäller den fysiska, psykiska och sociala arbetsmiljön, samt vid planering av ny eller förändrad verksamhet. Dock finns det tre verksamheter som uppger brister i att genomföra riskbedömningar vid förändringar i verksamheterna. En enhet uppger brister i att arbeta med

uppföljning av åtgärder men ska sätta upp uppföljning som en stående punkt i dagordningen i rätt forum.

§ 14 Arbetsgivaren ska varje år följa upp det systematiska arbetsmiljöarbetet. Den årliga uppföljningen ska visa om arbetsmiljöarbetet bedrivs enligt bestämmelserna i dessa föreskrifter och om det fungerar.

Samtliga enhetschefer har genomfört checklistan för att följa upp det systematiska arbetsmiljöarbetet.

§ 15 Arbetsgivaren ska anlita företagshälsovård, eller motsvarande sakkunnig hjälp utifrån, om det inte finns tillräcklig kompetens inom den egna verksamheten för det systematiska arbetsmiljöarbetet, eller för arbetet med arbetsanpassning och rehabilitering

Samtliga enheter svarar att de tar hjälp av företagshälsovården när det inte finns tillräcklig kompetens inom verksamheten. Hjälpen tas i blandade frågor så som arbetsmiljöarbete, arbetsanpassningar, rehabilitering med mera.

Diskrimineringslagen 3 kap Aktiva åtgärder 1 § 1 led med det systematiska arbetsmiljöarbetet ska arbetsgivaren undersöka, analysera, vidta åtgärder, följa upp och utvärdera arbetsförhållanden utifrån samtliga diskrimineringsgrunder. Arbetsgivaren är enligt diskrimineringslagen 2008:567 skyldig att bedriva ett aktivt arbete för att motverka diskriminering och verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett diskrimineringsgrund. Ingen får missgynnas av arbetsförhållanden på grund av någon diskrimineringsgrund. Diskrimineringsgrunderna är: kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Riktlinjer mot kränkande särbehandling och diskriminering är kända på arbetsplatserna. Samtliga uppger att anpassningar görs arbetsmiljön utifrån olika behov och förutsättningar. Enheterna följer Eslövs kommuns riktlinjer för rekrytering och de som deltar har kunskap om diskrimineringslagens krav. Medarbetare, män som kvinnor, uppmuntras till likvärdigt uttag av föräldraledighet och VAB. Cheferna uppger att de har information och utbildning för en rättvis och icke-diskriminerande lönesättning. För medarbetarna är kriterierna för lönesättning tydliga och kända och alla

erbjuds resultat- och utvecklingssamtal där bland annat behovet om kompetensutveckling kan tas upp.

Åtgärder

I årets uppföljning är det en fråga som besvarats med nej som uppnår över 25%. Det är följande fråga:

”Är våra mål för den organisatoriska- och sociala arbetsmiljön (OSA - mål) tydliga och välkända?”.

Därav upprättar förvaltningen en handlingsplan med åtgärder som bifogas som en bilaga.

De frågor som besvarats nej men inte uppnår en nivå på 25% har de enskilda enheterna planerade åtgärder på enhetsnivå.

GENOMFÖRANDE

☐ Utförd

Klara rader: 10/10

Klara åtgärder: 0/2

Ansvarig: Ingrid Westerlund

Datum: 2025-12-02 *Enhet:* .Ledningsgruppen VoO (3A)

Beskrivning: Åtgärder

I årets uppföljning är det en fråga som besvarats med en nej som uppnår över 25%. Det är följande fråga:
"Är våra mål för den organisatoriska- och sociala arbetsmiljön (OSA - ,ål) tydliga och välkända?".
Därför upprättar förvaltningen en handlingsplan med åtgärder.

Deltagare: Ingrid Westerlund, Paulina Pålsson, Sandra Vainonen

DEFINITIONER FÖR RISKVÄRDERING



RISKANALYS/RISKBEDÖMNING OCH HANDLINGSPLAN, MALL

Beskrivning av eller instruktioner för mallen: Detta är en mall för riskbedömning och handlingsplan. Mallen fylls i utifrån konstaterade risker i arbetsmiljön som ska åtgärdas. Gör följande steg:

- 1) Beskriv riskområde/riskkälla och konsekvenser.
- 2) Gör en riskbedömning (Låg, medel, hög) av riskområdet under fältet "Risk".
- 3) Lägg till åtgärder genom att trycka på skiftnyckelsymbolen. Uppföljning av åtgärder ska dokumenteras. Om en åtgärd inte får effekt, kan du lägga till flera åtgärder.
- 4) Avslutande uppföljning av hela riskanalys/riskbedömning görs under fliken "Uppföljning".

Nr	Beskriv riskområde/riskkälla	Konsekvenser	Risk			
1	I årets uppföljning är det en fråga som besvarats med en nej som uppnår över 25%. Det är följande fråga: "Är våra mål för den organisatoriska- och sociala arbetsmiljön (OSA - mål) tydliga och välkända?".	Medarbetarna känner inte till OSA målen vilket leder till att medarbetare inte känner till arbetsgivarens vision för arbetsmiljöarbetet. Kan vara en grund för otydlighet.	M			
Åtgärd						
Nr	Åtgärdsrubrik	Åtgärd	Utförare	Åtgärdssteg	Åtgärdstyp	Klardatum:
1	Ta fram material	HR - strateg för arbetsmiljö ska ta fram APT material för att prata om arbetsmiljö policy samt OSA - mål	Westerlund, Ingrid Malin Fremling		Planerad	2026-01-31 Klar
2	Presentera material	Varje enhetschef ska ha presenterat APT materialet på APT.	Ingrid Westerlund, samtliga enhetschefer		Planerad	2026-08-31 Klar
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						

UPPFÖLJNING

Klara rader: 10/10 Klara åtgärder: 0/2

Uppföljningsansvarig

Klar

Klar den



Kommentar

2026-01-23

Camilla Nilsson

+4641362986

camilla.nilsson2@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse. Bokslut 2025 för vård- och omsorgsnämnden

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden beslutar att anta upprättat bokslut för 2025 och översända det till kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning

Förvaltningen har upprättat ett förslag till bokslut 2025 i enlighet med Kommunledningskontorets direktiv.

Beslutsunderlag

- Bokslut 2025, VoO
- Måluppföljning 2025, VoO
- Verksamhetsmått 2025, VoO

Beredning

Vård- och omsorgsnämnden redovisar för 2025 en positiv avvikelse på 4,1 mnkr i förhållande till budget. Liksom tidigare år, har nämnden under 2025 mottagit flera statsbidrag. De största avser satsningar för att säkerställa en god omsorg samt hälso- och sjukvård för äldre personer (12,5 mnkr), samt äldreomsorgslyftet (5,2 mnkr). Statsbidragen påverkade inte årets ekonomiska utfall, men möjliggjorde specifika satsningar under året. I stort sett samtliga tilldelade medel har förbrukats under året, med reservation för att återrapportering till Socialstyrelsen sker under 2026.

Resultatet fördelas enligt nedanstående tabell och inkluderar statsbidrag:

Äldreomsorgen	+2,4 mnkr
Funktionsnedsättning	-3,7 mnkr
Socialtjänst över 18 år	+4,0 mnkr
Ekonomiskt bistånd	+1,2 mnkr
Förvaltningsövergripande	+0,2 mnkr

Beslutet skickas till
Kommunstyrelsen

Ingrid Westerlund
Förvaltningschef

Camilla Nilsson o Sofia Barring
Controller

Vård- och omsorgsnämnden

Ordförande:	Tony Hansson
Förvaltningschef:	Ingrid Westerlund
Budgetavvikelse (mnkr)	4,1 mnkr

Händelser av väsentlig betydelse

Inom hela Eslövs kommun pågår en digitaliseringsresa och övergång till M365. För vård- och omsorgsverksamheterna har detta under 2025 inneburit inköp av datorer och telefoner för cirka 2,0 mnkr. Övergången har även inneburit nya arbetssätt, vilket har krävt resurser i form av tid i implementeringsfasen.

Statsbidrag och satsningar

Vård- och omsorgsnämnden har, liksom tidigare år, under 2025 mottagit flera statsbidrag. De största avser satsningar för att säkerställa en god omsorg samt hälso- och sjukvård för äldre personer (12,5 mnkr), samt äldreomsorgslyftet (5,2 mnkr). Statsbidragen påverkade inte årets ekonomiska utfall, men möjliggjorde specifika satsningar under året. I stort sett samtliga tilldelade medel har förbrukats under året, med reservation för att återrapportering till Socialstyrelsen sker under 2026.

Då besked om nya statsbidrag fås först en bit in på året är det utmanande för vård- och omsorgsnämnden att planera och bedriva satsningar över tid. Kostnaderna kopplade till statsbidragen behöver därför vara av tillfällig karaktär för att undvika framtida underskott.

Under 2025 har statsbidragen möjliggjort satsningar inom demensvården, arbetsmiljön samt utbildningar. Sedan september har en äldreкуратор knutits till den förebyggande och hälsofrämjande enheten, finansierad med statsbidrag. Insatsen har genomfört som ett projekt med ambition att permanentas under 2026. Rollen som äldreкуратор går också i linje med nya socialtjänstlagen utifrån att erbjuda förebyggande och hälsofrämjande insatser.

Statsbidrag som riktar sig specifikt till sjuksköterskeenheten och rehabenheten är god och nära vårdpengar där vård- och omsorgsnämnden för 2025 erhöll 2,8 mnkr. Här har statsbidraget precis som ovan möjliggjort satsningar inom utbildning men även viss personalförtätning.

Personal och arbetsmiljö

Under 2025 har alla medarbetare inom äldreomsorgen erbjudits heltidsanställning. På boendena inom äldreomsorgen har antalet heltidsanställda ökat från 73 procent till 95 procent.

Inom hemvården har 97 procent en heltidsanställning. Vård- och omsorgsnämndens hälsotal ligger på en stabil nivå, ca 93 procent. Det är framför allt inom andelen långtidssjukskrivningar som en förbättring skett under det senaste året. Antalet

långtidssjukskrivna, dvs sjukskriven mer än 365 dagar var för 2025 10st, motsvarande siffra för 2024 var 25 stycken.

Under året har ett Jobbspår genomförts vilket är ett samarbete mellan flera enheter inom Eslövs kommun och Arbetsförmedlingen. 11 deltagare som stått utanför arbetsmarknaden har rustats genom praktik, studier och språkstöd till en anställning inom vården. En satsning som ger positiva effekter på samhälls-, grupp- och individnivå.

Den nya Socialtjänstlagen som trädde i kraft under sommaren har i stort sett inneburit en omställning för samtliga vård- och omsorgsnämndens verksamheter. Den nya lagen har fokus på förebyggande insatser, insatser för att främja jämlika levnadsvillkor och har ett tydligare barnperspektiv. I samarbete med kultur och fritidsnämnden och barn- och familjenämnden ingår vård- och omsorgsnämnden i det nystartade Navet. Fokus kommer även att ske inom LSS handläggningen genom en projektanställning vars syfte är att skapa förutsättningar för en sammanhållande handläggning enligt LSS och socialtjänstlagen. Under hösten 2025 genomfördes planeringsdagar för samtliga medarbetare inom hemvården tillsammans med rehab-personal och sjuksköterskor. Syftet var att stärka det tvärprofessionella teamarbetet med utgångspunkt i nya förändrade arbetssätt kopplade till nya socialtjänstlagen och Nära vård.

God ekonomisk hushållning och ekonomisk ställning

MÅLUPPFÖLJNING

Tillväxt och hållbar utveckling: Genom att arbeta och presentera två nya teknikvinningar/arbetsätt är tanken att verksamheten hela tiden ska bli bättre och effektiviseras. Därför kopplas detta mål också till målet om god ekonomisk hushållning. Genom RPA, som är en robot-lösning inom utbetalning av ekonomiskt bistånd, sparas tid för personalen och flödet blir mer effektivt. LifeCare aktivitetsplanering ökar både effektiviteten i verksamheten och kvaliteten för brukarna. Flera andra projekt är pågående vilket gör att målet bedöms bli uppfyllt både under året och mandatperioden.

Trygg och säker kommun: Trygghetsmätningarna visar olika utvecklingar inom verksamheterna. Inom hemvården har resultaten förbättrats över tid, medan särskilt boende uppvisar en något lägre nivå jämfört med tidigare mätningar. Arbetet med insatsbeskrivningar har genomförts inom delar av verksamheten. Inom hemvården finns en insatsbeskrivning som delas ut i samband med uppstart av insatser. Informationsfoldrar har delats ut inom särskilt boende och hemtjänst. Arbetet inom området funktionsnedsättning är påbörjat men ännu inte färdigställt. Sammantaget visar uppföljningen att indikatorerna utvecklats olika inom verksamheterna och att arbetet med insatsbeskrivningar befinner sig i olika skeden. Mot denna bakgrund har målet bedömts som delvis uppfyllt.

Då vård- och omsorgsnämnden ständigt arbetar med riktade insatser för att erbjuda äldre kommuninvånare vägledning bedöms målet bli uppfyllt både under året och mandatperioden. Exempelvis har en äldreкуратор, som erbjuder vägledning både i grupp och individuellt, anställts på projekt som kommer att fortsätta under 2026 och utvärderas därefter.

Fokus på medborgarna behov: Vård- och omsorgsnämnden har många olika samarbeten som uppföljningen av indikatorerna visar. Därmed bedöms målet uppfyllas både under innevarande året och för mandatperioden.

Attraktiv arbetsgivare: Utifrån indikatorerna uppnås målet först när HME och frisktal når 87 respektive 95 procent. Vård- och omsorgsnämndens HME-index för 2025 blev 78 och frisktalet för perioden januari till november var 92,5 procent. Trots vissa förbättringar bedömer inte vård- och omsorgsnämnden att målet kan uppnås.

EKONOMISK ANALYS

Vård- och omsorgsnämnden redovisar för 2025 en positiv avvikelse på 4,1 mnkr i förhållande till budget. I utfallet ingår statsbidrag för utökad bemanning av sjuksköterskor på särskilda boende, som vård- och omsorgsnämnden erhöll 2024 som enligt redovisningsprinciper delvis har periodiserats över till 2025. Detta statsbidrag har en resultatpåverkan om 2,0 mnkr för 2025.

Äldreomsorg

Avvikelse per den 31 december 2025, 2,4 mnkr.

Samtliga boende ser en ökad vårdtyngd kopplat till brukare med demensdiagnos med BPSD (beteendemässiga och psykiska symtom). Det kräver en högre personaltäthet över dygnets alla timmar. Personalförstärkning har även behövts både inom korttidsvården och särskilda boenden under året kopplat till andra komplexa ärenden. Antalet externa placeringar uppgår nu till 8st vilket är mer än vad budget ger utrymmer till.

Inför 2025 tilldelades 4,0 mnkr för införandet av heltid som norm på äldreomsorgens boende. Omställningen har varit speciellt utmanande på vissa enheter liksom borttagandet av delade turer.

Inom hemvårdsområdena har en organisationsförändring skett då hemtagningsteamet och nattbemanningen har återgått till respektive hemvårdsområde.

Inom sjuksköterskeenheten har kostnaderna för bemanningssjuksköterskor sjunkit till 1,8 mnkr jämfört med 5,9 mnkr 2024. Förutsättningarna för att rekrytera sjuksköterskor har förbättrats, vilket har möjliggjort anställning av ordinarie personal. Finansieringen av vissa tjänster sker med stöd av ovan nämnda statsbidrag.

Funktionsnedsättning

Avvikelse per den 31 december 2025, -3,7 mnkr.

Inom område funktionsnedsättning ser vi ett försämrat resultat under hösten. Det är bland annat inom personlig assistans externa utförare där vi under hösten haft ett ökat inflöde av brukare. Under hösten har även nya lokaler färdigställts inom dagligverksamhet på Tågarpsvägen vilket inneburit ökade inköp av möbler och lyfthjälpmedel. Även Lapplandsvägen 11B där barn och ungdomsverksamheten inom LSS har delar av sin verksamhet har genomgått renoveringar som färdigställts under hösten. Fortsatt ser vi underskott kopplat till externa placeringar både inom LSS och Socialpsykiatri. Inom Socialpsykiatri gick antalet placeringar ned under sommaren men under hösten steg antalet placeringar igen.

Socialtjänst över 18 år

Avvikelse per den 31 december 2025, 4,0 mnkr.

Under 2025 har antalet placeringar inom framför allt HVB varit betydligt längre än tidigare år totalt 3357st dygn jämfört med 5521st för 2024. Även antalet dygn inom LVM har varit lägre än tidigare år och under årets andra halva har inga LVM dygn verkställts. Dessa två faktorer har medfört att resultatet för enheten blivit betydligt bättre än vad som tidigare prognostiserats.

Ekonomiskt bistånd

Avvikelse per den 31 december 2025, 1,2 mnkr.

Enheten för ekonomiskt bistånd redovisar ett underskott på utbetalt försörjningsstöd på -2,7 mnkr. Tillfälliga intäkter kopplade till ukrainska flyktingar som blivit folkbokförda i Sverige väger upp underskottet. Ett ESF-finansierat projekt som enheten har bedrivit under en 3 årsperiod har nu avslutats. Projektet RIKTA har möjliggjort satsningar för att finna nya arbetssätt för att jobba med målgruppen som står långt från arbetsmarknaden.

Förvaltningsövergripande

Avvikelse per den 31 december 2025, 0,2 mnkr.

Budgeten kopplade till personalens friskvårdsbidrag återfinns inom förvaltningsövergripande. Inför 2025 höjdes bidraget per anställd från 1500kr till 3000kr. Budgettilldelningen baserades på tidigare års uttag om 1,6 mnkr, medan det faktiska utfallet för 2025 uppgick till 2,1 mnkr. Detta medför ett underskott om -0,5 mnkr som vägs upp av bland annat överskott på personalkostnader kopplat till tjänstledigheter.

PROGNOSSÄKERHET

Vid vårprognostillfället sattes ett förväntat resultat på -2,5 mnkr vilket justerades upp till 0,0 mnkr vid delåret. Framför allt är det Socialtjänst över 18 år som har ett betydligt bättre utfall än prognostiserat. Här sattes prognosen försiktigt utifrån att enheten ur ett historiskt perspektiv brukar ha fler placeringar. Äldreomsorgen har även den ett förbättrat utfall som är kopplat till verksamhetens statsbidrag. Funktionsnedsättning är den enhet som har ett försämrat utfall i förhållande till sin prognos vilket är beskrivet ovan utifrån ökat inflöde av brukare inom personlig assistans och nya lokaler.

INVESTERINGAR

Vård och omsorgsnämnden håller på att ta fram en ny investeringsrutin för att hantera framtida investeringar i enlighet med kommunens uppsatta riktlinjer.

Under 2025 har statsbidrag möjliggjort ett flertal investeringar till syfte att förbättra bland annat arbetsmiljön inom äldreomsorgen.

TABELLER

Resultaträkning

	Bokslut 2024	Budget 2025	Bokslut 2025	Avvikelse 2025
Intäkter	186,3	130,3	258,8	128,5
Personalkostnader	-617,7	-555,8	-650,6	-94,8
Övriga kostnader	-315,8	-370,0	-400,1	-30,1
Kapitalkostnader	-0,7	-0,8	-0,3	0,5
Summa nettokostnader	-747,9	-796,3	-792,2	4,1

Driftredovisning

	Bokslut 2024	Budget 2025	Bokslut 2025	Avvikelse 2025
Politisk verksamhet	-1,1	-1,4	-1,2	0,2
Alkoholtillsyn	0,0	0,2	0,0	-0,2
Äldreomsorg	-348,3	-398,7	-396,3	2,4
LSS	-235,2	-237,8	-239,8	-2,0
Socialpsykiatri	-31,6	-31,4	-33,1	-1,7
Socialtjänst över 18år	-31,4	-30,5	-26,5	4,0
Förvaltningsgemensamt	-46,9	-39,8	-39,6	0,2
Ekonomiskt bistånd	-53,5	-56,9	-55,7	1,2
Summa nettokostnader	-748,0	-796,3	-792,2	4,1

Investeringsredovisning

Projekt	Projekt- nummer	Investerings- ram senaste KF-beslut	Redovisat till och med 2025-12	Prognos totalutgift	Tidpunkt för färdigställande	Budget 2025	Bokslut 2025	Avvikelse 2025
Ny teknik	93101					-1,0	-1,0	0,0
Inventarier boendeenheter mm	93200					-1,0	-1,0	0,0
								0,0
								0,0
Summa		0,0	0,0		0,0	-2,0	-2,0	0,0

Uppföljning av riktade statsbidrag 2025

Bidragsgivare och benämning på bidrag	Sökt bidrag, Belopp (tkr) och tidsperiod	Beviljat statsbidrag, Belopp (tkr) och tidsperiod	Redovisat 2025, Belopp tkr	Återbetalning
Socialstyrelsen, Nya SoL	3 751, 250101-251231	3 751, 250101-25131	1 829	0
Socialstyrelsen, VFU	538, 250101-251231	538, 250101-251231	42	0
Socialstyrelsen, Säkerställa god vård	12 535, 250101-251231	12 535, 250101-251231	12 535	0
Socialstyrelsen, Äldreomsorgslyftet	5 180, 250101-251231	5 180, 250101-251231	5 180	0
Socialstyrelsen, God och nära vård	2 803, 250101-251231	2 803, 250101-251231	2 803	0
Socialstyrelsen, HAB-ersättning	1 538, 250101-251231	1 538, 250101-251231	1 538	0
Socialstyrelsen, Bostad först	405, 250101-251231	405, 250101-251231	89	0
Socialstyrelsen, Våldsutsatta stadig boende	749, 250101-251231	500, 250101-251231	0	500
Jämställdhetsmyndigheten, Våldförebyggande arbete	873, 250101-261231	873, 250101-261231	308	0
Länsstyrelsen, Personligt ombud	392, 250101-251231	392, 250101-251231	392	0
Socialstyrelsen, Hälsosamtal	295, 250101-251231	295, 250101-251231	81	214

Verksamhetsmått 2025

	januari	februari	mars	april	maj	juni	juli	augusti	september	oktober	november	december
Hemvård												
Beviljad tid	13 958	13 719	13 795	13 595	13 993	14 111	14 230	14 041	14 184	14 034	13 589	13 420
Utförd tid	11 634	10 347	11 236	10 609	10 833	10 814	10 946	10 486	10 338	10 993	10 558	10 769
Antal trygghetslarm	913	940	955	944	944	946	949	948	933	933	925	943
Antal personer med hemgångsstöd (HGT)	28	24	19	20	24	4	18	18	25	27	15	17
SÄBO												
Antal i kö	1	5	4	5	11	3	10	17	16	7	5	9
Antal som väntat mer än tre månader	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Antal verkställda boendebeslut	246	248	245	245	251	254	250	251	252	254	242	248
Omsättningstal	8	7	3	6	2	8	7	4	9	10	10	9
Kapacitet boendeplatser	253	253	253	253	253	253	253	253	253	253	253	253
Antal externa boendebeslut	7	7	7	7	7	8	8	8	8	8	8	8
Antal verkställda trygghetsboendebeslut	15	16	16	20	22	23	23	24	24	24	22	24
Antal verkställda korttidsdygn internt	438	324	300	381	380	332	378	425	495	357	277	376
Antal verkställda korttidsdygn externt	0	0	0	0	0	0	0	31	30	31	16	0
Beläggning Ölycke	79,93%	67,26%	55,83%	72,04%	68,46%	58,33%	72,58%	70,97%	89,44%	64,16%	46,48%	64,52%
LSS												
Antal timmar med betalningsansvar SFB, personlig assistans	4 089	4 176	4 437	4 437	4 350	4 437	4 437	4 437	4 437	4 785	4 785	4 785
Antal timmar med betalningsansvar LSS, personlig assistans	4 288	4 288	4 083	3 859	3 859	3 196	3 196	3 196	3 196	4 028	4 028	4 028
Antal verkställda boendebeslut	175	176	169	169	167	168	165	169	167	169	172	171
Antal i kö till boende	7	8	7	7	8	7	7	7	6	7	8	9
Antal som väntat mer än tre månader	5	7	7	7	6	5	6	6	6	6	6	6
Antal externa boendebeslut	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Antal personer med daglig verksamhet, verkställda beslut	208	207	207	208	204	209	211	217	213	221	210	214
Socialpsykiatri												
Antal verkställda boendebeslut	37	37	37	37	36	36	36	36	37	37	38	39
Antal i kö till boende	0	1	1	1	1	1	1	1	1	2	0	3
Antal som väntat mer än tre månader	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0
Antal beslut om boendestöd	81	83	79	79	78	77	79	82	86	94	96	104
Antal externa placeringar	12	12	12	12	11	11	11	11	12	12	13	13
Socialtjänst över 18 år												
Antal vård dygn enligt LVU (IFO vuxen)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Antal vård dygn enligt LVM (IFO vuxen)	62	56	62	60	25	0	0	0	0	0	0	0
Antal vård dygn skyddat boende	245	225	179	164	155	242	237	199	227	293	302	341
Antal vård dygn enligt Sol (IFO vuxen)	466	274	373	307	307	266	264	227	236	171	151	315
Antal personer inom primär behandling	5	6	7	9	4	5	5	5	4	6	6	7
Antal personer inom efterbehandling	7	6	3	4	4	4	7	7	5	2	4	4
Antal andrahandskontrakt	47	48	48	48	48	46	39	39	39	39	39	37
Ekonomiskt bistånd												
Antal nya ärende ekonomiskt bistånd	54	54	52	41	51	44	40	51	66	54	67	73
Antal hushåll som beviljats ek bistånd	400	391	394	395	384	381	366	376	360	356	354	355
Genomsnitt kr/utbetal/hushåll som beviljats beslut	10 206	10 318	11 291	9 131	10 935	10 064	10 774	9 741	10 112	11 027	9 974	11 403
Kostnad beviljat bistånd	4 082 361	4 034 760	4 448 545	3 606 791	4 198 889	3 834 527	3 943 149	3 662 754	3 640 318	3 925 713	3 530 840	4 048 000
Antal inbokade nybesök budget- och skuldrådgivning	8	8	11	6	17	23	3	2	3	11	8	6
Antal pågående ärende budget- och skuldrådgivning	295	289	248	253	265	275	278	279	286	294	300	317
Personal												
Hälsotalet	93,3%	92,5%	92,8%	93,9%	93,5%	92,1%	95,0%	93,6%	93,9%	93,60%	94,00%	94,50%
Andel heltid inom SÄBO	72,9%	88,3%	89,3%	89,8%	90,2%	92,6%	93,0%	93,4%	93,8%	94,1%	94,1%	94,6%
Andel heltid inom Hemvård	96,2%	96,7%	96,2%	96,2%	96,2%	96,1%	96,1%	96,1%	96,6%	97,1%	97,1%	97,1%
Andel heltid inom LSS	82,1%	83,1%	82,9%	84,1%	85,8%	82,1%	82,4%	82,5%	82,7%	82,7%	82,6%	83,8%

Verksamhetsmått 2024

	januari	februari	mars	april	maj	juni	juli	augusti	september	oktober	november	december
Hemvård												
Beviljad tid	13 369	12 440	13 136	12 001	12 513	12 828	13 159	12 649	13 149	13 378	13 192	13 852
Utförd tid	10 140	9 430	9 680	9 603	10 100	9 451	10 339	9 826	9 866	10 674	10 433	11 110
Antal trygghetslarm	925	899	888	898	881	908	912	904	923	932	938	946
Antal personer med hemgångsstöd (HGT)	29	19	15	20	21	24	26	15	21	24	21	27
SÄBO												
Antal i kö	4	15	12	12	21	11	19	20	14	12	8	11
Antal som väntat mer än tre månader	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0
Antal verkställda boendebeslut	253	259	253	259	252	253	254	252	255	257	256	250
Omsättningstal	7	12	4	4	2	9	6	6	8	5	8	13
Kapacitet boendeplatser	253	253	253	253	253	253	253	253	253	253	253	253
Antal externa boendebeslut	6	6	5	6	6	7	7	7	7	6	6	7
Antal verkställda trygghetsboendebeslut	3	4	12	12	12	12	12	13	15	15	15	16
Antal verkställda korttidsdygn internt	346	344	386	292	311	371	465	457	436	414	427	375
Antal verkställda korttidsdygn externt	0	0	0	0	0	0	0	0	29	31	30	31
Beläggning Ölycke	56,10%	64,56%	66,67%	48,15%	49,46%	63,89%	80,11%	81,72%	77,04%	76,88%	80,93%	67,74%
LSS												
Antal timmar med betalningsansvar SFB, personlig assistans	4 263	4 263	4 176	4 176	4 176	4 176	4 176	4 002	4 002	4 089	4 089	4 089
Antal timmar med betalningsansvar LSS, personlig assistans	4 358	4 358	4 187	4 187	4 187	4 531	4 531	4 531	4 288	4 288	4 288	4 288
Antal verkställda boendebeslut	167	166	167	166	166	167	168	168	164	170	163	174
Antal i kö till boende	7	7	8	5	6	7	8	8	8	7	8	8
Antal som väntat mer än tre månader	6	6	7	5	5	5	5	6	7	6	6	6
Antal externa boendebeslut	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5
Antal personer med daglig verksamhet, verkställda beslut	198	198	196	190	192	197	197	202	204	210	206	211
Socialpsykiatri												
Antal verkställda boendebeslut	38	38	37	37	38	39	38	38	38	35	37	37
Antal i kö till boende	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0
Antal som väntat mer än tre månader	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0
Antal beslut om boendestöd	70	76	71	72	76	75	77	80	82	89	85	81
Antal externa placeringar	13	13	10	10	10	13	12	11	10	10	12	16
Socialtjänst över 18 år												
Antal vård dygn enligt LVU (IFO vuxen)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Antal vård dygn enligt LVM (IFO vuxen)	42	29	11	0	0	0	0	31	30	60	70	64
Antal vård dygn skyddat boende	216	176	186	195	236	154	217	173	289	283	244	216
Antal vård dygn enligt SoL (IFO vuxen)	482	411	548	568	545	511	538	312	344	371	428	463
Antal personer inom primär behandling	7	7	9	5	7	7	6	5	4	3	2	3
Antal personer inom efterbehandling	4	3	4	5	5	4	5	7	7	8	8	8
Antal andrahandskontrakt	61	64	66	67	67	59	59	58	57	51	51	47
Ekonomiskt bistånd												
Antal nya ärende ekonomiskt bistånd	45	38	46	37	42	50	43	50	53	59	43	44
Antal hushåll som beviljats ek bistånd	360	356	363	364	369	355	363	372	387	394	391	381
Genomsnitt kr/utbetal/hushåll som beviljats beslut	10 472	10 098	11 039	10 558	10 737	9 083	12 476	10 290	9 427	11 403	8 914	11475
Kostnad beviljat bistånd	3 769 863	3 594 783	4 007 216	3 843 125	3 961 783	3 224 413	4 528 886	3 828 002	3 648 365	4 492 976	3 485 534	4371994
Antal inbokade nybesök budget- och skuldrådgivning	10	23	13	19	13	15	6	21	13	17	22	5
Antal pågående ärende budget- och skuldrådgivning	257	274	277	288	294	302	294	298	299	286	306	301
Personal												
Hälsotalet	89,1%	89,0%	90,9%	91,6%	90,4%	92,6%	93,4%	94,2%	92,9%	91,60%	93,40%	94,00%
Andel heltid inom SÄBO	74,3%	74,1%	72,9%	71,7%	71,8%	72,1%	71,9%	72,1%	71,9%	71,4%	68,90%	69,10%
Andel heltid inom Hemvård	93,3%	94,2%	95,3%	93,6%	95,1%	95,1%	95,1%	95,6%	95,6%	95,6%	95,30%	95,90%
Andel heltid inom LSS	78,7%	78,4%	80,1%	79,2%	81,4%	80,4%	80,1%	81,2%	81,8%	82,1%	81,80%	81,30%

Title	Beskrivning	Kopplat inriktningsmål	Nämnd	År	Rapporteringsperiod	Uppföljning av indikatorer	Resultat innevarande år	Prognos resultat mandatperiodens slut	Analys av måluppföljningen
Attraktiv arbetsgivare	Eslövs kommun ska vara en attraktiv arbetsgivare och präglas av ett gott ledarskap avseende rekrytering, arbetsmiljö och utvecklingsmöjligheter som ska leda till ett ökat frisktal. Målet nås när HME-index är 87 och frisktalet är 95 %.	Attraktiv arbetsgivare	VoO	2025	Helår	HME-index för 2025 är 78. Frisktal jan-nov 92,5%.	Bedöms ej bli uppfyllt	Bedöms delvis bli uppfyllt	Utifrån indikatorerna uppnås målet först när HME och frisktal når 87 respektive 95%. Trots vissa förbättringar bedömer inte Vård- och omsorgsnämnden att målet kan uppnås.
Vi ska ha en ekonomi i balans	Vi ska ha en ekonomi i balans. Mäts med indikatorn budgetavvikelse som ska vara 0 eller positiv vid årets slut	Stabil och sund ekonomi	VoO	2025	Helår	Vård- och omsorgsnämnden har en ekonomi i balans då ett överskott rapporteras.	Bedöms bli uppfyllt	Bedöms bli uppfyllt	Överskottet beror till största delen av mottagna statsbidrag samt färre placeringar inom socialtjänst över 18 år. Detta är faktorer som är svåra att påverka för vård- och omsorgsnämnden.
Nämnden ska arbeta med teknikutveckling och verksamhetsutveckling som gynnar medborgarna och verksamheten genom minst två nya teknikvinningar/ arbetssätt ska presenteras för nämnden årligen.	Minst två nya teknikvinningar ska presenteras nämnden.	Tillväxt och hållbar utveckling	VoO	2025	Helår	Nämnden har implementerat RPA inom Ekonomiskt bistånd och LifeCare Aktivitesplanering inom funktionsnedsättning.	Bedöms bli uppfyllt	Bedöms bli uppfyllt	Genom att arbeta och presentera två nya teknikvinningar/arbetssätt är tanken att verksamheten hela tiden ska bli bättre och effektiviseras. Därför kopplas detta mål också till målet om god ekonomisk hushållning. Genom RPA, som är en robot-lösning inom utbetalning av ekonomiskt bistånd, sparas tid för personalen och flödet blir mer effektivt. LifeCare aktivitetsplanering ökar både effektiviteten i verksamheten och kvaliteten för brukarna. Flera andra projekt är pågående vilket gör att målet bedöms bli uppfyllt både under året och mandatperioden.
Medborgarna ska vara trygga i att få hjälp när behoven uppstår och ha kunskap om vad man kan förvänta sig för stöd och hjälp	Medborgarna ska vara trygga i att få hjälp när behoven uppstår och ha kunskap om vad man kan förvänta sig för stöd och hjälp genom att förvaltningen årligen skall ta fram tre insatsbeskrivningar om vad medborgarna kan förvänta sig och att de mätningarna som genomförs skall visa en positiv utveckling på 5 procent.	Trygg och säker kommun	VoO	2025	Helår	Trygghetsmätning 2023 hemvård 78% särskilt boende 88%. 2024 hemvård 84% särskilt boende 85%. 2025 hemvård 87% särskilt boende 84%. Insatsbeskrivningar är påbörjat men inte färdigställt.	Bedöms delvis bli uppfyllt	Bedöms delvis bli uppfyllt	Trygghetsmätningarna visar olika utveckling inom verksamheterna. Inom hemvården har resultaten förbättrats över tid, medan särskilt boende uppvisar en något lägre nivå jämfört med tidigare mätningar. Arbetet med insatsbeskrivningar har genomförts inom delar av verksamheten. Inom hemvården finns en insatsbeskrivning som delas i samband med uppstart av insatser. Informationsfoldrar har delats ut inom särskilt boende och hemtjänst. Arbetet inom området funktionsnedsättning är påbörjat men ännu inte färdigställt. Sammantaget visar uppföljningen att indikatorerna utvecklats olika inom verksamheterna och att arbetet med insatsbeskrivningar befinner sig i olika skeden. Mot denna bakgrund har målet bedömts som delvis uppfyllt.
Nämnden ska erbjuda och bistå äldre kommuninvånare vägledning till ett boende för att möjliggöra självständighet genom att årligen genomföra aktiviteter där bland annat boendsituationen berörs.	Utföra riktade aktiviteter	Trygg och säker kommun	VoO	2025	Helår	Äldrekurator har anställts för att arbeta mot dessa frågor. Hälsoamtal genomförs kontinuerligt.	Bedöms bli uppfyllt	Bedöms bli uppfyllt	Då vård- och omsorgsnämnden ständigt arbetar med riktade insatser för att erbjuda äldre kommuninvånare vägledning bedöms målet blir uppfyllt både under året och mandatperioden. Exempelvis har en äldrekurator, som erbjuder vägledning både i grupp och individuellt, har anställts på projekt som kommer att fortsätta under 2026 och utvärderas därefter.
Nämnden ska utveckla samarbetet med olika interna och externa aktörer för att höja kvalité och skapa mervärde för medborgarna och verksamheten genom att minst fem konstruktiva samarbeten årligen ska kunna redovisas för nämnden.	Redovisa fem konstruktiva samarbeten	Fokus på medborgarnas behov	VoO	2025	Helår	Jobbspår, Vård och omsorgscollage, delregional samverkan, samverkan med BoU, KoF i omställning nya SoL, Samarbete VoO/GoV åtagandepланen,	Bedöms bli uppfyllt	Bedöms bli uppfyllt	Vård- och omsorgsnämnden har många olika samarbeten som uppföljningen av indikatorerna visar. Därmed bedöms målet uppfyllas både under innevarande året och för mandatperioden.

2026-01-15

Marieth Roos-Ekelund

+4641362984

marieth.roos-ekelund@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse - uppföljning av intern kontroll 2025

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden beslutar att godkänna uppföljning av intern kontroll 2025.

Ärendebeskrivning

Förvaltningen har upprättat en uppföljning av intern kontroll 2025.

Beslutsunderlag

- Uppföljning av intern kontroll 2025, Vård och omsorg

Beredning

Enligt kommunallagen och reglementet för intern kontroll ansvarar nämnderna för att den interna kontrollen är tillräcklig och utformad så att den till en rimlig grad av säkerhet uppnår:

- Efterlevnad av tillämpliga lagar, föreskrifter, policys och riktlinjer
- Ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet
- Tillförlitlig finansiell rapportering och information om verksamheten
- Skydd mot förluster eller förstörelse av kommunens tillgångar
- Eliminering eller upptäckande av allvarliga fel

Nämnderna ska årligen identifiera och analysera väsentliga risker i den egna verksamheten och utifrån riskanalysen upprätta en internkontrollplan.

Vård -och omsorgsnämnden beslutade 2025-01-22 om kontrollmomenten inom intern kontroll för 2025. Vid uppföljningen av internkontrollplan kan konstateras att arbete har utförts och pågår inom samtliga kontrollmoment.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Kommunrevisionen

Ingrid Westerlund
Tf förvaltningschef

Marieth Roos Ekelund
socialt ansvarig samordnare

Uppföljning av intern kontroll 2025

Vård och Omsorg



Inledning

Enligt kommunallagen och det för året gällande reglementet för intern kontroll ansvarar nämnderna för att den interna kontrollen är tillräcklig och utformad så att den till en rimlig grad av säkerhet uppnår:

- efterlevnad av tillämpliga lagar, föreskrifter, policys och riktlinjer
- ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet
- tillförlitlig finansiell rapportering och information om verksamheten
- skydd mot förluster eller förstörelse av kommunens tillgångar
- eliminering eller upptäckande av allvarliga fel

Nämnderna ska årligen identifiera och analysera väsentliga risker i den egna verksamheten och utifrån riskanalysen upprätta en internkontrollplan.

Årets internkontrollplan

Vård- och omsorgsnämnden fastställde årets internkontrollplan vid sitt sammanträde 2025-01-22. Planen för 2025 innehöll fem kontrollmoment. Här nedan sammanfattas hur arbetet med intern kontroll utförts under 2025.

Risk för brister i kontinuitet och kvalitet utifrån andelen tillsvidareanställda kontra timanställda

Verksamheterna funktionsnedsättning och äldreomsorg har valt ut var sitt boende och kontrollerat andelen utförda arbetstimmar en månad på våren och en månad på hösten. Kontrollen har fokuserat på den procentuella andelen av arbetstimmarna som utförs av tillsvidare-anställda respektive tim-anställda.

Resultatet varierar och kommer analyseras vidare av förvaltningens ledningsgrupp. En första analys visar på att kontrollen i sig har inte gett någon ny information då enhetscheferna är medvetna om och följer bemannings-situationen på andra sätt.

Risk för att hemgångsteam ej används i avsedd omfattning

Omfattningen av hemgångsteam har följts upp på olika sätt och inför sommaren 2025 skedde förändringar i organisationen av hemgångsteam. Därefter har processarbete

avseende hemgångsteam och ”Samverkan vid utskrivning från slutenvård” (svu) påbörjats men ännu ej hunnit slutföras.

Risk för felaktiga utbetalningar, ekonomiskt bistånd

Enhetschef, tf enhetschef samt 1:e socialsekreterare har gått igenom ett större antal beslut och de beräkningar som bildar underlag för beslutet. Beräkningarna och därmed besluten har varit korrekta. Inget avvikande upptäcktes.

Risk för brister i den basala omvårdnaden

Utbildningsmaterial har setts över och uppdaterats. En del nytt material har tagits fram. Vuxenutbildningen har haft en riktad utbildning till ett av kommunens särskilda boenden.

Risk att ej uppfylla socialtjänstlagens krav på en kunskapsbaserad socialtjänst

Förvaltningen har under året påbörjat arbetet med att ta fram kunskap som skapas i verksamheterna. Fokus har varit på varför brukare tackar nej till insatser. Detta har följts upp både på boende och inom hemvården.

Flera medarbetare har deltagit i SKR:s utbildning Individbaserad uppföljning (ISU). En plan för hur förvaltningen arbetar vidare med individbaserade uppföljningar planeras tas fram första halvåret 2026.

2026-01-14

Marieth Roos-Ekelund

+4641362984

marieth.roos-ekelund@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse. Plan för intern kontroll 2026

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden beslutar att godkänna internkontrollplan för 2026.

Ärendebeskrivning

Förvaltningen har upprättat förslag till kontrollplan inom ramen för intern kontroll 2026. Följande områden föreslås bli kontrollmoment för 2026:

- Kontroll av loggningar i verksamhetssystem
- Rutin för avbrott i verksamhetssystemets funktionalitet
- Basal omvårdnad
- Socialtjänstlagens ökade krav på en kunskapsbaserad socialtjänst

Beslutsunderlag

- Plan för intern kontroll 2026 Vård och omsorg

Beredning

Enligt kommunallagen och kommunens riktlinjer ansvarar styrelsen och nämnderna för att den interna kontrollen är tillräcklig och utformad så att den till en rimlig grad av säkerhet uppnår:

- efterlevnad av tillämpliga lagar, föreskrifter, policys och riktlinjer
- ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet
- tillförlitlig finansiell rapportering och information om verksamheten
- skydd mot förlust eller förstörelse av kommunens tillgångar
- eliminering eller upptäckande av allvarliga fel

Nämnderna ska årligen identifiera och analysera väsentliga risker i den egna verksamheten och utifrån riskanalysen upprättas en internkontrollplan. För varje identifierad risk görs en sannolikhets- och konsekvensanalys som resulterar i ett riskvärde. Utifrån detta ska nämnden bedöma om risken ska accepteras eller hanteras. Ett högt värde, över 8, innebär allt som oftast att nämnden bör upprätta en kontrollplan för denna risk. Alla risker som ska

hanteras hamnar därmed i den kontrollplan som utgör nämndens internkontrollplan för året. Det är därefter förvaltningens ansvar att internkontrollplanen efterlevs och att återslagrapportering sker till nämnden.

Förvaltningen har efter risk- och väsentlighetsanalys genomförd under december 2025 tagit fram ett förslag på vilka kontrollmoment som bör ingå i intern kontroll under 2026. Detta underlag bearbetades på vård- och omsorgsnämndens arbetsutskott under december 2025.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen
Kommunrevisionen

Ingrid Westerlund
Tf förvaltningschef

Marieth Roos Ekelund
socialt ansvarig samordnare

Plan för intern kontroll 2026

Vård och omsorg

Internkontrollplan 2026

Inledning

Enligt kommunallagen och kommunens riktlinjer för intern kontroll ansvarar styrelsen och nämnderna för att den interna kontrollen är tillräcklig och utformad så att den till en rimlig grad av säkerhet uppnår:

- efterlevnad av tillämpliga lagar, föreskrifter, policys och riktlinjer
- ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet
- tillförlitlig finansiell rapportering och information om verksamheten
- skydd mot förluster eller förstörelse av kommunens tillgångar
- eliminering eller upptäckande av allvarliga fel

Nämnderna ska årligen identifiera och analysera väsentliga risker i den egna verksamheten och utifrån riskanalysen upprätta en internkontrollplan.

Årets internkontrollplan

För varje identifierad risk görs en sannolikhets- och konsekvensanalys som resulterar i ett riskvärde (för mer information se längst bak i dokumentet). Utifrån detta värde ska nämnden bedöma om risken ska accepteras eller hanteras. Ett högt värde, över 8, innebär allt som oftast att nämnden bör upprätta en kontrollplan för denna risk. Alla risker som ska hanteras hamnar därmed i den kontrollplan som utgör nämndens internkontrollplan för året. Det är därefter förvaltningens ansvar att internkontrollplanen efterlevs och att återsrapportering sker till nämnden. I samband med delårsbokslutet kommer en avrapportering ske.

Vård- och omsorgsförvaltningens ledningsgrupp har i december 2025 gjort en riskanalys och därefter har nämndens arbetsutskott tagit del av denna. De risker arbetsutskottet önskar lyfts vidare till intern kontroll framgår av tabellen på nästa sida.

Risker i internkontrollplanen

Period: 2026

Kategori	Process	Risk	Vad kan gå fel och varför?	Riskvärde
Lagar och regler	Kontroll av loggningar i verksamhetssystem	Risk för att känslig information hanteras felaktigt.	Förvaltningen hanterar en mängd känsliga personuppgifter. Det finns en risk för att enskilda tar del av mer information än vad som krävs för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.	9
Omvärld / Lagar och regler	Rutin för avbrott i verksamhetssystemets funktionalitet	Risk för att vård och omsorg ej kan ges på ett tryggt och säkert sätt när verksamhetssystem, planerat eller oplanerat, är ur funktion.	Flera kommuner har varit med om att deras verksamhetssystem satts ut funktion. Detta skulle kunna hända även för Eslövs kommun. Det finns ett behov av att säkerställa att verksamheterna har tillgång till nödvändig information även om så skulle ske.	12
Verksamhet	Basal omvårdnad	Risk för brister i utförandet av insatser. Risk för att brukare drabbas negativt.	Finns en brist i kunskap och efterlevnad avseende basal omvårdnad.	9
Lagar och regler / Verksamhet	Socialtjänstlagen – ökade krav på en kunskapsbaserad socialtjänst	Risk för att inte leva upp till lagens krav om en kunskapsbaserad socialtjänst.	Generellt saknas forskning och beprövad erfarenhet inom socialtjänsten. Behöver säkerställa att arbetet för att ta fram lokal kunskap fortgår.	9

Risker som accepteras - ingår inte i internkontrollplanen

Period: 2026

Kategori	Process	Risk	Vad kan gå fel och varför?	Riskvärde
Verksamhet	Genomförandeplaner	Risk för brister i utförandet av insatser och den enskildes delaktighet.	Risk för att genomförandeplaner ej upprättas samt att det finns brister i dem.	6
Lagar och regler	Utredningstider, LSS.	Enskilds rättssäkerhet, att nödvändiga insatser försenas samt risk för viten.	Att utredningar ej avslutas inom skälig tid. Följs idag utav nämnden och kan förslagsvis 2027 bli intern kontroll.	6
Lagar och regler	Uppföljningar av beslut om insatser enligt socialtjänstlagen och LSS.	Risk för att ej följa lag och föreskrift. Risk för att enskildas behov ej tillgodoses på korrekt sätt.	Att handläggare på grund av arbetsbelastning tvingas prioritera bort uppföljningar av beslut.	6
Verksamhet	Dela genomförandeplan med handläggare	Risk för att handläggare ej kan ta del av genomförandeplaner inför uppföljningar av beslut.	Risk för att kvaliteten på uppföljningar av beslut påverkas negativt.	6
Verksamhet	Avböjda besök inom hemtjänsten	Risk för att personalresurser fördelas felaktigt. Risk för att kvaliteten till brukaren brister.	Brister i planering.	6

Riskvärde

Riskvärdet räknas fram genom att man multiplicerar sannolikheten för att något inträffar med vad konsekvensen skulle bli om det inträffar.

Sannolikhet

Sannolikheten för att något ska inträffa graderas så här:

1. Osannolik – praktiskt taget obefintlig
2. Mindre sannolik – mycket liten risk för fel
3. Möjlig – risk finns att fel uppstår
4. Sannolik – mycket troligt att fel uppstår

Konsekvens

Konsekvensen av att något skulle inträffa graderas så här:

1. Försumbar – betraktas som obetydlig
2. Lindrig – uppfattas som liten
3. Kännbar – uppfattas som besvärande
4. Allvarlig – så allvarlig att fel helt enkelt inte får inträffa

Vård- och omsorgsnämndens arbetsutskott

§ 127

VOO 2025/427

Plan för intern kontroll 2026, bruttolista efter risk- och väsentlighetsanalys**Beslut**

- Vård- och omsorgsnämndens arbetsutskott ger förvaltningen i uppdrag att utifrån genomförd risk- och väsentlighetsanalys sammanställa de kontrollmoment som ska ingå i intern kontroll 2026 och sedan överlämna ärendet till vård- och omsorgsnämnden för beslut.

Ärendebeskrivning

Innan nämnden beslutar om kontrollmoment inom ramen för intern kontroll för år 2026 ska förvaltningens bruttolista efter genomförd risk- och väsentlighetsanalys delges.

Beslutsunderlag

- Risk- och väsentlighetsanalys/Bruttolista inför intern kontroll 2026

Beredning

Förvaltningens ledningsgrupp har 2025-12-10 genomfört en risk- och väsentlighetsanalys. Av bifogad bruttolista framgår de risker som ledningsgruppen identifierat.

Beslutet skickas till

Handläggare

Akt

Risk- och väsentlighetsanalys/Bruttolista inför intern kontroll 2026



Internkontrollplan 2026

Inledning

Enligt kommunallagen och kommunens riktlinjer för intern kontroll ansvarar styrelsen och nämnderna för att den interna kontrollen är tillräcklig och utformad så att den till en rimlig grad av säkerhet uppnår:

- efterlevnad av tillämpliga lagar, föreskrifter, policys och riktlinjer
- ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet
- tillförlitlig finansiell rapportering och information om verksamheten
- skydd mot förluster eller förstörelse av kommunens tillgångar
- eliminering eller upptäckande av allvarliga fel

Nämnderna ska årligen identifiera och analysera väsentliga risker i den egna verksamheten och utifrån riskanalysen upprätta en internkontrollplan.

Årets internkontrollplan

För varje identifierad risk görs en sannolikhets- och konsekvensanalys som resulterar i ett riskvärde. Utifrån detta värde ska nämnden bedöma om risken ska accepteras eller hanteras. Ett högt värde, över 8, innebär allt som oftast att nämnden bör upprätta en kontrollplan för denna risk. Alla risker som ska hanteras hamnar därmed i den kontrollplan som utgör nämndens internkontrollplan för året. Det är därefter förvaltningens ansvar att internkontrollplanen efterlevs och att återrapportering sker till nämnden. I samband med delårsbokslutet kommer en avrapportering ske.

Förvaltningens ledningsgrupp genomförde 2025-12-10 en risk- och väsentlighetsanalys som presenteras i detta dokument.

Risker i internkontrollplanen

Period: 2026

Kategori	Process	Risk	Vad kan gå fel och varför?	Riskvärde
Lagar och regler	Kontroll av loggningar i verksamhetssystem	Risk för att känslig information hanteras felaktigt.	Förvaltningen hanterar en mängd känsliga personuppgifter. Det finns en risk för att enskilda tar del av mer information än vad som krävs för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.	9
Omvärld / Lagar och regler	Rutin för avbrott i verksamhetssystemets funktionalitet	Risk för att vård och omsorg ej kan ges på ett tryggt och säkert sätt när verksamhetssystem, planerat eller oplanerat, är ur funktion.	Flera kommuner har varit med om att deras verksamhetssystem satts ut funktion. Detta skulle kunna hända även för Eslövs kommun. Det finns ett behov av att säkerställa att verksamheterna har tillgång till nödvändig information även om så skulle ske.	12
Verksamhet	Basal omvårdnad	Risk för brister i utförandet av insatser. Risk för att brukare drabbas negativt.	Finns en brist i kunskap och efterlevnad avseende basal omvårdnad.	9
Lagar och regler / Verksamhet	Socialtjänstlagen – ökade krav på en kunskapsbaserad socialtjänst	Risk för att inte leva upp till lagens krav om en kunskapsbaserad socialtjänst.	Generellt saknas forskning och beprövad erfarenhet inom socialtjänsten. Behöver säkerställa att arbetet för att ta fram lokal kunskap fortgår.	9

Risker som accepteras - ingår inte i internkontrollplanen

Period: 2026

Kategori	Process	Risk	Vad kan gå fel och varför?	Riskvärde
Verksamhet	Genomförandeplaner	Risk för brister i utförandet av insatser och den enskildes delaktighet.	Risk för att genomförandeplaner ej upprättas samt att det finns brister i dem.	6
Lagar och regler	Utredningstider, LSS.	Enskilds rättssäkerhet, att nödvändiga insatser försenas samt risk för viten.	Att utredningar ej avslutas inom skälig tid. Följs idag utav nämnden och kan förslagsvis 2027 bli intern kontroll.	6
Lagar och regler	Uppföljningar av beslut om insatser enligt socialtjänstlagen och LSS.	Risk för att ej följa lag och föreskrift. Risk för att enskildas behov ej tillgodoses på korrekt sätt.	Att handläggare på grund av arbetsbelastning tvingas prioritera bort uppföljningar av beslut.	6
Verksamhet	Dela genomförandeplan med handläggare	Risk för att handläggare ej kan ta del av genomförandeplaner inför uppföljningar av beslut.	Risk för att kvaliteten på uppföljningar av beslut påverkas negativt.	6
Verksamhet	Avböjda besök inom hemtjänsten	Risk för att personalresurser fördelas felaktigt. Risk för att kvaliteten till brukaren brister.	Brister i planering.	6

2026-01-13

Marieth Roos-Ekelund

+4641362984

marieth.roos-ekelund@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse avseende riktlinje för medboende

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden antar förslag till riktlinjer för medboende

Ärendebeskrivning

År 2011 beslutade riksdagen om ett tillägg i socialtjänstlagen som slår fast att äldre har en rätt att få fortsätta bo tillsammans även i det fall en av dem behöver bo på ett vård- och omsorgsboende. Under 2025 har förvaltningen uppmärksammat ett behov av en politiskt antagen riktlinje som reglerar hur frågan om medboende ska hanteras.

Beslutsunderlag

- Förvaltningens förslag till "Riktlinje för medboende"
- "Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen". Proposition 2011/12:147.
- "Rätten att fortsätta bo tillsammans i ett äldreboende. Vägledning för tillämpning av socialtjänst- och hyreslagstiftningen". Utgiven av Socialstyrelsen och Boverket.

Beredning

En arbetsgrupp bestående av verksamhetschef för äldreomsorgen, enhetschefer för vård- och omsorgsboende och myndighetsutövning samt SAS har tagit fram förslaget till riktlinje.

Beslutet skickas till

Handläggare

Ingrid Westerlund
Tf förvaltningschef

Marieth Roos Ekelund
Socialt ansvarig samordnare

RIKTLINJE FÖR MEDBOENDE

Inledning

Enligt 11 kap. 3 § socialtjänstlagen har äldre par en rätt att fortsätta bo tillsammans även efter det att en av dem har beviljats särskilt boende:

För att anses ha skäligen levnadsförhållanden, ska den som har beviljats eller beviljas boende i en sådan särskild boendeform för äldre personer som avses i 8 kap. 4 § kunna bo tillsammans med sin make eller sambo. Det gäller under förutsättning att paret stadigvarande bor tillsammans. Om den ena parten redan bor i ett sådant boende, ska paret dessförinnan stadigvarande ha bott tillsammans.

Rätten att bo tillsammans gäller oavsett om maken eller sambon har behov av boende i en särskild boendeform.

Proposition 2011/12:147 betonar att åldrande är en naturlig del av livet. Det faktum att sammanboende kan ha olika omsorgsbehov ska inte nödvändigtvis innebära att man inte kan bo ihop. Hänvisar även till värdegrunden samt människors rätt till inflytande över sin vardag.

Begreppsdefinition

Äldre = en person över 65 år.

Medboende = den person som flyttar till en särskild boendeform för äldre utan att själv ha bistånd till insatsen.

Make/sambo = könsneutralt. Giftna makar jämställs med sammanboende par som stadigvarande sammanbott och har gemensamt hushåll.

Utredning och beslut

Det är den av makarna som beviljas en särskild boendeform som också ansöker om medboende i syfte att uppnå *skäligen levnadsförhållanden*. Det är dennes behov av att fortsatt sammanboende som är grunden för ett beslut om medboende.

Ett beslut om medboende är i grunden ett insatsbeslut enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen. Bestämmelsen i 11 kap. 3 § är en precisering. Båda lagrummen ska anges i beslutet.

Förutsättningar för att bevilja insatsen medboende:

- Båda makarna önskar insatsen, är informerade och medvetna om vad den innebär.
- Makarna är eller har varit varaktigt sammanboende. Det finns ingen specifik tidsperiod angiven för att uppfylla detta men faktorer att ta hänsyn till är exempelvis förekomst av gemensam och permanent bostad, gemensamt hushåll samt gemensam folkbokföringsadress.
- Den som beviljas insatsen är 65 år fyllda.

Vid behovsbedömningen är det viktigt att utreda vad makarna önskar uppnå med fortsatt sammanboende och hur de önskar att den verkställs. Det är också viktigt att informera om förutsättningarna för medboende – om beslutet avseende särskilt boende avslutas så avslutas också beslutet om medboende. Detta innebär då att den medboende inte längre kan bo kvar utan behöver flytta ut från boendet. Rekommenderbart är att den medboende provar boendeformen under någon eller några månader innan denne beslutar sig för att säga upp eller avyttra sin egen bostad. Vid behovsbedömningen bör makarna även uppmanas att undersöka de ekonomiska förutsättningarna exempelvis vad gäller bostadstillägg.

Vid demenssjukdom kan medboende verkställas på somatiskt boende men ej på boende med demensinriktning.

Beslut om medboende är överklagningsbart. Enligt förvaltningslagen kan den som är part i ett ärende alltid överklaga ett beslut. Part i ett ärende om att få sammanbo i ett särskilt boende är endast den person som har beviljats särskilt boende.

Att verkställa medboende

Medboende kan verkställas:

- I samma lägenhet
- Samma enhet/våning/avdelning men olika lägenheter
- Samma boende men olika enheter/våningar/avdelningar

Rätten att bo tillsammans innebär inte nödvändigtvis att makarna delar lägenhet. Enhetschef ansvarar för kvalitet och arbetsmiljö. Därmed är det enhetschef som beslutar ifall medboende kan verkställas i aktuell bostad. Det ska finnas plats för att utföra insatser samt för hjälpmedel.

Prioritering om beslut ej kan verkställas omgående

Om båda besluten ej går att verkställa omgående så prioriteras den som har ett behov av särskilt boende. Detta innebär att besluten om särskilt boende och medboende kan komma att verkställas vid olika tidpunkter. Den enskilde har alltid möjlighet att tacka nej till att beslut om medboende verkställs.

Medboende i praktiken

Den som är medboende har inte ett beslut om insats i form av särskilt boende. Detta innebär att den medboende inte har rätt till någon form av insats i boendet utan får vid behov ansöka om hemtjänst. Om medboende beviljas hemtjänst så verkställs den av boendets medarbetare.

För att ett medboende ska fungera praktiskt både för den medboende och för det särskilda boendet gäller följande:

- Eftersom det inte går att garantera hygien om medboende tvättar i boendets tvättstuga ska medboende antingen ombesörja detta själv på annan plats eller betala sedvanlig avgift för att få insatsen utförd.
- Medboende ombesörjer själv städning av lägenheten, alternativt ansöker om insats och betalar aktuell avgift.
- Eftersom det inte går att garantera hygien vid matlagning i gemensamma kök ska den medboende teckna måltidsabonnemang och betala aktuell avgift.
- Boendet erbjuder ej tillgång till praktiska utrymmen såsom parkeringsplats, garage eller förråd.

Hälso- och sjukvård

Av hälso- och sjukvårdslagen (HSL) 18 § framgår att kommunen ska erbjuda hälso- och sjukvård åt dem som efter beslut av kommunen bor i särskilt boende för äldre.

Vad gäller medboende bor de i praktiken inte på ett särskilt boende för äldre då de inte har ett beslut om denna insats. Den medboende omfattas därför inte av kommunens skyldighet avseende hälso- och sjukvård utan hänvisas till Region Skåne för detta.

Dokumentation

Eftersom den medboende ej har en beslutad insats så sker ingen dokumentation. Om den medboende har insats i form av exempelvis hemtjänst så sker dokumentation på sedvanligt sätt.

Sekretess

Om den medboende inte har några insatser från socialtjänsten omfattas uppgifter om honom eller henne inte av några regler om sekretess och tystnadsplikt. Sekretessen omfattar bara den som har beviljade insatser enligt socialtjänstlagen. Den som får insatser från socialtjänsten kan genom ett samtycke ge avkall på den sekretess som gäller till skydd för honom eller henne. Det betyder att såväl den insatsberättigade samt den medboende med egna insatser kan ge avkall på sekretessen till förmån för sin make eller sambo.

I det fall den insatsberättigade inte har gett avkall på sekretessen till förmån för sin make eller sambo behöver personalen vara uppmärksamma på att sekretesskyddade uppgifter om den insatsberättigade inte avhandlas i närvaro av den medboende. Det samma gäller om den medboende har beviljats egna hemtjänstinsatser i det särskilda boendet.

Hyreskontrakt och vad gäller som efterlevande

Om/när den insatsberättigade av något skäl inte längre har insatsen kvar upphör med omedelbar verkan beslutet om särskilt boende inklusive medboende. Medboende informeras då om att kontraktet sägs upp och att denne förväntas flytta så snart det är möjligt. Det innebär att det är nödvändigt att redan vid inflyttning resonera om och fundera på vad som händer om/när den insatsberättigade inte längre har insatsen kvar.

Vanligaste anledningen till att insatsen avslutas är att den insatsberättigade avlider.

När hyreskontrakt tecknas är det viktigt att lägga till en bilaga avseende besittningsskydd där det tydligt framgår att både den insatsberättigade och den medboende är informerade och införstådda med att i det fall den insatsberättigade avlider eller av annat skäl inte längre har insatsen kvar ska medboende omgående flytta ifrån lägenheten.

För ytterligare information var god se: *”Rätten att fortsätta bo tillsammans i ett äldreboende” Vägledning för tillämnning av socialtjänst- och hyreslagstiftningen*. Denna skrift är utgiven av Socialstyrelsen och Boverket.

Bestämmelser specifikt avseende Eslöv

- Innan beslut om medboende fattas bör båda makarna få göra ett studiebesök på ett särskilt boende.
- Innan beslut – säkerställ att information enligt denna riktlinje är given till båda makarna.
- Eftersträva att maximalt två medboende finns per särskilt boende förutom Kärråkra och Ölycke.
- Vad gäller Kärråkras boende med demensinriktning och Ölycke (som är enda boende som ej ligger i tätorten) bör inga medboende erbjudas plats. Detta eftersom platserna behöver prioriteras till de som är insatsberättigade till särskilt boende.
- Bör eftersträva maximalt en månads boende som efterlevande.

Rätten att fortsätta bo tillsammans i ett äldreboende

**Vägledning för tillämpning av
socialtjänst- och hyreslagstiftningen**

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN 978-91-7555-098-5
Artikelnummer 2013-9-16

Publicerad www.socialstyrelsen.se, september 2013

Förord

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med Boverket ta fram en vägledning som har anknytning till bestämmelsen i 4 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453).¹ Där anges att för den som har beviljats eller ska beviljas bistånd i form av boende i en särskild boendeform för äldre ska det ingå i skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo. Bestämmelsen trädde i kraft den 1 november 2012. Sedan den 1 juli 2006 finns en liknande bestämmelse i 2 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937), som ska tillämpas när båda makarna eller samborna har behov av särskilt boende.

Syftet med vägledningen är att ge

- stöd för handläggningen av och beslut i ärenden som rör parboende
- stöd för bedömning och utformning av beslut så att ansvarsfördelningen mellan socialnämnd och medboende blir tydlig
- stöd i utredningen av makars eller sambors vilja att flytta tillsammans i ett särskilt boende
- vägledning om relevanta delar av hyreslagstiftningen
- stöd för tillämpningen av regler om avgifter enligt socialtjänstlagen och hyror enligt hyreslagstiftningen.

Vägledningen riktar sig till förtroendevalda, förvaltningschefer och ansvariga för kvalitetsutveckling centralt som handhar frågor om parboende inom äldreomsorgen på övergripande nivå. Vägledningen riktar sig också till handläggare och enhetschefer inom äldreomsorgen som ansvarar för handläggning av ärenden samt verkställande av beslut om parboende.

Socialstyrelsen ansvarar för de delar i vägledningen som rör tillämpning av socialtjänstlagstiftningen och Boverket för de delar som rör tillämpning av hyreslagstiftningen. Respektive myndighet ansvarar för sina delar, vad gäller innehåll och kvalitetsgranskning.

Arbetet med vägledningen på Socialstyrelsen har bedrivits i projektform av utredaren Helena Axestam (projektledare), utredaren Anna Hagelbäck, juristen Sayran Khayati och utredaren Ann-Christin Sultan.

På Boverket har arbetet med vägledningen bedrivits i projektform av juristen Ingrid Birgersson (projektledare), juristen Catarina Tillrooth och utredaren Annette Rydqvist.

Lars-Erik Holm
generaldirektör
Socialstyrelsen

Janna Valik
generaldirektör
Boverket

¹ 4 kap. 1 b § SoL till och med den 30 juni 2013

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning.....	9
Läsanvisning	10
Make/maka/sambo/registrerad partner	10
Vanliga begrepp i denna vägledning	10
Förkortningar	11
Aktuella lagar och förordningar	11
Bakgrund	13
Uppdraget.....	13
Del 1. Parboende i särskilt boende – ur ett juridiskt perspektiv.....	15
Bestämmelser om parboende.....	17
Socialtjänstlagen.....	17
Begreppen make och sambo.....	18
Begreppet sammanbo	18
Syskon eller vänner som medboende?	18
Socialtjänstförordningen.....	19
Beredts plats i samma boende	19
I vilka boendeformer gäller rätten till parboende?.....	21
Särskilda boendeformer för äldre enligt 5 kap. 5 § SoL.....	21
Demensboenden och boenden med annan speciell inriktning	22
Trygghetsbostäder.....	22
Initiering av ärende och information.....	23
Ansökan om parboende	24
Ansökan om medboende.....	24
Ansökan från den biståndsberättigade	24
4 kap. 1 och 1 c §§ SoL.....	24
2 kap. 2 § SoF.....	25
Ansökan från make eller sambo	25
4 kap. 1 och 1 c §§ SoL.....	26
4 kap. 1 § SoL	26
4 kap. 1 § SoL och 2 kap. 2 § SoF.....	26
Personer med nedsatt beslutsförmåga	26
Utredningen.....	28
Varaktigt sammanbott.....	28
Båda makarnas vilja	28

Utredning av vilja hos personer som har svårt att uttrycka sin vilja	29
Beslut om medboende.....	30
Att fatta beslut om medboende.....	30
Provboende – ett tidsbegränsat beslut om medboende	31
Provboende mot den enskildes vilja – ett avslagsbeslut	31
Kan ett beslut om medboende återkallas eller ändras?	32
När kan ett beslut om medboende ändras eller återkallas?	32
Förbehåll och beslut om medboende	33
Beslut om medboende och 4 kap. 2 § SoL	34
Hemtjänstinsatser i det särskilda boendet	34
Ett eller flera beslut?	35
Verkställighet av beslut om medboende	36
Tidpunkt för verkställighet	36
Att verkställa beslut om medboende	37
Verkställighet i det särskilda boendet	37
Möjlighet till parboende i alla särskilda boenden?	38
När anses ett beslut om medboende vara verkställt?	39
Rapportering av ej verkställda beslut.....	39
Den medboende	40
Medboende utan behov av bistånd	40
Medboende med behov av hemtjänstinsatser	41
Ändrade behov hos den medboende	41
Ansvar för hushållssysslor vid parboende	42
Äktenskapsbalken	42
Socialtjänstlagen	42
Fördelning av hushållssysslor mellan makar vid parboende	43
Avgifter för den medboende.....	44
Avgifter enligt socialtjänstlagen	44
Avgifter enligt kommunallagen.....	44
Avgifter enligt befogenhetslagen.....	45
Andra bestämmelser vid parboende enligt 4 kap. 1 c § SoL	46
Hälsö- och sjukvård	46
Dokumentation enligt socialtjänstlagen	46
Sekretess och tystnadsplikt	47
Övrigt	48
Tillståndspliktiga verksamheter.....	48
Våld och andra övergrepp i nära relationer.....	48
Planera bostäder för parboende	50

Utformning av bostäder.....	50
Del 2. Handläggningsprocessen – modellen Äldres behov i centrum	53
Handläggningsprocessen och Äldres behov i centrum.....	55
Nationellt stöd till implementering av Äldres behov i centrum.....	55
Att fortsätta leva och bo tillsammans.....	56
Att tänka på när ansökan hanteras.....	56
Det informerande samtalet	56
Informerande samtal vid nedsatt beslutsförmåga.....	57
Informerande samtal med den andra maken	57
Förtydligad frågeställning.....	58
Dokumentation	58
Att tänka på när fakta inhämtas.....	58
Den enskildes uppfattning	59
Uppgifter från andra	59
Dokumentation	60
Att tänka på när behov ska bedömas.....	60
Dokumentation	61
Att tänka på när beslut ska fattas	61
Dokumentation	62
Del 3. Hyreslagstiftningen vid parboende – juridiska perspektiv	63
Hyreslagstiftningen vid parboende	65
Är det ett hyresförhållande?.....	65
Översiktlig information om vissa bestämmelser i hyreslagen	66
Hyrestid och uppsägning	66
Besittningsskydd.....	67
Besittningsskydd vid blockuthyrning.....	67
Inneboende	67
Avstående från besittningsskydd.....	68
Vilken betydelse har avståendet från besittningsskydd?	68
Förlängning av hyresavtalet för make eller sambo som har del i hyresrätten	68
Förlängning av hyresavtalet för make eller sambo som inte har del i hyresrätten	69
Övergång av hyresrätten vid bodelning eller arvskifte m.m.....	69
Hyra i andra hand.....	69
Hyressättningsregler.....	70
Särskilda hyresrättsliga frågor om parboende	71
Provboende	71

Utformning av hyreskontrakt	72
Vad händer med hyresavtalet när den ena maken eller sambon avlider?.....	72
Avstående från besittningsskydd	73
Information till makarna eller samborna vid inflyttning.....	74
Kan hyresgästen behålla lägenheten i ordinärt boende?	74
Del 4. Exempel.....	77
Exempel på hur kommuner har hanterat hyresrättsliga frågor	79
Exempel 1. Överenskommelse om avstående från besittningsskydd	79
Exempel 2. Bilaga till hyreskontrakt	81
Exempel 3. Tillämpningsregler och bilagor till hyreskontrakt.....	82
Exempel 4. Tillämpningsregler och bilaga till hyreskontrakt.....	84
Referenser	85
Bilaga 1 Metod för att ta fram vägledningen	89

Sammanfattning

Socialstyrelsen har tillsammans med Boverket regeringens uppdrag att publicera en vägledning som stöd för tillämpningen av bestämmelserna om parboende för särskilda boendeformer för äldre i 4 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Socialstyrelsen har valt att även ta med bestämmelsen om parboende i 2 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937), SoF.

Socialstyrelsen ansvarar för de delar som gäller socialtjänstlagstiftningen och Boverket för de delar som gäller hyreslagstiftningen. Samråd har genomförts med organisationen Sveriges Kommuner och Landsting, SKL.

- Rätten till parboende för äldre gäller i alla former av särskilda boenden, det vill säga även boenden inriktade på personer med demenssjukdom eller andra speciella inriktningar.
- Parboende kan verkställas i samma rum eller samma lägenhet eller olika rum eller lägenheter under förutsättning att makarna upplever sig sammanbo. Vidare kan parboende enligt 4 kap. 1 c § Sol även verkställas så att den ene maken bor i särskilt boende och den andra i ett trygghetsboende under förutsättning att båda boendeformerna är belägna i samma byggnad.
- En ansökan om medboende från den biståndsberättigade kan inte villkoras med att den medboende måste behålla den tidigare bostaden eller avstå från besittningsrätten.
- För en medboende utan beslut om insatser enligt SoL gäller inte bestämmelserna om avgifter och dokumentation i SoL. Inte heller gäller bestämmelserna om sekretess och tystnadsplikt.
- Om bostaden upplåts enligt 12 kap. jordabalken (hyreslagen) uppstår ett hyresförhållande och då gäller bland annat reglerna om bruksvärdeshyra, besittningsskydd och uppsägning i hyreslagen.
- Det har ännu inte utvecklats någon rättspraxis om parboende hos hyresnämnderna eller Svea hovrätt.
- Sammanboende make/maka eller sambo har i normalfallet rätt att överta en gemensam lägenhet efter dödsfall, även om de inte tillhör den kategori som har rätt till boendet. Hyreslagstiftningen visar på olika vägar att gå för att lösa de problem som kan uppstå i sådana fall. Omständigheterna i det enskilda fallet är dock alltid avgörande.
- Det är viktigt att hålla isär tillämpningen av socialtjänstlagstiftningen och hyreslagstiftningen. Vid parboende måste båda lagstiftningarna tillämpas.
- Vägledningen ger stöd för hur en ansökan om medboende kan hanteras enligt modellen Äldres behov i centrum (ÄBIC).

Läsanvisning

Denna vägledning utgår från bestämmelserna i 4 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och i 2 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937), SoF, om parboende i särskilt boende för äldre. Vid parboende är det nödvändigt att beakta såväl socialtjänstlagstiftningen som hyreslagstiftningen. Syftet är att ge stöd vid tillämpning av båda regelverken.

Vägledningen är uppdelad i fyra delar. Två delar tar upp parboende med utgångspunkt i juridiken. Del 1 omfattar socialtjänstlagstiftningen och del 3 hyreslagstiftningen. Del 2 tar upp handläggningsprocessen i socialtjänsten ur ett metodperspektiv. Texten utgår från modellen Äldres behov i centrum, ÄBIC. I del 4 redovisas exempel från kommuner på tillämpning som rör hyreslagstiftningen.

Socialstyrelsen ansvarar för del 1 och 2 och Boverket för del 3 och de exempel som tas upp i del 4.

Tanken är att vägledningen ska kunna användas som en uppslagsbok, vilket innebär att den avsiktligt innehåller vissa upprepningar av text. För att göra det lättare att hitta i texten innehåller vägledningen flera hänvisningar mellan olika delar, kapitel och avsnitt liksom hänvisningar till annat material. Vägledningen har en detaljerad innehållsförteckning men inte något sakregister. Den som vill söka efter vissa ord i texten ges ändå möjlighet till detta eftersom vägledningen också är tillgänglig på Socialstyrelsens webbplats.

Make/maka/sambo/registrerad partner

För att göra denna vägledning något mer lätläst används ordet makar om gifta par, personer som sammanbor enligt sambolagen (2003:376) och registrerade partner enligt den tidigare lagen (1994:1117) om registrering av partnerskap. Ordet make är könsneutralt och avser både maka och make. Makar och sambor avser både par med man och kvinna och samkönade par.

Vanliga begrepp i denna vägledning

Biståndsberättigad är den som är beviljad bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL i form av boende i en sådan särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre som anges i 5 kap. 5 § SoL.

Hyreslagen är ingen egen lag utan den vanliga benämningen på 12 kap. i jordabalken.

Medboende är den som flyttar med en biståndsberättigad till ett särskilt boende utan att själv ha behov och beslut om en sådan insats. Beslutet om medboende ställs till den biståndsberättigade.

Ordinärt boende avser bostäder som inte ges med stöd av socialtjänstlagen. Som exempel kan nämnas hyreslägenhet, bostadsrättslägenhet eller fristående villa. Seniorbostäder och trygghetsbostäder är andra exempel på bostäder i ordinärt boende.

Parboende benämns när makar, sambor eller registrerade partner sammanbor i särskilt boende enligt 4 kap. 1 c § SoL eller 2 kap. 2 § SoF.

Permanent boende avser ett beslut om särskilt boende som inte är tidsbegränsat och där den biståndsberättigade ska bo tills vidare.

Provboende avser ett tidsbegränsat beslut enligt socialtjänstlagen om rätt för den biståndsberättigade att ha en medboende i särskilt boende.

Särskilt boende benämns ett individuellt behovsprövat boende som ges med stöd av socialtjänstlagen och som verkställs i en sådan särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre som anges i 5 kap. 5 § SoL.

Förkortningar

AR	Allmänna råd
Bet.	Betänkande från utskott i riksdagen
BBR	Boverkets byggregler
BD	Bostadsdomstolen
Ds	Departementsserien
FL	Förvaltningslagen
HSL	Hälso- och sjukvårdslagen
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JO	Justitieombudsmannen/Riksdagens ombudsmän
JB	Jordabalken
KL	Kommunallagen
LOV	Lagen om valfrihetssystem
LSS	Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade
ML	Mervärdesskattelagen
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen
RBD	Rättsfall från Bostadsdomstolen
RH	Rättsfall från hovrätterna
RÅ	Regeringsrättens Årsbok
Prop.	Proposition
SFS	Svensk författningssamling
SoF	Socialtjänstförordningen
SoL	Socialtjänstlagen
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
ÄktB	Äktenskapsbalken
ÄB	Ärvedabalken

Aktuella lagar och förordningar

Arbetsmiljölagen (1977:1160)
Bostadsrättslagen (1991:614)
Förordningen (2007:159) om investeringsstöd till äldreboenden m.m.
Förvaltningslagen (1986:223)
Hyresförhandlingslagen (1978:304)
Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)
Jordabalken
Kommunallagen (1991:900)
Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
Lag (1994:1117) om registrerat partnerskap Upphörde att gälla 2009-05-01
Lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter
Lagen (2008:962) om valfrihetssystem
Mervärdesskattelagen (1994:200)
Offentlighet- och sekretesslagen (2009:400)

Plan- och bygglagen (2010:900)
Sambolagen (2003:376)
Socialtjänstlagen (2001:453)
Socialtjänstförordningen (2001:937)
Äktenskapsbalken
Ärvdabalken

Bakgrund

Att kunna få bo tillsammans på äldre dagar även i de fallen endast en make eller sambo är i behov av bostad och vård- och omsorgsinsatser i ett särskilt boende är från den 1 november 2012 en rättighet. Det innebär att makar eller sambor har möjlighet att välja att fortsätta bo tillsammans även då omsorgsbehovet påverkar den enskildes möjlighet att kunna bo kvar i det ordinära boendet.

Sedan den 1 juli 2006 gäller att makar eller sambor där båda har behov av särskilt boende har rätt att bo tillsammans i samma särskilda boende.

Uppdraget

Socialstyrelsen fick hösten 2012 i uppdrag av regeringen² att ta fram en vägledning för frågor som har anknytning till den nya bestämmelsen i 4 kap. 1 c § i SoL. Då ärenden om parboende också kan bli aktuella enligt bestämmelsen i 2 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937), SoF, har Socialstyrelsen valt att i vägledningen även ta upp frågor som rör denna bestämmelse.

Syftet med vägledningen är att ge stöd i handläggning och beslut av ärenden, stöd för bedömning och utformning av beslut, stöd i utredningsarbetet, vägledning i relevanta delar av hyreslagstiftningen samt stöd för tillämpning av regler och avgifter enligt socialtjänstlagen och hyror enligt hyreslagstiftningen.

I samma uppdrag ingår att följa upp den nya bestämmelsen. Det uppdraget hanteras i särskild ordning och berörs inte i denna vägledning.

Vägledningen har tagits fram i samarbete med Boverket och i samråd med organisationen Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

² Regeringsbeslut S2012/6730/FST den 27 september 2012

Del 1. Parboende i särskilt boende – ur ett juridiskt perspektiv

Bestämmelser om parboende

I socialtjänstlagstiftningen finns det två bestämmelser som reglerar rätten till parboende i särskilda boendeformer för äldre. Bestämmelserna återfinns i 4 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och i 2 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937), SoF. Den senare bestämmelsen ger rätt till parboende då båda är behov av ett särskilt boende, medan den första bestämmelsen även ger den rätten då endast den ena av makarna eller samborna behöver ett särskilt boende. Bestämmelserna behandlar olika situationer, och det är därför nödvändigt att hålla isär tillämpningen av dem.

Socialtjänstlagen

4 kap. 1 c § SoL

För den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 §, ska det ingå i en skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo. Detta gäller under förutsättning att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett sådant boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.

Första stycket gäller oavsett om maken eller sambon har behov av boende i särskild boendeform.

Den 1 november 2012 infördes en ny bestämmelse i SoL.³ Den innebär att under vissa förutsättningar har äldre makar och sambor som har levt tillsammans rätt att fortsätta att bo tillsammans i ett särskilt boende även i de fall när endast den ene har behov av ett sådant boende – rätt till medboende.

Rätten till medboende prövas mot vad som anges som skälig levnadsnivå i SoL. Av 4 kap. 1 c § SoL framgår att för den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 § SoL ska det ingå i en skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo. Detta gäller under förutsättning att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett sådant boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott. Avgörande för prövningen av skälig levnadsnivå är den biståndsberättigades behov av särskilt boende. Det spelar således inte någon roll om den andra maken eller sambon behöver en sådan insats.⁴ Rätten till medboende inträder när den ena behöver ett särskilt boende. Rätten till medboende ska således inte heller prövas mot resterande villkor i 4 kap. 1 § SoL, det vill säga om behoven kan tillgodoses av den

³ Prop. 2011/12:147, bet. 2011/12:SoU21, rskr. 2012/13:3

⁴ Prop. 2011/12:147 s. 43

enskilde själv eller på något annat sätt.

Bestämmelsen omfattar inte personer med funktionsnedsättning som bor i en bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad enligt lagen (1993:378) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, eller en bostad med särskild service enligt 5 kap. 7 § SoL.

Begreppen make och sambo

Enligt 4 kap. 1 c § SoL ingår det i den biståndsberättigades skäliga levnadsnivå att få sammanbo med sin make eller sambo i det särskilda boendet. Ordet make är könsneutralt och används för såväl make som maka. I detta sammanhang likställs registrerade partner med makar. Med sambo avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll (jfr 1 § första stycket sambolagen [2003:376]).⁵

Begreppet sammanbo

I 4 kap. 1 c § SoL talas det om att den biståndsberättigade har rätt att sammanbo med sin make eller sambo. Vad som avses med begreppet sammanbo berörs inte närmare i lagstiftningen. Begreppet belyses dock i viss mån i förarbetena, där det sägs att det inte kan handla om att bo skilda från varandra på ett sådant sätt att det kan betraktas som särboende. Men det behöver inte heller innebära att paret ska bo i samma rum.⁶ Sammanbo kan således betyda att paret bor i samma rum, lägenhet eller särskilda boende.⁷ I detta torde också inrymmas att paret bor i varsitt rum eller varsin lägenhet i samma särskilda boende.

Ett annat exempel som lyfts fram är att paret bor i olika former av boenden i en och samma byggnad.⁸ I propositionen anges inte närmare vad som avses med olika former av boenden. Det hänvisas dock till de delar i departementspromemorian som behandlar denna fråga.⁹ Där anges att olika former av boenden kan innebära att den medboende bor i en trygghetsbostad och den biståndsberättigade i ett särskilt boende så länge som dessa boendeformer finns i en och samma byggnad.¹⁰

Av förarbeten framgår att det inte finns några skäl att försöka exakt ange hur boendet ska vara utformat. Det ska motsvara en skälig levnadsnivå, makarna ska känna att de sammanbor och det ska så långt som det är möjligt tillgodose de önskemål som sökanden har. Den sökande kan dock inte kräva ett speciellt boende.¹¹

Syskon eller vänner som medboende?

Rätten till medboende i särskilt boende omfattar endast dem som uppfyller villkoren i bestämmelsen, det vill säga äldre makar och sambor som varaktigt

⁵ Prop. 2011/12:147 s. 43

⁶ Prop. 2011/12:147 s. 36

⁷ Jfr prop. 2005/06:115 s. 78

⁸ Prop. 2011/12:147 s. 36

⁹ Prop. 2011/12:147 s. 36

¹⁰ Ds 2011:33 s. 42

¹¹ Prop. 2011/12: 147 s. 36 och 37

bott ihop, och där det enligt SoL ska ingå i en skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo.

Det kan emellertid finnas andra som vill bo tillsammans i ett särskilt boende och som kan ha rätt till det. En ansökan om sammanboende för andra än make eller sambo som inte omfattas av bestämmelsen i 4 kap. 1 c § SoL ska utredas och bedömas av socialnämnden för ett avgörande av om det ingår i en skälig levnadsnivå för den som behöver ett särskilt boende.¹² Av allmänna förvaltningsrättsliga principer följer att en kommun inte kan vägra att ta emot en ansökan om sammanboende som gäller andra än make eller sambo.

Socialtjänstförordningen

2 kap. 2 § SoF

För det fall makar, sambor eller registrerade partner beviljas boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) skall med skälig levnadsnivå förstås att båda bereds plats i samma boende, om de begär det.

Sedan 1 juli 2006 regleras det i 2 kap. 2 § SoF att om makar, sambor eller registrerade partner beviljas boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 § SoL ska med skälig levnadsnivå förstås att båda bereds plats i samma boende, om de begär det.

Denna bestämmelse gäller alltså och om maken eller sambon behöver ett eget särskilt boende, ska bestämmelsen om parboende i SoF tillämpas. Om båda makarna har var sitt beslut om särskilt boende, har de enligt SoF rätt till plats på samma äldreboende om de begär det. Med samma äldreboende avses i detta sammanhang samma rum, lägenhet eller särskilda boende.¹³

Bereds plats i samma boende

I 2 kap. 2 § SoF talas det om att makarna eller samborna ska beredas plats i samma boende om båda har ett beslut om bistånd om särskilt boende. Vad som avses med begreppet samma boende berörs inte närmare i lagstiftningen. Begreppet belyses dock i viss mån i förarbetena, som säger att det kan röra sig om samma rum, lägenhet eller särskilda boende.¹⁴ I detta torde inrymmas att paret bor i varsitt rum eller varsin lägenhet i samma särskilda boende.

Av förarbeten framgår att socialnämnden bör ha möjlighet att när den beviljar ett boende avgöra om de enskilda kan bo i samma rum eller inte eftersom till exempel rummets utformning kan göra det olämpligt av

¹² Prop. 2011/12:147 s. 33

¹³ Prop. 2005/06:115 s. 77 och 78

¹⁴ Prop. 2005/06:115 s. 77

arbetsmiljöskäl att mer än en person vårdas i samma rum. Socialnämnden bör i första hand försöka tillgodose de enskildas önskemål oavsett om det är att dela rum eller ha skilda rum i så nära anslutning som möjligt.¹⁵

¹⁵ Prop. 2005/06:115 s. 78

I vilka boendeformer gäller rätten till parboende?

Rätten till parboende enligt 4 kap. 1 c § SoL gäller i särskilda boendeformer för äldre enligt 5 kap. 5 § SoL. I vissa fall kan parboende även verkställas i en trygghetsbostad. (Läs mer i avsnittet Begreppet sammanbo i kapitlet Bestämmelser om parboende.) I detta kapitel redovisas vad som avses med särskilda boendeformer och trygghetsbostäder.

Särskilda boendeformer för äldre enligt 5 kap. 5 § SoL

Rätten till medboende gäller då den biståndsberättigade beviljas eller sedan tidigare har beviljats boende i en sådan boendeform som avses i 5 kap. 5 § SoL, det vill säga särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor. Boende i ett särskilt boende förutsätter ett beslut om bistånd från socialnämnden för den som behöver ett sådant boende. Biståndet ska behovsprövas individuellt och utformas enligt intentionerna i SoL.¹⁶

Vad som avses med ett särskilt boende är inte definierat i lag, utan är sedan den så kallade Ädelreformen¹⁷ ett samlingsbegrepp för de former av boenden som tidigare benämndes servicehus, servicelägenheter, ålderdomshem, gruppboenden för dementa samt för sjukvårdsinrättningen sjukhem. Det saknas därmed en legaldefinition av vad som är ett särskilt boende. I förarbeten anges att särskilt boende för äldre är till för dem som inte längre kan bo kvar i sin egen bostad på grund av att behovet av tillsyn eller kravet på trygghet och säkerhet inte längre kan tillgodoses.¹⁸

Under åren 1982–1991 användes ordet servicehus i SoL som ett gemensamt begrepp för olika boenden med gemensam service. I förarbetena till den gamla SoL uppställdes följande tre krav för att ett boende skulle få betecknas som ett servicehus: boendets utformning och utrustning skulle utveckla den enskildes resurser till att leva ett självständigt liv, tjänster skulle kunna erhållas dygnet runt samt att det skulle finnas tillgång på personal för bedömning och tillhandahållande av social- och medicinsk vård.¹⁹

Kriterierna har inte upprepats i samband med Ädelreformen, men kan ändå ge viss vägledning för kommunernas särskilda boenden.

¹⁶ Prop. 2011/12:147 s. 14

¹⁷ Prop. 1990/91:14

¹⁸ Prop. 1996/97:124 s. 89

¹⁹ Prop. 1979/80:1 s. 284 och 286

Demensboenden och boenden med annan speciell inriktning

Bestämmelserna om rätt att sammanbo gäller i alla särskilda boendeformer för äldre enligt 5 kap. 5 § SoL. Det innebär att även särskilda boenden som är inriktade på personer med demenssjukdom omfattas av bestämmelsen i 4 kap. 1 § c SoL liksom andra särskilda boenden med speciell inriktning. Som exempel på speciell inriktning kan nämnas boenden för äldre med psykiska funktionsnedsättningar, för vissa språk eller för de nationella minoriteterna.

I förarbetena framhålls att det kan vara problematiskt att verkställa beslut om medboende om den biståndsberättigades behov kräver ett demensboende. Det förutsätts dock att bra lösningar även i sådana situationer ska gå att finna utan att den biståndsberättigade ska behöva flytta, vilket många gånger kan vara direkt olämpligt.²⁰ Hur sådana lösningar skulle kunna se ut berörs emellertid inte närmare i förarbetena.

I vissa kommuner förekommer särskilda boenden med både avdelningar som är inriktade på personer med demenssjukdom och avdelningar som är inriktade på allmän vård och omsorg om äldre. Om den biståndsberättigade lider av en demenssjukdom kan nämnden erbjuda den medboende en lägenhet eller ett rum i den avdelning som är inriktad på allmän vård och omsorg. En sådan lösning säkerställer att den biståndsberättigade får sina behov tillgodosedda, samtidigt som beslutet om medboende verkställs genom erbjudandet till den medboende.²¹

Trygghetsbostäder

De så kallade trygghetsbostäderna regleras inte i SoL och är inte heller en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 § SoL. Det krävs inte biståndsbeslut för att en enskild ska få bo i en trygghetsbostad. Fördelningen av bostäderna sker på samma sätt som på den reguljära bostadsmarknaden, genom till exempel ett kösystem.

Ett beslut om medboende förutsätter att den biståndsberättigade har beviljats särskilt boende.²² Det betyder att den biståndsberättigade inte kan erbjudas en trygghetsbostad tillsammans med sin make eller sambo då den biståndsberättigade har ett beslut om boende i särskilt boende. Däremot kan socialnämnden verkställa ett beslut om medboende genom att erbjuda den medboende en trygghetsbostad samtidigt som den biståndsberättigade får en bostad i ett särskilt boende. I så fall behöver trygghetsbostaden vara belägen i samma byggnad som det särskilda boendet.²³

²⁰ Prop. 2011/12:147 s. 35

²¹ Jfr prop. 2011/12:147 s. 36

²² Jfr 4 kap. 1 c § SoL

²³ Jfr prop. 2011/12:147 s. 36 som i sin tur hänvisar till Ds 2011:33 s. 42

Initiering av ärende och information

Ett ärende om parboende i särskilt boende hos nämnden kan uppkomma på tre olika sätt: genom ansökan, genom anmälan eller på annat sätt.²⁴ Det finns inga särskilda regler för hur ärenden om parboende ska handläggas. Nämnden får tillämpa de regler som gäller generellt för hur ärenden kan uppkomma inom socialtjänsten.

Den enskilde kan till exempel i ett telefonsamtal ställa frågor om vilka regler som gäller för parboende. Då är det viktigt att handläggaren klarlägger om frågan gäller information eller en ansökan om bistånd. En liknande situation kan uppkomma om närstående tar kontakt och frågar om regler för parboende. Det är viktigt att klarlägga om frågan ska hanteras som en anmälan eller som en allmän förfrågan om regelverket.²⁵

I informationen som handläggaren ger kan ingå att det är två förutsättningar som måste vara uppfyllda för att man ska kunna beviljas parboende. Den ena är att man varaktigt sammanbor eller tidigare varaktigt har sammanbott och den andra att båda makarna vill fortsätta att bo tillsammans.

I samband med ansökningar om särskilt boende är det också viktigt att nämnden informerar om möjligheten till parboende där detta kan vara aktuellt.²⁶

²⁴ Jfr 11 kap. 1 § SoL och Socialstyrelsen (2010a) s. 75 ff.

²⁵ Jfr JO 1997/98 s. 347

²⁶ Jfr 3 kap. 1 § SoL

Ansökan om parboende

Generellt gäller att en ansökan om hjälp enligt SoL endast kan göras av den enskilde själv eller av en legal ställföreträdare, som till exempel god man eller förvaltare. Anhöriga eller närstående har inte någon rätt att agera som ställföreträdare för en enskild. De kan därmed inte ansöka om insatser för den enskildes räkning. Det enskilde kan dock utse en anhörig eller närstående till sitt ombud genom en fullmakt.

Eftersom det inte finns särskilda regler för ärenden om parboende, ska en ansökan göras av den enskilde själv eller av en legal ställföreträdare. Om vuxna barn, andra anhöriga eller närstående eller hälso- och sjukvården anmäler behov av särskilt boende och önskan om parboende, får frågan hanteras inom ramen för en förhandsbedömning.²⁷

Ansökan om medboende

I förarbetena till bestämmelsen om medboende anges att part i ett ärende om medboende är den biståndsberättigade.²⁸ Detta betyder att det är den som har behov av bistånd i form av särskilt boende som ska ansöka om att den vill ha en medboende. Att det är den biståndsberättigade som ska ansöka om medboende följer även i viss mån av bestämmelsen i 4 kap. 1 c § SoL. Där anges att det ingår i den biståndsberättigades skäliga levnadsnivå att få sammanbo med sin make eller sambo.

Det finns dock inga begränsningar för vilka biståndsinsatser som kan begäras enligt SoL. En make eller sambo som inte själv behöver insatsen särskilt boende kan därför ansöka om att få flytta med den som har beviljats en sådan insats.²⁹

Ansökan från den biståndsberättigade

4 kap. 1 och 1 c §§ SoL

Som nämnts tidigare är den biståndsberättigade part i ett ärende om medboende.³⁰ Detta betyder att det är den som har behov av bistånd i form av särskilt boende som ska göra ansökan om att den vill ha en medboende.

Tidpunkt för ansökan

Det finns inget i lagstiftningen som reglerar när en ansökan om medboende ska göras. Den biståndsberättigade kan alltså ansöka om medboende i samband med ansökan om särskilt boende. Ansökan kan även göras efter flytten eller efter en längre tid i ett särskilt boende.

²⁷ Jfr 3 kap. SOSFS 2006:5

²⁸ Prop. 2011/12:147 s. 35

²⁹ Prop. 2011/12:147 s. 35

³⁰ Prop. 2011/12:147 s. 35

Både den biståndsberättigade och maken behöver få möjlighet att ta ställning till om de vill fortsätta bo tillsammans i det särskilda boendet. En situation där det kan behövas lite längre tid för detta är när den ena maken under en längre tid har vårdat den andra. En annan situation som kan kräva reflektion är då den biståndsberättigade mycket snabbt behöver flytta till ett särskilt boende av hälsoskäl.

Att flytta från bostad i ordinärt boende till ett särskilt boende kan vara en stor omställning för båda makarna, och hänsynen till den andra kan också påverka tidpunkten för ansökan.

Det är emellertid alltid den enskilde som avgör när ansökan ska göras. Nämnden har ingen möjlighet att bestämma vid vilken tidpunkt den enskilde ska göra ansökan.

Tidsbegränsat eller tillsvidare

En ansökan om medboende kan avse en begränsad tid (provboende) eller vara tillsvidare. Den är den som är i behov av särskilt boende som utformar sin ansökan så som den önskar. Handläggaren behöver klarlägga om ansökan om medboende gäller för en begränsad tid eller tillsvidare. Denna fråga är viktig då ett tidsbegränsat beslut mot den enskildes vilja är att se som ett delavslag.³¹ (Läs mer i kapitlet beslut om medboende i avsnittet Provboende – ett tidsbegränsat beslut om medboende.)

Skälen till att den enskilde ansöker om tidsbegränsat medboende kan vara flera. Det kan vara att den biståndsberättigade vill att den medboende ska provbo innan han eller hon bestämmer sig definitivt, men det kan även vara den medboende som vill pröva först. Det kan därför vara en fördel att den medboende behåller sin ordinarie bostad så länge som det är möjligt.³²

Socialnämnden har dock ingen möjlighet att villkora en ansökan om medboende genom att kräva att den som inte är i behov av särskilt boende behåller sin bostad. Rätten till bistånd enligt 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL är nämligen inte beroende av att den biståndsberättigade underkastar sig ett sådant krav. Det är emellertid inte förbjudet för kommunen att med berörda diskutera för- och nackdelar med att den medboende behåller sin ordinarie bostad.

2 kap. 2 § SoF

Om båda makarna är i behov av särskilt boende föreligger rätt till parboende enligt bestämmelsen i 2 kap. 2 § SoF. I sådana fall ska var och en av makarna för egen del ansöka om särskilt boende och, om de så önskar, även begära att de ska beredas plats på samma särskilda boende.

Ansökan från make eller sambo

Eftersom det inte finns någon begränsning för vilka biståndsinsatser som man kan ansöka om enligt 4 kap. 1 § SoL, kan även den make som inte

³¹ Jfr JO 2003/04 s. 324 och JO beslut 17 april 2008, dnr 1105-2008

³² Prop. 2011/12:147 s. 34

behöver särskilt boende ansöka om att få bo tillsammans med den make som behöver av insatsen. Nedan följer exempel på hur en sådan situation skulle kunna behandlas enligt bestämmelserna i SoL.

4 kap. 1 och 1 c §§ SoL

En ansökan om att få bo tillsammans med den make som beviljats särskilt boende kan inkomma från den make som inte har behov av den insatsen. När det framgår att ansökan gäller att bli medboende är det lämpligt att handläggaren informerar om att det är den biståndsberättigade som ska ansöka om att få ha en medboende. Om det inkommer en ansökan från den biståndsberättigade ska socialnämnden pröva ansökan om medboende enligt 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL.³³

4 kap. 1 § SoL

Om maken som inte har behov av särskilt boende väljer att inte dra tillbaka ansökan och den biståndsberättigade inte gör en ansökan om medboende, måste nämnden pröva ansökan om att få sammanbo enligt 4 kap. 1 § SoL. Detta då det inte finns några bestämmelser i lag som reglerar vilka insatser man kan ansöka om som bistånd.

4 kap. 1 § SoL och 2 kap. 2 § SoF

Om en make eller en sambo ansöker om att få bli medboende behöver nämnden klarlägga om ansökan gäller boende i särskilt boende för den sökande eller om den gäller att få fortsätta att sammanbo med den biståndsberättigade som medboende.

Om maken eller sambon själv behöver boende i särskilt boende ska bestämmelsen om parboende i 2 kap. 2 § SoF tillämpas. Det innebär att respektive makes ansökan om särskilt boende ska utredas var för sig och leda till varsitt beslut om särskilt boende enligt 4 kap. 1 § SoL. Om båda makarna har varsitt beslut om särskilt boende, har de enligt SoF rätt till plats på samma äldreboende. Med samma boende avses i detta sammanhang samma rum, samma lägenhet eller samma särskilda boende.³⁴

Personer med nedsatt beslutsförmåga

Som nämnts ovan kan ansökan om insatser enligt SoL endast göras av den enskilde själv eller av en legal ställföreträdare (god man eller förvaltare). (Se vidare om god man och förvaltare i handboken Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.³⁵) Anhöriga eller närstående har inte några rättsliga befogenheter att agera som ställföreträdare för en enskild. Detta betyder att en make till en enskild som har behov av särskilt boende inte har någon befogenhet att ansöka om insatsen medboende för dennes räkning.

Då en make eller en sambo är god man eller förvaltare för den biståndsberättigade behöver särskilt uppmärksammas om det finns intressekonflikter

³³ Prop. 2011/12:147 s. 35

³⁴ Prop. 2005/06:115 s. 77 och 78

³⁵ Socialstyrelsen (2010a)

mellan den legala ställföreträdaren och den biståndsberättigade när det gäller viljan att fortsätta att bo tillsammans.

Som information kan också nämnas att överförmyndaren kan pröva behovet av en särskild god man om det föreligger en intressekonflikt mellan en redan utsedd god man eller förvaltare och den som har god man eller förvaltare. Den särskilt utsedda gode mannen ska då företräda den enskilde i den situation som avser intressekonflikten.³⁶

³⁶ 11 kap. 2 § FB

Utredningen

Det finns inga särskilda regler för hur ärenden om medboende ska utredas och dokumenteras. Nämnden ska tillämpa de regler som gäller generellt för utredning och dokumentation av ärenden inom socialtjänsten. Däremot ska utredningen omfatta två moment som är av betydelse för bedömningen av den biståndsberättigades rätt att ha en medboende. Det är om paret varaktigt har sammanbott och om båda makarna vill fortsätta att bo tillsammans i det särskilda boendet.³⁷

Den biståndsberättigades behov av hemtjänstinsatser i det särskilda boendet kan behöva utredas eftersom³⁸ den biståndsberättigades rätt till hemtjänstinsatser kan påverkas av att den medboende flyttar med till det särskilda boendet. Det kan även bli aktuellt om den medboendes behov förändras under boendetiden. (Läs med i kapitlet Den medboende och Ansvar för hushållssysslor vid parboende).

Under utredningen kan det också finnas skäl för handläggaren att fundera på i vilket eller vilka särskilda boenden ett beslut om medboende kan verkställas. Handläggaren kan till exempel informera om vilka särskilda boenden som har bra bostäder för två personer.

Varaktigt sammanbott

En förutsättning för att paret ska ha rätt att sammanbo i ett särskilt boende är att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena i paret redan bor i ett sådant boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.³⁹ Det kan således inte vara fråga om en sammanlevnad av kortvarigare karaktär.⁴⁰ Av förarbetena framgår att det inte är lämpligt att ange hur lång tid som avses med varaktigt sammanboende. Frågan får avgöras efter en helhetsbedömning i varje enskilt fall.⁴¹ Faktorer att beakta är till exempel förekomsten av en gemensam permanent bostad och ett gemensamt hushåll. Vidare kan även sådant som gemensam folkbokföringsadress påverka bedömningen.⁴²

Båda makarnas vilja

En annan förutsättning för att paret ska ha rätt att sammanbo i det särskilda boendet är att båda makarna vill fortsätta att bo tillsammans i ett sådant boende.⁴³ Om endast en i paret vill det, finns det inga förutsättningar för att en ansökan om medboende ska bifallas.⁴⁴

³⁷ Jfr 4 kap. 1 c § SoL och prop. 2011/12:147 s. 34

³⁸ Jfr prop. 2011/12:147 s. 33 och 34

³⁹ Jfr 4 kap. 1 c § SoL

⁴⁰ Prop. 2011/12:147 s. 43

⁴¹ Prop. 2011/12:147 s. 43

⁴² Prop. 2011/12:147 s. 43

⁴³ Prop. 2011/12:147 s. 34 och 43

⁴⁴ Prop. 2011/12:147 s. 34

Rätten att sammanbo i ett särskilt boende ska således ses som en möjlighet att fortsätta att leva tillsammans. Båda makarna måste kunna säga nej till fortsatt sammanboende.⁴⁵ Det är därför viktigt att nämnden noga klarlägger om båda makarna eller samborna vill fortsätta att leva tillsammans.⁴⁶

För den medboende kan en flytt till ett särskilt boende innebära stora förändringar och nya omständigheter där det kan vara svårt att förutse vad det innebär. Det gäller i dessa situationer att både vara öppen för önskemålen och att kunna informera om vad det kan innebära.⁴⁷

Både den biståndsberättigade och maken behöver få möjlighet att ta ställning till om de vill fortsätta att bo tillsammans i det särskilda boendet. En situation där det kan behövas lite längre tid för detta är när den maken under en längre tid har vårdat den andra. En annan situation som kan kräva reflektion är när den biståndsberättigade mycket snabbt behöver flytta till ett särskilt boende av hälsoskäl.

Ett sätt att ta reda på såväl den biståndsberättigades, som den medboendes vilja till fortsatt sammanboende kan vara att prata med båda makarna tillsammans och med dem var för sig. Att samtala med makarna var för sig kan vara ett sätt att ta reda på om någon av dem känner sig pressad av den andra till att fortsätta sammanbo. Enskilda samtal kan ibland ge förutsättningar för var och en att uttrycka sin vilja oberoende av den andras.

Det kan förekomma att makar utsätts för påtryckningar av vuxna barn som vill att deras föräldrar ska fortsätta sammanbo trots att antingen båda eller en av dem inte vill. Då rätten till parboende endast gäller om båda vill fortsätta bo tillsammans behöver nämnden ta reda på om ansökan ger uttryck för båda makarnas vilja.

Den som beviljats särskilt boende förmår inte heller alltid hävda sina intressen eller föra sin talan. Det kan till exempel vara en äldre person med demenssjukdom eller som behöver vård i livets slutskede. Dessa känsliga situationer ställer särskilda krav på handläggarnas lyhördhet för den biståndsberättigades uppfattning.⁴⁸

Utredning av vilja hos personer som har svårt att uttrycka sin vilja

Det finns inte några krav på hur makarna ska uttrycka sin vilja att fortsätta bo tillsammans för att det ska vara giltigt. Utredaren får använda sin kompetens och lyhördhet för att bedöma vad makarna vill.

Det finns inga speciella regler för dokumentation av utredningar av viljan hos personer med nedsatt beslutsförmåga. Nämnden ska tillämpa de regler som generellt gäller för dokumentation av ärenden inom socialtjänsten. Bestämmelserna i 11 kap. 5 § SoL gäller, det vill säga att faktiska omständigheter av betydelse och händelser av vikt ska dokumenteras. Det torde innebära att utredaren behöver dokumentera de omständigheter som utgör underlaget för ställningstagandet om makarnas vilja.

⁴⁵ Prop. 2011/12:147 s. 34

⁴⁶ Prop. 2011/12:147 s. 34

⁴⁷ Prop. 2011/12:147 s. 34

⁴⁸ Prop. 2011/12:147 s. 34

Beslut om medboende

Det finns inga särskilda regler för hur beslut om medboende ska hanteras. Det är således samma regler som gäller för beslut om medboende som för övriga biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL.

JO har i flera ärenden framhållit vikten av att besluten utformas så att de är tydliga. Av beslutet ska det därför framgå vad den enskilde ansökt om, vad han eller hon har beviljats och om beslutet helt eller delvis går den enskilde emot.⁴⁹ Vidare bör det av beslutet alltid framgå vad biståndsinsatsen innebär i praktiken, det vill säga en närmare beskrivning av vad insatsen innebär för den enskilde.⁵⁰ Dessa generella principer gäller för alla typer av biståndsbeslut och därmed även för beslut om medboende.

Att fatta beslut om medboende

Ett beslut om medboende är i grunden ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL. Det prövas med utgångspunkt från vad som ska ingå i en skälig levnadsnivå utöver hemtjänstinsatserna och insatsen bostad i särskilt boende.⁵¹ Bestämmelsen i 4 kap. 1 c § SoL är således inte biståndsgrundande, utan är endast en precisering av när det anses ingå i den biståndsberättigades skäliga levnadsnivå att få leva tillsammans med sin make eller sambo i det särskilda boende som han eller hon beviljas eller har beviljats sedan tidigare.

Av detta följer att båda lagrummen – 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL – ska anges i ett bifallsbeslut eller avslagsbeslut om medboende. Att ett beslut fattas med stöd av 4 kap. 1 § SoL är också en förutsättning för att den enskilde ska kunna överklaga ett avslagsbeslut med förvaltningsbesvär.⁵²

Förutsättningarna för att nämnden ska kunna fatta ett bifallsbeslut med stöd av 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL är att makarna varaktigt har sammanbott, eller om den ena parten redan bor på ett särskilt boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott samt att de vill fortsätta leva tillsammans i det särskilda boendet. Det förutsätts även att en av makarna behöver bo i ett särskilt boende eller sedan tidigare har beviljats en sådan insats.⁵³ Om dessa kriterier inte uppfylls finns det inga förutsättningar för att en ansökan om medboende ska bifalls enligt 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL. Det finns dock inget som hindrar att nämnden gör en individuell prövning om bistånd kan utgå enbart enligt 4 kap. 1 § SoL.

Om nämnden finner att den enskilde har rätt till särskilt boende, men inte uppfyller kriterierna i 4 kap. 1 c § för medboende, ska detta framgå särskilt

⁴⁹ Se till exempel JO beslut 2003-12-23, dnr 252-2002 och JO 1999/2000 s. 235

⁵⁰ JO beslut 2000-04-06, dnr 699-1999

⁵¹ Prop. 2011/12:147 s. 35

⁵² Jfr 16 kap. 3 § SoL

⁵³ Jfr 4 kap. 1 c § SoL och prop. 2011/12:147 s. 34

av beslutet.⁵⁴ Nämnden kan i sådana fall fatta beslut om delavslag för den del som rör medboende och bifalla den del som rör boende i särskilt boende. En annan möjlighet är att nämnden fattar ett separat bifallsbeslut för boende i särskilt boende och ett separat avslagsbeslut för ansökan om medboende. Om den biståndsberättigade beviljas såväl boende i särskilt boende som rätten att ha en medboende, ska det framgå av beslutet att båda dessa insatser beviljas. Nämnden kan själv avgöra om insatserna ska anges i ett och samma beslut eller i två separata beslut. (Läs mer om detta i avsnittet Ett eller flera beslut?).

Av förarbetena till bestämmelsen om medboende framgår att det endast är den som behöver bistånd i form av särskilt boende som är part i ärendet.⁵⁵ Det innebär att det är den biståndsberättigade som beviljas eller som får avslag på sin ansökan om medboende i enlighet med 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL. Beslutet om medboende ska således delges den som har ansökt om att få ha en medboende, det vill säga den biståndsberättigade. Som information kan också nämnas att den som har rätt att överklaga ett beslut enligt 22 § förvaltningslagen (1986:223), FL, även har rätt att efter begäran underrättas om ett beslut. Huruvida den medboende har en överklaganderätt enligt 22 § FL eller inte i dessa typer av ärenden berörs inte närmare i förarbeten och har hittills inte varit föremål för domstolsprövning.

Provboende – ett tidsbegränsat beslut om medboende

Att bo tillsammans i ett särskilt boende för äldre personer är alltid frivilligt. Paret behöver därför kunna provbo för att sedan avgöra om de vill fortsätta att bo tillsammans.⁵⁶ Att bo tillsammans i ett särskilt boende kan vara en stor omställning för såväl den biståndsberättigade som den medboende.

Om den biståndsberättigade ansöker om medboende för en tidsbegränsad period (provboende) kan nämnden fatta ett beslut som motsvarar ansökan. Om paret provbor, kan det vara en fördel att den medboende behåller sin ordinarie bostad så länge som det är möjligt.⁵⁷

Socialnämnden har dock ingen möjlighet att villkora ett beslut om medboende genom att kräva att den som inte behöver särskilt boende behåller sin bostad. Rätten till bistånd enligt 4 kap. 1 § och 1 c § SoL är inte beroende av att den biståndsberättigade underkastar sig ett sådant krav. Det är emellertid inte förbjudet för kommunen att med berörda diskutera för- och nackdelar med att den medboende behåller sin bostad.

Provboende mot den enskildes vilja – ett avslagsbeslut

Om beslutet tidsbegränsas mot den biståndsberättigades vilja eller insatsen beviljas under en kortare tid än den enskilde vill innebär det att ansökan

⁵⁴ Jfr JO beslut 2003-12-23, dnr 252-2002

⁵⁵ Prop. 2011/12:147 s. 35

⁵⁶ Prop. 2011/12:147 s. 34

⁵⁷ Prop. 2011/12:147 s. 34

delvis har avslagits.⁵⁸ Beslutet ska då fattas med stöd av 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL. Det innebär att den biståndsberättigade kan överklaga beslutet genom förvaltningsbesvär. För sådana beslut gäller även FL:s regler om kommunikering, motivering av beslut, underrättelse om beslut och information om hur man överklagar beslutet.⁵⁹

Det är dock inte möjligt för nämnden att slentrianmässigt tidsbegränsa alla beslut om medboende.⁶⁰ Huruvida det är lämpligt att tidsbegränsa ett sådant beslut och i så fall under hur lång tid får övervägas i varje enskilt fall.⁶¹ Om ett beslut tidsbegränsas, ansvarar nämnden för att följa upp beslutet och om det finns skäl för det fatta ett nytt beslut i god tid innan det tidigare upphör att gälla.⁶²

Kan ett beslut om medboende återkallas eller ändras?

Som nämnts tidigare finns det inga särskilda regler för hur beslut om medboende ska hanteras, det vill säga reglerna om gynnande förvaltningsbeslut gäller även för beslut om medboende.

Ett gynnande förvaltningsbeslut är ett beslut som ger en enskild en förmån. Samtliga insatser som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL är gynnande beslut och således är även ett beslut om medboende ett gynnande beslut.

Av hänsyn till den enskildes trygghet och behov av att kunna inrätta sig efter ett beslut kan gynnande förvaltningsbeslut som huvudregel inte ändras till den enskildes nackdel eller återkallas. Beslut om medboende är ett gynnande beslut och följer alltså huvudregeln för sådana beslut. Nämnden kan till exempel inte mot den enskildes vilja tidsbegränsa ett beslut om medboende om det ursprungliga beslutet gäller tillsvidare.

Det finns dock undantag från huvudregeln om att gynnande beslut inte får ändras eller återkallas.

När kan ett beslut om medboende ändras eller återkallas?

Av tradition har man ansett att återkallelse och ändring av gynnande beslut får göras

- om beslutet har försetts med förbehåll om återkallelse,
- om det föreligger tvingande säkerhetskäl eller
- om ett beslut har fattats med ledning av vilseledande uppgifter som den enskilde har lämnat.⁶³

⁵⁸ JO 2003/04 s. 324 och JO beslut 2008-04-17, dnr 1105-2008

⁵⁹ JO 2003/04 s. 324

⁶⁰ Jfr JO 2003/04 s. 324

⁶¹ Jfr JO 2003/04 s. 324

⁶² Jfr JO 2003/04 s. 324

⁶³ Prop. 1985/86:80 s. 39

Under senare år har det genom en dom från Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten) tydliggjorts att dessutom kan det för beslut om fortlöpande bistånd utan tidsbegränsning finnas vissa situationer där en ändring av ett gynnande beslut kan motiveras med ändrade förhållanden. Ändrade förhållanden kunna vara om biståndsbehovet väsentligen har förändrats. Det är endast förhållanden som beaktas vid det ursprungliga beslutet som kan föranleda en omprövning.⁶⁴

Vidare kan nämnas att gynnande beslut kan återkallas eller ändras på den enskildes begäran.⁶⁵ Det innebär att beslutet om medboende kan återkallas om begäran om återkallelse kommer från den biståndsberättigade själv, det vill säga den som har beviljats medboende.

Den medboende kan inte begära återkallelse av beslutet om medboende, eftersom det är den biståndsberättigade som har fått medboende beviljat. Om den medboende meddelar att han eller hon inte längre vill vara medboende, torde det få anses att förutsättningarna för biståndsbeslutet väsentligen har förändrats och att en återkallelse kan motiveras av detta skäl.⁶⁶

Om den biståndsberättigade flyttar tillbaka till sin tidigare bostad eller avlider, upphör förutsättningarna för medboende och därmed torde beslutet kunna återkallas. Den medboendes rätt att bo kvar i bostaden i det särskilda boendet får då hanteras enligt det hyresrättsliga regelverket. (Läs mer i del 3 i kapitlet Hyreslagstiftningen vid parboende i avsnitten Översiktlig information om vissa bestämmelser i hyreslagen och Särskilda hyresrättsliga frågor om parboende.)

Förutsättningarna för beslutet om medboende förändras också när den medboende själv, på grund av förändrat hälsotillstånd, beviljas särskilt boende. Om paret, efter att den medboende fått särskilt boende beviljat, vill fortsätta att leva tillsammans har de enligt 2 kap. 2 § SoF rätt till parboende.

Förbehåll och beslut om medboende

Ett beslut om bistånd enligt SoL kan innehålla ett förbehåll som gör den fortsatta giltigheten av beslutet beroende av att nämnden omprövar beslutet. Därmed kan även ett beslut om medboende förses med ett förbehåll.

I lagstiftningen uppställs inte några särskilda krav på hur ett sådant förbehåll ska se ut eller utformas. Det är emellertid viktigt att förbehållen utformas med eftertanke och så långt som möjligt anger under vilka precisa förutsättningar en omprövning kan göras.

Ett förbehåll anger enbart under vilka förutsättningar som ett beslut om bistånd enligt SoL upphör att gälla eller när ett sådant kan omprövas. Det går därmed inte att med rättslig verkan förse ett beslut om medboende med förbehåll för att den medboende i en viss situation måste flytta. Den medboendes besittningsrätt regleras i hyreslagstiftningen, och det är dessa regler som styr under vilka omständigheter besittningsrätten upphör. Hyreslagstiftningen reglerar också när och hur avstående från besittningsrätten kan göras. Även

⁶⁴ RÅ 2000 ref. 16

⁶⁵ Bull (1999) s. 123

⁶⁶ Jfr RÅ 2000 ref. 16

om nämnden i ett förbehåll i beslutet om bistånd enligt SoL anger att den medboende måste flytta när den medboende avlider, är det inte säkert att det finns en sådan skyldighet för den medboende enligt hyreslagstiftningen. (Läs mer i del 3 i kapitlet Hyreslagstiftningen vid parboende i avsnitten Översiktlig information om vissa bestämmelser i hyreslagen och Särskilda hyresrättsliga frågor om parboende.)

Beslut om medboende och 4 kap. 2 § SoL

Bestämmelsen i 4 kap. 2 § SoL ger socialnämnden befogenhet att ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap. 1 § SoL om det finns skäl för det. Kan nämnden fatta beslut om medboende med stöd av 4 kap. 2 § SoL istället för 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL?

JO har i flera ärenden framhållit att nämnden inte fritt kan välja att behandla en ansökan enligt 4 kap. 1 § eller 4 kap. 2 § SoL. När nämnden får en ansökan om bistånd måste den i första hand pröva om den enskilde har rätt till den begärda insatsen enligt 4 kap. 1 § SoL. Skulle beslutet efter en sådan prövning gå den enskilde emot, kan beslutet överklagas genom förvaltningsbesvär (jfr 16 kap. 3 § SoL). Först då nämnden finner att den enskilde inte har rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL, kan den ge den enskilde bistånd med stöd av 4 kap. 2 § SoL.⁶⁷

Den slutsats som kan dras av dessa JO-uttalanden är att en ansökan om medboende från den biståndsberättigade först måste prövas mot bestämmelserna i 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL. Om förutsättningarna för ett bifallsbeslut är för handen, ska beslutet även fattas med stöd av dessa bestämmelser.

En ansökan kan emellertid komma från den av makarna som inte har behov av särskilt boende om att få sammanbo med den make eller sambo som har beviljats den insatsen. Förutsättningar för nämnden att bevilja en sådan ansökan med stöd av 4 kap. 1 och 1 c § SoL är i regel utesluten, eftersom bestämmelsen i 4 kap. 1 c § anger att det ska ingå i den biståndsberättigades skäligen levnadsnivå att få sammanbo med sin make. I sådana fall kan nämnden överväga om biståndet ska ges med stöd av 4 kap. 2 § SoL. Beslutet ställs då till den sökanden och inte till den av makarna som har beviljats insatsen särskilt boende. Ett sådant beslut är följaktligen inte ett beslut om medboende enligt 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL.

Hemtjänstinsatser i det särskilda boendet

I förarbetena sägs att det är viktigt att det tydligt framgår i ett beslut vilka service- och omsorgsinsatser som den biståndsberättigade är beviljad i det särskilda boendet, så att ansvaret för dessa insatser inte faller på den medboende.⁶⁸ Nämnden ska således enligt förarbetena ta ställning vilka hemtjänstinsatser den biståndsberättigade ska få i det särskilda boendet och det ska synas tydligt i beslutet vad som gäller.

⁶⁷ Se till exempel JO 2003/04 s. 236 och JO beslut 2009-10-08, dnr 3309-2008

⁶⁸ Prop. 2011/12:147 s. 33 och 34

Ett eller flera beslut?

I samband med att nämnden prövar en ansökan om medboende kan det bli aktuellt att även pröva den enskildes rätt till särskilt boende och de hemtjänstinsatser⁶⁹ som den enskilde ska få i boendet. I ett och samma ärende kan det därför bli aktuellt att fatta beslut om tre insatser.

Det finns inget i lagstiftningen som uttryckligen reglerar hur många beslut som ska fattas när den enskilde ansöker om flera insatser. Det innebär att det inte finns några hinder för att i beslutet om bostad i särskilt boende inkludera de hemtjänstinsatser som den enskilde ska få i det särskilda boendet och även beslutet om medboende. Beslutet måste dock vara tydligt. Av beslutet måste därför framgå vad den enskilde ansökt om, vad han eller hon har beviljats och om beslutet helt eller delvis går den enskilde emot.⁷⁰ Otydliga beslut kan innebära rättsförluster för enskilda.

Det är nämnden som avgör om samtliga insatser ska inkluderas i ett och samma beslut, eller om det ska fattas separata beslut. Oavsett hur nämnden hanterar frågan måste den garantera att beslutet är tydligt för den enskilde.

⁶⁹ Jfr prop. 2011/12:147 s. 33 och 34

⁷⁰ Se till exempel JO beslut 2003-12-23, dnr 252-2002 och JO 1999/2000 s. 235

Verkställighet av beslut om medboende

Ibland framgår det redan av biståndsbeslutet var och hur det ska verkställas, det vill säga det är klart i vilket särskilt boende som paret ska bo och om det är i samma rum, i samma lägenhet eller i var sitt rum eller i var sin lägenhet. I andra ärenden måste beslut om verkställighet fattas i samband med att besluten verkställs. Det kan till exempel vara så att det först i samband med verkställigheten blir aktuellt att ta ställning till om paret kan bo i samma rum, i samma lägenhet eller i varsitt rum eller varsin lägenhet.

Tidpunkt för verkställighet

Ett biståndsbeslut som fattas med stöd av 4 kap. 1 § SoL ska enligt 16 kap. 3 § SoL verkställas omedelbart. Det betyder att även ett beslut om medboende ska verkställas omedelbart, eftersom ett sådant beslut i grunden är ett biståndsbeslut som fattats med stöd av 4 kap. 1 § SoL.⁷¹

Ibland kan det ta längre tid att verkställa vissa beslut om bistånd än andra.⁷² Det kan till exempel finnas särskilda svårigheter med att hitta ett boende som lämpar sig såväl för den biståndsberättigades omsorgsbehov som för parboende. Det kan också vara så att den enskilde har ett specifikt önskemål om var eller hur beslutet ska verkställas.

Om det inte går att verkställa ett beslut om särskilt boende och medboende omedelbart, för den som inte redan bor på ett särskilt boende, är det viktigt att handläggaren håller kontakt med den biståndsberättigade till dess att beslutet har verkställts. Det kan bli aktuellt att nämnden, efter ansökan, går in med tillfälliga insatser i avvaktan på att det ursprungliga beslutet verkställs.

Grundregeln är att beslut om bistånd enligt SoL ska verkställas omedelbart.⁷³ Sedan 1 juli 2006 finns en skyldighet för kommunen att rapportera ej verkställda beslut till tillsynsmyndigheten.⁷⁴ I förarbeten till denna bestämmelse understryks att den tidsgräns på tre månader som gäller för rapporteringsskyldigheten av ej verkställda beslut inte avser den tid som nämnden har på sig för att verkställa ett beslut.⁷⁵ (Läs mer i avsnittet Rapportering av ej verkställda beslut.)

⁷¹ Prop. 2011/12:147 s. 35

⁷² Jfr prop. 2005/06:115 s. 124

⁷³ 16 kap. 3 § SoL

⁷⁴ 16 kap. 6 f § SoL

⁷⁵ Prop. 2005/06:115 s. 124

Att verkställa beslut om medboende

Efter att socialnämnden fattat ett slutgiltigt beslut om såväl särskilt boende som om medboende, ska nämnden ta ställning till hur beslutet eller besluten ska verkställas.

I frågor om verkställighet av beslut om bistånd enligt SoL har nämnden ett relativt stort handlingsutrymme att besluta om förutsättningarna och formerna för verkställigheten.⁷⁶ Nämnden har därmed en relativt stor handlingsfrihet när det gäller hur ett beslut om medboende ska verkställas.⁷⁷

Det boende som erbjuds ska tillgodose den biståndsberättigades omsorgsbehov och tillförsäkra honom eller henne en skälig levnadsnivå. Detta gäller såväl valet av särskilt boende som hur medboendet ska verkställas i det särskilda boendet. Boendet ska vara utformat så att makarna eller samborna känner att de sammanbor i det särskilda boendet.⁷⁸ (Läs mer i kapitlet Bestämmelser om parboende i avsnitten Begreppet sammanbo och Beredas plats i samma boende.)

Vidare ska nämnden så långt det är möjligt beakta den biståndsberättigades önskemål om särskilt boende och hur det ska verkställas. Bestämmelserna i 3 kap. 5 § SoL förutsätter att socialnämndens insatser ska utformas och genomföras tillsammans med den enskilde. Bestämmelsen innebär att den biståndsberättigade ska ha inflytande över hur en beslutad insats enligt 4 kap. 1 § SoL verkställs. Det är därför viktigt att nämnden är lyhörd för de önskemål som uppkommer om det särskilda boendet. Den biståndsberättigade har emellertid inte oinskränkt rätt att få som han eller hon vill.⁷⁹

I förarbetena beskrivs inte närmare hur ett boende ska vara utformat, för att det ska anses vara lämpligt för parboende. Huruvida en bostad är lämplig för parboende får avgöras från fall till fall. Sökandens behov och önskemål och de omständigheter som råder blir vägledande.

Verkställighet i det särskilda boendet

När nämnden ska verkställa ett beslut om medboende, måste den också ta ställning till på vilket sätt medboendet ska verkställas i det särskilda boendet. Verkställigheten innehåller ett ställningstagande till om paret ska bo i samma rum, i samma lägenhet eller i varsitt rum eller i varsin lägenhet. Även i detta avseende är socialnämnden skyldig att ta hänsyn till den enskildes önskemål och vara lyhörd för dessa.⁸⁰ Det kan vara så att makarna önskar dela bostad eller vill ha skilda rum i så nära anslutning till varandra som möjligt.

Vidare ska nämnden säkerställa att boendeformen i det särskilda boendet tillgodeser den biståndsberättigades omsorgsbehov och tillförsäkrar honom eller henne en skälig levnadsnivå.

Då beslutet om medboende ska verkställas efter att den biståndsberättigade antingen redan flyttat in eller sedan tidigare bor i ett särskilt boende behöver nämnden ta ställning till om boendet är lämpligt också för parboende. För att

⁷⁶ Jfr prop. 1996/97:124 s. 174

⁷⁷ Prop. 2011/12:147 s. 43

⁷⁸ Prop. 2011/12:147 s. 36

⁷⁹ Prop. 2011/12:147 s. 36 och 37

⁸⁰ Prop. 2011/12:147 s. 43 och jfr 3 kap. 5 § SoL

det ska vara lämpligt krävs att det ska vara fortsatt möjligt att tillgodose den biståndsberättigades behov av hemtjänstinsatser efter att den medboende flyttat in. Boendet behöver därför utformas så att det finns plats för personalen att hjälpa den enskilde och det ska också finnas plats för hjälpmedel.⁸¹

Om nämnden bedömer att det inte är möjligt att bo två personer i bostaden, kan den erbjuda två rum i samma särskilda boende. Om paret betonar att de vill bo i samma rum eller samma lägenhet, kan det blir aktuellt för paret att flytta till ett annat särskilt boende. I så fall måste nämnden försäkra sig om att bostaden och omsorgen i det nya särskilda boendet motsvarar den biståndsberättigades behov och ger en skälig levnadsnivå.

Som information kan nämnas att kammarrätten – i förhållande till parboгарantin som regleras i 2 kap. 2 § SoF – har prövat hur långtgående möjligheter makarna har att kräva att få varsin lägenhet i det särskilda boendet.⁸² I ett fall ansåg sig kommunen har fullgjort sina skyldigheter enligt parboгарantin genom att erbjuda paret en lägenhet i det särskilda boendet. Kammarrätten fastslog att parboгарantin i 2 kap. 2 § SoF inte innebär en skyldighet för kommunen att erbjuda två separata lägenheter i det särskilda boendet så länge kommunens erbjudande tillgodoser den enskildes behov och tillförsäkrar denna en skälig levnadsnivå.

Noteras bör att domar från kammarrätten inte har prejudicerande verkan, det vill säga de bestämmer inte hur en rättsfråga ska uppfattas, men kan vara till hjälp då en rättsfråga ska tolkas. Det är endast domar från Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten) som har prejudicerande verkan.

Det gäller även att ha i åtanke att den ovan nämnda domen grundar sig på de omständigheter som rådde i det aktuella fallet. Till exempel kan nämnas att den lägenhet som kommunen erbjöd paret var 59 kvadratmeter. Om omständigheterna hade varit annorlunda - om lägenheten varit mycket liten eller om paret haft särskilda behov som motiverade skilda bostäder – går det inte att utesluta att utgången blivit en annan.

Möjlighet till parboende i alla särskilda boenden?

Socialnämnden har ingen skyldighet att ordna så att samtliga särskilda boenden i kommunen kan ta emot medboende. En kommun måste dock kunna tillhandahålla parboende för att ett beslut om medboende ska kunna verkställas. Om nämnden inte har möjlighet att erbjuda parboende i något av kommunens egna särskilda boenden, måste verkställigheten lösas på något annat sätt, till exempel genom att kommunen köper en plats i en annan kommun eller av en enskild verksamhet. Detsamma gäller i de fall nämnden inte kan erbjuda parboende i ett särskilt boende med en inriktning som motsvarar den biståndsberättigades omsorgsbehov. Även i sådana fall kan det bli aktuellt för kommunen att köpa en plats av en annan kommun eller av en enskild verksamhet. (Läs mer i kapitlet Planera bostäder för parboende.)

⁸¹ Jfr prop. 2006/06:115 s. 78

⁸² Kammarrätten i Göteborg 2011-11-01, mål nr. 4186-11

När anses ett beslut om medboende vara verkställt?

Ett beslut om medboende anses verkställt när den biståndsberättigade har tackat ja till det särskilda boendet och den bostad eller de bostäder som erbjuds och paret har flyttat in i bostaden eller har haft tillgång till bostaden eller bostäderna. Ett beslut kan inte anses som verkställt om den biståndsberättigade tackar nej till nämndens erbjudande.

Den biståndsberättigade kanske tackar nej för att denne anser att boendet inte är anpassat till behoven eller tillgodoser önskemålen. Det behöver inte innebära att förutsättningarna för biståndsbeslutet har ändrats. Om den biståndsberättigades behov kvarstår och han eller hon vidhåller behovet av särskilt boende gäller det gynnande beslut. Nämnden kan därmed inte återkalla det gynnande beslutet enbart av den anledningen att den enskilde tackar nej till ett erbjudet boende.

Om det istället är så att den enskilde tackar nej för att behoven kan tillgodoses på något annat sätt eller för att det inte längre finns något behov av särskilt boende, är det möjligt för nämnden att avsluta ärendet. Det bör då antecknas i den enskildes journal när och av vilka skäl insatsen har avslutats.⁸³

Rapportering av ej verkställda beslut

Ett beslut om medboende är ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL och ska därmed verkställas omedelbart.⁸⁴ Socialnämndens rapporteringsskyldighet för ej verkställda biståndsbeslut enligt 16 kap. 6 f § SoL gäller därmed även för beslut om medboende, och inte enbart för beslutet om särskilt boende. Socialnämnden ska således rapportera såväl beslut om medboende som inte har verkställts inom tre månader från dagen för beslutet som dem som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag då verkställigheten avbröts. Rapporteringen ska ske till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och till kommunens revisorer.⁸⁵

Detta innebär också att bestämmelserna om särskilda avgifter i 16 kap. 6 a § SoL gäller för beslut om medboende som inte verkställts inom skälig tid.

⁸³ Jfr 6 kap. 3 § AR SOSFS 2006:5

⁸⁴ Jfr 16 kap. 3 § SoL.

⁸⁵ Jfr 16 kap. 6 f § SoL.

Den medboende

Medboende är den make som enligt 4 kap. 1 c § SoL flyttar med till ett särskilt boende utan att själv ha behov av denna insats. Han eller hon har därför inget beslut om bistånd i form av boende i en särskild boendeform. Det är den biståndsberättigade som får beslutet om såväl insatsen särskilt boende som medboende. En medboende kan däremot ha behov av andra former av bistånd som till exempel hemtjänst eller dagverksamhet.

Om det gäller parboende enligt 2 kap. 2 § SoF finns ingen medboende, då båda makarna har beslut om insatsen boende i särskilt boende.

Medboende utan behov av bistånd

Det förekommer att den medboende som flyttar med till det särskilda boendet är en relativt frisk person som därmed inte har något behov av hemtjänstinsatser för att klara sin dagliga livsföring. Om den medboende inte har ansökt om eller beviljats några insatser för egen räkning har han eller hon inte rätt till några hemtjänstinsatser i det särskilda boendet. Den medboende får då klara sig på egen hand på samma sätt som gäller om han eller hon skulle bo i sin ordinarie bostad. Det gäller såväl matlagning som tvätt och städning, såvida man inte kommer överens om något annat.⁸⁶

Utrymmena för tvätt och matlagning kan vara avsedda för avdelningens eller det särskilda boendets hyresgäster och på så sätt försvåra för den medboende att sköta sig själv. Om det inte är möjligt för den medboende att sköta sina hushållsgöromål, får detta avtalas i särskild ordning.⁸⁷ (Läs mer om detta i kapitlet Avgifter för den medboende.)

En annan möjlighet är att lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter (befogenhetslagen) tillämpas för att tillhandahålla medboende som har fyllt 67 år servicetjänster i det särskilda boendet. Befogenhetslagen innehåller kompetensutvidgande regler som ger kommunerna ökade befogenheter att tillhandahålla servicetjänster utan behovsbedömning till samtliga kommunmedlemmar som fyllt 67 år. Med servicetjänster avses tjänster för att förebygga skador, olycksfall eller ohälsa och som inte utgör personlig omvårdnad.⁸⁸ Hjälp med städning, inköp, tvätt eller andra enklare hushållsgöromål är några exempel på sådana tjänster. Lagen innebär en befogenhet för kommunen att tillhandahålla servicetjänster utan behovsprövning, men innebär inte någon rätt för äldre att få sådana tjänster. Den medboende kan således inte kräva servicetjänster med stöd av befogenhetslagen. Det är kommunen (i regel kommunfullmäktige) som beslutar om och i så fall vilka servicetjänster som ska erbjudas, i vilken utsträckning, vilken åldersgrupp som ska omfattas samt vilken avgift som ska tas ut.⁸⁹ (Läs mer om detta i

⁸⁶ Prop. 2011/12:147 s. 33

⁸⁷ Jfr prop. 2011/12:147 s. 36

⁸⁸ 2 kap. 7 § befogenhetslagen

⁸⁹ Prop. 2005/06:115 s. 149

kapitlet Avgifter för den medboende i avsnittet Avgifter enligt befogenhetslagen.)

Befogenhetslagen ger således kommunen möjlighet att erbjuda samtliga medboende som fyllt 67 år servicetjänster i särskilda boenden.

Medboende med behov av hemtjänstinsatser

En medboende som flyttar till ett särskilt boende kan sedan tidigare ha beviljats hemtjänstinsatser i ordinärt boende utan att ha behov av och rätt till insatsen särskilt boende. Det finns inget som hindrar att den medboende tar med sig ett beslut om beviljade hemtjänstinsatser till det särskilda boendet. Mer troligt är dock att den medboende behöver göra en ny ansökan om hemtjänstinsatser som relaterar till de nya omständigheterna i den nya bostaden.

Ändrade behov hos den medboende

Om den medboendes hälsa försämras, kan även den maken behöva hemtjänstinsatser. Dessa insatser får då prövas och beviljas med utgångspunkt i den medboendes behov. Insatserna kan antingen ges av den personal som finns i det särskilda boendet eller av annan hemtjänstpersonal.⁹⁰ Om lagen om valfrihetssystem (2008:962), LOV, tillämpas i kommunen, kan den medboende även ha rätt att välja utförare av hemtjänstinsatserna.

Det kan också hända att den medboendes hälsa förändras så mycket att frågan om särskilt boende för honom eller henne aktualiseras.⁹¹ Även i dessa fall ska den medboendes rätt till bostad i särskilt boende prövas och beslutas i enlighet med bestämmelserna i 4 kap. 1 § SoL. När var och en i paret behöver bostad i ett särskilt boende är det bestämmelsen i 2 kap. 2 § SoF som styr rätten att sammanbo. Den medboende, som då blir biståndsberättigad, ska i sådana fall få ett eget beslut om bostad i särskilt boende, och av beslutet ska även framgå att han eller hon har rätt att sammanbo enligt bestämmelsen i 2 kap. 2 § SoF. I en sådan situation behöver även den biståndsberättigade få ett nytt beslut enligt 4 kap. 1 § SoL och 2 kap. 2 § SoF, då maken eller sambon inte längre är medboende.

Det är från rättsäkerhetssynpunkt viktigt att i dessa sammanhang vara uppmärksam på att behov hela tiden förändras och kan behöva omprövas.⁹²

Att den medboende får ett eget beslut om hemtjänstinsatser eller boende i särskilt boende kan även medföra att den biståndsberättigades behov av hemtjänstinsatser behöver omprövas. Om den biståndsberättigades rätt till hemtjänstinsatser utgår från förhållandet att vissa behov tillgodoses genom den medboende försorg, kan den biståndsberättigade ha rätt till utökade insatser. Nämnden kan därför behöva ändra den del av beslutet som rör den biståndsberättigades hemtjänstinsatser.

⁹⁰ Prop. 2011/12:147 s. 34

⁹¹ Prop. 2011/12:147 s. 34

⁹² Prop. 2011/12:147 s. 34

Ansvar för hushållssysslor vid parboende

Vid utredning och beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL görs en prövning av om insatserna kan tillgodoses på annat sätt. För makar innebär detta en prövning av om vissa behov kan tillgodoses i hushållsgemenskapen, det vill säga av den andra maken. I ärenden som rör parboende kan dessa regler bli aktuella.

Äktenskapsbalken

Enligt äktenskapsbalken (ÄktB) ska makar fördela utgifter och sysslor mellan sig samt bidra till det underhåll som behövs för att deras gemensamma och personliga behov ska tillgodoses.⁹³ Någon omvårdnadsplikt finns däremot inte inskriven i äktenskapsbalken, vilket gör att varje make själv måste avgöra i vilken omfattning han eller hon vill hjälpa till med personlig omvårdnad av den andra maken.⁹⁴

Till skillnad från makar har sambor ingen legal underhållsskyldighet gentemot varandra eller skyldighet att fördela uppgifter i hemmet mellan sig. Trots avsaknaden av sådana lagreglerade skyldigheter har lagstiftaren i förhållande till tillämpningen av 4 kap. 1 § SoL jämställt sambor med makar.⁹⁵

Socialtjänstlagen

I förarbetena till den tidigare SoL anges att det förutsätts att andra resurser i en hushållsgemenskap används för att tillgodose behov av hjälp och stöd. Det gäller främst i fråga om makar och sambor. Att dessa ger varandra praktisk hjälp, som att till exempel sköta hem och hushåll, är normalt och ska beaktas vid en biståndsbedömning enligt 4 kap. 1 § SoL. Däremot kan omfattande vårdbehov inte anses ligga inom ramen för vad man normalt bistår varandra i en hushållsgemenskap. Om behovet avser personlig omvårdnad föreligger en rätt till bistånd även om det finns andra vuxna i familjen.⁹⁶

Socialnämnden kan inte avslå en ansökan om hemtjänst med hänvisning till att andra anhöriga än make eller sambo kan tillgodose hjälpbehovet. Detta innebär att nämnden inte kan väga in andra anhörigas möjlighet att hjälpa till då den bedömer om behovet kan tillgodoses på annat sätt.⁹⁷ Vuxna barn till den biståndsberättigade kan exempelvis inte komma i fråga.

⁹³ 1 kap. 4 § och 6 kap. 1 § ÄktB

⁹⁴ Prop. 2011/12:147 s. 19

⁹⁵ Prop. 1996/97:124 s. 168

⁹⁶ Prop. 1996/97:124 s. 168, prop. 2008/09:82 s. 13 och prop. 2005/06:115 s. 156

⁹⁷ Prop. 2005/06:115 s. 156

Fördelning av hushållssysslor mellan makar vid parboende

Reglerna om hushållsgemenskap innebär att den biståndsberättigades rätt till hjälp med hemtjänstinsatser i det särskilda boendet kan komma att påverkas av en medboende. SoL förutsätter att personer som bor i en hushållsgemenskap hjälper varandra med vardagssysslor.⁹⁸ Det innebär att det förutsätts att den medboende gör hushållssysslor i den gemensamma bostaden, och att den biståndsberättigade därmed inte har rätt till motsvarande hemtjänstinsatser enligt 4 kap. 1 § SoL. Därför är det viktigt att det av beslutet framgår vilka hemtjänstinsatser som beviljats den biståndsberättigade i det särskilda boendet, så att ansvaret för dessa insatser inte faller på den medboende.⁹⁹ (Läs mer i kapitlet Beslut om medboende i avsnittet Hemtjänstinsatser i det särskilda boendet.) Ett beslut där hemtjänstinsatserna framgår klargör således ansvarsfördelningen mellan makarna.

Även om den biståndsberättigade har en medboende måste det göras en individuell prövning om det påverkar rätten bistånd i form av hemtjänst. För att kunna bedöma om behovet kan tillgodoses av den medboende måste en bedömning göras av vilka faktiska resurser som finns i hushållet. I många fall där parboende är aktuellt har båda makarna nedsatt funktionsförmåga och kan därför ha svårigheter att bistå varandra med hushållssysslor. Nämnden behöver därför bedöma om den medboende verkligen har psykiska, fysiska och praktiska förutsättningar att bistå den biståndsberättigade.

Om den biståndsberättigade sedan tidigare bor i ett särskilt boende och redan har ett beslut om hemtjänstinsatser, kan det finnas skäl att ompröva beslutet efter att den medboende flyttat in. Den medboende kan vara skyldig att utföra vissa hushållssysslor som den biståndsberättigade tidigare beviljats.

Av rättspraxis framgår att ett biståndsbeslut kan omprövas om biståndsbehovet väsentligen förändrats.¹⁰⁰ Att den biståndsberättigade går från ett ensamhushåll till en hushållsgemenskap skulle kunna medföra att biståndsbehovet väsentligen förändras, och det därmed finns grund för omprövning. Det måste dock göras en prövning i varje fall om förutsättningarna väsentligt har förändrats.

Att biståndsbeslutet om hemtjänst kan omprövas innebär i sig inte att beslutet kan återkallas utan att en utredning av den biståndsberättigades behov av hemtjänst görs. Utredningen behöver också visa om den biståndsberättigades behov av hemtjänst kan tillgodoses av den medboende.

⁹⁸ Prop. 1996/97:124 s. 168

⁹⁹ Prop. 2011/12:147 s. 33 och 34

¹⁰⁰ RÅ 2000 ref. 16

Avgifter för den medboende

Avgifter enligt socialtjänstlagen

Den som flyttar med till ett särskilt boende utan egna biståndsinsatser omfattas inte av avgiftsreglerna i 8 kap. SoL. Avgifter enligt bestämmelserna i SoL kan endast tas ut av den person som beviljas bistånd i form av särskilt boende.¹⁰¹ Om den medboende beviljas vissa hemtjänstinsatser som bistånd omfattas han eller hon av avgiftsreglerna enligt sitt eget biståndsbeslut.¹⁰²

Avgifterna ska då tas ut enligt bestämmelserna i 8 kap. SoL. Det innebär att reglerna om beräkning av avgiftsunderlag, förbehållsbelopp och högstkostnadsskydd gäller såväl för den biståndsberättigade som för den medboende som har ett eget beslut om bistånd i form av hemtjänst.

I sammanhanget kan det vara av intresse att särskilt nämna bestämmelsen i 8 kap. 7 § SoL, som reglerar hur den enskildes förbehållsbelopp och minimibelopp ska beräknas. Enligt bestämmelsen ska minimibeloppet för var och en av sammanlevande makar och sambor beräknas till ett mindre belopp än för ensamstående. Om makar och sambor lever i skilda hushåll ska de dock inte betraktas som sammanlevande, utan som ensamstående.¹⁰³

Hur minimibeloppet ska beräknas för var och en som sammanbor enligt bestämmelsen i 4 kap. 1 c § SoL beror på om paret är att betrakta som sammanlevande eller ensamstående i den mening som avses i 8 kap. 7 § SoL, det vill säga om de lever i ett gemensamt hushåll eller i skilda hushåll. Det har till dags dato (augusti 2013) inte prövats av domstol om begreppen sammanlevande eller sammanbo ska jämföras i rättsligt avseende.

Avgifter enligt kommunallagen

Om den medboende inte har beviljats eller ansökt om insatser för egen räkning, har han eller hon inte rätt till hemtjänstinsatser i det särskilda boendet. Den medboende får då klara sig på egen hand på samma sätt som i ordinärt boende. Detta gäller såväl matlagning som tvätt och städning med mera såvida man inte kommer överens om något annat.¹⁰⁴

Det finns särskilda boenden där det inte finns fullvärdiga kök, utan trinetter med enstaka kokplattor som inte lämpar sig för matlagning. I vissa särskilda boenden finns det inte heller möjlighet för den medboende att ta hand om sin egen tvätt eller sköta andra hushållssysslor. Den medboende kan med andra ord behöva ta del av den service som boendet erbjuder.

I förarbetena sägs att man i sådana fall kan komma överens med den medboende – om han eller hon så önskar – att ta del av den service som finns att

¹⁰¹ Prop. 2011/12:147 s. 36

¹⁰² Prop. 2011/12:147 s. 36

¹⁰³ Prop. 2000/01:149 s. 58

¹⁰⁴ Prop. 2011/12:147 s. 33

tillgå på boendet, när det gäller till exempel mat och tvätt.¹⁰⁵ Detta ska då avtalas i särskild ordning.¹⁰⁶

Kommunen ska i så fall inte tillämpa avgiftsreglerna i 8 kap. SoL. Dessa tjänster är nämligen inte biståndsprovade enligt 4 kap. 1 § SoL. För dessa tjänster aktualiseras istället de avgiftsregler som finns i 8 kap. kommunallagen (1991:900), KL. Där anges bland annat att kommuner får ta ut avgifter för tjänster och nyttigheter som de tillhandahåller.¹⁰⁷ Hur stora avgifter som kommunen får ta ut för de tjänster som tillhandahålls styrs av den så kallade självkostnadsprincipen som regleras i 8 kap. 3 c § KL. Den närmare innebörden av självkostnadsprincipen är att avgifterna inte får utformas så att de tillför kommunen en vinst, det vill säga intäkterna får inte överstiga kostnaderna för verksamheten.¹⁰⁸

Avgifter som tas ut för tjänster som inte anses vara social omsorg¹⁰⁹ enligt mervärdesskattelagen (1994:200), ML omfattas som regel inte av undantaget från mervärdesskatt¹¹⁰. För information om tillämpningen av ML hänvisas till Skatteverket.

Avgifter enligt befogenhetslagen

Kommunen kan även välja att tillhandahålla servicetjänster till den medboende enligt befogenhetslagen (Läs mer i kapitlet Den medboende i avsnittet Medboende utan behov av bistånd.) Kommunen får inte heller för tjänster enligt denna lag ta ut avgifter enligt 8 kap. SoL, då dessa inte är biståndsprovade.

Möjligheten att ta ut avgifter för dessa servicetjänster regleras istället i 2 kap. 8 § befogenhetslagen. Där anges att kommunen får ta ut skäliga avgifter för servicetjänster åt äldre personer på grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får inte överstiga kommunernas självkostnader.

Med självkostnad avses kommunens totala kostnader för verksamheten med servicetjänster. Kostnaderna i det enskilda fallet saknar betydelse.¹¹¹ I likhet med avgifter för hemtjänst får kommunen differentiera avgifterna efter den enskildes betalningsförmåga.¹¹²

Regeln innebär enbart en rätt för kommunen att ta ut avgifter, men ingen skyldighet.¹¹³ Det betyder att kommunen själv väljer om avgifter ska tas ut för service som tillhandahålls den medboende enligt befogenhetslagen.

Avgifter som tas ut för tjänster som inte anses vara social omsorg enligt ML¹¹⁴ omfattas som regel inte av undantaget från mervärdesskatt¹¹⁵. För information om tillämpningen av ML hänvisas till Skatteverket.

¹⁰⁵ Prop. 2011/12:147 s. 36

¹⁰⁶ Prop. 2011/12:147 s. 36

¹⁰⁷ 8 kap. 3 b § KL

¹⁰⁸ Bohlin, A (2011) s. 114

¹⁰⁹ 3 kap. 4 och 7 §§ ML

¹¹⁰ Skatteverket 2013-07-05

¹¹¹ Prop. 2005/06:115 s. 154

¹¹² Prop. 2005/06:115 s. 154

¹¹³ Prop. 2005/06:115 s. 153

¹¹⁴ 3 kap. 4 och 7 §§ ML

¹¹⁵ Skatteverket 2013-07-05

Andra bestämmelser vid parboende enligt 4 kap. 1 c § SoL

I vissa fall gäller inte samma bestämmelser för den medboende enligt 4 kap. 1 c § SoL som för den biståndsberättigade. Skillnaderna beror i flertalet fall på att den medboende inte har något beslut om bistånd i form av boende i en särskild boendeform. Det gäller t.ex. hälso- och sjukvård, dokumentation enligt 11 kap. SoL samt sekretess och tystnadsplikt.

Hälso- och sjukvård

I samband med att bestämmelsen om medboende infördes i 4 kap. 1 c § SoL gjordes en ändring i 18 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), HSL. Ändringen i HSL innebär ett förtydligande om att kommunens ansvar för hälso- och sjukvård omfattar den som *efter beslut* av kommunen bor i någon särskild boendeform enligt SoL.

Syftet med förändringen är att klargöra att kommunens hälso- och sjukvårdsansvar inte gäller den medboende, utan enbart den biståndsberättigade. Detta innebär att när medboende, som inte har något beslut om särskilt boende, behöver hemsjukvård får han eller hon vända sig landstingets primärvård.

Det finns inget hinder för kommunen att ge hälso- och sjukvård upp till sjuksköterskenivå till en medboende. I 18 § andra stycket HSL finns en kompetensutvidgande regel som ger kommunerna möjlighet att även i övrigt erbjuda dem som vistas i kommunen hälso- och sjukvård i hemmet.

Vidare kan även de kommuner som genom avtal tagit över ansvaret för hemsjukvård i ordinärt boende i vissa fall tillhandahålla hälso- och sjukvård till den medboende.¹¹⁶

Dokumentation enligt socialtjänstlagen

Reglerna om dokumentation i 11 kap. 5 och 6 §§ SoL avser inte den medboende, om inte han eller hon har beslutade hemtjänstinsatser som utförs i det särskilda boendet. I så fall sker dokumentationen i den medboendes personakt. Däremot kan det uppstå situationer när den medboende behöver omnämnas i den biståndsberättigades dokumentation. Motsvarande tillämpning gäller för reglerna om individuella planer (ibland även kallad samordnad individuell plan) enligt 2 kap. 7 § SoL respektive 3 f § HSL.¹¹⁷

¹¹⁶ Jfr 18 § HSL

¹¹⁷ Prop. 2011/12:147 s. 35 och 36

Sekretess och tystnadsplikt

I socialtjänsten hanteras en mängd uppgifter som berör enskildas personliga förhållanden. I kommunala verksamheter skyddas dessa uppgifter av regler om sekretess i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Sekretessen där gäller för uppgift om en enskilds personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften inte kan röjas utan att den enskilde eller närstående till denne lider men.¹¹⁸

För uppgifter som förekommer i socialtjänstverksamhet som bedrivs i enskild regi finns regler om tystnadsplikt i 15 kap. 1 § SoL. Där stadgas att uppgifter om enskildas personliga förhållanden som förekommer i verksamheter enligt SoL inte obehörigen får röjas.

Bestämmelsen om sekretess i OSL och den om tystnadsplikt i SoL syftar till att skydda uppgifter som kan relateras till enskilda som får insatser enligt SoL. Detta torde innebära att reglerna om sekretess respektive tystnadsplikt inte gäller för uppgifter om den medboende, utan enbart uppgifter om den biståndsberättigade. En medboende som bor i ett särskilt boende är inte beviljad någon insats från socialnämnden, då det är den biståndsberättigade som är part i ärendet.

Om den medboende för egen del beviljas hemtjänstinsatser som ska verkställas i det särskilda boendet gäller bestämmelserna om sekretess och tystnadsplikt även för uppgifter om den medboende.

Anhöriga till vuxna personer har ingen särställning i sekretesshänseende. Det betyder att de inte har någon automatisk rätt att ta del av sekretesskyddade uppgifter. Den som får insatser från socialtjänsten kan genom ett samtycke ge avkall på den sekretess som gäller till skydd för honom eller henne.¹¹⁹ Det betyder att såväl den biståndsberättigade som den medboende med egna hemtjänstinsatser kan ge avkall på sekretessen till förmån för sin make eller sambo.

I de fall den biståndsberättigade inte har gett avkall på sekretessen till förmån för sin make eller sambo behöver personalen vara uppmärksam på att sekretesskyddade uppgifter om den biståndsberättigade inte avhandlas i närvaro av den medboende. Det samma gäller om den medboende har beviljats egna hemtjänstinsatser i det särskilda boende. Om den medboende däremot inte har några insatser från socialtjänsten omfattas uppgifter om honom eller henne inte av några regler om sekretess och tystnadsplikt.

¹¹⁸ 26 kap. 1 § OSL

¹¹⁹ Jfr 10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § OSL.

Övrigt

I detta kapitel tas två områden upp som kan vara aktuella i samband med parboende i särskilt boende. Det gäller tillståndspliktiga verksamheter och våld i nära relationer.

Tillståndspliktiga verksamheter

Särskilda boenden inom äldreomsorgen kan bedrivas av en kommun eller som en yrkesmässigt driven enskild verksamhet (enskild verksamhet). En enskild verksamhet kan bedrivas som en entreprenad eller som en tillståndspliktig verksamhet. Ett särskilt boende för äldre som drivs på entreprenad är inte tillståndspliktigt.¹²⁰

Enligt SoL måste ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ söka tillstånd hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO) för att bedriva särskilda boenden för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd.¹²¹ När IVO prövar om tillstånd ska beviljas prövar myndigheten om verksamheten uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet. Av ett tillstånd framgår det bland annat vilken målgrupp verksamheten riktar sig till och antalet platser.

För frågor om parboende och medboende i tillståndspliktiga verksamheter hänvisas till IVO.

Våld och andra övergrepp i nära relationer

I samband med ett ärende om parboende kan socialnämnden få kännedom om att det förekommer våld eller andra övergrepp i relationen. Det kan då bli aktuellt för nämnden att informera den enskilde om möjligheter att få stöd och hjälp i en sådan situation.¹²²

När det gäller våld och andra övergrepp i nära relationer är det viktigt att vara uppmärksam på att den som utsätts kan vara både en äldre man och en äldre kvinna.¹²³ Män som utsätts för våld i en relation är brottsoffer på samma sätt som våldsutsatta kvinnor. Socialtjänstens ansvar omfattar även dem.¹²⁴ En annan aspekt på våld i nära relationer är att det kan vara både den biståndsberättigade och den medboende som utsätts för övergrepp.

Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld och handboken Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld kan vara stöd i nämndens arbete. Socialstyrelsen har

¹²⁰ 7 kap. 1 § andra stycket SoL och jfr 2 kap. 5 § SoL

¹²¹ 7 kap. 1 § SoL

¹²² Jfr 3 kap. 1 § SoL

¹²³ Eriksson, H (2001)

¹²⁴ Prop. 2006/07:38 s. 10

vidare ett uppdrag att ta fram ett utbildningsmaterial om våld mot äldre kvinnor, som kommer att publiceras i slutet av 2013.

Planera bostäder för parboende

Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd.¹²⁵ En uppgift för socialtjänsten är att kommunen ska planera sina insatser för äldre.¹²⁶ Då det är en rättighet för den som uppfyller kraven i 4 kap. 1 c § SoL att få ha en medboende vid boende i en särskild boendeform får det anses ingå i kommunens ansvar att planera för att det finns bostäder i särskilda boendeformer där beslut om parboende kan verkställas.

Boendet utgör en central del i människors liv. Det är därför betydelsefullt att enskilda personer, makar och sambor har möjlighet att själva kunna bestämma eller ha stort inflytande över hur detta ska vara utformat. För att även äldre personer ska kunna välja behövs ett varierat utbud av passande boenden, både på den vanliga bostadsmarknaden och i särskilt boende.¹²⁷ Möjligheten att kunna välja är givetvis nära förknippad med det utbud av särskilt boende som kommunerna kan erbjuda, flexibla lösningar och möjligheten för parterna att vara med och bestämma och välja den utformning som passar dem bäst.¹²⁸ Kommunerna behöver därför se över utbudet av bostäder i särskilda boendeformer och så långt möjligt anpassa dem efter olika behov samt tänka i nya banor.¹²⁹

Ett syfte för regeringens fortsatta boendesatsning är att stödja kommunerna att i olika former av äldreboenden anpassa bostäder för parboende så att äldre par ska kunna fortsätta bo tillsammans.¹³⁰

Av förarbeten framgår att det inte finns skäl att exakt försöka ange hur boendet ska vara utformat mer än att det ska motsvara en skälig levnadsnivå, att makar och sambor ska känna att de sammanbor och att det så långt som det är möjligt ska motsvara de önskemål som sökanden har, även om sökande inte kan kräva ett speciellt boende.¹³¹

Vid planering av nya särskilda boendeformer är det viktigt att tydligt beskriva vilka behov som målgruppen har för att dessa ska kunna beaktas. Detta för att ge huvudmännen vägledning vid planering av bostädernas utformning och allmän utrustning.¹³²

Utformning av bostäder

Det finns inga bestämmelser i SoL som anger hur bostäder ska vara utformade för att man ska få bo två personer i dem. Bostaden ska dock uppfylla bestämmelserna i plan- och bygglagen (2010:900) och föreskrifterna i Bo-

¹²⁵ 5 kap. 5 § SoL

¹²⁶ 5 kap. 6 § SoL

¹²⁷ Prop. 2011/12:14 7 s. 28

¹²⁸ Prop. 2011/12:147 s. 34

¹²⁹ Prop. 2011/12:147 s. 34 f.

¹³⁰ Prop. 2010/11:1 (utgiftsområde 9) s. 164

¹³¹ Prop. 2011/12:147 s. 36 och 37

¹³² Ds 2011:33 s 14

verkets byggregler, BBR, avsnitt 3. Vidare behöver bostaden vara ut-formad så att den biståndsberättigade kan få sina vård- och omsorgsinsatser tillgodosedda och att det även kan bo en medboende i bostaden.

När nämnden planerar bostäder för parboende behöver man också ha i åtanke att det är tänkt att den medboende ska kunna klara sig på egen hand på samma sätt som om personen skulle bo i ordinärt boende. Det gäller såväl matlagning, som tvätt och städning med mera.¹³³

Vid planering av bostäder som kan användas för parboende ska man, precis som vid planering av bostäder för en person, uppfylla bestämmelserna i Boverkets byggregler.¹³⁴ Vidare kan man ha nytta av reglerna för investeringsstöd till äldreboender.¹³⁵

Det är viktigt att se till att bostäderna utformas så att de uppfyller kraven i arbetsmiljölagstiftningen. Den biståndsberättigade kan vara i behov av såväl hjälpmedel som andra utrymmeskrävande insatser vilket kräver att boendeytan även anpassas till omvårdnadspersonalen och gällande arbetsmiljölagstiftning.

¹³³ Jfr prop. 2011/12:147 s. 33

¹³⁴ Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2011:6) om byggregler, avsnitt 3

¹³⁵ Förordning (2007:159) om investeringsstöd till äldreboender m.m.

Del 2. Handläggningsprocessen – modellen Äldres behov i centrum

Handläggningsprocessen och Äldres behov i centrum

För att stödja utvecklingen av ett behovsinriktat och systematiskt arbetssätt, har Socialstyrelsen utarbetat modellen Äldres behov i centrum, ÄBIC.¹³⁶ Modellen utgår från processen för socialtjänstens handläggning och dokumentation avseende äldreomsorg. Den äldres livssituation och behov av stöd i sin livsföring beskrivs och dokumenteras med stöd av Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa, ICF.¹³⁷

En heltäckande beskrivning av socialtjänstens process- och arbetsflödesmodell finns i Verksamhetsbeskrivning av socialtjänsten.¹³⁸

Figur1. Handläggningsprocessen från att hantera ansökan fram till att besluta



Nationellt stöd till implementering av Äldres behov i centrum

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att stödja implementeringen av modellen Äldres behov i centrum. En processororienterad utredningsmetod som bygger på ett behovsinriktat och systematiskt arbetssätt med ett nationellt fackspråk.¹³⁹

Socialstyrelsen gör bedömningen att när nya regler tillkommer i socialtjänstlagen (2001:453), SoL, behöver dessa kopplas till den metod som är föremål för implementeringsstöd. Socialstyrelsen finner också att även om inte alla kommuner arbetar helt i enlighet med modellen Äldres behov i centrum så är den vägledning som presenteras här tillämplig, då modellen utgår från det regelverk som gäller för handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.

I vägledningen görs en genomgång av de olika stegen från ansökan till beslut enligt modellen Äldres behov i centrum. Detta för att underlätta förståelsen av och kännedom om modellen Äldres behov i centrum som metod och om hur den kan användas i en ansökan med frågeställningen om att sammanbo i särskilt boende.

Socialstyrelsen stödjer landets kommuner med att införa arbetssättet genom att utbilda lokala processledare. Uppdraget att utbilda lokala processledare pågår under år 2013 och 2014. För mer information om arbetsmetoden

¹³⁶ Socialstyrelsen (2013d)

¹³⁷ Socialstyrelsen (2003)

¹³⁸ Socialstyrelsen (2013c)

¹³⁹ Socialstyrelsen (2013d)

hänvisas till Socialstyrelsens webbplats och till Äldres behov i centrum – Vägledning för behovsinriktat och systematiskt arbetssätt med dokumentation av äldres behov utifrån ICF.

Att fortsätta leva och bo tillsammans

Att rätten för äldre att få fortsätta bo tillsammans skrivs in i lagen förändrar inte handlägningsprocessen i sig, men utredningen behöver innefatta det som är specifikt för en ansökan om medboende. Den biståndsberättigade och dennes make behöver få utförlig information om vad som gäller för den enskilde med behov av särskilt boende och för den som blir medboende. Det krävs också en fördjupad utredning och analys av om det är bådats önskan och vilja att den make som inte själv är i behov av särskilt boende ska erbjudas medboende.¹⁴⁰ Den biståndsberättigades behov av stöd i det särskilda boendet ingår också i utredningen, liksom frågan om parterna varaktigt sammanbott.¹⁴¹

Utredningsmetoden för Äldres behov i centrum ger handläggaren hjälp att bedöma den enskildes behov av stöd samt för att uppmärksamma de områden som tillkommer i utredning vid ansökan om parboende. De processteg där handläggaren särskilt kan uppmärksamma frågorna om sammanboende, är det *informerande samtalet, förtydligad frågeställning, inhämta fakta och bedöma behov*.

Att tänka på när ansökan hanteras

Det är den som behöver särskilt boende som ansöker om bistånd i form av särskilt boende och som ansöker om att sammanbo med sin make i det särskilda boendet.¹⁴²

En ansökan är inte alltid så preciserad att den enskildes faktiska behov framgår. När det är osäkert vad frågeställningen avser, behöver handläggaren möjliggöra för den enskilde att förtydliga sin fråga.¹⁴³ Den enskildes fråga får inte förhandlas bort. I modellen Äldres behov i centrum startar handlägningsprocessen med hanterandet av ansökan.

Det informerande samtalet

Samtalet är ett av handläggarens professionella redskap. De frågor som tillkommer i en ansökan om parboende hanteras inledningsvis vid det informerande samtalet.

Vid handläggning som bygger på modellen Äldres behov i centrum ingår att erbjuda den enskilde ett informerande samtal. Det informerande samtalet ger den enskilde möjlighet att få information om kommunens stöd till äldre personer och är ett tillfälle för handläggaren att ge den enskilde möjligheten att förtydliga sin ansökan.¹⁴⁴ Om den ursprungliga ansökan inte redan innehåller en fråga om parboende, kan den bli aktuell efter det informerande samtalet. Samtalet kan behöva innehålla information om bestämmelser i

¹⁴⁰ Jfr prop. 2011/12:147 s. 34

¹⁴¹ Jfr 4 kap. 1 c § SoL och prop. 2011/12:147 s. 33 och 34

¹⁴² Jfr prop. 2011/12:147 s. 35

¹⁴³ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁴⁴ Socialstyrelsen (2013d)

lagar och föreskrifter samt om kommunala riktlinjer som gäller för parboende. Inom ramen för samtalet finns det möjlighet att klarlägga hur den enskilde ser på frågan om att fortsätta bo tillsammans med sin make i ett särskilt boende.

Informeringssamtal vid nedsatt beslutsförmåga

Samtal för att klarlägga om det är bådats vilja att fortsätta att bo tillsammans kan vara svårt att genomföra om en av makarna har nedsatt beslutsförmåga. Tidig social utredning och regelbunden strukturerad uppföljning av personer med demenssjukdom kan vara till hjälp. Frågor om hur den enskilde vill ha det kan vara kända sedan tidigare hos handläggaren. Även anhörigas kunskaper om den enskilde behöver tas tillvara.¹⁴⁵ En god man eller förvaltare kan också delta i detta samtal. Information kan också komma från andra, och på så sätt kan bilden klarna. Metoden vid det informeringssamtal är densamma som för andra utredande samtal om bistånd som handläggaren genomför med dem som har nedsatt kognitiv förmåga och nedsatt beslutsförmåga. Flera av de livsområden som ingår i en utredning baserad på modellen Äldres behov i centrum berör områden som synliggör behov av stöd för den enskilde med nedsatt kognitiv förmåga och nedsatt beslutsförmåga.¹⁴⁶

Informeringssamtal med den andra maken

Även den make som inte själv har behov av särskilt boende behöver erbjudas ett informeringssamtal.¹⁴⁷ Handläggaren ger vid detta samtal information om vad som gäller för dem som vill bo tillsammans i ett särskilt boende i kommunen och vad det innebär för den medboende maken.¹⁴⁸ Den medboendes egna behov av stöd kan tas upp i detta samtal. Den som önskar bli medboende och behöver hjälp i den dagliga livsföringen för egen del gör en egen ansökan om stöd för sina behov av hemtjänstinsatser.

Information om den anhöriges rätt till sådant stöd som anges i 5 kap. 10 § SoL kan också ingå i detta samtal.¹⁴⁹

Det kan vara lämpligt att erbjuda den sökande och dennes make ett besök på ett särskilt boende. Detta för att de ska få tillräcklig information om den typen av boendeform och vad det innebär för den sökande och den person som inte har egna stora behov av vård och omsorg. Eventuella kommunala riktlinjer, avtalskonstruktioner och avgiftsbestämmelser för medboende kan ingå i informationen och presenteras för makarna. Handläggaren behöver också informera om att i de fall tveksamhet uppstår om paret varaktigt har sammanbott, så kan ytterligare information komma att inhämtas.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Socialstyrelsen (2010b)

¹⁴⁶ Socialstyrelsen (2013d), Socialstyrelsen (2003) och Socialstyrelsen (2013a)

¹⁴⁷ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁴⁸ Jfr prop. 2011/12:147 s. 34

¹⁴⁹ Socialstyrelsen (2013b)

¹⁵⁰ Socialstyrelsen (2010a)

Förtydligad frågeställning

Det informerande samtalet kan leda till en förtydligad frågeställning som i sin tur startar utredningen. Här kan således ansökan förändras från att ursprungligen ha innehållit en frågeställning om att fortsätta bo tillsammans till att den återkallas eller tvärt om. Även andra behov som framkommer behöver ingå i den förtydligade frågeställningen. Det är också viktigt att handläggaren är uppmärksam på att en ny frågeställning kan komma fram senare under utredningens olika faser. En ny frågeställning ska hanteras som en ansökan oavsett när den framförs av den enskilde under utredningens gång.¹⁵¹

Dokumentation

Dokumentationen i detta moment sker enligt gällande regelverk¹⁵² och struktureras i förekommande fall i enlighet med modellen för Äldres behov i centrum¹⁵³.

Handläggaren dokumenterar först den ursprungliga ansökan och efter det informerande samtalet den förtydligade ansökan.¹⁵⁴

Det är den sökandes uppgifter som dokumenteras utifrån de livsområden inom aktivitet och delaktighet som beskrivs i modellen Äldres behov i centrum.¹⁵⁵ Områdena *känsla av trygghet* och *personligt stöd från person som vårdar eller stödjer den enskilde* tillhör också den strukturerade dokumentationen¹⁵⁶ och behöver särskilt uppmärksammas. Det finns för närvarande inte något nationellt kodverk för rätten att fortsätta att bo tillsammans vid särskilt boende utan det får tills vidare dokumenteras i fri text under personfaktorer.

Det kan finnas tillfällen då den andra maken behöver omnämnas i dokumentationen om den sökande – när uppgiften är av betydelse för den fortsatta handläggningen av ansökan om medboende i särskilt boende. I de fall den medboende har egna behov av stöd dokumenteras detta i en utredning som hör till den personens personakt.¹⁵⁷

Att tänka på när fakta inhämtas

I utredningen ingår att handläggaren samlar in fakta för att få underlag till om den enskilde behöver särskilt boende. När ansökan innehåller frågeställningen sammanboende ingår förutom den enskildes behov av särskilt boende, och vilka behov av stöd som ska tillgodoses i det särskilda boendet, att klarlägga om det är *bådas vilja* samt en utredning om makarna varit *varaktigt sammanboende*.¹⁵⁸

¹⁵¹ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁵² 11 kap. 5 och 6 §§ SoL, SOSFS 2006:5 och Socialstyrelsen (2010a)

¹⁵³ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁵⁴ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁵⁵ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁵⁶ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁵⁷ Jfr prop. 2011/12:147 s. 35

¹⁵⁸ Jfr prop. 2011/12:147 s. 33 och 34 och 4 kap. 1 b § SoL

Om man väljer att utreda de två sistnämnda frågorna först när behoven av särskilt boende för den enskilde har klarlagts får hanteras utifrån vad som är mest lämpligt i varje enskilt fall.

Osäkerhet hos endera av makarna i frågan om fortsatt sammanboende behöver hanteras oavsett när de uttrycks under utredningsprocessen.

Den enskildes uppfattning

Den enskildes egen uppfattning om situationen är viktig att ta reda på. Ett instrument med nationellt fackspråk för att tydliggöra den enskildes uppfattning om behov av stöd (BAS)¹⁵⁹ har utarbetats av Socialstyrelsen. Handläggaren kan behöva komplettera instrumentet med frågor som handlar om det specifika i frågan om att bo tillsammans i ett särskilt boende. Det är även viktigt att komma ihåg att den medboende kan ha ansvar för vissa hushållssysslor vid parboende, men ansvarar inte för personlig omvårdnad av den biståndsberättigade.¹⁶⁰ Medverkan i omvårdnaden bygger helt och hållet på att båda makarna önskar det. (Läs mer i kapitlet Ansvar för hushållssysslor i del 1.)

I momenten den enskildes uppfattning och uppgifter från andra kan uppgifter inhämtas dels om vilka tjänster den enskilde önskar att den medboende bistår med, dels om vilka uppgifter som den medboende vill utföra och medverka i.¹⁶¹ Anhörigperspektivet får en extra dimension när frågan om att fortsätta att bo tillsammans aktualiseras i samband med ansökan om särskilt boende.

Uppgifter från andra

Även den som önskar bli medboende behöver ge sin syn på situationen om detta inte har framkommit vid det informerande samtalet. Ytterligare uppgifter kan också behöva hämtas in. Kompletterande uppgifter från närstående och andra kräver samtycke från den enskilde.¹⁶² Handläggaren gör även egna iakttagelser.

Handläggarens lyhördhet inför bådasysslor och önskemål är av största betydelse för ett korrekt bemötande och ett professionellt förhållningssätt i utredningsarbetet.¹⁶³

Flera frågor kan redan vara klarlagda genom att det informerande samtalet hållits och båda makarna är överens och väl informerade om förutsättningarna för att sammanbo i särskilt boende. Men det kan även vara så att denna fas av utredningen visar på ytterligare omständigheter som behöver belysas och tas med i det fortsatta utredningsarbetet vid en ansökan om att fortsätta bo tillsammans. Några exempel på sådana omständigheter kan vara att makarna inte varaktigt sammanbott, att någon av makarna har nedsatt beslutsförmåga eller att de är utsatta för påtryckningar från andra. En utredning om dessa frågor behöver göras med stor varsamhet och med hänsyn till den enskildes integritet.

¹⁵⁹ Socialstyrelsen (2013a)

¹⁶⁰ Jfr prop. 1996/97:124 s. 168 och prop. 2011/12:147 s. 19

¹⁶¹ Socialstyrelsen (2013b)

¹⁶² Socialstyrelsen (2010a)

¹⁶³ Socialstyrelsen (2013b)

Om det framkommer här eller tidigare i processen att den medboende har behov av stöd för egen del och önskar det, ansöker denne om detta och handläggaren startar en egen utredning för den personen.¹⁶⁴

Den utredning som avser den medboendes behov kan behöva pågå parallellt, då det i den utredningen kan visa sig att även den maken har behov av särskilt boende. Ansökan om medboende är i så fall inte aktuell. Det kan också visa sig att den medboende kan behöva stöd för sin dagliga livsföring för egen del oavsett boendeform. Handläggning av detta görs således i en egen utredning.

Dokumentation

Dokumentationen i detta moment sker enligt gällande regelverk¹⁶⁵ och struktureras i förekommande fall i enlighet med modellen för Äldres behov i centrum¹⁶⁶. Det ska framgå av dokumentationen vem som lämnat vilken information.¹⁶⁷

Det behöver tydligt framgå av dokumentationen om det finns menings- skiljaktigheter kring sammanboendefrågan mellan uppgiftslämnarna.¹⁶⁸

Att tänka på när behov ska bedömas

Momentet att bedöma behov i en utredning innebär en sammanvägd bedömning och analys av alla fakta som inhämtats från den enskilde, från andra och genom handläggarens egna iakttagelser. Det är viktigt att analysen utgår från kunskap om behovsteorier; vad som gynnar hälsa; välbefinnande och kunskap om arbetssätt som stärker den enskildes resurser.¹⁶⁹

För att bedöma *aktuellt funktionstillstånd* gör handläggaren en sammanvägning och analys av insamlad fakta. För att bedöma behov görs en beskrivning av målet för det *bedömda funktionstillståndet*. Därefter sker en prövning av rätten till bistånd i form av särskilt boende och av vilka behov som ska tillgodoses med service- och omsorgsinsatser i det särskilda boendet.¹⁷⁰

Under fasen inhämta fakta kan det ha framkommit uppgifter som ger nämnden anledning att ifrågasätta om tillräckliga skäl föreligger för att medge en ansökan om medboende. Sådana uppgifter kan vara om paret ansökt om parboende för att underordna sig underförstådda krav från omgivningen, någon annans vilja eller att någon av makarna är tveksam till parboende. Att göra bedömningar av sådana förhållanden kräver stor varsamhet hos den ansvariga handläggaren. Handläggaren behöver också arbeta med ett stödjande och problemlösande förhållningssätt.

I förarbeten understryks vikten av att man alltid bör söka efter individuella lösningar för varje par som vill leva tillsammans, även om den ena parten har

¹⁶⁴ 11 kap. 1 § SoL, Socialstyrelsen (2013d) och Socialstyrelsen (2010a)

¹⁶⁵ 11 kap. 5 och 6 §§ SoL, SOSFS 2006:5 och Socialstyrelsen (2010a)

¹⁶⁶ Socialstyrelsen (2013d) och Socialstyrelsen (2010a)

¹⁶⁷ Jfr 4 kap. 2 § SOSFS 2006:5

¹⁶⁸ Jfr 11 kap. 5 § SoL

¹⁶⁹ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁷⁰ Jfr prop. 2011/12:147 s. 33 och 34

en demenssjukdom eller en psykisk sjukdom.¹⁷¹ Vidare framgår att rätten att sammanbo ska ses som en möjlighet att välja hur man vill ha det.¹⁷² Makarnas möjlighet att vara med och bestämma underlättar då man ska utforma individuella lösningar för fortsatt sammanboenden.

Det är viktigt att den sökandes funktionstillstånd bedöms genom en analys dels av insamlade fakta, dels av den enskildes förmåga att genomföra uppgifter i den dagliga livsföringen eller vara delaktig i de livsområden som ingår i utredningen. Att vara tydlig i detta moment av utredningen är en förutsättning för att i nästa moment kunna beskriva de behov som ska tillgodoses med stöd i det särskilda boendet.¹⁷³

För att den enskilde ska få en möjlighet att ytterligare ta ställning dels till frågan om fortsatt sammanboende i ett särskilt boende, dels till om handläggaren uppfattat situationen korrekt, kan det vara lämpligt att presentera förslaget till beslut för makarna. Här kan även förslag på var beslutet ska verkställas ingå. Den enskilde kan då ta del av förslaget och ta ställning till om det är i överensstämmelse med makarnas önskemål. Insatser som den enskilde inte vill ta emot kan inte heller beviljas. Att ge paret tillfälle att vara delaktiga och påverka sin situation genom hela processen är grundläggande i ett behovsorienterat arbetssätt och en förutsättning för ett värdigt liv.¹⁷⁴

Dokumentation

För närvarande innehåller inte modellen Äldres behov i centrum förslag på strukturerad dokumentation av förslag på insatser, då det för närvarande saknas klassifikation för socialtjänstens insatser. Dokumentationen i detta moment sker enligt gällande regelverk¹⁷⁵ och struktureras i förekommande fall i enlighet med modellen för Äldres behov i centrum.¹⁷⁶ Livsområden som kan behöva uppmärksammas utifrån rätten att få bo tillsammans är *mellanmänskliga interaktioner och relationer, samhällsgemenskap, socialt och medborgerligt liv, känsla av trygghet samt personligt stöd från person som vårdar och stödjer den enskilde*.¹⁷⁷

Att tänka på när beslut ska fattas

I momentet besluta ingår att socialnämnden fattar ett slutligt beslut efter att den enskildes rätt till bistånd i form av särskilt boende från socialtjänsten har prövats. Handläggaren ska ha bedömt att den enskildes behov behöver tillgodoses med särskilt boende och vilka behov av stöd som ska tillgodoses i det särskilda boendet.¹⁷⁸ Därefter tar handläggaren ställning till ett beslut om medboende. Beslut om att få sammanbo i ett särskilt boende grundar sig på

¹⁷¹ Prop. 2011/12:147 s. 32 och 35

¹⁷² Prop. 2011/12:147 s. 34

¹⁷³ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁷⁴ Socialstyrelsen (2013d) och Socialstyrelsen (2012)

¹⁷⁵ 11 kap. 5 och 6 §§ SoL och SOSFS 2006:5 och jfr Socialstyrelsen (2010a)

¹⁷⁶ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁷⁷ Socialstyrelsen (2013d) och Socialstyrelsen (2003)

¹⁷⁸ Jfr prop. 2011/12:147 s. 33 och 34

ett beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL gällande särskilt boende. Part i ärendet är den person som beviljats service- och omsorgsinsatser i det särskilda boendet för att uppnå skälig levnadsnivå.¹⁷⁹

Innan nämnden fattar det slutliga beslutet kontrolleras bland annat följande:¹⁸⁰

- Prövningen av rätten till bistånd täcker allt som ingår i den slutliga frågan i den enskildes ansökan
- Det som framkommit under utredningen är tillräckligt för att ta ställning till frågan i ansökan.
- Den enskilde är beredd att ta emot de föreslagna insatserna.
- Det finns motivering för de områden som bedömts att de kan tillgodoses på annat sätt.
- Det finns motivering för eventuell avgränsning i omfattning eller innehåll för en föreslagen insats som kan innebära ett beslut om avslag eller delvis avslag.

Dokumentation

För närvarande innehåller inte modellen Äldres behov i centrum förslag på strukturerad dokumentation av beslut. Det saknas för närvarande klassifikation för socialtjänstens insatser. Dokumentationen får hanteras i enlighet med bestämmelserna i SoL¹⁸¹ och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd¹⁸². Ytterligare vägledning finns i Socialstyrelsens handbok *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*.¹⁸³

Oavsett ett besluts utformning är det viktigt att det av beslutet framgår vad som beviljats och vad som avslagits.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Prop. 2011/12:147 s. 35

¹⁸⁰ Socialstyrelsen (2013d)

¹⁸¹ 11 kap. 5 och 6 §§ SoL

¹⁸² SOSFS 2006:5

¹⁸³ Socialstyrelsen (2010a)

¹⁸⁴ Prop. 2011/12:147 s. 35 och jfr 5 kap. 4 § SOSFS 2006:5

Del 3. Hyreslagstiftningen vid parboende – juridiska perspektiv

Hyreslagstiftningen vid parboende

Är det ett hyresförhållande?

I de allra flesta fall betalar idag äldre personer som bor i en särskild boendeform för service och omvårdnad en hyra i stället för en avgift för boendet. För dessa personer gäller regler om hyra i 12 kap. jordabalken, JB, den så kallade hyreslagen.

Hyreslagen är tillämplig på avtal, genom vilka hus eller delar av hus upplåts till nyttjande mot ersättning. För att reglerna ska gälla ska det finnas ett hyresavtal som avser en lägenhet där en hyresvärd upplåter till någon att nyttja lägenheten mot någon form av ersättning. Med lägenhet avses antingen bostadslägenhet eller lokal. Bostadslägenhet är en lägenhet som upplåtits för att helt eller till en inte oväsentlig del användas som bostad.

Bostadsdomstolen slog 1994 fast att hyreslagen är tillämplig på upplåtelser av särskilda boendeformer och bostäder med särskild service under förutsättning att hyresgästen tillhandahålls utrymme som han eller hon ensam disponerar och att upplåtelsen sker mot ersättning.¹⁸⁵ I det aktuella målet upplät kommunen ett rum med toalett i ett servicehus och rummet var hyresgästens enda bostad. Svea hovrätt fann också att hyreslagen var tillämplig i ett fall där en person disponerade ett enkelrum med toalett om tillsammans 20 m², därtill kom utrymmen som vederbörande disponerade tillsammans med övriga boende. De gemensamma utrymmena utgjordes av matrum, samlingsrum, kök och hygienutrymmen samt tillgång i huset till samlingssal, terapiverkstad, bibliotek och cafeteria. Plats beviljades den enskilde i form av bistånd enligt socialtjänstlagen. Kvalificerad till sådan plats var endast den som på grund av ett särskilt vårdbehov behövde plats i särskilt boende. Upplåtelsen bedömdes som hyresavtal och bruksvärdeshyra fastställdes.¹⁸⁶

Högsta förvaltningsdomstolen, HFD, (tidigare Regeringsrätten har i ett senare avgörande från 2009 ansett att en upplåtelse av bostad i ett särskilt boende inte alltid utgör ett hyresavtal i hyreslagens mening.¹⁸⁷ Enligt HFD är det avgörande om upplåtelsen ingår som ett underordnat moment i vården och servicen eller inte, samt om det finns ett hyresavtal som visar att två parter faktiskt ingått ett hyresförhållande. I målet hade makarna tilldelats en bostad i ett gruppboende för äldre personer med mycket stort omvårdnadsbehov. Boendet var att jämställa med det som tidigare benämndes sjukhem. HFD ansåg att det inte förelåg något hyresförhållande i detta fall. Upplåtelsen av bostäderna ingick som ett underordnat moment i vården och servicen som makarna beviljats och domstolen ansåg inte heller att parterna hade träffat avtal om hyran, vilket stärkte att det inte förelåg något hyresförhållande. Ytterligare ett exempel på ett fall utan hyresförhållande finns i ett avgörande

¹⁸⁵ Refererade rättsfall från Bostadsdomstolen, RBD 8:94

¹⁸⁶ Svea hovrätts avd. 16 beslut i överklagade hyresnämndsärenden, SÖH 76/1995

¹⁸⁷ Regeringsrättens årsbok, RÅ 2009 ref. 1

från Svea hovrätt 1999.¹⁸⁸ I det fallet delade den boende rum med någon annan. Ensam dispositionsrätt till rum eller på annat sätt avgränsat utrymme saknades. Vidare hade den boende, den gode mannen eller de anhöriga endast muntligt underrättats om vad som gällde för boendet.

Bestämmelserna i hyreslagen blir tillämpliga i olika grad beroende på uthyrningsobjektet och på upplåtelsens art. Även om det är fråga om hyra i ett särskilt boende, skiljer sig ändå ett sådant boende mot ett vanligt hyresförhållande. I det tidigare nämnda avgörandet från Bostadsdomstolen¹⁸⁹ konstaterade domstolen att flera av bestämmelserna i hyreslagen saknar tillämpning när det gäller särskilda boendeformer, men menade också att det inte finns anledning att utesluta andra bestämmelser. Som exempel på regler som bör tillämpas när det är fråga om ett hyresförhållande i särskilda boendeformer för äldre nämnde domstolen de så kallade bruksvärdesreglerna som förhindrar oskäligen hyror och regler om besittningsskydd, dvs. de regler som hindrar en hyresvärd från att säga upp en hyresgäst utan att det finns någon grund för uppsägning.

I det följande beskrivs översiktligt vissa delar av hyreslagens bestämmelser. Därefter kommenteras några frågor som särskilt rör parboende i särskilda boendeformer. Om hyreslagens regler inte kan tillämpas, kan kommunen i stället för hyra ta ut en skälig avgift för bostaden enligt 8 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och då är hyreslagens bestämmelser inte tillämpliga.

Översiktlig information om vissa bestämmelser i hyreslagen

Hyrestid och uppsägning

Hyresavtal gäller tills vidare, om inte bestämd tid har avtalats. Ett tillsvidareavtal måste sägas upp för att upphöra att gälla. Tillsvidareavtalet kan sägas upp av båda parter med tre månaders uppsägningstid (dvs. hyresavtalet upphör att gälla vid det månadsskifte som inträffar tidigast efter tre månader från uppsägningen).¹⁹⁰

Hyresavtal som gäller för bestämd tid upphör att gälla vid hyrestidens utgång om inte parterna kommit överens om annat, dvs. angett att förlängning ska ske vid underlåten uppsägning. Om hyresförhållandet varat mer än nio månader i följd, ska avtalet alltid sägas upp för att upphöra att gälla. Om det tidsbestämda hyresavtalet ska sägas upp, och längre uppsägningstid inte är avtalad, ska uppsägningen göras senast tre månader i förväg om hyrestiden är längre än tre månader.¹⁹¹

En hyresgäst har rätt att säga upp såväl tillsvidareavtal som tidsbestämda hyreskontrakt med tre månaders uppsägningstid (dvs. hyresavtalet upphör att

¹⁸⁸ Rättsfall från hovrätterna, RH 1999:10

¹⁸⁹ Refererade rättsfall från Bostadsdomstolen, RBD 8:94

¹⁹⁰ 12 kap. 3-4 §§ JB

¹⁹¹ 12 kap. 3-4 §§ JB

gälla vid det månadsskifte som inträffar tidigast efter tre månader från uppsägningen)¹⁹².

Om hyresgästen avlider, får dödsboet inom en månad från dödsfallet säga upp avtalet att upphöra att gälla vid ett månadsskifte som inträffar tidigast efter en månad från uppsägningen. Om lägenheten har hyrts av makar eller sambor gemensamt, och den ena av dem har avlidit har dödsboet och den efterlevande maken eller sambon tillsammans denna rätt.¹⁹³

Besittningsskydd

Utgångspunkten för reglerna om besittningsskydd är att den som hyr en bostadslägenhet i princip har rätt till förlängning av hyresavtalet, även om hyresvärden har sagt upp avtalet. Hyresgästen får alltså inte kastas ut ur sin bostad hur som helst. Skyddet har hyresgästen så länge han eller hon inte missköter sig grovt genom att t.ex. inte betala hyra, vanvårda bostaden eller hyra ut i andra hand utan tillstånd.¹⁹⁴

Är hyresvärden och hyresgästen inte ense om att avtalet ska upphöra, avgörs tvisten av hyresnämnden. Till dess tvisten avgjorts har hyresgästen rätt att bo kvar i lägenheten. I besittningsskyddet ligger också att hyresgästen kan få uppskov med avflyttningen. Besittningsskyddet gäller från uthyrningens första dag oavsett om det finns ett skriftligt hyresavtal eller inte. Besittningsskyddet gäller även när en lägenhet hyrs ut i andra hand längre än två år i följd¹⁹⁵.

Besittningsskydd vid blockuthyrning

Det förekommer att kommunen hyr flera bostadslägenheter i ett eller flera bostadshus samtidigt av en hyresvärd, för att i sin tur hyra ut dem till hyresgäster, dvs. den som kommer att bo i lägenheten hyr i andra hand, s.k. blockuthyrning. Bland annat förekommer det att kommuner hyr äldrebostäder av ett allmännyttigt kommunalt bostadsföretag. Enligt 12 kap. 1 § JB måste blockuthyrning avse minst tre bostadslägenheter. Lägenheterna kan finnas i olika hus. Hyresvärden måste dock vara densamme. Vid blockuthyrning har andrahandshyresgästen samma besittningsskydd i förhållande till sin hyresvärd som en förstahandshyresgäst.¹⁹⁶ Det vill säga besittningsskyddet gäller från uthyrningens första dag.

Inneboende

En inneboende är en person som hyr en bestämd del av en lägenhet av den som bor i resten av lägenheten och som inte har gemensamt hushåll med den som hyr ut. En inneboende har inget besittningsskydd. Om det i stället är make/maka eller sambo som flyttar in i lägenheten för gemensamt boende så uppstår ett besittningsskydd för den medflyttande.¹⁹⁷

¹⁹² 12 kap. 5 § första stycket JB

¹⁹³ 12 kap. 5 § andra stycket JB

¹⁹⁴ 12 kap. 46 § JB

¹⁹⁵ 12 kap. 45 § första stycket JB

¹⁹⁶ 12 kap. 45 § andra stycket JB

¹⁹⁷ 12 kap. 34 och 41 §§ JB, Jfr refererade rättsfall från Bostadsdomstolen RBD 13:87

Avstående från besittningsskydd

Hyresvärden och hyresgästen kan enligt 12 kap. 45 a § JB komma överens om att hyresgästen avstår från sitt besittningsskydd. En sådan överenskommelse ska vara upprättad på en särskild handling. Den ska alltså vara skild från hyresavtalet på grund av att det räknas som ett så stort ingrepp i hyresgästens rätt till lägenheten. Huvudregeln är att hyresnämnden ska godkänna ett avstående från besittningsskydd. Några undantag finns. Om hyresgästen avstår från ett besittningsskydd som han eller hon redan har fordras inte något godkännande från hyresnämnden. En överenskommelse om avstående ska dock alltid träffas i en särskilt upprättad handling. Undantag finns också för t.ex. villafastigheter som hyrs ut och för hyreslägenheter som upplåts i andra hand och det är den som hyr ut lägenheten som ska bosätta sig där.

För att hyresnämnden ska kunna godkänna överenskommelser om avstående från besittningsskydd måste en godtagbar orsak till kommande uppsägning anges, dvs. varför besittningsskyddet ska brytas när hyresavtalet sägs upp. Normalt godkänns endast överenskommelser för sådana hyresförhållanden som upphör inom fyra år från tillträdesdagen.

Makar eller sambor, som gemensamt hyr en lägenhet måste båda underteckna överenskommelsen för att den ska bli giltig. Om enbart den ena maken eller sambon är hyresgäst måste även den andra maken eller sambon, om denne hade sin bostad i lägenheten när överenskommelsen träffades, godkänna överenskommelsen för att den ska bli giltig mot honom eller henne.

Blanketter och information finns att hämta hos hyresnämnden eller på hyresnämndens webbplats www.hyresnamnden.se. Där finns också mer information om hyresrättsliga frågor. Hyresnämnderna har även telefonupplysning vissa tider.

Vilken betydelse har avståendet från besittningsskydd?

Att hyresgästen avstår från sitt besittningsskydd innebär att han eller hon måste flytta om hyresavtalet upphör av den särskilda anledning som parterna har enats om och som beskrevs i överenskommelsen. Hyresnämnden prövar inte hyresgästens rätt att bo kvar om hyresgästen avstått från sitt besittningsskydd. Flyttar inte hyresgästen när hyresavtalet upphör kan hyresvärden vända sig till kronofogdemyndigheten med ett yrkande om avhysning.

Förlängning av hyresavtalet för make eller sambo som har del i hyresrätten

Om båda makarna eller samborna undertecknar hyresavtalet blir de enligt 12 kap. 47 § första stycket JB samhyresgäster. Samhyresgäster är sinsemellan medhyresgäster och svarar solidariskt för avtalets förpliktelser. Om de inte gemensamt har rätt till förlängning av hyresavtalet är en medhyresgäst berättigad att få avtalet förlängt för egen del om hyresvärden skäligen kan nöja sig med honom eller henne som hyresgäst. Detta gäller dock inte om hyresrätten är förverkad till följd av bristande hyresbetalning.

En make kan även överta en lägenhet genom bodelning eller arvskifte och en sambo kan överta en lägenhet genom bodelning eller enligt 22 § sambo-lagen (2003:376).¹⁹⁸

Förlängning av hyresavtalet för make eller sambo som inte har del i hyresrätten

Även om bara en av makarna undertecknar hyresavtalet har den make eller sambo som inte har del i hyresrätten, rätt att överta hyresrätten och få avtalet förlängt om den andre (som är hyresgäst) säger upp avtalet eller vidtar annan åtgärd för att få det att upphöra eller om han eller hon i annat fall inte har rätt till förlängning.¹⁹⁹ En förutsättning för att den kontraktslösa maken eller sambon ska få överta hyresrätten är att han eller hon har sin bostad i lägenheten när avtalet upphör och att värden skäligen kan nöja sig med honom eller henne som hyresgäst. Makens eller sambons möjlighet att betala hyran och skötsamheten som hyresgäst beaktas.

En make kan även överta en lägenhet genom bodelning eller arvskifte och en sambo kan överta en lägenhet genom bodelning eller enligt 22 § sambo-lagen.²⁰⁰

Övergång av hyresrätten vid bodelning eller arvskifte m.m.

Om en lägenhet har varit avsedd att uteslutande eller huvudsakligen användas som gemensam bostad för hyresgästen och hans eller hennes make eller sambo, får maken eller sambon träda i hyresgästens eller dödsboets ställe, om hyresrätten tillagts maken genom bodelning eller arvskifte, eller tillagts sambon genom bodelning eller övertagits av honom eller henne enligt 22 § sambolagen.²⁰¹

Hyra i andra hand

Att hyra i andra hand innebär att hyresgästen upplåter sin lägenhet till någon annan som ska använda lägenheten självständigt. Man måste ha hyresvärdens tillstånd för att hyra ut sin lägenhet i andra hand. Den som upplåter sin hyreslägenhet utan lov riskerar att förlora den. Den som ska upplåta bara en del av sin lägenhet, till exempel ett rum till en inneboende, behöver inte fråga hyresvärden om lov. Detta gäller så länge den inneboende inte ska använda lägenheten självständigt.

Om hyresvärden inte går med på en andrahandsupplåtelse av lägenheten, kan hyresgästen söka tillstånd hos hyresnämnden. Hyresnämnden kan lämna tillstånd till uthyrning i andra hand bland annat om förstahandshyresgästen på grund av ålder, sjukdom eller särskilda familjeförhållanden har beaktansvärda skäl för att hyra ut eller på annat sätt upplåta lägenheten i andra hand och hyresvärden inte har befogad anledning att vägra samtycke.²⁰² Hyres-

¹⁹⁸ 12 kap. 33 § JB

¹⁹⁹ 12 kap. 47 § andra stycket JB

²⁰⁰ 12 kap. 33 § JB

²⁰¹ 12 kap. 33 § JB

²⁰² 12 kap. 40 § JB

nämnden lämnar i regel inte tillstånd för längre tid än ett år åt gången. Om hyresnämnden inte går med på fortsatt uthyrning kan förstahandshyresgästen söka nytt tillstånd hos hyresnämnden. I regel lämnar nämnden inte tillstånd för längre tid än tre år sammanlagt.²⁰³

Hyressättningsregler

Hyressättningen för bostadslägenheter styrs av flera regelsystem. I hyreslagen finns bestämmelser om hur hyran för en lägenhet ska bestämmas om det uppstår tvist om den, medan hyresförhandlingslagen (1978:304) innehåller bestämmelser om kollektiva hyresförhandlingar. Sådana förhandlingar förs i allmänhet mellan en hyresvärd och en hyresgästorganisation.

Om hyresvärden och hyresgästen tvistar om hyrans storlek, ska hyresnämnden fastställa hyran till skäligt belopp. Hyran är inte skälig om den är påtagligt högre än hyran för till bruksvärdet likvärdiga lägenheter (bruksvärdesprincipen).²⁰⁴ En lägenhets bruksvärde är det praktiska värde den har ur hyresgästens synvinkel. En lägenhets bruksvärde bestäms av bl.a. dess storlek, modernitetsgrad, planlösning, läge inom huset, reparationsstandard och ljudisolering. Förhållanden som påverkar bruksvärdet kan vara tillgång till hiss, sopnedkast, tvättstuga, särskilda förvaringsutrymmen, god fastighetsservice, garage och biluppställningsplats. Även faktorer som husets allmänna läge, boendemiljön i stort och närhet till kommunikationer påverkar bruksvärdet.²⁰⁵

De allmännyttiga kommunala bostadsföretagens hyresnormerande roll som tidigare gav dessa företag en prisledande ställning, har från den 1 januari 2011 ersatts med en normerande roll för kollektivt förhandlade hyror. Detta innebär att hyresnämnden numera vid fastställandet av hyran främst ska beakta hyran för lägenheter som omfattas av en förhandlingsöverenskommelse enligt hyresförhandlingslagen. Vilka faktorer som ska vara avgörande vid hyressättning överlämnas till parterna på marknaden och dessa förhandlingar.

Vidare kan hyran för nyproducerade lägenheter bestämmas enligt särskilda villkor i en förhandlingsöverenskommelse, s.k. presumtionshyra. Förutsättningen för en sådan överenskommelse är att den ska träffas mellan hyresvärden och en etablerad hyresgästorganisation på orten samt omfatta alla bostadslägenheter i huset. Överenskommelsen måste träffas innan hyresavtal har ingåtts för någon av lägenheterna. Presumtionshyran gäller därefter under en period om 15 år, varefter hyran ska bestämmas enligt de vanliga bruksvärdesreglerna. Syftet med presumtionshyror är att möjliggöra en högre hyra vid nyproduktion än vad som skulle kunna följa av en skälighetsprövning enligt bruksvärdesreglerna.²⁰⁶

Hyressättningsreglerna för bostadslägenheter tillämpas även för särskilda boendeformer för äldre när det är fråga om ett hyresförhållande.²⁰⁷

²⁰³ <http://www.hyresnamnden.se/Hyra-i-andra-hand/Forutsattningar/>

²⁰⁴ 12 kap. 55 § JB

²⁰⁵ Hyreslagstiftningssakkunniga eller dess betänkande (SOU 1966:14), s. 239 f.

²⁰⁶ 55 c § JB

²⁰⁷ Refererade rättsfall från Bostadsdomstolen, RBD 8:94

Särskilda hyresrättsliga frågor om parboende

I förarbetena till bestämmelsen i 4 kap. 1 c § SoL tas en del hyresrättsliga frågor upp, bland annat kring besittningsskydd och den medboende partens rättigheter i samband med dödsfall för den make eller sambo som fått beslut om bistånd i form av särskilt boende.²⁰⁸ När det gäller hyreslagens bestämmelser och besittningsskydd så anser regeringen att det är frågor som inte ska påverkas av ändringen i SoL. Kommunerna har, liksom i dag, möjlighet att bestämma hur hyresavtalen ska vara utformade och om man vill avtala bort besittningsskyddet.

Enligt regeringen visar hyreslagstiftningen på att det finns olika vägar att gå och menar att det vore att gå för långt att i detalj ange hur det ska se ut i alla situationer. Enligt regeringen är det inte heller möjligt att detaljerat ange vilka rättigheter den medboende parten har i samband med att den make eller sambo som fått biståndsbeslut avlidit. Boendesituationen måste i dessa fall lösas i samförstånd med den efterlevande parten och regeringen framhåller att det är viktigt att den personen redan från början är införstådd med vad som gäller.²⁰⁹

Nedan kommenteras några av de hyresrättsliga frågor som uppkommit kring parboende, bland annat om besittningsskyddet men även andra frågor som vissa kommuner ställt i samband med att vägledningen tagits fram. Boverket har också tagit kontakt med Hyres- och arrendenämndernas samarbetsorgan, Hasso, för att dels fråga om Hasso har erfarenheter av ärenden som rör parboende dels få information och upplysningar om bland annat besittningsskydd, andrahandsuthyrning och efterlevande parts rättigheter. Hasso har i detta sammanhang uppgett att hyresnämnderna hittills inte har prövat några ärenden som rör parboende i särskilda boendeformer för äldre (juni 2013).

På grund av att det ännu inte har utvecklats någon praxis på området kan svaren på frågorna nedan inte bli exakta utan de lämnas mer som generella upplysningar. Det är inte heller möjligt att ge exakta svar eftersom bedömning ändå måste göras i varje enskilt ärende.

Provboende

Att bo tillsammans i ett särskilt boende är alltid ett frivilligt val och makarna eller samborna vill kanske provbo tillsammans i det särskilda boendet för att se hur ett sådant boende fungerar. En sådan möjlighet till provboende bör finnas.²¹⁰ Det kan då vara lämpligt att parterna kommer överens om att hyresavtalet ska löpa på en bestämd tid. Detta för att undvika att en lägenhet avsedd för två personer kan komma att innehas av endast en person om maken eller sambon flyttar tillbaka till sin bostad i ordinärt boende. Alternativt kan hyresvärden och hyresgästen komma överens om att hyresgästen avstår från sitt besittningsskydd.

²⁰⁸ Prop. 2011/12:147 s. 17-19, 23-25 och 36-37

²⁰⁹ Prop. 2011/12:147 s. 37

²¹⁰ Prop. 2011/12:147 s. 34

Vid ett provboende behöver den medboende behålla sin bostad i ordinärt boende för att kunna flytta tillbaka dit om provboendet avbryts. Om bostaden i ordinärt boende är en lägenhet upplåten med hyresrätt kan det vara möjligt att hyra ut lägenheten i andra hand om det finns beaktansvärda skäl.²¹¹ Situationen med uthyrning i andra hand på grund av provboende är dock ny och har inte prövats i någon hyresnämnd. I hyreslagen och i förarbetena till hyreslagen räknas upp ett antal situationer när uthyrning i andra hand kan komma i fråga men just denna situation finns inte nämnd. Den framtida rättstillämpningen får visa om andrahandsuthyrning på grund av provboende i särskilt boende är godtagbart. Tiden för uthyrning i andra hand bör i så fall begränsas till viss tid, men med möjlighet till förlängning om behov finns. Hyr man ut i andra hand under en begränsad tid så kan man inte flytta tillbaka under den tiden om man vill bryta provboendet.

Om bostaden i ordinärt boende är en lägenhet upplåten med bostadsrätt krävs bostadsrättsföreningens samtycke eller tillstånd av hyresnämnden för att få hyra ut i andra hand.²¹²

Utformning av hyreskontrakt

När makar eller sambor skaffar en lägenhet i ordinärt boende kan det ibland vara en tillfällighet om båda eller endast en av dem undertecknar hyresavtalet. När det gäller parboende i särskilda boendeformer och där det är fråga om delad lägenhet finns det i dag exempel på såväl att enbart den biståndsberättigade har undertecknat hyresavtalet som att båda makarna eller samborna har undertecknat avtalet. När två lägenheter disponeras kan det variera om hyresavtalen undertecknas av enbart den biståndsberättigade eller av respektive make eller sambo. Det är dock viktigt att komma ihåg att ett beslut om att bevilja medboende inte innebär att den medboende har beviljats några insatser. Om den medboende har behov av hemtjänstinsatser, ska han eller hon själv ansöka om bistånd.

Vad händer med hyresavtalet när den ena maken eller sambon avlider?

Inget händer förrän hyresavtalet mot den andra hyresgästen sägs upp (om båda är hyresgäster) eller om endast den avlidne är hyresgäst (dödsboet sägs upp). Sägs hyresavtalet inte upp får hyresgästen bo kvar.

En sammanboende make/maka eller sambo har i normalfallet rätt att överta en gemensam lägenhet efter dödsfall, även om de inte tillhör den kategori som har rätt till boendet, dvs. i detta fall den som fått beslut om bistånd i form av särskilt boende för äldre. Även om bara en av parterna är hyresgäst kan således maken eller sambon ha rätt att överta hyresrätten. Den rätten kan prövas som ett förlängningsärende mot den kvarvarande eller genom att dödsboet ansöker om att överlåta hyresrätten på den kvarvarande maken eller sambon. Förlängningsrätten kan brytas om det finns skäl enligt någon av punkterna i 12 kap. 46 § JB.

²¹¹ 12 kap. 40 § JB

²¹² 7 kap. 10-11 §§ bostadsrättslagen (1991:614)

För studentbostäder finns relativt fast praxis när det gäller förlängningsrätt.²¹³ Om en hyresgäst sägs upp från ett studentboende på grund av att behovet inte längre finns, blir hyresgästen normalt skyldig att flytta. Praxis är dock generös med lång uppsägningstid så att den uppsagde får tid att hitta annan bostad. Det är ännu inte prövat om resonemanget kan tillämpas även på en person som inte har behov av att bo i ett särskilt boende för äldre eller om det finns kö till det särskilda boendet, så detta får den framtida rättstillämpningen utvisa. Det är dock alltid omständigheterna i det enskilda fallet som är avgörande.

I de kommuner där parboende har förekommit och den ena maken eller sambon avlidit har kommunen och den efterlevande maken eller sambon ofta löst problemen i samförstånd. Till exempel genom att den efterlevande har flyttat till en annan lägenhet inom det särskilda boendet om han eller hon haft behov av bistånd, eller till en lägenhet i ett trygghetsboende. Det är dock inte säkert att detta alltid går att lösa i samförstånd, särskilt inte om det råder brist på platser i särskilda boenden och brist på hyreslägenheter i kommunen.²¹⁴

Avstående från besittningsskydd

Ett sätt att lösa problem som kan uppstå vid dödsfall eller separation kan vara att hyresgästen i det särskilda boendet avstår från sitt besittningsskydd enligt 12 kap. 45 a § JB.

En hyresgäst kan avstå från sitt besittningsskydd efter att hyresförhållandet påbörjats utan att det krävs några skäl eller beslut från hyresnämnden. Då har hyresgästen först fått besittningsskydd och sedan avstått från det frivilligt.

För att en hyresgäst ska avstå från sitt besittningsskydd redan innan hyresavtalet börjat löpa krävs godkännande från hyresnämnden. I del 4 i vägledningen finns exempel på en kommun som ansökt om avstående från besittningsskydd just med återopande av den nya situationen enligt 4 kap. 1 c § SoL och fått ansökningen godkänd av hyresnämnden. Det finns dock ingen enhetlig praxis ännu, så det går därför inte att säga om ett sådant avstående alltid kommer att godkännas av hyresnämnden. För att få ett godkännande kan det nog vara en fördel om avståendet förenas med villkor om att hyresvärden ordnar en annan lämplig bostad för den uppsagde eller att den uppsagde får bo kvar tills den ordnat annan bostad. Det är inte säkert att ett sådant avstående behöver begränsas i tid.

Avstående från besittningsskydd ska omfatta båda hyresgästerna i det särskilda boendet, inte bara den som fått biståndsbeslut.

Villkor i hyresavtalet

Några kommuner har fogat en särskild bilaga till hyreskontraktet som preciserar att det är fråga om ett särskilt kategoriboende och att avtalet kan komma att sägas upp om hyresgästen inte tillhör kategorin eller inte är i behov av bostad för parboende. Bilagan undertecknas av hyresvärd och hyresgäst.

²¹³ 12 kap. 46 § 10 p. JB

²¹⁴ Riksdagens utredningstjänst (2010) s. 14-15

Om det fogas en bilaga till ett hyresavtal enligt ovan är målsättningen att det ska anses som ett hyresvillkor, varför det är lämpligt att villkoret framgår direkt i hyresavtalet. Det är speciella förutsättningar som blir en del av avtalsinnehållet mellan parterna. Det är därför att rekommendera att ett sådant villkor tas med i själva avtalet och inte i en bilaga till avtalet. Parterna, hyresgästen och hyresvärden blir bundna av avtalsvillkoren, men kan i princip alltid få prövat skäligheten av villkoren. En tredje man, till exempel en make eller sambo kan inte bli bunden av delar av ett hyresavtal. Ett sådant villkor ersätter dock inte ett avstående från besittningsskydd. Ett avstående från besittningsskydd är aldrig ett hyresvillkor utan ett separat avtal skiljt från hyresavtalet.

Liknande hyresvillkor förekommer i dag vid studentbostäder. En hyresgäst i en studentbostad har normalt besittningsskydd. Om hyresgästen inte längre uppfyller villkoren i hyresavtalet, till exempel inte längre studerar, kan hyresvärden säga upp avtalet. Vid en förlängningstvist blir hyresgästen normalt skyldig att flytta om hyresvillkoren för studentboendet inte är uppfyllda. Omständigheterna för studentbostäder liknar dem för parboende i särskilda boendeformer, men det är ännu för tidigt att säga om resonemanget direkt kan överföras till parboende. Det är dessutom alltid omständigheterna i det enskilda fallet som kommer att prövas. Om en passande ersättningsbostad erbjuds kan det nog vara svårt att se det som oskäligt att ett hyresavtal upphör.

Information till makarna eller samborna vid inflyttning

I förarbetena till ändringen i SoLanger regeringen att det är viktigt att makarna eller samborna redan från början är införstådda med vad som gäller i fråga om besittningsskydd till lägenheten/lägenheterna. Det är därför bra om kommunen redan i ett tidigt skede kan informera och diskutera med makarna eller samborna hur kommunen och makarna ser på ett fortsatt boende om någon av dem avlider.

Kan hyresgästen behålla lägenheten i ordinärt boende?

Vid några tillfällen har en hyresgäst som flyttat in på ett särskilt boende och som samtidigt behållit sin tidigare lägenhet i ordinärt boende fått den lägenheten uppsagd av hyresvärden på den grunden att hyresvärden vill hyra ut lägenheten till en annan bostadssökande. En intresseavvägning har gjorts mellan hyresvärden och hyresgästen, där hyresvärdens skäl att säga upp har vägts mot hyresgästens skäl att få bo kvar. Humanitära skäl talar för att äldre eller sjuka människor så långt möjligt ska få behålla sina bostäder även om de flyttar till någon form av vårdboende. Vid de olika prövningarna har det blivit olika utfall beroende på förutsättningarna.²¹⁵ Om det är så att det inte kan uteslutas att hyresgästen kommer att flytta tillbaka till sin tidigare bostad i ordinärt boende har hyresgästens intresse av att få behålla bostaden vägt

²¹⁵ 12 kap. 46 § första stycket 10 p. JB. Se även Holmqvist och Thomsson (2013), s. 529 f.

över hyresvärdens intresse av att lämna lägenheten till en annan bostads-sökande.²¹⁶ I tre fall blev utfallet annorlunda. I två av dem hade hyresgästerna flyttat till ett vårdhem respektive en dubblett med egna möbler inom Sabbatsbergs sjukhusområde i Stockholm och ingen av dem hade besökt bostaden i ordinärt boende på minst ett par år.²¹⁷ Hyresavtalen förlängdes inte. I det tredje fallet ansåg hovrätten att hyresgästen hade sitt egentliga boende i en servicelägenhet. Denna ingick i ett gruppboende och var upplåten genom skriftligt hyresavtal. Även om hyresgästen betraktade bostaden i ordinärt boende som sitt egentliga boende och det inte fanns anledning att ifrågasätta att hennes hälsa förbättrades när hon vistades där så ansåg hovrätten att hyresgästens behov inte var av den art som omfattades av besittningsskyddet. Hyresavtalet för bostaden i ordinärt boende blev därför inte förlängt.²¹⁸

I de ovanstående rättsfallen är det den biståndsberättigade hyresgästen som vill behålla den ursprungliga lägenheten. Saken har inte prövats om det är den medboende som vill behålla lägenheten i ordinärt boende.

²¹⁶ Svea hovrätts avd. 16 beslut, ÖH 7824-06; 2007-03-20 och ej refererade rättsfall från Bostadsdomstolen BD 482/1989

²¹⁷ Rättsfall från Bostadsdomstolen, RBD 21:94 och Svea hovrätts avd. 16 beslut, SÖH 33/2002

²¹⁸ Svea hovrätts, avd. 16 beslut, SÖH 427/2002

Del 4. Exempel

Exempel på hur kommuner har hanterat hyresrättsliga frågor

I denna del redovisas exempel på hur fyra kommuner hanterat vissa hyresrättsliga frågor. De berörda kommunerna har godkänt att de finns med i detta avsnitt och med angivna texter. Förutom det första exemplet har det inte skett någon rättslig prövning.

Exempel 1. Överenskommelse om avstående från besittningsskydd

Fagersta kommun har hos Hyresnämnden i Västerås ansökt om godkännande av överenskommelse om avstående från besittningsskydd för bostad. Hyresnämnden har godkänt överenskommelsen. Överenskommelsen om avstående från besittningsskydd har skrivits under av både den biståndsberättigade och den medboende. Till ansökan har Fagersta kommun bifogat en bilaga med följande lydelse:

Bilaga till ansökan hos hyresnämnden om godkännande av överenskommelse om avstående från besittningsskydd för bostad

Överenskommelsens innehåll

Vi kommer härmed överens om att hyresgästen YY inte ska ha rätt till förlängning av hyresavtalet om hyresvärden begär att avtalet ska upphöra och anger följande orsak:

YY har beviljats medboende till XX i enlighet med den nya bestämmelsen i 4 kap. 1 b § socialtjänstlagen (SoL)²¹⁹ med följande lydelse ”För den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av boende i en sådan särskild boenform som avses i 5 kap. 5 § ska det ingå i en skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo. Detta gäller under förutsättning att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett sådant boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.

Första stycket gäller oavsett om maken eller sambon har behov av boende i särskild boenform.”

Överenskommelsen gäller endast i fyra år från tillträdesdagen, dvs. om hyresavtalet upphör inom fyra år från den dag då hyresförhållandet inleds.

²¹⁹ Numera 4 kap. 1 c § SoL

YY får förhyra aktuell lägenhet baserad på XX beviljade bistånd för aktuellt boende i enlighet med 5 kap. 5 § i SoL och gäller under den tid som XX bedöms vara i behov av aktuellt bistånd i angivet boende.

När XX behov upphör kan YY få bo kvar under förutsättning att kommunens biståndshandläggare bedömer att YY kan beviljas särskilt bistånd och därmed tillhöra rätt boendekategori för boendet. I annat fall så ska hyreskontraktet upphöra.

Vid avslag har hyresgästen 6 månader på sig att hitta en annan bostad, i enlighet med socialnämndens riktlinje 2011-09-21. Tidsfristen gäller även om hyresgästen ansöker om överprövning av kommunens beslut.

Ansökan

Vi ansöker härmed om att hyresnämnden godkänner vår överenskommelse.

Undertecknande

Datum

Hyresvärd/uthyrare (namnteckning)

Datum

Hyresgäst (namnteckning)

Godkännande av hyresgästens
make/sambo (namnteckning)

Exempel 2. Bilaga till hyreskontrakt

Karlstads kommun bifogar en bilaga till sina hyreskontrakt avseende särskilda boendeformer. Vård- och omsorgsnämnden har tagit följande beslut: att hyresavtal som upprättats efter beslut jämlikt SoL eller LSS förses med en bilaga som klargör på vilka grunder bostaden ställts till förfogande och för vilket ändamål den upplåts.

Bilagan lyder:

Bilaga till hyreskontrakt avseende särskilda boendeformer

Hyresgästens namn _____

Bostaden får endast innehas av person som erhållit beslut om bistånd eller erhållit bostad genom vård- och omsorgsförvaltningen. Dessutom krävs för detta speciella boende att hyresgästen är i behov av omsorg i form av: _____

Då det särskilda vårdbehovet för åldersdementa, somatiskt långtidssjuka, psykiskt sjuka och omsorgstagare, i den särskilda boendeformen som grundat hyresrätten ej längre föreligger och hyresgästen därmed ej längre tillhör denna vårdkategori kan hyresavtalet sägas upp, med tre månaders uppsägningstid.

Kommunen åtar sig att erbjuda ersättningsbostad.

Karlstad den /

Karlstad den /

Hyresgästens underskrift

För Karlstads kommun
Biståndsbedömare

Hyresnämnden prövar tvister om besittningsskydd.

Denna bilaga är upprättad i två likalydande exemplar.

Det ena behåller av hyresgästen.

Det andra återsänds undertecknat i bifogade och portoförsedda kuvert.

Exempel 3. Tillämpningsregler och bilagor till hyreskontrakt

Kiruna kommuns socialnämnd har den 21 maj 2013 beslutat ”tillämpningsregler med anledning av utvidgad parbogaranti”. Kiruna har på grund av en ansträngd bostadsmarknad inga möjligheter att i dagsläget utlova ett ersättningsboende när den medboende inte kan bo kvar i det särskilda boendet, men försöker finna en lösning för att kunna erbjuda en ersättningsbostad. Kiruna kommun framhåller också vikten av provboende innan den ordinära bostaden sägs upp eller avyttras²²⁰.

Utdrag ur tillämpningsreglerna:

Hyra/kontrakt: I hyreslagens bestämmelser finns idag inget tillämbart lagrum, som stöd för att reglera frågan om besittningsrätten-/skyddet, i det fall den tidigare medboende hävdar sin besittningsrätt. Självklart ska under-tecknade bilagor bifogas hyreskontraktet i enlighet med SKLs rekommendation, alternativt kan ansökan om att avstå besittningsrätten hos hyresnämnd nyttjas.

Inledningsvis kan möjligheten till och rekommendationen om provboende då kontrakt skrivs med den biståndsberättigade lösa en del av problemställningen, tills frågan prövats rättsligt eller att annan myndighet fastställer vad som ska gälla i de fall besittningsrätten hävdas. Fram till dess får socialnämnden sätta frågan ”i famnen” på hyresnämnden.

²²⁰ Enligt samtal med Kiruna kommun juli 2013.

Bilaga 1 till hyresavtalet lyder:

BILAGA TILL HYRESKONTRAKT AVSEENDE KATEGORIBOENDE

Bostaden får endast innehas av person som erhållit beslut om bistånd. Dessutom krävs för detta särskilda boende att hyresgästen är i behov av vård i form av:

Då det särskilda vårdbehovet i särskild boendeform eller särskilt boende som grundat hyresrätten inte längre föreligger, eller behovet av bostad för parboende inte längre föreligger, och hyresgästen därmed inte längre tillhör rätt boendekategori, kan hyresavtalet komma att sägas upp.

Ort och datum

Ort och datum

Hyresvärden

Hyresgästen

Bilaga 2 till hyresavtalet lyder:

BILAGA TILL HYRESKONTRAKT AVSEENDE PARBOENDE

Bostaden får endast innehas av person som erhållit bostaden på grund av beslut om rätt till sammanboende med maka/make eller sambo och som har sin maka/make eller sambo boende i annan bostad i anslutning till denna bostad.

Om behovet av parboende inte längre föreligger, och hyresgästen därmed inte längre tillhör rätt boendekategori, kan hyresavtalet komma att sägas upp.

Ort och datum

Ort och datum

Hyresvärden

Hyresgästen

Exempel 4. Tillämpningsregler och bilaga till hyreskontrakt

Växjö kommun har löst frågan om ersättningsbostad genom att erbjuda den medboende en mindre bostad inom det särskilda boendet när parboendet upphört. Till hyresavtalet bifogar kommunen bilaga som rekommenderats av Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, i cirkulär 12:51.

Växjö kommun skriver i sin vägledning för särskilt boende: "Makar och sammanboende har rätt att få bo tillsammans i särskilt boende. Önskan om att bo tillsammans måste anges vid ansökan. Medsökande erbjuds normalt inte besittningsskydd på den lägenhet som förmedlats som särskilt boende. Om man önskar att bo kvar kan man få flytta in i en mindre lägenhet på boendet."

Växjö kommun bifogar följande bilaga till hyresavtalet:

BILAGA TILL HYRESKONTRAKT AVSEENDE KATEGORIBOENDE

Bostaden får endast innehas av person som erhållit beslut om bistånd. Dessutom krävs för detta speciella boende att hyresgästen är i behov av vård i form av:

Då det särskilda vårdbehovet i särskild boendeform eller särskilt boende som grundat hyresrätten inte längre föreligger, eller behovet av bostad för parboende inte längre föreligger, och hyresgästen därmed inte längre tillhör rätt boendekategori, kan hyresavtalet komma att sägas upp.

Hyresvärden åtar sig att erbjuda ersättningsbostad.

Ort och datum

Ort och datum

Hyresvärden

Hyresgästen

Referenser

Betänkanden från riksdagens utskott m.m.

Bet. 2011/12:SoU21 Socialutskottets betänkande *Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen*

Propositioner

Prop. 1979/80:1 *om socialtjänsten*

Prop. 1985/86:80 *om ny förvaltningslag*

Prop. 1990/91:14 *Ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m.*

Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen*

Prop. 2000/01:149 *Avgifter inom äldre- och handikappomsorg*

Prop. 2005/06:115 *Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre*

Prop. 2009/10:16 *Värdigt liv i äldreomsorgen*

Prop. 2010/11:1 *Budgetproposition för 2011 Utgiftsområde 9*

Prop. 2010/11:49 *Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun*

Prop. 2011/12:147 *Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om skälighet och värdighet och välbefinnande inom äldreomsorgen*

Skrifter i serien Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 1966:14 *Ny hyreslagstiftning*

Skrifter i serien departementspromemorior (Ds)

Ds 2011:33 *Rätten att få åldras tillsammans*

Socialstyrelsens författningssamling (SOSFS)

SOSFS 2006:5 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt Sol, LVU, LVM och LSS

SOSFS 2009:22 Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld

Boverkets författningssamling (BFS)

Boverkets författningssamling 2011:26

Socialstyrelsens handböcker för handläggning

Socialstyrelsen (2010a) *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*. Tredje upplagan. (artikelnr 2010-6-13)

Socialstyrelsen (2011) *Våld – En handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatt kvinnor och barn*. (artikelnr 2011-6-9)

Övrigt från Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2003) *Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa: svensk version av International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*, (artikelnr 2003-4-2)

Socialstyrelsen (2010b) *Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom 2010: stöd för styrning och ledning*.

Socialstyrelsen (2012) *Äldreomsorgens nationella värdegrund: ett vägledningsmaterial*.

Socialstyrelsen (2013a) *Den äldres röst – instrument med nationellt fackspråk för Behov Av Stöd (BAS)*. (artikelnr 2013-1-11)

Socialstyrelsen (2013b) *Stöd till anhöriga: vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen*. (artikelnr 2013-3-2)

Socialstyrelsen (2013c) *Verksamhetsbeskrivning av socialtjänsten. Underlag för avstämning mot den nationella informationsstrukturen och utveckling av det nationella fackspråket*. (artikelnr 2013-3-29)

Socialstyrelsen (2013d) *Äldres behov i centrum. Vägledning för behovsinriktat och systematiskt arbetssätt med dokumentation av äldres behov utifrån ICF*. (artikelnr 2013-2-12)

Socialstyrelsen (2013e) – minnesanteckningar från workshoppar om parboende genomförda 19 och 21 mars 2013

JO-beslut

JO:s ämbetsberättelse 1997/98 s. 347

JO:s ämbetsberättelse 1999/2000 s. 235

JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 236

JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 324

JO-beslut 2003-12-23, dnr 252-2002

JO-beslut 2004-04-06, dnr 699-1999

JO-beslut 2008-04-17, dnr 1105-2008

JO-beslut 2009-10-08, dnr 3309-2008

Rättsfall

Bostadsdomstolen, RBD 8:94

Bostadsdomstolen, RBD 21:94

Kammarrätten i Göteborg 2010-11-01, mål nr. 4186-11

RH 1999:10

RÅ 2000 ref. 16

RÅ 2009 ref. 1

Svea hovrätt avd. 16 SÖH 76/1995

Svea hovrätt avd. 16 SÖH 33/2002

Svea hovrätt avd. 16 SÖH 427/2002

Svea hovrätt avd. 16 ÖH 7824-06; 2007-03-20 och ej refererade rättsfall från Bostadsdomstolen BD 482/1989

Övrig litteratur

Bohlin, Alf (2011). *Kommunalrättens grunder*. Stockholm: Norstedts, 6 upplagan.

Bull, Thomas (1999). Färdtjänst för evigt? Om rättskraft och retroaktivitet i förvaltningsrätten. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*. Häfte nr 4–5/1999 s. 121–130

Eriksson, Hjelde (2001) *Ofrid? Våld mot äldre kvinnor och män – en omfångsundersökning i Umeå kommun*. Umeå: Brottsoffermyndigheten
Holmqvist, Rune och Thomsson, Rune (2013) *Hyseslagen – En kommentar*. Stockholm: Norstedts, 10 upplagan

Riksdagens utredningstjänst (2010) *Tills döden skiljer oss åt*. Hämtad 2013-08-28.
http://www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_7533/scope_0/ImageVaultHandler.aspx

Riksdagens utredningstjänst (2011) *Länge leve kärleken*. Hämtad 2013-08-28.
www.folkpartiet.se/

Skatteverket (2013) Skatteverkets ställningstagande. dnr 131 340930-13/111. 2013-07-05

Webbsökningar

Hyresnämnden, Sveriges Domstolar. Hämtad augusti 2013
<http://hyresnamnden.se/Overlatabostadslagenhet/>

Hyresnämnden, Sveriges Domstolar. Hämtad augusti 2013
<http://hyresnamnden.se/Hyra-i-andra-hand/Forutsattningar>

Socialstyrelsen (2013g). Hämtad 2013-08-21
<http://www.socialstyrelsen.se/aldre/valdmotaldre>

Bilaga 1 Metod för att ta fram vägledningen

I detta kapitel redovisas hur Socialstyrelsen har arbetat med att ta fram vägledningen.

Samarbete med Boverket

Socialstyrelsen har vid framtagande av vägledningen samarbetat med Boverket. Samarbetet har bestått av deltagande i workshop, gemensamma möten på myndigheterna samt telefonmöten. Myndigheterna ansvarar för respektive del av vägledningen där Boverkets ansvarar för tillämpningen av hyreslagstiftningen.

Samråd med Sveriges Kommuner och Landsting

Socialstyrelsen har under våren samrått med utsedd representant för organisationen Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. SKL har deltagit vid en workshop samt vid möten för information om samt getts möjligheter lämna synpunkter på det fortgående arbetet med att ta fram vägledningen.

Avstämning med Inspektionen för vård och omsorg (IVO)

Socialstyrelsen har stämt av texter om ej verkställda beslut och tillståndspliktiga verksamheter med tjänstemän på Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Del 1. Parboende i särskilt boende – ur ett juridiskt perspektiv

Socialstyrelsen har i arbetet med del 1 i vägledningen tagit del av de två kartläggningarna som Riksdagens utredningstjänst gjorde 2010 och 2011 – *Tills döden skiljer oss åt*²²¹ och *Länge leve kärleken*²²² – samt anordnat två workshoppar.

De två workshopparna anordnades under mars månad 2013 och till dessa bjöds 32 kommuner in. Urvalet gjordes utifrån resultatet av riksdagens utredningstjänst och avsåg kommuner som redan innan den nya bestämmelsen trädde i kraft den 1 november 2012 kunnat erbjuda parboende även i de fall endast en av makarna hade behov av särskilt boende.

Av de kommuner som inbjöds att delta i workshopparna tackade 15 ja. Socialstyrelsen skickade inför workshopparna frågor till de utvalda kommunerna. Frågorna gällde bland annat hur kommunerna hanterat eventuella parboendeansökningar såväl innan som efter den nya bestämmelsen trädde ikraft. Vidare tog frågorna upp om bestämmelsen föranlett kommunen att ändra sitt arbetssätt samt hur kommunen planerade framtida bostäder passande för parboende.

Socialstyrelsen framförde att man var intresserad av att få ta del av exempel på hur kommunerna hanterade olika situationer som rörde parboende och

²²¹ Riksdagens utredningstjänst (2010)

²²² Riksdagens utredningstjänst (2011)

särskilt det som rörde tillämpningen av den nya bestämmelsen. Med hänvisning till att de deltagande kommunerna inte hade hanterat någon eller endast ett fåtal ansökningar sedan bestämmelsen trädde i kraft fick Socialstyrelsen inte några sådana exempel.

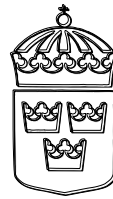
Socialstyrelsen var även intresserad av att ta del av de problemområden som kommunerna hade identifierat för att på så sätt försöka belysa de mest relevanta frågeställningarna i vägledningen.

De problemområden som Socialstyrelsen tidigare identifierat med hjälp av till myndigheten inkomna frågor bekräftades vid workshopparna. Dessa gällde framför allt den medboendes situation på det särskilda boendet samt hyresrättsliga frågor.

De kommuner som deltog i workshopparna fick under maj månad möjlighet att lämna skriftliga synpunkter på ett utkast till vägledningen. Synpunkterna har tillfört relevant information för färdigställande av vägledningen.

Regeringens proposition

2011/12:147



Prop.
2011/12:147

Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om
skälighet, värdighet och välbefinnande i
äldreomsorgen

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 10 maj 2012

Fredrik Reinfeldt

Maria Larsson
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändring i socialtjänstlagen (2001:453) som slår fast att äldre människor, som varaktigt har levt tillsammans och sammanbott, ska kunna fortsätta att göra det även när den enes behov kräver boende i en särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor. Enligt förslaget ska det för den som har beviljats eller beviljas boende i en särskild boendeform för äldre personer ingå i en skälig levnadsnivå att kunna fortsätta att sammanbo med sin make eller sambo oavsett om personerna har olika omsorgsbehov. Detta ska gälla under förutsättning att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett särskilt boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.

Regeringen föreslår även ett klargörande i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) av att kommunens ansvar omfattar dem som efter beslut av kommunen bor i någon av de särskilda boendeformerna enligt socialtjänstlagen.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 november 2012.

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagförslag	5
2.1	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	5
2.2	Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)	6
3	Ärendet och dess beredning	8
4	Bakgrund	8
4.1	Inledning	8
4.2	Värdigt liv i äldreomsorgen	9
4.3	Satsning på boende för äldre	11
4.4	Insatser för parboende	13
4.5	Om särskild boendeform för äldre	13
5	Allmänna utgångspunkter för förslaget	15
5.1	Lagstiftning	15
5.1.1	Socialtjänstlagen	15
5.1.2	Hälso- och sjukvårdslagen	17
5.1.3	Hyreslagstiftning	17
5.1.4	Äktenskapsbalken	19
5.2	Handläggnings- och dokumentationsregler	19
5.3	Reglering av parboende i socialtjänstförordningen	22
5.4	Rättsfall	22
5.5	Möjlighet för äldre par att fortsätta leva tillsammans i äldreboende	24
6	Överväganden och förslag	26
6.1	Rätt att få åldras tillsammans	26
6.2	Behov av andra ändringar i lagstiftning	37
6.3	Vägledning och uppföljning	39
7	Konsekvenser	39
7.1	Konsekvenser för äldre och samhället	39
7.2	Konsekvenser för kommuner	40
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	42
9	Författningskommentar	42
9.1	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	42
9.2	Förslaget till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)	43
Bilaga 1	Huvudsakligt innehåll i departementspromemorian Rätten att få åldras tillsammans (Ds 2011:33)	44
Bilaga 2	Lagförslaget i departementspromemorian	45
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	46
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	47

Bilaga 5	Lagrådets yttrande	50	Prop. 2011/12:147
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 10 maj 2012.....	51	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2011/12:147

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
2. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

2.1 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (2001:453) ska införas en ny paragraf, 4 kap. 1 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.**1 b §**

För den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 §, ska det ingå i en skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo. Detta gäller under förutsättning att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett sådant boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.

Första stycket gäller oavsett om maken eller sambon har behov av boende i särskild boendeform.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2012.

Härigenom föreskrivs att 18 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §²

Varje kommun *skall* erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som bor i en sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap. 5 § andra stycket *eller* 5 kap. 7 § tredje stycket *socialtjänstlagen* (2001:453) eller som *efter beslut av kommunen bor i sådan särskild boendeform som avses i 7 kap. 1 § första stycket 2 samma lag*. Varje kommun *skall* även i samband med dagverksamhet, som omfattas av 3 kap. 6 § socialtjänstlagen, erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som vistas där.

En kommun får även i övrigt erbjuda dem som vistas i kommunen hälso- och sjukvård i hemmet (hemsjukvård).

Landstinget får till en kommun inom landstinget överlåta skyldigheten att erbjuda sådan vård, som sägs i andra stycket, om landstinget och kommunen kommer överens om det. Överenskommelsen får avse även ansvar för förbrukningsartiklar som avses i 3 d §.

Kommunens ansvar enligt första och tredje styckena och kommunens befogenhet enligt andra stycket omfattar, med undantag för vad som anges i 26 d § tredje stycket, inte sådan hälso- och sjukvård som meddelas av läkare.

En kommun får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som kommunen ansvarar för enligt denna lag och *skall* därvid ange de särskilda villkor som gäller för överlämnandet. En uppgift som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av denna bestämmelse överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

Varje kommun *ska* erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som *efter beslut av kommunen* bor i en sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap. 5 § andra stycket, 5 kap. 7 § tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 *socialtjänstlagen* (2001:453). Varje kommun *ska* även i samband med dagverksamhet, som omfattas av 3 kap. 6 § socialtjänstlagen, erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som vistas där.

En kommun får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som kommunen ansvarar för enligt denna lag och *ska* därvid ange de särskilda villkor som gäller för överlämnandet. En uppgift som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av denna bestämmelse överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

¹ Lagen omtryckt 1992:567.

² Senaste lydelse 2006:493.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2012.

Prop. 2011/12:147

Inom Socialdepartementet har utarbetats promemorian Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen (Ds 2011:33). Promemorian innehåller förslag till ändring i socialtjänstlagen (2001:453) som syftar till att klargöra att äldre människor som varaktigt har levt och bott ihop ska kunna fortsätta att leva och bo tillsammans även när den enes behov kräver boende i en särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor.

Promemorians huvudsakliga innehåll framgår av *bilaga 1*. Det lagförslag som lades fram i promemorian finns i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning över remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (S2011/8435/ST).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 19 april 2010 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. En redaktionell ändring har gjorts i förhållande till lagrådsremissen.

4 Bakgrund

4.1 Inledning

I propositionen Värdigt liv i äldreomsorgen (prop. 2009/10:116) konstaterar regeringen att det är dags för ett perspektivskifte i synen på äldre människor och på åldrandet. Åldrandet är ett naturligt skede i livet och äldreomsorgens uppgift är att stödja äldre till att kunna leva sitt liv utifrån den människa hon eller han är. Det är viktigt för alla människor att få känna mening och sammanhang genom hela livet. Delaktighet, välbefinnande och valfrihet ska enligt regeringen vara ledord i äldrepolitikens utveckling. För äldre som är i behov av vård och omsorg måste inflytande, självbestämmande och valmöjligheter även fortsättningsvis stärkas (prop. 2011/12:1, utgiftsområde 9).

Målen för äldrepolitiken är att äldre ska kunna leva ett aktivt liv, ha inflytande i samhället och över sin vardag. Äldre ska kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende. Äldre ska bemötas med respekt samt ha tillgång till god vård och omsorg.

Målen innebär bl.a. att äldre människor inte ska diskrimineras på grund av sin ålder, att de ska ses som individer med skilda intressen och bakgrunder samt att de ska mötas med respekt och behandlas väl. Det innebär vidare att äldre människor så långt som möjligt ska kunna bo kvar i sin bostad samt att de ska kunna flytta till en särskild boendeform om behoven är stora eller om de inte känner sig trygga.

Målen innebär även att det ska finnas tillgång till vård och omsorg som är anpassad efter den äldre personens behov. Äldre människor ska kunna

lita på att vården och omsorgen är av god kvalitet samt att det finns personal med lämplig utbildning och erfarenhet. God vård och omsorg rymmer också att få avsluta livet med värdighet (prop. 2009/10:116 s. 11).

Prop. 2011/12:147

4.2 Värdigt liv i äldreomsorgen

Värdegrund

En värdegrund för äldre finns fr.o.m. den 1 januari 2011 införd i socialtjänstlagen (5 kap. 4 § första stycket). Enligt värdegrunden ska socialtjänstens omsorg om äldre inriktas på att äldre människor får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande.

Begreppet värdigt liv är enligt förarbetena till bestämmelsen om värdegrund (prop. 2009/10:116 Värdigt liv i äldreomsorgen) av övergripande karaktär och kan innebära sådant som privatliv och kroppslig integritet, självbestämmande, delaktighet, individanpassning, insatser av god kvalitet och gott bemötande. Till en persons välbefinnande kan höra sådant som en känsla av trygghet och meningsfullhet. I samband med att en insats ges ska den personal som verkar inom äldreomsorgen arbeta för att äldre människor känner trygghet och meningsfullhet. Värdegrunden ska gälla både för offentlig och enskilt bedriven verksamhet och en nationell värdegrund ska vara en utgångspunkt för alla som arbetar inom äldreomsorgen utifrån socialtjänstlagen.

I propositionen förklaras också bestämmelsens förhållande till rätten till bistånd på följande sätt:

”Det är viktigt att uppmärksamma att även om värdegrunden utformas så att verksamheten ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande så kan den enskilde inte grunda en rättighet att få visst bistånd direkt på den bestämmelsen. Värdegrunden som föreslås innebär en skyldighet för kommunen att verksamheten ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och erbjuda förutsättningar för att känna välbefinnande. Den enskildes rätt till bistånd regleras i 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.” (s. 26).

Samtidigt med värdegrunden infördes även en bestämmelse som förtydligade att äldre personer, så långt det är möjligt, ska kunna välja när och hur stöd och hjälp i boendet samt annan lättåtkomlig service ska kunna ges (5 kap. 5 § tredje stycket).

Syftet med en nationell värdegrund

Syftet med att formulera en nationell värdegrund inom ett område är enligt förarbetena (prop. 2009/10:116 s. 21) att tydliggöra de etiska värden och normer som ska vara grunden för arbetet och styra hur en verksamhet inom äldreomsorgen ska bedrivas.

Av propositionen framgår vidare att en nationell värdegrund för äldreomsorgen ska bidra till att det riktas mer uppmärksamhet på den äldre personens behov av värdighet i kontakten med äldreomsorgen, såväl i kontakten när omsorgsinsatser utförs som vid utredning och be-

dömning av biståndsinsatser. En formulerad värdegrund är ett sätt att tänka nytt och kan vara ett komplement till andra utvecklingsinsatser som pågår inom äldreområdet i syfte att driva på arbetet för ökad kvalitet.

En nationell värdegrund som ska befästa ett synsätt om att äldre kvinnor och män ska kunna leva sitt liv utifrån sin identitet och personlighet – dvs. att få ”leva tills man dör” och att vardagen så länge som möjligt ska vara begriplig, hanterbar och meningsfull – måste innehålla två aspekter, ett värdigt liv och en möjlighet att känna välbefinnande i tillvaron (a. prop. s. 24 och prop. 2010/11:1 s. 162).

Några viktiga aspekter för ett värdigt liv är rätten och möjligheten att göra sin röst hörd, att bli respekterad för den man är och att ens synpunkter, önskemål och klagomål tas på allvar. Att känna mening och sammanhang hela livet, ha tillgång till familj och nära vänner, en god hälsa och känna trygghet i tillvaron kan enligt förarbetena utgöra en allmän beskrivning av välbefinnande. Livet utformas dock olika för människor.

Särskilda satsningar inom ramen för värdegrunden

För att den nya bestämmelsen om värdegrund ska få genomslag har Socialstyrelsen på regeringens uppdrag

- tagit fram en värdegrundsutbildning som omfattar 7,5 högskolepoäng och vänder sig främst till enhetschefer, biståndshandläggare, medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) och medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR, startade i början av 2012),
- tagit fram en vägledning om hur lokala värdighetsgarantier kan se ut,
- föreslagit ytterligare insatser för att stödja utvecklingen i värdegrundsarbetet, bl.a. att utbilda personal till så kallade värdegrundsledare och att ta fram e-lärandemodul på området (regleringsbrev 2011), och
- föreslagit hur kommunerna kan stimuleras att vidareutveckla funktionen som socialt ansvariga samordnare (SAS), samt planera för en eventuell upphandling av en fördjupningsutbildning för chefer och arbetsledare som genomgått grundutbildningen i värdegrunden (regleringsbrev 2011).
- tagit fram handlednings- och informationsmaterial för att berörda personer ska få kännedom och kunskaper om värdegrunden,

Socialstyrelsen har även i uppdrag att

- stimulera kommunerna att vidareutveckla funktioner för ett mer sammanhållet ansvar för sociala frågor, genomföra fördjupningsutbildning för chefer och arbetsledare samt ta fram e-lärandemodul kring värdegrundsarbete,
- utveckla kriterier och system för värdegrundsmärkning,
- stödja de kommuner som avser att ta fram lokala värdighetsgarantier, och
- utbetala prestationsersättning till kommuner som förbereder och utvecklar lokala värdighetsgarantier.

Socialstyrelsen har dessutom i uppdrag att utveckla ett nationellt instrument som underlag för behovsbedömning. Den nationella värdegrunden ska återspeglas i instrumentet, som ska vara grundat på bästa tillgängliga kunskap.

För värdegrundsarbetet har regeringen enligt propositionen Värdigt liv i äldreomsorgen (prop. 2009/10:116) avsatt 90 miljoner kronor 2010 och därefter årligen 80 miljoner kronor 2011 och 2012.

För att stimulera arbetet med lokala värdighetsgarantier och uppmuntra kommuner att ta fram sådana har regeringen avsatt 100 miljoner kronor per år 2011 och 2012. Under förutsättning att riksdagen anvisar medel i respektive års budget avser regeringen att satsa ytterligare 100 miljoner kronor per år 2013 och 2014, dvs. sammanlagt 400 miljoner kronor under den kommande mandatperioden. Satsningen ska ses som ett viktigt steg i arbetet med att stärka äldres rättigheter i äldreomsorgen.

4.3 Satsning på boende för äldre

En central del i människors liv är boendet och möjligheten att själv kunna bestämma över hur detta ska vara utformat. Behoven kan se olika ut beroende på var man befinner sig i livet och hur livssituationen ser ut. För äldre människor behövs det ett varierat utbud av anpassade boenden, både på den vanliga bostadsmarknaden och i särskilt boende. Den enskilde måste få fortsätta bestämma över sitt eget liv i största möjliga utsträckning, även efter en flytt till ett särskilt boende.

Behovet av att få bo i en särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd (5 kap. 5 § socialtjänstlagen) prövas som bistånd av kommunen med stöd av socialtjänstlagen. I vissa fall kan det för äldre människor även vara aktuellt med en bostad med särskild service enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). När det gäller biståndsprövning enligt socialtjänstlagen eller en insats enligt LSS är den enskildes möjlighet att vara med och påverka av stor betydelse för känslan av att mötas med respekt och värdighet och för att kunna känna välbefinnande.

Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2011 (prop. 2010/11:1, utgiftsområde 9) en bredare satsning på anpassade bostäder för äldre. I budgetpropositionen för 2012 aviserar regeringen att satsningen fortsätter. Insatser görs även för att förbättra förutsättningarna för att med bibehållen trygghet och självständighet kunna bo kvar i det ordinarie boendet. Sammantaget beräknas satsningar på boendet uppgå till cirka 1,7 miljarder kronor under innevarande mandatperiod.

Pågående satsningar

Regeringen har i olika sammanhang konstaterat att boendet för äldre är en viktig trygghetsfråga. På grund av att antalet särskilda boendeformer för äldre personer har minskat markant under 2000-talet har regeringen satsat stora resurser på att öka antalet.

Enligt förordningen (2007:159) om investeringsstöd till äldreboendestäder m.m. kan statsbidrag beviljas för att stimulera anordnande av bostäder som utgör sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen eller till trygghetsbostäder. Det kan ske antingen genom ny- eller ombyggnad. Med trygghetsbostäder avses bostäder där det finns personal dagligen som på olika sätt kan stödja de boende under vissa angivna tider. Bostäderna är hyresrätt, kooperativ hyresrätt eller bostadsrätt som innehas av en person som har fyllt 70 år, makar, sambor eller syskon, där minst en har fyllt 70 år, eller efterlevande make, sambo eller syskon som vid dödsfallet sammanbodde med den avlidne i trygghetsbostaden. Regeringen har avsatt 500 miljoner kronor under 2011 för detta ändamål och 300 miljoner kronor under 2012.

Socialstyrelsen genomförde i samråd med Boverket, Arbetsmiljöverket och Hjälpmedelsinstitutet under 2010 en förstudie om hur särskilda boendeformer för äldre och personer med funktionsnedsättning kan utformas. Syftet har varit att i den fortsatta utvecklingen ge huvudmännen vägledning vid planering av bostäderna, vid val av utrustning och hjälpmedel och vid val av arbetsmetoder. Bakgrunden till uppdraget är att kommuner ofta har svårt att tolka de olika regelverken när de planerar särskilda boendeformer för äldre. Det är viktigt att ha tydliga beskrivningar med målgruppernas behov som grund för hur krav på olika funktioner ska tillgodoses i nya eller befintliga bostäder. Under 2011 publicerades rapporten Bostad i särskilt boende är den enskildes hem (Socialstyrelsen, januari 2011).

Hjälpmedelsinstitutet (HI) hade under åren 2010–2011 i uppdrag att stödja nytänkande och utveckling av boende för äldre inom ramen för programmet Bo bra på äldre dar. Femtio miljoner kronor har kunnat beviljas i stimulansbidrag till förstudier, lokalt programarbete och arkitekttävlingar. Syftet med uppdraget har varit att utveckla framtidens boende, där bostaden och närmiljön ska erbjuda de boende en livsmiljö där det går att känna trygghet, säkerhet, livsglädje och värdighet hela livet. Tekniska lösningar är viktiga i detta utvecklingsarbete. Det kan handla om att tänka på vad som är bäst för äldre människor som befinner sig i olika situationer. Bakgrunden till uppdraget är att det behövs nya och framsynta idéer om hur boende för äldre – både i enpersonshushåll och i tvåpersonshushåll – kan utformas. Programmet Bo bra på äldre dar utvärderas under 2012.

Sedan 2007 bedriver också HI på uppdrag av regeringen utvecklingsprogrammet Teknik för äldre. För genomförandet av programmet utgår 22 miljoner kronor per år. Syftet är att stärka utvecklingen av, informationen om och tillgängligheten till bra teknik för äldre, t.ex. i fråga om boende eller tjänsteutbud. Genom ökad information till äldre och ett växande intresse från marknaden väntas tillgången till bra produkter och tjänster öka.

Sedan oktober 2011 har även HI i uppdrag att genomföra en nationell kartläggning av förekomst, behov och efterfrågan av it och andra teknisk stöd och tjänster inom äldreomsorgen. Kartläggningen ska även ge information om behovet av informationsmaterial och stödstrukturer i frågor om affärsmodeller, samverkansavtal och upphandling m.m. Målgrupperna är kommunpolitiker och tjänstemän samt omsorgspersonal. Avsikten med kartläggningen är bl.a. att utgöra ett underlag för reger-

ingen för bedömning av om en statlig satsning på it och olika teknikstöd och tjänster bör genomföras och, om så är fallet, hur denna bör utformas. Med it och olika teknikstöd och tjänster är det möjligt att både öka äldre människors möjlighet att bo kvar i det egna hemmet och att effektivisera och förbättra administration och kvalitetsuppföljning inom vården och omsorgen samt kommunikationsmöjligheter för personalen.

4.4 Insatser för parboende

Regeringens ambition på sikt är att ge äldre möjlighet att kunna välja när det är dags att flytta till ett anpassat boende.

Äldre par som delat ett långt liv tillsammans eller varaktigt bott ihop under en tid ska enligt regeringens bedömning inte heller behöva flytta isär bara för att deras omsorgsbehov skiljer sig åt. Regeringen vill därför genomföra insatser för att äldre par, om de så önskar, ska få fortsätta bo ihop även när behovet av vård och omsorg ökar hos den ene och det kan bli aktuellt att flytta till ett sådant särskilt boende som avses i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen.

Bakgrunden till ställningstagandet är att många äldre par har levt ett helt liv tillsammans, delat allt och har tänkt göra det till livets slut. När den ena parten behöver flytta till ett särskilt boende för att få sina omsorgsbehov tillgodosedda förekommer det dock att par splittras mot sin vilja de sista åren i livet. Det är enligt regeringens uppfattning inte rimligt att mot parets vilja skilja dem åt på detta sätt. Det handlar om att garantera livskvalitet och trygghet under den återstående tid som paret har tillsammans.

4.5 Om särskild boendeform för äldre

Särskild boendeform för äldre

Redan före ädelreformen 1992, när kommunerna gavs ett utvidgat och samlat ansvar för långvarig service och vård av äldre, var kommunerna skyldiga att inrätta särskilda boendeformer för äldre människor. I socialtjänstlagen benämndes dessa bostäder för bostäder med gemensam service (servicehus). Från 1992 är samlingsnamnet särskilda boendeformer för service och omvårdnad och regleras sedan 2002 i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen. Den senare benämningen på särskilt boende har en vidare innebörd och inkluderar även servicehus.

Antalet former av boenden har efter ädelreformen blivit många och namnen på dessa boenden varierar från kommun till kommun. Det finns t.ex. vårdboende, vårbostäder, demensboende, servicelägenheter, servicehus, omsorgsboende, gemensamhetsboende, vårdhem och omvårdnadsboende.

Äldreboendedelegationen konstaterade i delbetänkandet Bo för att leva – seniorbostäder och trygghetsbostäder (SOU 2007:103 s. 73) att det råder en viss begreppsförvirring när det gäller bostäder för äldre. Det saknas en enhetlig terminologi. Samma begrepp uppfattas, enligt delegationen, olika av skilda personer och definieras ibland olika beroende på

vem som definierar och i vilket sammanhang. Det sker också, enligt delegationen, förändringar av eller glidningar i ordens innebörd. Ett exempel på detta är institution och institutionsboende. Med institutioner inom äldreomsorgen avsågs för tjugo år sedan ålderdomshem, sjukhem och långvårdskliniker till skillnad från självständigt boende i servicehus och ordinärt boende. En avsikt med ädelreformen var att jämställa olika boendeformer. Institutionsplatser skulle avvecklas och de institutioner som fanns kvar skulle omvandlas till självständiga boenden med hyreskontrakt. Detta har, enligt delegationen, också till stor del skett även om standarden fortfarande varierar.

Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen i samråd med Boverket och Arbetsmiljöverket genomfört en förstudie om hur bostäder i särskilda boendeformer kan utformas. I rapporten redovisas mål, regelverk och krav kring de särskilda boendeformernas planeringsprocess, utformning, teknik och hjälpmedel samt om verksamhetens innehåll (Bostad i särskilt boende är den enskildes hem; Socialstyrelsen, januari 2011). I rapporten redovisas även att antalet personer som hade sin bostad i särskilt boende minskat med 23 000 under tiden 2000–2008. Det konstateras även att den tid som en äldre person bor i särskilt boende tenderar att bli kortare.

Särskilda boendeformer för service och omvårdnad

I denna proposition benämns särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor, som regleras i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen, vanligtvis som särskilt boende eller särskild boendeform.

Boende i en särskild boendeform enligt socialtjänstlagen förutsätter ett beslut om bistånd från kommunen för den som har behov av ett sådant boende. Biståndet ska vara individuellt behovsprövat och utformas utifrån intentionerna i lagen.

Äldre

Med en äldre person avses i denna proposition en person som är 65 år eller äldre. Som regel används i propositionen äldre personer eller äldre människor.

Make, makar, sambor och registrerade partner

Vad gäller dessa par se författningskommentaren i avsnitt 9.1.

Medboende

Den person som flyttar med till ett särskilt boende utan att själv ha beviljats den insatsen.

5.1 Lagstiftning

5.1.1 Socialtjänstlagen

I inledningen till socialtjänstlagen (2001:453), den s.k. portalparagrafen, anges de övergripande målen och de grundläggande värderingarna för samhällets socialtjänst. Samhällets socialtjänst ska på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Socialtjänsten ska under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupper egna resurser. Verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet (1 kap. 1 § socialtjänstlagen).

Socialtjänsten ska präglas av en helhetssyn där hänsyn ska tas till många samverkande faktorer när ansvarig huvudman tillsammans med den det gäller ska finna den mest ändamålsenliga åtgärden eller kombinationen av insatser. Eftersom lagen inte i detalj reglerar hur insatser ska vara beskaffade har kommunerna förhållandevis stor frihet att tillsammans med den enskilde individanpassa biståndet så att det svarar mot behoven, vad den enskilde önskar och lagens övriga intentioner.

Genom att socialtjänstlagen utöver övergripande mål även anger rättigheter för enskilda samt skyldigheter för kommunerna och ramar för biståndet för olika målgrupper, är kommunens valmöjligheter ändå begränsade i vissa avseenden. Genom åren har också socialtjänstlagen stramats upp genom att fler skyldigheter för kommunerna har tillkommit. Det finns t.ex. insatser som kommunen måste tillhandahålla. En sådan är särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd (5 kap. 5 §). Från den 1 januari 2010 gäller även att socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (se avsnitt 4.2 om värdegrund).

Rätten till bistånd

Enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Vad som i det enskilda fallet ska anses utgöra en skälig levnadsnivå för livsföringen i övrigt är inte givet utan varierar och bedöms utifrån den enskildes livssituation och behov. En rad olika kriterier måste vägas in i den helhetsbedömning som ska föregå beslutet om bistånd. Högsta förvaltningsdomstolens (f.d. Regeringsrättens) praxis ger viss vägledning för kommunernas bedömningar i enskilda fall på området.

En kommun får även ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap. 1 § om det finns skäl för det (4 kap. 2 §).

Insatser inom socialtjänsten ska enligt 3 kap. 3 § vara av god kvalitet. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Socialstyrelsen har tagit fram föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9).

Särskilda bestämmelser för äldre

Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund). Kommunen ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra (5 kap. 4 §). Kommunen ska vidare verka för att äldre människor får goda bostäder och ska ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service. Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd. Den äldre personen ska, så långt det är möjligt, kunna välja när och hur stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service ska ges (5 kap. 5 §).

Kommunen ska planera sina insatser för äldre. I planeringen ska kommunen samverka med landstinget samt andra samhällsorgan och organisationer (5 kap. 6 §). När den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en individuell plan. Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda, och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Arbetet med planen ska påbörjas utan dröjsmål (2 kap. 7 §).

Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra (3 kap. 6 §).

Avgifter

Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om det i socialtjänstlagen finns regler för rätten att ta ut avgifter för biståndet (4 kap. 1 § andra stycket).

För boende i sådant särskilt boende som avses i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen, och som inte omfattas av 12 kap. jordabalken (se nedan), får kommunerna ta ut skäliga avgifter (8 kap. 2 §). I 8 kap. 5 § anges ett högsta belopp som kommunerna får ta ut i avgift för ett sådant boende – per månad högst en tolfedel av 0,50 gånger prisbasbeloppet. För 2012 motsvarar det 1 833 kronor per månad (Socialstyrelsens meddelandeblad nr 9 för 2011). Beslut om avgift får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Kommunerna kan även ta ut en hyra enligt 12 kap. jordabalken. Hyra är inte alltid ett alternativ till avgift, särskilt inte efter ett avgörande av Högsta förvaltningsdomstolen (f.d. Regeringsrätten) i januari 2009 (RÅ

2009 ref. 1) där domstolen ansåg att en upplåtelse av bostad i särskilt boende inte alltid kan utgöra ett hyresavtal i hyreslagens mening. En grundläggande förutsättning för hyreslagens tillämpning är att parterna faktiskt kan anses ha träffat ett avtal om hyra. Av avgörande betydelse är om upplåtelsen av bostaden kan anses ingå som ett underordnat moment i vården och servicen eller inte. Domen sammanfattas i avsnitt 5.4.

Enligt en dom från Svea hovrätt har upplåtelse av del i rum i hem för äldre, som varit förenad med omfattande vård och service, inte ansetts utgöra ett hyresförhållande i hyreslagens mening (RH 1999:10).

5.1.2 Hälso- och sjukvårdslagen

Varje kommun ska enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som bor i en sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap. 5 § andra stycket socialtjänstlagen eller som efter beslut av kommunen bor i sådan särskild boendeform som avses i 7 kap. 1 § första stycket 2 samma lag (18 §). En kommun får även i övrigt erbjuda dem som vistas i kommunen hälso- och sjukvård i hemmet (hemsjukvård). Kommunens ansvar omfattar som regel inte sådan hälso- och sjukvård som meddelas av läkare.

5.1.3 Hyreslagstiftning

Hyra – 12 kap. jordabalken

I de allra flesta fall betalar äldre personer som bor i en särskild boendeform för service och omvårdnad i dag en hyra i stället för en avgift för boendet. För dessa personer gäller regler om hyra i 12 kap. jordabalken.

Bestämmelserna i 12 kap. jordabalken gäller för avtal genom vilka hus eller delar av hus upplåtits till nyttjande mot ersättning (1 §). För att reglerna ska gälla ska det följaktligen finnas ett hyresavtal som avser en lägenhet där en hyresvärd upplåter till någon att nyttja lägenheten mot någon form av ersättning. Med lägenhet avses antingen bostadslägenhet eller annan lägenhet. Bostadslägenhet är en lägenhet som upplåtits för att helt eller till en inte oväsentlig del användas som bostad. För nyttjanderätter som endast ingår som ett underordnat moment i ett avtal gäller inte bestämmelserna (se nedan).

Bostadsdomstolen fastslog 1994 att 12 kap. jordabalken (hyreslagen) är tillämplig på upplåtelser av särskilda boendeformer och bostäder med särskild service under förutsättning att hyresgästen tillhandahålls utrymme som han eller hon disponerar ensam och att upplåtelsen sker mot ersättning (RBD 1994:8).

Högsta förvaltningsdomstolen (f.d. Regeringsrätten) har ansett att en upplåtelse av bostad i särskilt boende inte alltid utgör ett hyresavtal i hyreslagens mening (RÅ 2009 ref. 1). Avgörande för denna bedömning kan enligt domstolen sägas vara om upplåtelsen ingår som ett underordnat moment i vården och servicen eller inte samt om det finns ett hyresavtal som visar att två parter faktiskt ingått ett hyresförhållande (domen sammanfattas i avsnitt 5.4).

Hyra i andra hand

En hyresgäst får normalt sett inte utan värdens samtycke hyra ut eller på annat sätt upplåta en lägenhet i andra hand till någon annan för att självständigt bruka bostaden. Ett undantag är bl.a. bostadslägenheter som hyrts ut till en kommun. Dessa kan kommunen hyra ut i andra hand till annan för självständigt brukande (12 kap. 39 § JB). Uthyrning i andra hand är även tillåtet om hyresnämnden lämnat sitt tillstånd, vilket bl.a. kan ske om hyresgästen på grund av ålder och sjukdom, familjeförhållanden m.m. har beaktansvärda skäl för upplåtelsen (40 §).

Med självständigt brukande avses en självständig rätt för tredje man att använda lägenheten. Gäster och andra som inte har någon självständig rätt att använda lägenheten omfattas inte av begreppet. En make eller sammanboende omfattas inte heller om de inte äger en sådan självständig rätt.

Det torde innebära att en äldre make som i andra hand för självständigt brukande hyr en bostadslägenhet i ett särskilt boende, kan ha sin maka boende där utan att maken har rätt att självständigt bruka lägenheten, dvs. utan att hyra bostaden i andra hand tillsammans med maken.

De undantag som enligt 40 § tillåter uthyrning i andra hand gör det också möjligt för äldre människor att hyra ut sina lägenheter i andra hand om de har beaktansvärda skäl för detta. I ett rättsfall från 2000 har det ansetts humanitärt att så långt det är möjligt tillgodose önskemål från äldre, som måste flytta hemifrån till ett särskilt boende, att få ha kvar sin ordinarie bostad (SÖH 61/2000).

Om en hyresgäst hyr ett särskilt boende för äldre i andra hand kan inte bostadslägenheten överlåtas till någon annan för byte till annan bostad (35 § andra stycket). När en lägenhet hyrs ut i andra hand kan även besittningsskyddet begränsas (45 §).

Inneboende

Om det kan medföra men för hyresvärden får en hyresgäst enligt 12 kap. 41 § JB inte ha utomstående personer boende i lägenheten. I övriga fall går det bra att ha inneboende och att hyra ut del av lägenheten.

Besittningsskydd

En utgångspunkt för regler om besittningsskydd är att den som hyr en bostadslägenhet i princip har rätt till förlängning av hyresavtalet om hyresvärden har sagt upp avtalet. Undantag från detta regleras i bl.a. 12 kap. 45, 45 a och 46 §§ JB. Om en lägenhet hyrs ut i andra hand till annan för självständigt brukande och hyresförhållandet upphör innan det varat längre än två år i följd saknas besittningsskydd (45 § 1), såvida parterna inte kommit överens om att besittningsskydd ska gälla. Det beror på att parterna vid kortvariga andrahandsuthyrningar normalt sett är inställda på att uthyrningen är tillfällig. Vid s.k. blockavtal, dvs. när

förstahandshyresgästen hyrt minst tre lägenheter för att hyra ut dem i andra hand (förekommer t.ex. när kommunen hyr äldreboende av ett kommunalt bostadsföretag), har den som hyr i andra hand samma besittningsskydd som den som hyr i första hand (45 § andra stycket).

Det finns under vissa förutsättningar möjlighet att avstå från besittningsskyddet (45 a och 46 §§). Det gäller t.ex. om hyresvärden och hyresgästen i en särskilt upprättad handling har kommit överens om att hyresrätten inte ska vara förenad med besittningsskydd och en sådan överenskommelse har godkänts av hyresnämnden. Hyresnämndens godkännande behövs dock inte om överenskommelsen träffats efter det att hyresförhållandet har inletts och avser en hyresrätt som är förenad med rätt till förlängning. Det innebär att parterna när som helst kan avtala bort besittningsskyddet.

Vid uthyrningar av delar av lägenhet är det inte fråga om självständigt brukande och därför finns inte heller något besittningsskydd.

5.1.4 Äktenskapsbalken

Makar ska enligt äktenskapsbalken visa varandra trohet och hänsyn. De ska gemensamt vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa (1 kap. 2 §). Makar ska fördela utgifter och sysslor mellan sig. De ska lämna varandra de upplysningar som behövs för att familjens ekonomiska förhållanden ska kunna bedömas (1 kap. 4 §). Makar ska, var och en efter sin förmåga, bidra till det underhåll som behövs för att deras gemensamma och personliga behov ska tillgodoses (6 kap. 1 §). Denna skyldighet kan ses som en komplettering till de allmänna förhållningsregler som ges i äktenskapsbalkens inledande kapitel om att makar ska samarbeta för vård av hem och barn och fördela utgifter och sysslor emellan sig.

Bestämmelserna bygger på att makar ska leva på samma villkor och ha lika levnadsstandard. Det innebär att makar har ett gemensamt ansvar för ekonomi och skötsel av hemmet, exempelvis tvätt, städning och inköp. Någon omvårdnadsplikt finns inte inskriven i äktenskapsbalken och varje make bör därför själv kunna avgöra i vilken omfattning hon eller han vill hjälpa till med personliga omvårdnadssysslor såsom personlig hygien, toalettbestyr och matning (jfr även avsnitt 5.4, domen i RÅ 2010 ref. 44).

5.2 Handläggnings- och dokumentationsregler

Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling ska enligt 11 kap. 5 § socialtjänstlagen dokumenteras. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Dokumentationen ska enligt 11 kap. 6 § samma lag utformas med respekt för den enskildes integritet och om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig ska detta antecknas.

Socialstyrelsen har tagit fram en handbok om handläggning och dokumentation som syftar till att underlätta tillämpningen av gällande regel-

Olika former av beslut

I ett avsnitt i Socialstyrelsens handbok redogörs för olika former av beslut som kan aktualiseras inom socialtjänsten – bl.a. slutliga beslut och verkställighetsbeslut. Olika regler gäller för dessa beslut och de ska därför hanteras olika. Exempelvis är verkställighetsbeslut, till skillnad från slutliga beslut, som huvudregel inte överklagbara.

Ett undantag från denna regel är dock, enligt handboken, ”om verkställighetsbeslutet, med hänsyn till omständigheterna i ärendet, innefattar ett mer självständigt avgörande, om det förutsätter en självständig prövning av moment som inte tidigare prövats eller om tidigare beslut under förfarandet får omprövas. Är ett verkställighetsbeslut utrustat med en självständig effekt kan det inte uteslutas att det bör kunna överklagas”. Socialstyrelsen hänvisar till ett beslut av Justitieombudsmannen (JO) som rör särskilt boende för äldre (30 december 2004, dnr 1838-2002). Enligt JO kan ett nytt placeringsbeslut ha en så självständig rättsverkan för den enskilde att det kan ifrågasättas om inte beslutet borde kunna överklagas. I det aktuella ärendet hade en god man motsatt sig en flyttning och samtidigt ansökt om att personen skulle beviljas bistånd till ett specifikt boende. Enligt JO skulle nämnden ha tagit ställning till ansökan genom ett formellt beslut. Om nämnden hade ansett att det var fråga om en renodlad verkställighetsfråga låg det nära till hands för nämnden att avvisa framställningen. Om däremot nämnden efter en prövning i sak hade kommit fram till att ansökan inte skulle bifallas skulle den ha avslagit. I båda fallen hade kvinnan haft möjlighet att överklaga beslutet till länsrätten, dvs. till allmän förvaltningsdomstol.

När en person ansöker om eller på annat sätt begär bistånd enligt socialtjänstlagen måste ansvarig nämnd utreda och pröva om personen har rätt till den eller de insatser han eller hon begärt. Det är i detta sammanhang inte möjligt för nämnden att bevilja den enskilde en insats som han eller hon inte har ansökt om eller begärt. Däremot kan nämnden erbjuda sökanden en annan insats.

Ett beslut kan innehålla vissa förbehåll, t.ex. att beslutet kan återkallas när den enskilde inte längre har behov av insatsen. Hur detta förhåller sig till hyreslagens bestämmelser om besittningsrätt om kommunen ingått ett hyresförhållande med en enskild om ett boende i en särskild boendeform är oklart. Det torde förutsätta att kommunen avtalat bort besittningsskyddet (jfr avsnitt 5.1.3).

Vad ska ett beslut innehålla?

I socialtjänstlagen anges inte vad ett slutligt beslut i ett ärende ska innehålla. Visst stöd för hur beslut ska utformas finns i förvaltningslagen (1986:223) och i allmänna förvaltningsrättsliga principer. Ett förvaltningsbeslut ska t.ex. alltid dokumenteras, det ska framgå vad som beslutats och vid helt eller delvis avslag ska avslaget motiveras. Beslutet ska vidare vara lätt att begripa så att sökanden vet att han eller hon får det

som faktiskt beviljats och förstår om något avslagits. Det är också viktigt att beslutet är tydligt för den eller de som ska genomföra de beslutade insatserna. Har man t.ex. beviljats hemtjänst så är det viktigt att det av beslutet framgår vad som ingår i insatsen eller som JO uttryckt saken: ”I beslutet bör det emellertid alltid framgå vad biståndsinsatsen innebär i praktiken.” Om beslutet inte är tydligt kan det leda till problem vid verkställigheten. Det kan också leda till problem vid överklagande och tillsyn (jfr även Socialstyrelsens handbok Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten s. 141).

När det gäller beslut om boende i en särskild boendeform för äldre kan det enligt Socialstyrelsens handbok vara lämpligt att fatta två beslut – ett beslut som avser det särskilda boendet och ett beslut som avser övrigt bistånd i det särskilda boendet.

Alternativet är att man inkluderar allt i ett och samma beslut. Det kan dock bli mer svåröverskådligt, med visst bistånd som inte ska omprövas och annat som ska omprövas varefter behovet förändras. Otydliga beslut kan ytterst leda till att den enskilde riskerar att lida rättsförlust.

Uppmärksammade brister i tillsynen

I Socialstyrelsens publikation Lägesrapporten 2011 – Hälso- och sjukvård och socialtjänst anges att det vid tillsynen har uppmärksammats bl.a. att det vid ansökan om särskilt boende endast sker en generell prövning om inflyttning, även om den enskilda personen har sökt ett specifikt boende. Vid tillsynen har även observerats att beslut inte fattas om vilka insatser den enskilda personen har beviljats i det särskilda boendet. Socialstyrelsen bedömer att brister som rör biståndsbedömning och biståndsbeslut måste åtgärdas och äldres rättssäkerhet stärkas. Socialtjänstlagen måste tillämpas vid handläggning och genomförande av beslut.

Myndighetsföreskrifter och allmänna råd

Socialstyrelsen har även meddelat föreskrifter och allmänna råd om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt bl.a. socialtjänstlagen (SOSFS 2006:5). Enligt 5 kap. 2 § i föreskrifterna ska den planering som görs tillsammans med den enskilde och som har betydelse för beslutet om insatser dokumenteras. Av dokumentationen bör det enligt Socialstyrelsen bl.a. framgå vilka mål som gäller för respektive insats och på vilket sätt den enskilde har utövat inflytande över planerade och beslutade insatser.

Som allmänt råd anges att en beslutad insats bör dokumenteras i en genomförandeplan, såvida det inte framgår av någon annan plan eller är uppenbart obehövligt. Av planen bör det bl.a. framgå om det ingår flera delar i insatsen och i så fall vilka, vilka mål som gäller för insatsen eller delar av den, när och hur insatsen eller delar av den ska genomföras, på vilket sätt den enskilde har utövat inflytande över planeringen, vilka personer som har deltagit i planeringen, när planen har fastställts och när och hur planen ska följas upp.

För det fall makar eller sambor beviljas boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen ska med skälig levnadsnivå förstås att båda bereds plats i samma boende, om de begär det (2 kap. 2 § socialtjänstförordningen [2002:937]).

I propositionen Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre (prop. 2005/06:115 s. 77 f.) som föregick ändringen av socialtjänstförordningen anfördes bl.a. följande.

”Om båda personerna i ett par behöver plats i ett särskilt boende och vill fortsätta att bo tillsammans är det i dag inte givet att man erbjuds att bo tillsammans. Regeringen anser att det är rimligt att äldre par, som kanske levt tillsammans i flera decennier, kan fortsätta att bo tillsammans även sedan de beviljats särskilt boende. Att kunna fortsätta att leva tillsammans ökar i många fall trygghetskänslan.”

5.4 Rättsfall

Dom från Högsta förvaltningsdomstolen om när det ska anses ingå i en skälig levnadsnivå att få rätt till bistånd till särskilt boende

Frågan om vilka faktorer som särskilt ska beaktas när den skäliga levnadsnivån bedöms i det enskilda fallet, för rätt till bistånd till särskilt boende för service och omvårdnad, behandlas av Högsta förvaltningsdomstolen (f.d. Regeringsrätten) i RÅ 2007 ref. 86. Bakgrunden till målet var att en kommun avslagit en ansökan om bistånd till särskilt boende i servicehus med motiveringen att personens behov kunde tillgodoses av hemtjänsten i personens ordinarie bostad.

Domstolen hänvisar till uttalanden i förarbetena till socialtjänstlagen och kommer fram till att ett antal olika aspekter måste beaktas vid en helhetsbedömning av om den äldre personen ska anses tillförsäkrad en skälig levnadsnivå vid kvarboende. Det bör gälla det fysiska omvårdnadsbehovet, sociala och psykologiska faktorer, ensamhet, känsla av otrygghet och social isolering samt den enskildes egen uppfattning – även om den enskilde inte har någon obegränsad frihet att välja sociala tjänster. Även hög ålder och tilltagande hälsoproblem kan påverka. Högsta förvaltningsdomstolen hänvisar i rättsfallet även till förarbeten där det framgår att utgångspunkten att människor ska ges förutsättningar att bo kvar i det egna hemmet så länge som möjligt bygger på antagandet att detta överensstämmer med de flesta människors önskemål. Detta önskemål kan dock enligt domstolen ändras om hälsan sviktar eller de yttre förhållandena förändras.

I det aktuella fallet bedömde domstolen att den äldre kvinnan med hänsyn till hennes hälsotillstånd (med flera allvarliga sjukdomsbesvär), känsla av otrygghet och social isolering samt höga ålder inte var tillförsäkrad en skälig levnadsnivå i den egna bostaden.

Högsta förvaltningsdomstolen prövade under 2010 ett överklagande från makar som ansökt om att få bo tillsammans i ett specifikt namngivet särskilt boende för service och omvårdnad (Borgarhemmet) för äldre människor (RÅ 2010 ref. 44). Domstolen konstaterar att hustruns arbetsinsats klart har överstigit den hjälp makar förutsätts ge varandra. Vidare konstateras att även om maken redan vid ansökningstillfället var berättigad till särskild boendeform var det inte klart att han var berättigad till plats just på Borgarhemmet. Vid valet av biståndsinsats måste nämnden väga samman olika omständigheter som den önskade platsens lämplighet, kostnaden för den önskade insatsen i förhållande till kostnader för andra insatser och den enskildes önskemål.

Vid bedömning av makans rätt till bistånd till plats i särskild boendeform ställs i domen den centrala frågan om den omständigheten att en sjuklig make har ansetts berättigad till en sådan plats kan ha beaktats i sammanhanget och påverkat bedömningen i valet av biståndsinsats. Enligt rättsfallet ovan (RÅ 2007 ref. 86) ska det göras en helhetsbedömning där hänsyn ska tas även till sociala och psykologiska aspekter. En sådan faktor kan enligt domen vara åldriga makars reaktion inför att behöva skiljas åt den sista tiden i livet, vilket i sig kan leda till ökat hjälpbehov hos båda makarna. Något hinder för att vid en individuell bedömning beakta sådana omständigheter och önskemål finns inte enligt rättsfallet. Det konstateras samtidigt att ett krav på att makar alltid ska få plats tillsammans i ett särskilt boende, även om bara den ena har ett mer omfattande hjälpbehov, inte kan grundas på nu gällande bestämmelser.

När den andra personen enbart har ett begränsat behov av bistånd anser Högsta förvaltningsdomstolen att det endast kan tillmätas marginell betydelse. I det fall hjälpbehovet är större kan det däremot få betydelse för valet av insats.

Det faktum att ansvarig nämnd i det aktuella ärendet erbjudit makarna platser i ett och samma äldreboende – dels en vård- och omsorgsplats, dels en plats i en intilliggande seniorlägenhet – gjorde att domstolen ansåg att nämnden beaktat makarnas behov av att kunna fortsätta vara tillsammans och att nämnden genom den erbjudna insatsen gett paret bistånd motsvarande en skälig levnadsnivå.

Dom från Högsta förvaltningsdomstolen om hyra eller avgift när en person med mycket stora omvårdnadsbehov bor i ett särskilt boende

Högsta förvaltningsdomstolen har prövat ett överklagande av avgiftsbeslut som rörde vilken lag som skulle styra den enskildes betalning för bostad i särskilt boende – avgift enligt reglerna i socialtjänstlagen (8 kap. 2 §) eller ersättning (hyra) enligt 12 kap. jordabalken (RÅ 2009 ref. 1). Socialstyrelsen ansåg i ett yttrande i målet att det inte förelåg ett hyresförhållande eftersom det dels inte förelåg något skriftligt avtal mellan kommunen och makarna, dels att kommunen av dokumentationen att döma inte verkade se upplåtelsen av bostaden som ett hyresförhållande.

Domstolen konstaterar i rättsfallet att en upplåtelse av boende i ett särskilt boende inte alltid är ett hyresavtal enligt 12 kap. jordabalken. Avgörande är om upplåtelsen av bostaden kan anses ingå som ett underordnat moment i vården och servicen eller inte. I rättsfallet konstateras att makarna tilldelats bostad i ett gruppboende för äldre personer med mycket stort omvårdnadsbehov och att detta boende var att jämföras med det som tidigare benämndes sjukhem. Upplåtelsen av bostäderna ansågs därför ingå som ett underordnat moment i den nödvändiga vård och service som makarna beviljats, vilket innebär att det inte förelåg något hyresförhållande. Domstolen ansåg inte heller att parterna hade träffat ett avtal om hyran vilket, enligt domstolen, stärkte att det inte förelåg något hyresförhållande.

5.5 Möjlighet för äldre par att fortsätta leva tillsammans i äldreboende

Det förekommer att äldre par som varaktigt bott ihop under en längre eller kortare tid tvingas separera när den ena parten på grund av stora omsorgsbehov behöver bo i ett särskilt boende för service och omvårdnad för äldre människor. Detta sker trots att paret inget hellre vill än att få fortsätta bo ihop den sista tiden i livet som de kan dela tillsammans. Tiden innan frågan om plats i särskilt boende aktualiseras har den friska maken dessutom många gånger tagit ett stort ansvar för omvårdnaden av den andra och alla de göromål som behöver utföras i ett gemensamt hem, såsom tvätt, städning, handling, matlagning etc. Frågan är då hur stort detta problem är. Alla par kanske inte tycker att det är den bästa lösningen att flytta ihop i en bostad i ett särskilt boende för äldre människor, särskilt inte om en av parterna är helt frisk och vill leva ett aktivt liv i den invanda boendemiljön.

Riksdagens utredningstjänst har vid ett par tillfällen frågat landets kommuner om de erbjuder par att kunna fortsätta leva tillsammans även i de fall där enbart en av makarna har behov av att bo i en särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor. Den första kartläggningen redovisas i rapporten Tills döden skiljer oss åt – En kartläggning av möjligheten för äldre par att fortsätta leva tillsammans i äldreboende (april 2010) och den andra i rapporten Längre leve kärleken – En kartläggning om parboende i Sveriges kommuner (september 2011).

Den kartläggning som presenterades våren 2010 visade att cirka 20 procent (44 kommuner) av de kommuner som svarat på enkäten (213 kommuner) alltid kunde erbjuda äldre par att flytta tillsammans. Den senaste kartläggningen visar att det i cirka 30 procent (77 kommuner) av de kommuner som svarat (246 av 290 kommuner) finns ett politiskt beslut om s.k. parboendegaranti. I 57 kommuner (23 procent) fanns det riktlinjer, policy, rutiner eller liknande om att tillgodose sådana önskemål.

Det har således skett en påtaglig förbättring när det gäller att kunna erbjuda äldre par att bo ihop i ett särskilt boende fastän enbart den ena av parterna har behov av en sådan insats.

I 45 procent av de svarande kommunerna saknas dock politiska beslut eller riktlinjer om s.k. parboende. Av dessa kommuner uppger ungefär en

fjärdedel att frågan kommer att bli föremål för politisk behandling under det närmaste året. Prop. 2011/12:147

I den senaste kartläggningen ställdes också frågan som fångar in hur vanligt önskemålet om parboende är från makar med olika omsorgsbehov. Majoriteten av de svarande kommunerna (137 kommuner) uppger att det är 1–4 par som under det senaste året har framfört önskemål om gemensamt boende, trots att bara den ena maken har behov av särskilt boende. Knappt en tiondel av kommunerna har fått önskemål om parboende från fler än fem äldre par. Nästan tre av tio kommuner (71 kommuner) har inte fått några sådana önskemål alls under året. 15 kommuner vet ej. Det handlar således inte om många par som visat intresse att flytta ihop i ett särskilt boende trots att bara den ena har behov av sådant boende.

Den tidigare kartläggningen visar att kommuner har löst möjligheten till parboende på olika sätt. En del kommuner har servicelägenheter, andra har några tvårumslägenheter att erbjuda i sina demensboenden. Det finns även de som i samma fastighet erbjuder olika former av boenden eller möjligheter att öppna en dörr mellan två enkelrum. Flera kommuner anger också att man i planer för till- och ombyggnad av äldreboenden (se investeringsstödet) beaktar att en del par önskar bo tillsammans i parboende. Det handlar med andra ord om en mångfald av boenden och tillgång till flexibla lösningar.

Den make som inte har något vård- och omsorgsbehov kan bo i ett äldreboende som hyresgäst (i en kommuns riktlinjer finns förslag hur hyreskontrakt ska utformas). En annan kommun sätter som villkor att den make eller sambo som inte har boendet som en biståndsinsats ska behålla det ordinarie boendet så att han eller hon kan återvända till sin egen bostad när den andre avlider.

Riksdagens utredningstjänst intervjuade i den första kartläggningen även några kommuner som erbjuder parboende och frågade hur de utformar sina kontrakt. Olika alternativa lösningar redovisades. Det kan t.ex. redan vid kontraktsskrivningen under särskilda bestämmelser skrivas in att parterna är överens om att hyresgästen ska flytta till en annan lägenhet inom det särskilda boendet när endast en person bor kvar. Ett alternativ är att hyresgästen avstår från besittningsskyddet, vilket ska godkännas av hyresnämnden. I vissa fall försämras även den andra maken under boendet och blir i behov av bistånd till plats i ett äldreboende. Andra svar är att ingen efterlevande make har velat bo kvar efter den andres bortgång. Slutsatsen av intervjuerna var att det inte fanns något större faktiskt problem med att erbjuda makar parboende i en särskild boendeform för äldre människor.

6.1 Rätt att få åldras tillsammans

Regeringens förslag: För den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av boende i en särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor ska det ingå i en skälig levnadsnivå att han eller hon ska kunna sammanbo med sin make eller sambo oavsett om maken eller sambon har behov av att bo i ett sådant boende. Detta gäller under förutsättning att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett särskilt boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.

Promemorians förslag: I promemorian föreslås att paret dessförinnan varaktigt ska ha bott ihop.

Remissinstanserna: Merparten av remissinstanserna är positiva och tillstyrker förslaget. Fyra instanser avstyrker förslaget och anser inte att det är nödvändigt med lagstiftning. *Tyresö kommun* menar att det redan pågår en aktiv utveckling inom området och att möjligheten till parboende i de flesta fall redan kan tillgodoses. *Solna kommun* anser att rätten till parboende i stället ska fastställas i kommunala riktlinjer. *Sunne kommun* påpekar att nuvarande lagstiftning är utformad fullt tillräckligt avseende helhetsbedömning och värdegrund och den är öppen för flexibilitet och individuella lösningar. *Förvaltningsrätten i Umeå*, *Justitieombudsmannen* (JO) och *Socialstyrelsen* samt många kommuner och organisationer anser att det finns frågor som kräver närmare överväganden och förtydliganden.

JO, *Äldrecentrum*, *Eksjö*, *Sollefteå* och *Järfälla kommuner* m.fl. anser inte att det är tydligt vilka par som omfattas av förslaget. Rekvisitet ”varaktigt” behöver klargöras bättre liksom vad som menas med äldre samt vad som ska gälla när den ena parten är över 65 år och den andre under 65 år. *Socialstyrelsen*, *Faluns kommun* och *Fastighetsägarna* ifrågasätter att man varaktigt ska behöva ha bott ihop. Det bör, enligt Faluns kommun, vara varje persons rättighet att besluta om man vill bo tillsammans oavsett hur boendeförhållandet varit tidigare. *Riksförbundet för sexuellt likaberättigande* efterlyser riktlinjer som beaktar mångfalden av förhållanden i vårt samhälle och ser ingen anledning att begränsa förslaget till specifika samlevnadsförhållanden. *Malmö kommun* menar att även andra sammanboendeformer för boende i särskilt boende bör utredas, t.ex. när det gäller syskon. JO och *Förvaltningsrätten i Umeå* ser att uttrycket ”dessförinnan” kan skapa problem om någon av t.ex. makarna redan flyttat till ett särskilt boende. Då har man inte ”dessförinnan” varaktigt bott ihop. Man kan också vara skrivna på olika adresser.

Falkenbergs, *Mölnbalds*, *Solna*, *Tyresö* och *Vilhelmina kommuner*, *Pensionärernas Riksorganisation* (PRO), *Fastighetsägarna* och *Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag* (SABO) anser att begreppet sammanbo behöver definieras eller förtydligas bättre. Ska det vara i samma lägenhet, i lägenheter som ansluter till varandra eller i lägenheter inom samma enhet? PRO:s uppfattning är att det ska vara att leva i samma lägenhet

eller i en sådan närhet som makarna önskar. SABO menar att problem kan uppstå om den lösning som erbjuds inte stämmer överens med vad makarna själva önskar. Socialstyrelsen anser att det är viktigt att den enskilde får vara med att påverka och ha inflytande över boendet.

Flera remissinstanser tar upp frågan om vikten av att det finns ett samtycke till gemensamt boende. Socialstyrelsen anser t.ex. att det tydligt ska klargöras att socialnämnden i sin biståndsutredning noga bör pröva att båda makarnas uppfattningar om gemensamt särskilt boende är väl övervägda och att de kan överblicka konsekvenserna av detta. *Patientnämnden i Stockholms län* menar att det är särskilt viktigt att vara lyhörd för önskemålen eftersom många inte förmår att hävda sina egna intressen. *Sveriges Pensionärs Riksförbund* tycker att det av lagen ska framgå att make eller sambo skriftligt ska tillstyrka att vederbörande vill flytta till särskilt boende tillsammans med den som har beviljats bistånd i form av särskilt boende. Det ska inte anses självklart. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att bådass uttalade viljor måste vara säkerställda. Man måste kunna säga nej så att personer som inte är i behov av särskilt boende inte pressas av omgivningen till att flytta in i ett vård- och omsorgsboende. *Jönköpings kommun* m.fl. lyfter fram att det ställs särskilda krav på kommunens biståndshandläggare att i sin utredning få fram vad som är den demente omsorgsbehövande personens vilja. *Solna kommun* undrar hur det blir när den friska maken inte vågar säga nej till att flytta med. Patientnämnden i Stockholms län anser att det är bra att man kan provbo men också efter en tid kunna ändra sig.

Många remissinsatser lyfter även fram frågor om konsekvenser för den som flyttar med när den biståndsberättigade avlider och tycker att dessa konsekvenser inte är tillräckligt belysta i promemorian. Socialstyrelsen anser att det bör klargöras att socialnämnden praktiskt bör stödja den kvarboende parten att välja en för honom eller henne lämplig bostad. Möjligheten att behålla den tidigare bostaden är begränsad för många. Kommuner som i dag erbjuder s.k. parboende har olika regler när den som har biståndsinsatsen avlider. *Malmö kommun* erbjuder den kvarboende särskilt boende i en enrumslägenhet i särskilt boende. *Linköpings kommun* erbjuder hjälp att hitta en annan boendeform. I *Göteborgs kommuns* riktlinjer har förutsatts att den, vanligen äldre medflyttande maken, som haft möjlighet att flytta till ett särskilt boende inte ska tvingas lämna boendet om den biståndsberättigade avlider.

Hyresrättsliga frågor är ytterligare ett område där instanserna vill ha förtydliganden och i något fall lagändringar. JO anser t.ex. att dessa frågor behöver en mer ingående analys. Socialstyrelsen m.fl. tycker inte att det är värdigt och tidsenligt att räknas som inneboende hos den som beviljats särskilt boende. *Sveriges Kommuner och Landsting* menar att det är viktigt att besittningsskyddet regleras mellan hyresvärderna och hyresgästen i särskild ordning. SABO menar att det inte är självklart med andrahandsuthyrning i dessa fall. Sollefteå kommun menar att andrahandsuthyrning inte är något småstadsalternativ. *Strängnäs kommun* bedömer att en sannolik utveckling ofta är att den som inte har omvårdnadsbehov vid inflyttningen försämrats så att omvårdnadsbehov uppstår och därmed egen kvalifikation till rätt till särskilt boende. *Uppsala kommun* vill ha en tydligare rätt till andrahandsuthyrning av den ordinarie bostaden i hyreslagstiftningen.

Den medflyttande partens rättsliga ställning i biståndsprocessen tas också upp av ett antal remissinstanser. Göteborgs kommun anser att den föreslagna lagändringen ger otillräckligt stöd i handlägningsfrågor. Socialstyrelsen anser att det saknas tillräcklig analys av den medflyttande partens ställning i biståndsprövningen. JO menar att det är oklart hur man har sett på frågan om möjlighet att överklaga de olika beslut eller åtgärder som kommer att fattas eller vidtas. JO bedömer att det föreligger oklarhet om paret ska kunna överklaga nämndens beslut/ställningstagande till ett gemensamt boende om kommunen anser att paret inte varaktigt har bott tillsammans. Av remissyttrandena framgår att många kommuner som redan har en s.k. parbogaranti beviljar den andra parten särskilt boende enligt 4 kap. 2 § socialtjänstlagen. För att underlätta för de äldre som ska fatta beslut om att tillsammans flytta in på särskilt boende kan det i Stockholms kommun vara aktuellt med att inledningsvis en kortare period få bo på prov på boendet för att sedan kunna fatta det slutgiltiga beslutet. Strängnäs kommun undrar om den medboende ska omfattas av kommunens journal- och dokumentationsskyldighet eller av en individuell plan.

Äldrecentrum ser att det kan bli en del gränsdragningsproblem för insatser som inte är personlig omsorg, t.ex. städning och tvätt om maka som bor där kan klara en del, men inte allt själv medan Tyresö kommun anser att det saknas utförlig bedömning av vilket ansvar kommunen kommer att ha gällande den medföljande parten.

Burlöv, Borås, och Malmö kommuner m.fl. ser problem med att förslaget också ska omfatta särskilt boende med inriktning på demensvård.

Avgifter är ytterligare ett område som berörs av ett antal instanser. Göteborgs kommun anser att avgiftsfrågor behöver belysas och klargöras. Falkenbergs kommun undrar vad som gäller vid avgift för t.ex. mat. Eksjö och *Luleå kommuner* tycker att det behöver klargöras om det är hyra eller avgift som ska betalas. Sundsvalls kommun undrar om och i vilken mån en "medinflyttande" ska omfattas av insatser som är av servicekaraktär och om de ska ha tillgång till boendets tvättstuga.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter för förslaget

Boendet utgör en central del i människors liv. Det är därför betydelsefullt att enskilda personer, makar och sambor har möjlighet att själva kunna bestämma eller ha stort inflytande över hur detta ska vara utformat. Behoven kan se olika ut beroende på var man befinner sig i livet och hur livssituationen ser ut. För att även äldre personer ska kunna välja behövs det ett varierat utbud av anpassade boenden, både på den vanliga bostadsmarknaden och i särskilt boende. Det fordras, enligt regeringens uppfattning, också ett utbud som gör det möjligt för äldre att välja om man vill fortsätta att bo tillsammans när omsorgsbehoven skiljer sig åt. För makar och sambor som varaktigt bott ihop är det i dag inte alltid en självklarhet att få sammanbo i ett särskilt boende. Även om allt fler kommuner beslutar om eller inför riktlinjer om en s.k. parboendegaranti i äldreomsorgen, anser regeringen att det även behövs en bestämmelse som säkerställer en sådan möjlighet. Det innebär att reglerna föreslås se

lika ut för hela landet även om utformningarna kan variera och behöva anpassas till lokala förhållanden. Prop. 2011/12:147

Vetskapen om att fortsatt sammanboende är möjligt skulle, enligt regeringens bedömning, kunna bidra till ökad trygghet, minskad oro och bättre hälsa hos äldre par när behoven av service och omvårdnad ökar. Det skulle dessutom öka valfriheten för den enskilda personen, makar och sambor.

Regeringens mål för omsorg om äldre människor är att äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg. För att nå detta mål har regeringen tidigare bland annat initierat införandet av en värdegrund för äldre och en omfattande flerårig satsning för att underlätta en sammanhållen vård och omsorg om de mest sjuka äldre. Detta förslag är ytterligare ett led i arbetet för att nå regeringens mål för omsorgen om äldre människor.

Regler, rättspraxis och investeringsstöd

Har äldre makar eller sambor beviljats bostad i ett särskilt boende för service och omvårdnad för äldre människor enligt socialtjänstlagen (5 kap. 5 §) ska båda parterna beredas plats i samma boende om de så önskar (jfr 2 kap. 2 § socialtjänstförordningen). Paret ska i dessa situationer själva kunna bestämma hur de vill ordna sitt boende och det ska därför anses ingå i en skälig levnadsnivå att få fortsätta bo tillsammans i ett särskilt boende.

Enligt rättspraxis kan det även under andra förhållanden anses ingå i en skälig levnadsnivå för makar och sambor att själva få bestämma om de vill fortsätta bo tillsammans i en särskild boendeform. Enligt denna praxis ska socialtjänsten vid bedömning av om en äldre person har rätt till ett särskilt boende för service och omvårdnad ta hänsyn till en rad olika aspekter och utifrån dessa göra en helhetsbedömning. Dessa aspekter kan utöver omvårdnadsbehovet bl.a. avse sociala och psykologiska faktorer, ensamhet, känsla av otrygghet, social isolering och den egna uppfattningen (RÅ 2007 ref. 86). En social och psykologisk aspekt kan vara åldriga makars reaktion inför att behöva skiljas åt den sista tiden i livet, vilket kan leda till ett ökat hjälpbehov hos båda makarna (RÅ 2010 ref. 44). Om den ena maken eller sambon bedöms ha behov av ett särskilt boende kan det således ingå i en skälig levnadsnivå att även den andra bedöms ha rätt till ett sådant boende. Det är emellertid inte alltid giltigt. Det måste enligt rättsfallet bedömas från fall till fall, där även hjälpbehovets omfattning hos den andra parten har betydelse.

I de situationer där den ena maken eller sambon har behov av ett särskilt boende och den andra inte har något hjälpbehov, eller endast ett mindre omfattande sådant, kan det uppstå situationer där par som varaktigt och ibland under en lång tid bott tillsammans och även önskar dela sina sista år tillsammans, inte får göra detta. Detta förutsatt att de inte bor i en kommun som beslutat om en s.k. parboendegaranti.

På 1980-talet, före ädelreformen, var det förhållandevis vanligt att särskilda boendeformer för äldre utgjordes av boende i servicehus i service-

lägenheter där det ansågs självklart att makar skulle fortsätta bo ihop för att slippa skiljas åt, ha dubbla bostäder och dubbla boendekostnader.

I propositionen Ändring i socialtjänstlagen (prop. 1996/97:124) redovisades att målet för äldreomsorgen skulle förändras och att äldre människor ska ges förutsättningar att bo kvar i sitt eget hem så långt det är möjligt. Samtidigt framhölls vikten av att socialtjänsten i sitt arbete med äldre beaktade deras självbestämmande, integritet och trygghet. I rättsfallet ovan (RÅ 2007 ref. 86) menar Högsta förvaltningsdomstolen att "... det finns skäl att framhålla att förarbetenas utgångspunkt att äldre människor skall ges förutsättningar att bo kvar i det egna hemmet så länge som möjligt, bygger på antagandet att detta är i överensstämmelse med de flesta människors önskemål." Förändras förhållandena så att t.ex. hälsan sviktar eller om de yttre förhållandena förändras är det däremot enligt domstolen inte lika självklart för alla att vilja bo kvar i den egna bostaden.

Den rättspraxis som för närvarande finns när det gäller enskildas, makars och sambor rätt till boende i särskild boendeform är förhållandevis ny, även om den bygger på redan gjorda uttalanden av regering och riksdag. Praxis leder, enligt regeringens bedömning, till att kommunernas utbud av särskilda boendeformer måste ses över så att det är tillräckligt varierat och anpassat efter de olika behov som äldre människor har. Det är ingen homogen grupp som avses, vare sig när det gäller ålder eller hjälpbehovens karaktär och omfattning. Och det handlar inte enbart om att en äldre person ska ha ett omfattande vårdbehov. Psykologiska aspekter ska också tillmätas betydelse.

Redan i budgetpropositionen för 2007 uttryckte regeringen sin oro över den omfattande förändringen av de särskilda boendeformerna som ägt rum och där minskningen av antalet platser (se avsnitt 4.5) lett fram till en bristsituation. Bristen på platser hade medfört att bl.a. många äldre personer kände sig ensamma och isolerade. För att avhjälpa bristen på bostäder i särskilt boende beslutade regeringen under samma år att införa ett statligt investeringsstöd för ny- och ombyggnad av särskilda boendeformer – förordning (2007:159) om investeringsstöd till äldreboendestäder m.m. Statligt stöd till särskilt boende har lämnats sedan dess.

Utvecklingen när det gäller särskilda boendeformer går dock, trots investeringsstödet, mot att antalet boende i särskilt boende minskar markant. Mellan 2007 och 2011 har antalet boende minskat med cirka 6 000 personer (från cirka 95 000 till cirka 89 000 enligt den officiella statistik som publiceras av Socialstyrelsen).

Värdegrunden för äldre

Sedan den 1 januari 2011 gäller en värdegrund för socialtjänstens omsorg om äldre (5 kap. 4 § socialtjänstlagen). Värdegrunden ska tillsammans med andra utvecklingsinsatser bidra till att tänka nytt och att utveckla äldreomsorgen i den riktning som riksdagen beslutat om. Den innebär att synen på åldrandet måste ses som ett naturligt skede av livet och äldreomsorgens uppgift ska vara att stödja äldre till att kunna leva sitt liv utifrån den människa han eller hon är och att få känna sammanhang och mening genom hela livet. Delaktighet, välbefinnande, inflytande och val-

frihet ska vara ledord i denna utveckling. Värdegrunden omfattar enligt förarbetena såväl handläggning av ärenden som utförande av insatser. Prop. 2011/12:147

I proposition Värdigt liv i äldreomsorgen anges att även om värdegrunden utformas så att verksamheten ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande så kan bestämmelsen i sig inte grunda en rättighet att få visst bistånd direkt på den bestämmelsen (prop. 2009/10:116 s. 25 f.). Värdegrunden innebär emellertid en skyldighet för kommunen att verksamheten ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och erbjuda förutsättningar för att känna välbefinnande. I propositionen anges vidare att äldreomsorgens verksamheter själva måste ha möjlighet att närmare utforma riktlinjer för hur de ska tillämpa värdegrunden. Vissa värden bör dock, enligt propositionen, anses så grundläggande och angelägna att det inte går att motivera olikheter. En lagfäst värdegrund kan vara en åtgärd för att försöka uppnå detta. Värdegrunden i sig grundar däremot inte rätt till visst bistånd. I avsnitt 4.2 redovisas de omfattande satsningar regeringen initierat för att den nya bestämmelsen om värdegrund ska få genomslag.

Rätten för äldre att få bo tillsammans – en fråga om skälighet och välbefinnande i äldreomsorgen

Arbetet för att förbättra äldre människors livskvalitet behöver också omfatta synen på äldre människor som behöver tillbringa slutet av sitt liv i ett särskilt boende för äldre. Det ska vara ett boende där den äldre mannen eller kvinnan får leva ett bra liv och känna välbefinnande. Ett boende där han eller hon har möjlighet att så långt det är möjligt få välja och påverka hur boendet och omsorgen ska vara utformad. Detta fordrar att kommunerna har olika typer av anpassade särskilda boendeformer eftersom behoven ser olika ut. Den officiella statistiken över bostadsformer visar att det finns en stor andel bostäder som är ett rum eller större, har kokmöjligheter samt toalett och dusch/bad (cirka 80 procent av hela beståndet)

Regeringen kan konstatera att det i dag tyvärr inte är en självklarhet i landets alla kommuner att äldre människor, som varaktigt bott ihop och som i vissa fall delat ett långt liv tillsammans och tänkt göra det till livets slut, ska få fortsätta göra det när den ena maken eller sambon behöver bo i ett särskilt boende. Regeringen anser därför att det behöver slås fast att det ska finnas en sådan rätt i hela landet.

Socialtjänstlagen anger som regel inte vad som ska anses utgöra en skälig levnadsnivå i det enskilda fallet. Biståndet bygger i stället på en individuell behovsbedömning. Vid bedömningen av biståndet finns det däremot ett antal skyldigheter men också mål som den som bedömer biståndsbehovet ska ta hänsyn till. Enligt socialtjänstlagen ska bl.a. verksamheten bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet. Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne. Socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Den enskilde ska genom de insatser som beviljas (biståndet) tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Insatserna ska utformas så

att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv och insatserna ska vidare vara av god kvalitet.

Lagen är således öppen för flexibilitet och individuella lösningar. Regeringen anser dock, till skillnad från Sunne kommun, att detta inte räcker eftersom det inträffar att makar som varaktigt bott ihop skiljs åt när den ena av parterna flyttar till ett särskilt boende. Därför bedömer regeringen att vad som ska avses med skälig levnadsnivå i detta avseende behöver regleras i socialtjänstlagen. Regeringen föreslår därför att det i lagen slås fast att det ska ingå i en skälig levnadsnivå för äldre makar och sambor, som varaktigt bott ihop, att få sammanbo i ett särskilt boende. I stället för välbefinnande kan en påtvingad åtskillnad skapa oro, skuld och otrygghet, vilket i sig kan leda till eller utöka ett redan befintligt hjälpbehov.

Som Tyresö kommun påtalar pågår en aktiv utveckling inom området och många kommuner med erfarenhet, inklusive Tyresö, menar även att möjligheten till parboende i de flesta fall redan kan tillgodoses. Detta är positivt och innebär att regeringens förslag bör få relativt små konsekvenser för kommunerna.

Kommuner har inom ramen för den variation av särskilda boendeformer som funnits, och som fortfarande finns, också möjlighet att tillgodose detta. Det var också vanligt att par bodde tillsammans i ett servicehus redan under 80-talet. Innehållet i det föreslagna åtagandet är därför i sig inte något nytt för kommunerna. Till detta kommer även att regeringen redan 2006 beslutat om ett liknande åtagande för kommunerna när det gäller makar och sambor där båda har rätt till biståndsinsatsen särskilt boende.

Regeringen avser inte att genom denna detaljreglering styra upp den individuella behovsbedömningen mer än vad som är nödvändigt utifrån de problem som är kända. En förutsättning enligt förslaget ska därför vara att paret dessförinnan varaktigt har bott tillsammans eller, om den ena parten redan bor i ett särskilt boende, att paret innan de skildes åt varaktigt bodde tillsammans. Det fordras dock att båda parter, så långt det går att klarlägga, är överens om att de vill fortsätta bo tillsammans och att båda så långt det är möjligt är införstådda med vad detta innebär. Regeringen återkommer om detta nedan.

Inriktningen ska, enligt regeringens uppfattning, vara att alltid söka efter individuella lösningar för varje par som vill leva tillsammans, även om den ena parten till exempel har en demenssjukdom eller en psykisk sjukdom. Sammanboendet i särskilt boende kommer många gånger att avse relativt korta tidsperioder (se avsnitt 4.5).

Avgränsning mot andra par som inte uppfyller villkoren

Rätten till bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen bygger ytterst på en individuell behovsbedömning eftersom det inte generellt går att ange nivån på biståndet i lagen. Människors behov ser olika ut och lagen spänner över många områden av varierande slag. Det åligger därför kommunen att bedöma vad som i det enskilda fallet ska ingå i en skälig levnadsnivå. Vägledning finns i förarbeten, rättspraxis och handböcker. Det har också tillkommit förtydliganden i lagen t.ex. då riksdagen

beslutat om att lägga fast en viss nivå på biståndet, när det gäller ekonomiskt bistånd. Det innebär inte att kommunerna ska avstå från att bedöma och bevilja ekonomiskt bistånd utöver den nivån.

Regeringen anser att det inte är rimligt att äldre makar och sambor som varaktigt bott ihop, och i vissa fall under mycket lång tid bott tillsammans, nekas att få bo ihop när den ena parten på grund av ett stort omvårdnadsbehov måste flytta till ett särskilt boende. Detta trots att paret inget hellre vill än att få åldras tillsammans. Det är inte skäligt eller värdigt och det bidrar inte till någon av parternas välbefinnande. Regeringen är däremot inte beredd att föreslå att det generellt i lagen ska anges en exakt tidrymd eller vad som ska gälla för alla par och olika konstellationer av par när en av parterna behöver bo i ett särskilt boende. Det vore, enligt regeringens bedömning, att göra ett för stort avsteg från principen att inte reglera nivåer på biståndet.

Regeringens förslag omfattar därför endast de som uppfyller villkoren i den föreslagna bestämmelsen. Regeringen vill däremot betona att det inte innebär att det inte även kan finnas andra personer och par som vill flytta samman i ett särskilt boende och som kan ha rätt till det. Regeringen anser att då är det, liksom nu, socialnämndens ansvar att bedöma vad som i det individuella fallet ska ingå i en skälig levnadsnivå för den som behöver bo i ett särskilt boende. Vid avslag kan besluten överklagas till och avgöras av förvaltningsdomstol. Det är även möjligt att, som kommunerna gör nu, bevilja personerna bistånd enligt 4 kap. 2 § om kommunen i det enskilda fallet inte bedömer att det ska ingå i en skälig levnadsnivå.

Parternas olika ställning i biståndsbedömningen

Den föreslagna bestämmelsen är endast avsedd att tillämpas i de situationer när enbart den ena personen bedömts ha rätt till insatsen särskild boendeform för service och omvårdnad enligt 5 kap 5 § socialtjänstlagen. Utgångspunkten för bedömningen vad som ska ingå i en skälig levnadsnivå enligt 4 kap. 1 § i det särskilda boendet bör därför alltid vara den person som beviljas insatsen och vad den personen har för önskemål både när det gäller service, omsorg, aktiviteter m.m. i det särskilda boendet samt om han eller hon önskar att maken eller sambon ska vara medboende.

Då frågan om medboende aktualiseras har den maken eller sambon antingen inte bedömts ha rätt till insatsen särskilt boende alternativt inte själv önskat få ett sådant boende prövat och bedömt som en biståndsinsats. Det kan exempelvis röra sig om en relativt frisk person med inget eller litet behov av insatser från socialtjänsten. Om den personen inte ansökt om och beviljats några biståndsinsatser för egen räkning har han eller hon inte rätt till några sådana insatser i det särskilda boendet. Personen får klara sig på egen hand på samma sätt som gäller om personen skulle bo i ett eget boende. Det gäller såväl matlagning som tvätt och städning m.m. såvida man inte kommer överens om något annat. Däremot är det som Socialstyrelsen påpekat extra viktigt att det tydligt framgår i ett beslut vad den andra parten beviljats för service- och omsorgsinsatser i det särskilda boendet så att inte ansvaret för dessa insatser

faller på den medboende maken eller sambon. Med gällande rättspraxis (RÅ 2010 ref. 44) torde det också bli allt vanligare med par som bor tillsammans i särskilt boende där den ene kan ha ett visst hjälpbehov men ändå klara en del uppgifter på egen hand.

Det kan även uppstå situationer när den person som bor tillsammans med sin make eller sambo i ett särskilt boende, utan att ha det som en insats enligt socialtjänstlagen, behöver stöd- och serviceinsatser. Dessa insatser får då prövas och beviljas utifrån den personens behov i det aktuella boendet och utföras antingen av den personal som finns i det särskilda boendet eller av utifrån kommande hemtjänstpersonal. Det kan också hända att den medboendes hälsotillstånd förändras och att frågan om särskilt boende för honom eller henne aktualiseras. Det är från rätts-säkerhetssynpunkt viktigt att i detta sammanhang vara uppmärksam på att behov hela tiden kan förändras och behöva omprövas.

Samtycke och flexibla lösningar

Det är givet att bestämmelsen endast kommer att vara aktuell att tillämpa i de fall båda makarna eller båda samborna vill fortsätta bo tillsammans i ett särskilt boende för äldre. Om endast den ena av parterna vill det, finns det inga förutsättningar för att en sådan begäran ska bifallas.

Det är viktigt att man noga utreder båda parternas inställning och vilja. För den medboende parten kan en flytt till ett särskilt boende innebära stora förändringar och nya omständigheter där man inte kan förutse alla konsekvenser. Det gäller i dessa situationer att både vara öppen för önskemålen och att kunna informera om olika konsekvenser. Det är även angeläget att handläggaren klargör för den enskilde hur situationen blir när den ene i förhållandet avlider samt att särskilt boende även kan sökas av den medboende om förhållandena förändras.

De som beviljats särskilt boende förmår inte heller alltid att hävda sina egna intressen eller föra sin egen talan. Det kan vara äldre med demens-sjukdomar eller äldre som behöver vård i livets slutskede. Det ställer särskilda krav på ansvariga handläggares lyhördhet.

Att bo tillsammans i ett särskilt boende för äldre personer måste alltid vara ett frivilligt val. Man måste kunna provbo och ändra sig. Det kan därför vara en fördel att den som inte har behov av särskilt boende behåller sin ordinarie bostad så länge det är möjligt. I andra fall kanske även den andra personens omsorgsbehov blivit sådant att han eller hon behöver bo i ett särskilt boende. Då kan det för många vara tryggt och praktiskt att kunna bo kvar i det boende som man bott i den sista tiden och där man redan är bekant med personalen.

Regeringen vill i detta sammanhang understryka att rätten att samman-bo i ett särskilt boende ska ses som en möjlighet att kunna välja hur man vill ha det. Personerna måste kunna säga nej. Möjligheten är givetvis nära förknippad med det utbud av särskilt boende som kommunerna kan erbjuda, flexibla lösningar och möjligheten för parterna att vara med och bestämma och välja den utformning som passar dem bäst. Regeringen anser därför att det är av stor betydelse att kommunerna ser över utbudet och så långt som det är möjligt anpassar det efter olika behov samt tänker

nytt. Tekniken erbjuder t.ex. i dag stora möjligheter att utnyttja och ta till vara ytor på olika sätt. Prop. 2011/12:147

Regeringen är väl medveten om att det i vissa fall inte är oproblematiskt att hitta en lösning som är bra för båda parter, särskilt om den ena har en demenssjukdom och redan bor i ett särskilt boende anpassat för personer med demenssjukdom. Men det är regeringens övertygelse att det även i dessa situationer går att hitta bra lösningar utan att för den skull flytta på den person som är sjuk, vilket många gånger kan vara direkt olämpligt. Dessa situationer kan dessutom redan uppstå i dag när en av makarna bor i särskilt boende på grund av en demenssjukdom och den andra maken beviljas särskilt boende på grund av tilltagande omvårdnadsbehov och upplevelse av otrygghet. I dessa situationer finns redan klargjort i socialtjänstförordningen att det ingår i en skälig levnadsnivå att få bo ihop i samma boende.

Part, överklagande och dokumentation m.m.

JO anser att det är oklart om den enskilde ska kunna överklaga nämndens beslut till ett gemensamt boende om kommunen anser att paret inte varaktigt har bott tillsammans. Med anledning av detta anser regeringen att det finns skäl att närmare beröra detta. Det beslut som ska fattas om att få sammanbo i ett särskilt boende är ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 §. Det prövas med utgångspunkt från vad som utöver service- och omsorgsinsatser ska ingå i en skälig levnadsnivå utöver biståndsinsatsen särskilt boende enligt 5 kap 5 §. Part i ärendet är den person som beviljats bostad med särskild service. Oavsett ett besluts utformning är det viktigt att det av beslutet framgår vad som beviljats och vad som avslagits. Den som är part i ärendet kan överklaga ett beslut om helt eller delvis avslag.

Det är således, enligt regeringens bedömning, fullt möjligt att överklaga ett beslut där en kommun avslagit en begäran från en äldre person om att få sammanbo med en make eller sambo på grund av att det inte ingår i en skälig levnadsnivå för den som ansökt om biståndet.

Eftersom det inte finns någon begränsning för vilka biståndsinsatser som kan begäras enligt socialtjänstlagen kan även den make eller sambo som inte beviljats insatsen särskilt boende ansöka om att få sammanbo med den part som beviljats denna insats. Om så sker bör det leda till att den som beviljats särskilt boende tillfrågas eller att man så långt som möjligt försöker utreda den personens vilja. Vill den personen – efter en ansökan eller på annat sätt – samma sak är det, enligt förslaget, den personens skäliga levnadsnivå i det särskilda boendet som ska prövas.

Med anledning av remissinstansers funderingar kring dokumentation och individuella planer finner regeringen skäl att informera om följande. Regler för dokumentation under genomförande av beslutade stödinsatser avser inte den medflyttande maken eller sambon, såvida inte den personen för sin del också har beslutade biståndsinsatser som utförs i det särskilda boendet. I sådana fall sker dokumentationen i en egen personakt. Däremot kan det uppstå situationer när den medboende behöver omnämnas i den andra makens dokumentation. Motsvaranden tillämp-

Avgift eller hyra

Den som flyttar med till en särskild boendeform utan egna biståndsinsatser omfattas inte av avgiftsreglerna i socialtjänstlagen. Kommer man överens om att personen, om han eller hon så önskar, kan ta del av viss service som boendet erbjuder, t.ex. mat och tvätt, så kan detta avtalas i särskild ordning. Om personen har beviljats vissa service- och omvårdnadsinsatser som bistånd omfattas han eller hon av dessa men då utifrån ett eget biståndsbeslut.

För boende i särskilda boendeformer för service och omvårdnad (5 kap. 5 § socialtjänstlagen) får kommunen ta ut en avgift om boendet inte omfattas av 12 kap. jordabalken (avsnitt 5.1.1). Avgiften får per månad uppgå till högst en tolfedel av 0,5 gånger prisbasbeloppet – 1 833 kronor per månad under 2012. En avgift enligt denna bestämmelse kan endast tas ut av den person som beviljats bistånd till boende i en särskild boendeform.

En förutsättning för att hyra ska kunna tas ut är att det finns ett hyresförhållande. Det måste bl.a. ha ingåtts ett hyresavtal som parterna är överens om. Upplåtelsen av boendet får vidare inte utgöra ett underordnat moment i den nödvändiga vård och service som makarna beviljats (se dom i avsnitt 5.4). Avtalet bör vara skriftligt så att det inte råder någon tvekan om att parterna är överens om vad som avtalats.

Merparten av dem som bor i ett särskilt boende i dag har ett hyresavtal med kommunen. Det innebär att hyreslagens bestämmelser i stor utsträckning gäller för dem som bor i särskilt boende och att boendet utgör ett sådant boende som avses i hyreslagstiftningen.

En hyra enligt 12 kap. jordabalken kan även avtalas med den som flyttar med till ett särskilt boende om det finns ett hyresförhållande som överensstämmer med balkens bestämmelser.

Sammanboende, hyresförhållande och besittningsrätt

Boendets utformning har givetvis betydelse för när ett par ska anses sammanbo i den föreslagna bestämmelsens betydelse. Det kan således inte handla om att bo skilda från varandra på ett sätt så att man kan betraktas som särboende men det behöver inte heller innebära att man bor ihop i samma rum. Bostäderna behöver, som nämnts ovan, se olika ut för att kunna anpassas till olika behov och önskemål.

I promemorian Rätten att få åldras tillsammans gavs exempel på olika lösningar i kommuner som infört s.k. parboendegaranti. En del kommuner har servicelägenheter, andra har några tvårumslägenheter att erbjuda personer med demenssjukdom. Ytterligare exempel är olika former av boenden i samma fastighet eller möjligheter att öppna en dörr mellan två rum.

Det finns enligt regeringens bedömning inga skäl att exakt försöka ange hur boendet ska vara utformat mer än att det ska motsvara en skälig levnadsnivå, att makar och sambor ska känna att de sammanbor och att

det så långt som det är möjligt ska motsvara de önskemål som sökanden har, även om sökanden inte kan kräva ett speciellt boende. Många kommuner har infört möjligheten till s.k. parboende och regeringen ser ingen anledning att styra kommunernas olika lösningar utöver vad som nämnts ovan. Förhållandena ser olika ut i kommunerna och det är viktigt att utformningen av bostäderna sker utifrån lokala förhållanden utan att för den skull ge avkall på kvalitén i boendet. Det finns redan en stor andel lägenheter som består av ett rum eller mer, har kokmöjligheter samt tillgång till toalett och dusch/bad (cirka 80 procent av hela beståndet).

Redan i dag finns även för många äldre par som har stora omsorgsbehov och för par som har skilda omsorgsbehov en möjlighet att kunna sammanbo i särskilt boende. Dessutom finns möjlighet till s.k. parboende redan i många kommuner.

När det gäller frågan om hyreslagens bestämmelser och besittningsrätt anser regeringen att det är frågor som inte ska påverkas av detta lagförslag. Kommunerna har möjlighet, liksom i dag, att bestämma hur avtalen ska vara utformade och om man vill avtala bort besittningsrätten. Det vore enligt regeringens bedömning att gå för långt att i detalj ange hur det ska se ut i alla situationer. Hyreslagstiftningen visar på att det finns olika alternativa vägar att gå.

Regeringen anser således inte heller att det är möjligt att i detalj ange vilka rättigheter den medflyttande parten har i samband med dödsfall för den make eller sambo som har bistånd i form av särskilt boende. Boendesituationen måste i dessa fall lösas i samförstånd med efterlevande part men det är viktigt att den personen redan från början är införstådd med vad som gäller. Det kan inte heller uteslutas att den bästa boendeformen för den efterlevande då är att få insatsen särskilt boende och kunna bo kvar i samma fastighet.

När det gäller makars ekonomiska förhållanden och möjligheten att hyra ut sin bostad i andra hand finns det skäl att påpeka att makar redan nu tvingas betala dubbla hyror när endast den ena parten får bo i ett särskilt boende.

6.2 Behov av andra ändringar i lagstiftning

Regeringens förslag: Bestämmelsen i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) om kommunens ansvar för hälso- och sjukvård klargörs så att det framgår att den omfattar samtliga som efter beslut av kommunen bor i särskilda boendeformer.

Promemorians förslag: Innehöll inga ändringar i annan lag än socialtjänstlagen (2001:453).

Remissinstanser: *Socialstyrelsen* efterlyser konsekvenser mot annan lagstiftning. Myndigheten m.fl. undrar hur det förhåller sig med ansvaret för hälso- och sjukvården för den som flyttar med till ett särskilt boende utan att ha behov av ett sådant boende. *Socialstyrelsen* anser också att det bör övervägas om förslaget innebär någon komplikation när det gäller reglerna för folkbokföring. *Uppsala kommun* vill ha en tydligare rätt till andrahandsuthyrning av den ordinarie bostaden i hyreslagstiftningen.

Några instanser saknar en analys av vilka ekonomiska konsekvenser som förslaget kan medföra för äldre personer, t.ex. när det gäller bostadstillägget och dubbla boendekostnader. *Borås kommun* menar att eftersom lagändringen kan ge många olika lösningar bör det även ske en översyn av socialförsäkringens tolkning av begreppen ensamstående och sammanboende i allmänna pensioner och bostadstillägg.

Skälen för regeringens förslag

Ändring i hälso- och sjukvårdslagen

Av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) följer att varje kommun ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som bor i ett av kommunen inrättat kommunalt särskilt boende enligt 5 kap. 5 och 7 §§ socialtjänstlagen. När det gäller tillståndspliktiga enskilda särskilda boenden anges att ansvaret för kommunalt bedriven hälso- och sjukvård i dessa bostäder avser dem som fått ett beslut om särskilt boende av kommunen.

I författningskommentaren till den del som rör särskilda boendeformer som drivs som tillståndspliktig enskild verksamhet, framgår att de personer som omfattas av bestämmelsen är de som tillhandahållits boende i särskilt boende av kommunen (prop. 1996/97:124 s. 194). I förarbetena till ädelreformen, dvs. när kommunerna övertog delar av ansvaret för hälso- och sjukvården i särskilda boendeformer som inrättats av kommunen, (prop. 1990/91:14 avsnitt 5.1) framgår inte att syftet varit något annat än att det ska omfatta de personer om beviljats särskilt boende. I skälen till förslaget anges bl.a. att människors behov av service och vård är sammansatta och skiftar i tiden och att hjälpbehoven inte låter sig enkelt indelas i medicinska och sociala insatser.

Regeringen bedömer därför att avsikten inte kan ha varit att det ska vara någon skillnad mellan kommunalt inrättade särskilda boenden och de enskilda tillståndspliktiga särskilda boendena och föreslår därför att detta klargörs i hälso- och sjukvårdslagen. Ansvaret för hälso- och sjukvård i särskilda boendeformer omfattar således bara dem som efter beslut av kommunen beviljats insatsen särskilt boende enligt 4 kap. 1 eller 2 § socialtjänstlagen.

Behov av andra ändringar

Regeringen bedömer att den föreslagna ändringen inte fordrar någon ändring i hyreslagstiftningen, socialförsäkringsbalken, folkbokföringslagen eller regler för handläggning och dokumentation enligt socialtjänstlagen.

Att äldre par kunnat bo ihop i särskilt boende (servicehus) utan att både haft omvårdnadsbehov är som tidigare framförts inte något nytt. Utvecklingen får dock visa om det uppstår oönskade effekter som fordrar justeringar.

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör få i uppdrag att dels ta fram en vägledning till stöd för kommunerna, dels följa upp tillämpningen av bestämmelsen.

Remissinstanser: Några kommuner efterfrågar vägledning bl.a. när det gäller besluten, avgifter och hyror samt hur man ska förhålla sig till hyreslagens bestämmelser och besittningsrätten. *Statskontoret* samt *Malmö* och *Kalmar kommuner* anser att utvecklingen ska följas upp.

Skälen för regeringens bedömning

Vägledning

Av remissvaren framgår att det finns ett behov av att få vägledning när det gäller frågor som har nära anknytning till förslaget om att kunna sammanbo i ett särskilt boende oavsett omsorgsbehov. Det rör t.ex. avgifter, hyror, utformning av besluten, hur man kan förhålla sig till hyreslagens bestämmelser men också goda exempel.

Enligt regeringens bedömning bör Socialstyrelsen få i uppdrag att ta fram en vägledning för tillämpning av den föreslagna bestämmelsen.

Uppföljning

Regeringen delar uppfattningen att tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen behöver följas upp och bedömer att Socialstyrelsen bör ges ett sådant uppdrag.

7 Konsekvenser

7.1 Konsekvenser för äldre och samhället

Regeringens bedömning: Makar och sambor som vill åldras och bo tillsammans får genom förslaget ett ökat välbefinnande och en ökad livskvalitet, vilket påverkar hälsan positivt för berörda personer.

Förslaget leder därför till mindre behov av vård och omsorg, både för den som mot sin vilja skulle ha tvingats bo kvar i hemmet och för den som beviljats särskilt boende.

Sammantaget torde förslaget leda till ökad livskvalitet, ökade valmöjligheter för paren och minskade kostnader för samhället.

Skälen för regeringens bedömning: I propositionen föreslår regeringen att det för den som beviljats boende i en särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre personer ska ingå i en skälig levnadsnivå att få fortsätta sammanbo med sin make eller sambo. En förutsättning för bestämmelsens tillämpning är att paret dessförinnan varaktigt

har bott tillsammans eller, om den ena parten redan bor i ett särskilt boende, att paret dessförinnan varaktigt har bott tillsammans.

Bakgrunden till förslaget är att äldre personer som varaktigt levtt och bott ihop, ibland under en mycket lång tid, i många kommuner inte beviljas rätt att få bo och åldras tillsammans. Konsekvenserna av detta kan bli att personerna kan känna oro, skuld, otrygghet och vanmakt i stället för trygghet och välbefinnande. Det kan i sin tur leda till behov av hjälp från både hälso- och sjukvården, på grund av depressioner och andra symtom, och av socialtjänsten. Det kan också leda till att ett redan befintligt hjälpbehov utökas.

Förslaget leder, enligt regeringens bedömning, därför till ökad livskvalitet, ökade valmöjligheter för makar och sambor samt minskade kostnader för samhället. Det är svårt att räkna på vad det betyder samhällsekonomiskt bl.a. eftersom det råder delade meningar om hur stor efterfrågan är på sikt. Men bara vetskapen om att möjligheten finns, att kunna fortsätta bo tillsammans när den enas omvårdnadsbehov blivit stort, torde ge positiva effekter på hälsan.

I detta sammanhang kan även nämnas att den medboende maken eller sambon, förutom att skapa en tryggare miljö med tillsyn och gemenskap, även kan bidra med vissa uppgifter som gäller dem båda och som när det gäller makar ligger inom ramen för äktenskapsbalkens bestämmelser.

7.2 Konsekvenser för kommuner

Den kommunala självstyrelsen

En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 14 kap. 3 § regeringsformen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den.

Enligt regeringens bedömning anses inte förslaget medföra någon nämnvärd inskränkning i den kommunala självstyrelsen mot vad som redan gäller. Vid en individuell behovsbedömning kan det redan ingå i en skälig levnadsnivå för äldre makar och sambor, som varaktigt bott ihop, att få sammanbo i ett särskilt boende. Regeringens förslag begränsas till äldre makar och sambor som varaktigt bott ihop. Det är just i sådana situationer som det hittills framstått som mest stötande att skilja äldre par åt när den ena behöver flytta till ett särskilt boende för att få sina behov tillgodosedda. När det gäller själva boendet ställer inte regeringen några ytterligare krav utöver de som redan finns. Kommunerna ges möjlighet att utforma biståndet tillsammans med sökanden, på samma sätt som gäller i dag. Förslaget i sig ställer således inga krav på ytterligare investeringar. Det kan även tilläggas att s.k. parboende är något som i praktiken funnits ända sedan den ursprungliga socialtjänstlagen (1980:620) trädde i kraft 1982. I servicehusen skilde man på 80-talet inte makar åt.

Skillnaden mot tidigare är att regeringen nu föreslår att det i lag ska anges att det under vissa förutsättningar ska ingå i en skälig levnadsnivå för äldre människor att få sammanbo även när den ene parten har ett omfattande omvårdnadsbehov. Det handlar förutom om vad som är skäligt även om välbefinnande i äldreomsorgen. Det handlar med andra ord

om att inte skilja äldre par åt som inget hellre vill än att åldras och bo tillsammans. Prop. 2011/12:147

Regeringen har övervägt om det finns alternativ till en lagändring för att möjliggöra för äldre par, som varaktigt bott ihop, att fortsätta leva tillsammans i ett särskilt boende om de så önskar. Många kommuner har visserligen infört s.k. parboendegaranti eller är på väg att införa sådan. Detta garanterar däremot inte att reglerna om skälig levnadsnivå i socialtjänstlagen tillämpas lika i hela landet i denna fråga. Även om förslaget kan bedömas som en viss utökad skyldighet för kommunerna, blir effekterna på den kommunala självstyrelsen som nämnts ovan begränsade. Vid en avvägning mellan det starka allmänna intresset av att möjliggöra för äldre par att fortsätta leva tillsammans i ett särskilt boende om de så önskar och kommunernas intresse av att den kommunala självstyrelsen inte inskränks ytterligare, bedömer regeringen att det är tydligt att det allmänna intresset väger över. Ändringen av den aktuella bestämmelsen i socialtjänstlagen får således anses godtagbar.

Finansiering

Regeringen noterar att vissa remissinstanser framfört synpunkter på kostnadskonsekvenserna i promemorian. Synpunkterna handlar framför allt om eventuellt ökade kostnader i samband med investeringar eller att det är svårt att beräkna framtida kostnader. Många kommuner framför även att man önskar fortsatt ekonomiskt stöd till investeringar.

Enligt regeringens uppfattning kan förslaget om att makar och sambor ska kunna fortsätta att leva och bo tillsammans, även när den enes behov kräver boende i en särskild boendeform, bedömas som en utökad skyldighet för kommunerna, trots att det för makar och sambor efter en individuell behovsbedömning redan i dag kan anses utgöra en rättighet enligt socialtjänstlagen.

Förslaget leder däremot inte till några ökade kostnader för kommunerna. Det leder varken i nutid eller framöver till några fler biståndsinsatser i form av särskilt boende. Förslaget saknar dessutom krav på att bostadsbeståndet ska se annorlunda ut än vad det gör i dag. Av den senaste statistik som finns på området förefaller det inte heller råda någon brist på särskilt boende för äldre. Antalet boende har trots investeringsstöd successivt minskat – sedan 2007 med cirka 6 000. Bara under den senaste mätperioden minskade antalet boende i särskilt boende med cirka 2 000. Såvida inte antalet bostäder i särskilt boende realiserats eller omvandlats till vanliga lägenheter eller trygghetsboende, så torde det i dag finnas ett överskott på bostäder i särskilt boende.

Om kommunerna framöver på grund av att kommunerna reducerat antalet platser måste inrätta nya särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd, så är det en skyldighet som kommunerna redan har och har haft under en förhållandevis lång tid.

Regeringens bedömning är således att förslagen i denna proposition inte motiverar någon ekonomisk reglering mellan staten och kommunsektorn. Sveriges Kommuner och Landsting har inte invänt mot denna

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regerings förslag: Den föreslagna ändringen i socialtjänstlagen ska träda i kraft den 1 november 2012.

Regeringens bedömning: Några övergångsbestämmelser behövs inte.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslogs att ändringen skulle träda i kraft den 1 juli 2012.

Remissinstanser: *Malmö kommun* påpekar att många kommuner i dag beviljar s.k. parboende genom att bevilja den part som inte har behov av denna biståndsinsats insatsen särskilt boende enligt 4 kap. 2 § socialtjänstlagen. För dessa kommuner kan det finnas behov av övergångsregler. *Mölnbals kommun* menar att de kommuner som inte planerat för ett mer flexibelt boende behöver en omställningsperiod.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Den föreslagna bestämmelsen i socialtjänstlagen bör träda i kraft så snart som möjligt så att äldre människor som vill fortsätta att bo tillsammans i särskilt boende kan göra det i landets alla kommuner.

Regeringen bedömer att den föreslagna bestämmelsen inte påverkar dem som redan har möjlighet att bo tillsammans i särskilt boende. Det gäller även dem som bor där på annan grund än den att det har bedömts ingå i en skälig levnadsnivå att få fortsätta bo tillsammans. Bistånd enligt 4 kap. 1 § eller 2 § kan alltid omprövas om den enskilde önskar det.

Regeringen bedömer även att det inte behövs någon omställningsperiod. En bestämmelse om kommunernas ansvar att inrätta särskilda boendeformer har funnits för kommunerna ända sedan socialtjänstlagen trädde i kraft 1982. Både den regel som fanns före ädelreformen och gällande regel (5 kap. 5 §), som är en utvidgning av den tidigare, fordrar flexibilitet och skilda boendeformer eftersom behoven ser olika ut.

Att kommuner valt att minska utbudet av bostäder i särskilt boende samtidigt som antalet äldre ökat kan, enligt regeringens bedömning, inte påverka tiden för ikraftträdandet.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

4 kap.

1 b §

Paragrafen är ny och innebär att det för en sådan person som har beviljats eller beviljas boende i en boendeform för äldre (5 kap. 5 § socialtjänstlagen) ska ingå i en skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med sin

make eller sambo, oavsett om maken eller sambon har behov av att bo i ett sådant boende. Prop. 2011/12:147

Ordet make är könsneutralt och det används såväl för maka som för make. Registrerade partner likställs med makar (jfr 3 kap. 1 § den numera upphävda lagen [1994:1117] om registrerat partnerskap). Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll (1 § första stycket sambolagen [2003:376]).

Avgörande för prövningen av skälig levnadsnivå är de behov som den som har beviljats eller beviljas särskilt boende för äldre har. Det spelar således ingen roll om den andra maken eller sambon har behov av sådan insats. Det finns inga bestämmelser som generellt sett förhindrar att ett äldre par delar bostad i ett särskilt boende. Socialnämnden bör ha möjlighet att när den beviljar ett boende avgöra hur boendet ska vara utformat och då ta hänsyn till den enskildes önskemål. Det kan vara så att makarna eller samborna har önskemål om att dela bostad eller att ha skilda rum i så nära anslutning till varandra som möjligt.

Paragrafen aktualiseras i de fall frågan om bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen prövas avseende en enskilds ansökan om särskilt boende för äldre. Med har beviljats eller beviljas avses olika situationer. Det kan vara så att en person tidigare redan har beviljats bistånd i form av särskilt boende för äldre och denne och maken eller sambon därefter har önskemål om att sammanbo i det särskilda boendet. Det kan också vara så att paret bor tillsammans i deras ordinära bostad och en av dem ansöker om särskilt boende för äldre samt att den personen och maken eller sambon direkt har önskemål om att sammanbo i det särskilda boendet.

En förutsättning för att fortsättningsvis sammanbo är givetvis att personerna i fråga är överens om detta. En ytterligare förutsättning är att paret innan flytten till det särskilda boendet aktualiseras, varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett sådant boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott. Det ska således inte vara fråga om en sammanlevnad av kortvarigare karaktär. Det är dock inte lämpligt att försöka ange en viss bestämd tidsrymd, utan detta får avgöras efter en helhetsbedömning i det enskilda fallet. Det finns olika faktorer som kan vägas in t.ex. förekomsten av en gemensam permanentbostad och ett gemensamt hushåll. Vidare kan även sådant som gemensam folkbokföringsadress påverka bedömningen.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.1.

9.2 Förslaget till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

18 §

Paragrafen ändras. Ändringen behandlas i avsnitt 6.2.

Ändringen innebär ett klagörande av att ansvaret för hälso- och sjukvård i särskilda boendeformer bara omfattar dem som efter beslut av kommunen beviljats insatsen särskilt boende enligt 4 kap. 1 eller 2 § socialtjänstlagen (2001:453).

Huvudsakligt innehåll i departementspromemorian Rätten att få åldras tillsammans (Ds 2011:33)

Prop. 2011/12:147

Bilaga 1

I promemorian lämnas förslag till ändring i socialtjänstlagen (2001:453) som syftar till att klargöra att äldre människor som har levt och bott ihop under en lägre tid ska kunna fortsätta att leva och bo tillsammans även när den enes behov kräver boende i en särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor. Enligt förslaget ska det för den som beviljats boende i en särskild boendeform för äldre personer anses ingå i en skälig levnadsnivå att kunna fortsätta sammanbo med sin make eller sambo oavsett om personerna har olika omsorgsbehov. Registrerade partners likställs med makar (jfr 3 kap. 1 § den numera upphävda lagen [1994:1117] om registrerat partnerskap). Detta ska gälla under förutsättning att paret dessförinnan varaktigt har bott tillsammans.

Ändringen i socialtjänstlagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2012.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (2001:453) ska införas en ny paragraf, 4 kap. 1 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 b §

För den som har beviljats bistånd i form av sådant särskilt boende som avses i 5 kap. 5 §, ska det anses ingå i en skälig levnadsnivå att kunna fortsätta sammanbo med sin make eller sambo under förutsättning att paret dessförinnan varaktigt har bott tillsammans.

Första stycket gäller oavsett om maken eller sambon har behov av ett sådant boende.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2012.

Remissinstanser:

Riksdagens ombudsmän – (JO), Riksrevisionen, Svea Hovrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Socialstyrelsen, Försäkringskassan, Boverket, Diskrimineringsombudsmannen, Regelrådet, Statskontoret, Arbetsmiljöverket, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Arvika kommun, Borås kommun, Bromölla kommun, Burlövs kommun, Båstads kommun, Eksjö kommun, Eslövs kommun, Fagersta kommun, Falkenbergs kommun, Faluns kommun, Göteborgs kommun, Haninge kommun, Hagfors kommun, Helsingborgs kommun, Härnösands kommun, Jokkmokks kommun, Järfälla kommun, Jönköpings kommun, Kalmar kommun, Karlstads kommun, Kiruna kommun, Kramfors kommun, Kumla kommun, Kungälv kommun, Ludvika kommun, Luleå kommun, Linköpings kommun, Lysekils kommun, Malmö kommun, Mölndals kommun, Nynäshamns kommun, Orsa kommun, Oskarshamns kommun, Robertsfors kommun, Rättviks kommun, Simrishamns kommun, Stenungsunds kommun, Sollefteå kommun, Solna kommun, Stockholms kommun, Strängnäs kommun, Sundsvalls kommun, Sunne kommun, Säffle kommun, Söderköpings kommun, Tyresö kommun, Umeå kommun, Uppsala kommun, Vadstena kommun, Vilhelmina kommun, Vännäs kommun, Västerviks kommun, Åre kommun, Överkalix kommun, Patientnämnden i Stockholms län, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges Byggindustrier, Famna, Vårdföretagarna, Vårdförbundet, Hyresgästföreningen, Riksförbundet, Äldreforskningens Hus, Stiftelsen Äldrecentrum, Pensionärernas riksorganisation (PRO), Sveriges Pensionärsförbund (SPF), Sveriges Pensionärs Riksförbund (SPRF), Svenska Kommunalpensionärernas förbund (SKPF), Demensförbundet, Riksförbundet PensionärsGemenskap, Alzheimerföreningen i Sverige, Anhörigas Riksförbund, Handikappförbunden, Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, Sveriges Romers Riksförbund, Sametinget, SverigeFinländarnas delegation, Judiska Centralrådet i Sverige, Svenska tornedalingars Riksförbund (STR-T), Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), Fastighetsägarna Sverige, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO), Stockholms Kooperativa Bostadsförening (SKB).

Härutöver har även Svenska ParkinsonFörbundet yttrat sig utan att vara remissinstans.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (2001:453) ska införas en ny paragraf, 4 kap. 1 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 b §

För den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 §, ska det ingå i en skälig levnadsnivå att fortsättningsvis kunna sammanbo med make eller sambo. Detta gäller under förutsättning att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett sådant boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.

Första stycket gäller oavsett om maken eller sambon har behov av boende i särskild boendeform.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2012.

Härigenom föreskrivs att 18 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §²

Varje kommun *skall* erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som bor i en sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap. 5 § andra stycket *eller* 5 kap. 7 § tredje stycket *socialtjänstlagen* (2001:453) eller som *efter beslut av kommunen bor i sådan särskild boendeform som avses i* 7 kap. 1 § första stycket 2 *samma lag*. Varje kommun *skall* även i samband med dagverksamhet, som omfattas av 3 kap. 6 § socialtjänstlagen, erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som vistas där.

En kommun får även i övrigt erbjuda dem som vistas i kommunen hälso- och sjukvård i hemmet (hemsjukvård).

Landstinget får till en kommun inom landstinget överlåta skyldigheten att erbjuda sådan vård, som sägs i andra stycket, om landstinget och kommunen kommer överens om det. Överenskommelsen får avse även ansvar för förbrukningsartiklar som avses i 3 d §.

Kommunens ansvar enligt första och tredje styckena och kommunens befogenhet enligt andra stycket omfattar, med undantag för vad som anges i 26 d § tredje stycket, inte sådan hälso- och sjukvård som meddelas av läkare.

En kommun får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som kommunen ansvarar för enligt denna lag och *skall* därvid ange de särskilda villkor som gäller för överlämnandet. En uppgift som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av denna bestämmelse överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

Varje kommun *ska* erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som *efter beslut av kommunen* bor i en sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap. 5 § andra stycket, 5 kap. 7 § tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 *socialtjänstlagen* (2001:453). Varje kommun *ska* även i samband med dagverksamhet, som omfattas av 3 kap. 6 § socialtjänstlagen, erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som vistas där.

En kommun får sluta avtal med någon annan om att utföra de uppgifter som kommunen ansvarar för enligt denna lag och *ska* därvid ange de särskilda villkor som gäller för överlämnandet. En uppgift som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av denna bestämmelse överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

¹ Lagen omtryckt 1992:567.

² Senaste lydelse 2006:493.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2012.

Prop. 2011/12:147
Bilaga 4

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2012-04-25

Närvarande: F.d. justitierådet Dag Victor samt justitieråden Lennart Hamberg och Per Virdesten.

Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen

Enligt en lagrådsremiss den 19 april 2012 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
2. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Jimmy Järvenpää.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 10 maj 2012

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Björklund, Ask, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Borg, Sabuni, Billström, Adelsohn Liljeroth, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Hatt, Ek, Lööf, Enström

Föredragande: statsrådet Larsson

Regeringen beslutar proposition Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen

2025-12-11

Marieth Roos-Ekelund

+4641362984

marieth.roos-ekelund@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse. Revidering av riktlinjer för trygghetsboende

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden föreslår att Kommunstyrelsen beslutar om revidering av riktlinjer för trygghetsboende enligt förslag.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen antog 2019-03-12 ”Riktlinjer för trygghetsboende”. Riktlinjen reviderades 2021-06-01 och ska ses över för revidering under 2025.

Vård- och omsorgsnämnden bereder ärendet till Kommunstyrelsen.

I samband med att riktlinjen diskuterades på nämndens arbetsutskott gav nämnden förvaltningen i uppdrag att göra en omvärldsanalys avseende riktlinjer för trygghetsboende i närliggande kommuner.

Det finns idag ett trygghetsboende i Eslövs kommun. Inga ansökningar om kommunal subvention har skett sedan 2019.

Beslutsunderlag

- Riktlinjer för trygghetsboende, antagna 2021-06-01
- Förslag till revidering av Riktlinjer för trygghetsboende
- Omvärldsanalys avseende riktlinjer för trygghetsboende

Beredning

Undertecknad har samrått med berörda parter och det har enbart framkommit ett behov av mindre revideringar av riktlinjen.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Ingrid Westerlund
Tf förvaltningschef

Marieth Roos Ekelund
Socialt ansvarig samordnare

RIKTLINJER FÖR TRYGGHETSBOENDE

Riktlinjer för Trygghetsboende i Eslövs kommun

Eslövs kommun vill främja tillskapandet av trygghetsboenden. I och med dessa riktlinjer möjliggörs en komplettering på bostadsmarknaden för äldre och nya aktörer ges möjlighet att bygga trygghetsbostäder i hela kommunen.

Riktlinjerna för trygghetsboende ska ses som ett kompletterade styrdokument men syftar till att uppnå övergripande mål och möta identifierade behov när det gäller bostadsförsörjning för äldre i Eslöv.

Syfte

Syftet med riktlinjerna för trygghetsboende är att främja byggandet och tillkomsten av trygghetsboenden i Eslövs kommun. Syftet med boendeformen är att erbjuda ett boende med möjligheter till utökad service, social gemenskap, möjlighet att delta i gemensamma måltider och övrig samhällsservice vilket ger grund för trygghet och hög boendekvalitet för äldre. Tillskapandet av trygghetsboenden syftar även till att skapa nya möjligheter för att på ett rationellt och effektivt sätt bedriva kommunal vård- och omsorg i stadens olika delar samt i kommunens övriga tätorter. Ytterligare ett syfte är att skjuta upp/undanröja behov av flytt till särskilt boende.

Eslövs kommun vill verka för en ökad folkhälsa och trygghet för sina medborgare bland annat genom att förstärka utbudet av olika typer av tillgängliga bostäder för äldre personer. Studier har visat att trygghetsboende och liknande mellanboendeformer bidrar till ökad social gemenskap och en minskad oro. Källa (Vårdanalys 2015:18)

Beskrivning av boendeformen

Boendeformen trygghetsboende har definierats och beskrivits på olika sätt under de senaste åren.

Diskussionen om trygghetsboende startades på allvar av den statliga Äldreboendedelegationen. Den arbetade mellan åren 2006 – 2008 och lade fram sitt slutbetänkande [Bo bra hela livet. Källa: \(SOU 2008:113\)](#) i december 2008. Eslövs kommun har valt att stödja sig på denna.

Trygghetsboende är fysiskt tillgängliga bostäder för hushåll där minst en person fyllt 70 år. När det gäller makar eller sambor räcker det att en av personerna har uppnått den ålder som krävs för att få flytta in. Trygghetsboende omfattas av vanliga lägenheter på den öppna bostadsmarknaden där bostäderna ska vara funktionellt utformade efter ändamålet. Källa: (Bygg ikapp sid 214. Svensson/Eliasson. Svensk Byggtjänst)

Ett trygghetsboende ska innehålla vanliga lägenheter om 1–3 rum samlade i grupp eller delvis insprängda bland fastighetens övriga lägenheter. Det ska finnas trygghetsskapande service i form av trygghetsvärd/värdinna på angivna tider som t.ex. kan ansvara och planera för vissa sociala aktiviteter, eventuella gemensamma måltider och att bistå med en god introduktion för nya hyresgäster. Det ska också finnas tillgång till gemensamhetsutrymmen i nära anslutning till lägenheterna för hyresgästernas aktiviteter som till exempel gemensamma måltider och/eller annan organiserad eller spontan social samvaro. Trygghetsboende är avsedda för äldre som är för friska för vård- och omsorgsboende men som vill ha mer trygghet och social samvaro än vad de kan få i sitt nuvarande hem. En trygghetsbostad är inte en biståndsbedömd bostad och eventuella behov av vård och omsorg tillgodoses med biståndsbedömd hemtjänst och hemsjukvård.

Källa: (SOU 2008:113), (Prop 2009/10:16)

Vem bygger trygghetsboenden?

Till skillnad från särskilda boenden som främst byggs av kommunen kan trygghetsboenden byggas av många olika aktörer:

- Kommunala allmännyttan som sedan är hyresvärdar.
- Privata bostadsbolag, såväl större välkända fastighetsbolag som enskilda verksamheter specialiserade på trygghetsboende. Upplåtelseformen kan vara både bostadsrätt och hyresrätt.
- Stiftelser och kooperativ som bildats av privatpersoner som vill gå ihop och bygga ett gemensamt boende. Upplåtelseformen kan vara både bostadsrätt och hyresrätt.

Hur kompletterar trygghetsboenden bostadsmarknaden?

Trygghetsboenden fyller funktionen att de överbygger glappet mellan vanligt boende och det särskilda boendet. Effekter av trygghetsboenden, som komplement på bostadsmarknaden, är att behovet av särskilt boende skjuts upp eller undviks helt. Studier visar att sannolikheten för att flytta till

särskilt boende är mer än dubbelt så hög för äldre som bor helt i eget boende än för de som bor i trygghetsboende eller seniorboende.

Många äldre upplever att den egna bostaden inte längre är funktionsduglig rent fysiskt, med till exempel begränsande trappor. Man kan även känna sig ensam, otrygg eller bara i behov av närmare grannar och nya vänner. Ofta uppfyller dessa äldre inte behoven för att få plats på ett biståndsbedömt särskilt boende där vården står i fokus. Här uppkommer behovet av trygghetsboende.

Positiva effekter för den kommunala organisationen

I Eslövs kommun har trygghetsboende identifierats som ett bra komplement till andra boendeformer för äldre. Ekonomiskt sett är satsningen positiv både på kort och lång sikt. I det kortare löpande driftsperspektivet finns vinster att göra då vård och omsorgen genom till exempel hemtjänst, hemsjukvård och träffpunktsverksamhet kan samordnas i till exempel seniorbostäder eller trygghetsbostäder. Detta ska jämföras med stor spridning av enskilda bostäder inom tätorter och på landsbygden.

Eslöv kommun ser positivt på tillskapande av trygghetsboenden inom alla olika ägandetyper och delar av kommunen.

Förutsättningar för trygghetsboende i Eslövs kommun

Eslövs kommun väljer att erbjuda kommunalt stöd för driften av trygghetsboendens gemensamhetslokal och trygghetsvård.

- Ett trygghetsboende ska ha en åldersgräns på minst 70 år där minst en i hushållet uppnått åldersgränsen vid inflyttning.
- Trygghetsboendet är inte en biståndsbedömd insats. För den som har behov av service eller hjälp i hemmet görs ansökan om **biståndsbedömd behovsbedömd** hemtjänst och ordinerad hemsjukvård.
- Respektive hyresvärd ansvarar för bostadskö, tilldelning av lägenheter samt uthyrning av trygghetsboendet. *(Eslövs kommun ser gärna att fastighetsägaren är ansluten till en gemensam bostadskö typ "Boplats syd").*
- Boendet ska ha en hög tillgänglighet så att man kan bo kvar även om behov av fysiska hjälpmedel uppkommer. Vid varje provningstillfälle kommer hög tillgänglighet att provas mot gällande krav.

- Trygghetsvärden ska utformas så att den boende ges möjlighet till inflytande och ska inte ersätta den boendes eget ansvar. Trygghetsvärden ska motverka isolering och ensamhet, bidra till värdefulla sociala kontakter, fysiska aktiviteter samt gemensamma måltider och aktiviteter. Trygghetsvärden ska samverka med frivilliga organisationer. Antal timmar som trygghetsvärden tjänstgör i boendet ska motsvara ersättningen kommunen utbetalat för den samma. Respektive hyresvärd ansvarar för bemanning av trygghetsvärd. Tjänsten kan köpas av Eslövs kommun, annan utförare eller arrangeras i egen regi.
- I trygghetsboendet ska det finnas tillgång till lokal för gemensamma aktiviteter. Tillagningskök är inte ett krav men möjligheten ska finnas för gemensamma måltider. Gemensamhetsytans storlek beror på antalet lägenheter och ska vara minst 2 kvm per lägenhet, dock minst ca: 20 kvm.
- Ersättning kan lämnas för gemensamhetslokal och trygghetsvärd i kombination med varandra. Man kan ej söka enbart den ena ersättningen. Under 2021-2025 är ersättningen 10 040 12 367 kr per lägenhet.
- Vård och omsorgsnämnden bereder i varje enskilt ärende efter ett remissförfarande med Kommunledningskontor och Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltning.
- Kommunstyrelsen äger rätt att avgöra om behovet av boendeformen är mättat, vilket inte påverkar redan fattade beslut. Ersättningen betalas ut årsvis efter avstämning i förskott. De första 12 månaderna betalas ersättningen ut som om boendet har fullt antal hyresgäster. Därefter betalas den ut efter verkligt antal hyresgäster. Ersättningen förlängs fortlöpande och justeras årligen i enlighet med konsumentprisindex (KPI). Nivån på ersättningen kan komma att justeras av nämnden med hänsyn till allmänna kostnadsförändringar.
- Avsikten är att bidrag utgår så länge villkoren för trygghetsboende uppfylls.
- Trygghetsboendet bör placeras centralt i en ort med närhet till olika typer av service. Exempel på närliggande service är allmänna kommunikationer, dagligvaruhandel, apotek och distriktssköterska. Förutom service bör närområdet även erbjuda tillgång till grönområden för rekreation och avkoppling.
- Ansökningsförfarande angående det kommunala stödet samt bygglov, blanketter och kontaktpersoner går att finna samt laddas ner på Eslövs kommuns hemsida under Bygga, bo och miljö.

- Trygghetsboendet ska bestå av någon av boendeformerna: hyresrätt, bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt.

OMVÄRLDSANALYS AVSEENDE RIKTLINJER FÖR TRYGGHETSBOENDE

Inledning

Under september 2025 har begäran om utlämnade av riktlinjer avseende trygghetsboende skickats till 18 skånska kommuner. 15 kommuner svarade och här nedan redovisas deras svar:

Resultat

- Ystads kommun har ingen riktlinje eller motsvarande styrdokument avseende trygghetsboende. Av kommunens hemsida framgår att de har ett trygghetsboende om 38 lägenheter där åldersgränsen är 70 år.
- Åstorps kommun svarar att de inte har några trygghetsboenden i kommunen.
- Staffanstorps kommun svarar att de inte har några trygghetsboenden.
- Skurups kommun berättar att de inte har några riktlinjer eller styrdokument avseende trygghetsboende. Av hemsidan framgår att de har tre trygghetsboenden och att åldersgränsen är 70 år.
- Även Hässleholms kommun svarar att de inte har en riktlinje men hänvisar till sin hemsida där det står att man ska ha fyllt 70 år för att kunna hyra en lägenhet i ett trygghetsboende.
- Lunds kommun säger att de inte har trygghetsboenden inom vård- och omsorgsförvaltningen. Av kommunens hemsida framgår att det finns seniorbostäder för gruppen plus 65 år.
- Simrishamns kommun hänvisar till Simrishamns bostäder AB vars hemsida inte har någon information om trygghetsboenden.
- Perstorps kommun uppger att det inte finns trygghetsboende i kommunen.
- Även Burlövs kommun säger att de för närvarande inte har några trygghetsboenden.

- Landskrona stad översänder en riktlinje som i stort överensstämmer med Eslövs förutom att åldersgränsen är 65 år.
- Klippans kommunala bostadsbolag Treklövers bostads AB svarar att de inte får kommunal subventionering till sitt trygghetsboende där åldersgränsen är 65 år.
- Kristianstads kommun har inte något trygghetsboende i kommunal form. Däremot finns seniorboende där man ska ha fyllt 65 år.
- Även Östra Göinge uppger att de inte har något trygghetsboende.
- Malmö stad svarar att de inte har riktlinjer för kommunal subventionering. Hemsidan visar att det finns sammanlagt 20 senior- och trygghetsboende. Av dessa har 16 en åldersgräns på 55 år, 2 har 65 år och slutligen finns 2 boenden som har en åldersgräns på 70 år.

Sökning på internet visar att Helsingborg och Höganäs har riktlinjer för trygghetsboende där åldersgränsen är satt till +65 år.

Information om trygghetsboendet i Eslöv

EBO uppger att trygghetsboendet är fullt uthyrt. Slagning på internet visar att det idag finns 52 personer folkbokförda på boendet. Av dessa är majoriteten, 31 stycken mellan 80-89 år. Det är 15 personer som är mellan 70-79 år och 4 är över 90 år.

Analys

Omvärldsbevakningen visar att det finns skillnader i åldersgräns för att kunna hyra lägenhet i ett trygghetsboende. Ett flertal har 65 år som åldersgräns samtidigt finns frågetecken om dessa hyresföretag erhåller kommunal subventionering då flertalet kommuner svarar att de inte har riktlinjer avseende detta.

RIKTLINJER FÖR TRYGGHETSBOENDE

Riktlinjer för Trygghetsboende i Eslövs kommun

Eslövs kommun vill främja tillskapandet av trygghetsboenden. I och med dessa riktlinjer möjliggörs en komplettering på bostadsmarknaden för äldre och nya aktörer ges möjlighet att bygga trygghetsbostäder i hela kommunen.

Riktlinjerna för trygghetsboende ska ses som ett kompletterade styrdokument men syftar till att uppnå övergripande mål och möta identifierade behov när det gäller bostadsförsörjning för äldre i Eslöv.

Syfte

Syftet med riktlinjerna för trygghetsboende är att främja byggandet och tillkomsten av trygghetsboenden i Eslövs kommun. Syftet med boendeformen är att erbjuda ett boende med möjligheter till utökad service, social gemenskap, möjlighet att delta i gemensamma måltider och övrig samhällsservice vilket ger grund för trygghet och hög boendekvalitet för äldre. Tillskapandet av trygghetsboenden syftar även till att skapa nya möjligheter för att på ett rationellt och effektivt sätt bedriva kommunal vård- och omsorg i stadens olika delar samt i kommunens övriga tätorter. Ytterligare ett syfte är att skjuta upp/undanröja behov av flytt till särskilt boende.

Eslövs kommun vill verka för en ökad folkhälsa och trygghet för sina medborgare bland annat genom att förstärka utbudet av olika typer av tillgängliga bostäder för äldre personer. Studier har visat att trygghetsboende och liknande mellanboendeformer bidrar till ökad social gemenskap och en minskad oro. Källa (Vårdanalys 2015:18)

Beskrivning av boendeformen

Boendeformen trygghetsboende har definierats och beskrivits på olika sätt under de senaste åren.

Diskussionen om trygghetsboende startades på allvar av den statliga Äldreboendedelegationen. Den arbetade mellan åren 2006 – 2008 och lade fram sitt slutbetänkande [Bo bra hela livet. Källa: \(SOU 2008:113\)](#) i december 2008. Eslövs kommun har valt att stödja sig på denna.

Trygghetsboende är fysiskt tillgängliga bostäder för hushåll där minst en person fyllt 70 år. När det gäller makar eller sambor räcker det att en av personerna har uppnått den ålder som krävs för att få flytta in. Trygghetsboende omfattas av vanliga lägenheter på den öppna bostadsmarknaden där bostäderna ska vara funktionellt utformade efter ändamålet. Källa: (Bygg ikapp sid 214. Svensson/Eliasson. Svensk Byggtjänst)

Ett trygghetsboende ska innehålla vanliga lägenheter om 1–3 rum samlade i grupp eller delvis insprängda bland fastighetens övriga lägenheter. Det ska finnas trygghetsskapande service i form av trygghetsvärd/värdinna på angivna tider som t.ex. kan ansvara och planera för vissa sociala aktiviteter, eventuella gemensamma måltider och att bistå med en god introduktion för nya hyresgäster. Det ska också finnas tillgång till gemensamhetsutrymmen i nära anslutning till lägenheterna för hyresgästernas aktiviteter som till exempel gemensamma måltider och/eller annan organiserad eller spontan social samvaro. Trygghetsboende är avsedda för äldre som är för friska för vård- och omsorgsboende men som vill ha mer trygghet och social samvaro än vad de kan få i sitt nuvarande hem. En trygghetsbostad är inte en biståndsbedömd bostad och eventuella behov av vård och omsorg tillgodoses med biståndsbedömd hemtjänst och hemsjukvård.

Källa: (SOU 2008:113), (Prop 2009/10:16)

Vem bygger trygghetsboenden?

Till skillnad från särskilda boenden som främst byggs av kommunen kan trygghetsboenden byggas av många olika aktörer:

- Kommunala allmännyttan som sedan är hyresvärdar.
- Privata bostadsbolag, såväl större välkända fastighetsbolag som enskilda verksamheter specialiserade på trygghetsboende. Upplåtelseformen kan vara både bostadsrätt och hyresrätt.
- Stiftelser och kooperativ som bildats av privatpersoner som vill gå ihop och bygga ett gemensamt boende. Upplåtelseformen kan vara både bostadsrätt och hyresrätt.

Hur kompletterar trygghetsboenden bostadsmarknaden?

Trygghetsboenden fyller funktionen att de överbygger glappet mellan vanligt boende och det särskilda boendet. Effekter av trygghetsboenden, som komplement på bostadsmarknaden, är att behovet av särskilt boende skjuts upp eller undviks helt. Studier visar att sannolikheten för att flytta till

särskilt boende är mer än dubbelt så hög för äldre som bor helt i eget boende än för de som bor i trygghetsboende eller seniorboende.

Många äldre upplever att den egna bostaden inte längre är funktionsduglig rent fysiskt, med till exempel begränsande trappor. Man kan även känna sig ensam, otrygg eller bara i behov av närmare grannar och nya vänner. Ofta uppfyller dessa äldre inte behoven för att få plats på ett biståndsbedömt särskilt boende där vården står i fokus. Här uppkommer behovet av trygghetsboende.

Positiva effekter för den kommunala organisationen

I Eslövs kommun har trygghetsboende identifierats som ett bra komplement till andra boendeformer för äldre. Ekonomiskt sett är satsningen positiv både på kort och lång sikt. I det kortare löpande driftsperspektivet finns vinster att göra då vård och omsorgen genom till exempel hemtjänst, hemsjukvård och träffpunktsverksamhet kan samordnas i till exempel seniorbostäder eller trygghetsbostäder. Detta ska jämföras med stor spridning av enskilda bostäder inom tätorter och på landsbygden.

Eslöv kommun ser positivt på tillskapande av trygghetsboenden inom alla olika ägandetyper och delar av kommunen.

Förutsättningar för trygghetsboende i Eslövs kommun

Eslövs kommun väljer att erbjuda kommunalt stöd för driften av trygghetsboendens gemensamhetslokal och trygghetsvård.

- Ett trygghetsboende ska ha en åldersgräns på minst 70 år där minst en i hushållet uppnått åldersgränsen vid inflyttning.
- Trygghetsboendet är inte en biståndsbedömd insats. För den som har behov av service eller hjälp i hemmet görs ansökan om biståndsbedömd hemtjänst och ordinerad hemsjukvård.
- Respektive hyresvärd ansvarar för bostadskö, tilldelning av lägenheter samt uthyrning av trygghetsboendet. *(Eslövs kommun ser gärna att fastighetsägaren är ansluten till en gemensam bostadskö typ "Boplats syd").*
- Boendet ska ha en hög tillgänglighet så att man kan bo kvar även om behov av fysiska hjälpmedel uppkommer. Vid varje provningstillfälle kommer hög tillgänglighet att provas mot gällande krav.

- Trygghetsvärden ska utformas så att den boende ges möjlighet till inflytande och ska inte ersätta den boendes eget ansvar. Trygghetsvärden ska motverka isolering och ensamhet, bidra till värdefulla sociala kontakter, fysiska aktiviteter samt gemensamma måltider och aktiviteter. Trygghetsvärden ska samverka med frivilliga organisationer. Antal timmar som trygghetsvärden tjänstgör i boendet ska motsvara ersättningen kommunen utbetalat för den samma. Respektive hyresvärd ansvarar för bemanning av trygghetsvärd. Tjänsten kan köpas av Eslövs kommun, annan utförare eller arrangeras i egen regi.
- I trygghetsboendet ska det finnas tillgång till lokal för gemensamma aktiviteter. Tillagningskök är inte ett krav men möjligheten ska finnas för gemensamma måltider. Gemensamhetsytans storlek beror på antalet lägenheter och ska vara minst 2 kvm per lägenhet, dock minst ca: 20 kvm.
- Ersättning kan lämnas för gemensamhetslokal och trygghetsvärd i kombination med varandra. Man kan ej söka enbart den ena ersättningen. Under 2021 är ersättningen 10 040 kr per lägenhet.
- Vård och omsorgsnämnden bereder i varje enskilt ärende efter ett remissförfarande med Kommunledningskontor och Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltning.
- Kommunstyrelsen äger rätt att avgöra om behovet av boendeformen är mättat, vilket inte påverkar redan fattade beslut. Ersättningen betalas ut årsvis efter avstämning i förskott. De första 12 månaderna betalas ersättningen ut som om boendet har fullt antal hyresgäster. Därefter betalas den ut efter verkligt antal hyresgäster. Ersättningen förlängs fortlöpande och justeras årligen i enlighet med konsumentprisindex (KPI). Nivån på ersättningen kan komma att justeras av nämnden med hänsyn till allmänna kostnadsförändringar.
- Avsikten är att bidrag utgår så länge villkoren för trygghetsboende uppfylls.
- Trygghetsboendet bör placeras centralt i en ort med närhet till olika typer av service. Exempel på närliggande service är allmänna kommunikationer, dagligvaruhandel, apotek och distriktssköterska. Förutom service bör närområdet även erbjuda tillgång till grönområden för rekreation och avkoppling.
- Ansökningsförfarande angående det kommunala stödet samt bygglov, blanketter och kontaktpersoner går att finna samt laddas ner på Eslövs kommuns hemsida under Bygga, bo och miljö.
- Trygghetsboendet ska bestå av någon av boendeformerna: hyresrätt, bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt.

2026-01-13

Marieth Roos-Ekelund

+4641362984

marieth.roos-ekelund@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse avseende revidering av ledningssystemet för systematiskt kvalitetsarbete enligt SOSFS 2011:9

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden beslutar att anta förvaltningens förslag till revidering av ledningssystemet för systematiskt kvalitetsarbete enligt SOSFS 2011:9.

Ärendebeskrivning

Vård- och omsorgsnämnden antog 2021-01-20 nuvarande ”Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete inom Vård och Omsorg”. Behov av översyn och revidering finns.

Beslutsunderlag

- Förslag ”Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete”
- ”Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete inom Vård och Omsorg” som antogs av nämnden 2021-01-20.
- Socialstyrelsens föreskrift om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete 2011:9

Beredning

Det ledningssystem som antogs 2021-01-20 beskriver på ett mycket detaljerat sätt förvaltningens systematiska kvalitetsarbete. Under de år som gått sedan 2021 har det skett en hel del förändringar inom organisationen och förvaltningen ser idag ett behov av ett ledningssystem som på ett betydligt mer övergripande sätt anger hur förvaltningen säkerställer det systematiska kvalitetsarbetet.

Beslutet skickas till

Handläggare

Ingrid Westerlund
Tf förvaltningschef

Marieth Roos Ekelund
Socialt ansvarig samordnare

LEDNINGSSYSTEM FÖR SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE

Inledning

Av Socialstyrelsens föreskrift 2011:9 - *"Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete"* - framgår att vårdgivaren och den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ansvarar för att det finns ett ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

I detta styrdokument beskrivs på övergripande nivå hur förvaltningen arbetar enligt föreskriften.

Ledningssystemets syfte

Hälso- och sjukvård, socialtjänst och verksamhet enligt LSS är komplexa verksamheter. Därför behövs ett ledningssystem för att systematiskt och fortlöpande kunna utveckla samt säkerställa kvaliteten i verksamheterna.

Ledningssystemet måste omfatta verksamhetens alla delar och den som bedriver verksamheten ska med stöd av ledningssystemet:

- Planera
- Leda
- Kontrollera
- Följa upp
- Utvärdera
- Förbättra verksamheten

Ledningssystemet gör det möjligt för ledningen att styra verksamheten så att rätt sak görs vid rätt tillfälle och på rätt sätt. Ledningssystemet möjliggör ordning och reda i verksamheten så att händelser som kan leda till vårdskador, missförhållanden eller andra avvikelser från de krav och mål som gäller för verksamheten, enligt lagar och föreskrifter, kan förebyggas.

Kvalitet utgångspunkten

Ledningssystemet har som utgångspunkt att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas samt säkras. Definitionen av kvalitet är att verksamheten uppfyller de krav och mål som gäller för verksamheten enligt lagar och andra föreskrifter om hälso- och sjukvård,

socialtjänst samt stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och beslut som meddelats med stöd av sådana föreskrifter.

Verksamheter som bedrivs enligt socialtjänstlagen, LSS och hälso- och sjukvårdslagen ska av god kvalitet och ska systematiskt samt fortlöpande utvecklas och säkras.

En stor del av förvaltningens verksamhet bedrivs enligt socialtjänstlagen. Från och med 2025-07-01 har denna lag stärkt sitt fokus på begrepp som uppföljning, kunskapsbaserat, jämlikt och tillgängligt.

Därutöver har Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och regioner (SKR) tagit fram ett antal kvalitetsindikationer som beskriver hur god kvalitet omsätts i de insatser som verksamheterna utför. Insatserna ska:

- bygga på respekt för den enskildes självbestämmande och integritet
- utgå ifrån en helhetssyn av den enskildes situation, vara samordnade och präglas av kontinuitet
- vara kunskapsbaserade och effektivt utförda
- vara tillgängliga
- vara trygga och säkra samt vad gäller myndighetsutövning präglas av rättssäkerhet

Ledningssystemets olika delar

Enligt SOSFS 2011:9 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete beskrivs ledningssystemet så här:

Ledningssystemets **grundläggande uppbyggnad** består av *processer och rutiner* samt *samverkan*.

Systematiskt förbättringsarbete sker genom *riskanalys, egenkontroll* och *utredning av avvikelser*.

Av stor vikt är även *personalens medverkan i kvalitetsarbetet* samt *dokumentationsskyldigheten*.

Här nedan beskrivs övergripligt hur förvaltningen arbetar med varje del i ledningssystemet.

Processer och rutiner

Verksamheten ska identifiera, beskriva och fastställa de processer som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Varje aktivitet som ingår i en process ska identifieras och deras inbördes ordning ska bestämmas.

Verksamheten ska ha de rutiner som krävs för att säkra verksamhetens kvalitet. Rutinerna beskriver ofta de aktiviteter som bygger upp en process. En rutin ska dels beskriva ett bestämt tillvägagångssätt för hur en aktivitet ska utföras, dels ange hur ansvarsfördelningen för utförandet ser ut.

Förvaltningen arbetar fortlöpande med att upprätta nya processer och rutiner vid behov av sådana. Likaså sker kontinuerligt arbete med att säkerställa aktualitet samt att justering sker vid behov. Processerna och rutinerna ska publiceras på förvaltningens intranät och därmed vara tillgängliga för alla medarbetare. I Patientsäkerhetsberättelsen och Kvalitetsberättelsen redogörs årligen för hur arbetet med processer och rutiner fortgår.

Samverkan

Verksamheten ska identifiera de processer där samverkan behövs för att säkra kvaliteten på insatserna som bedrivs i verksamheten. Av processer och rutiner ska framgå hur samverkan ska bedrivas i den egna verksamheten men även med andra verksamheter, vårdgivare, myndigheter, föreningar och organisationer.

Vad gäller hälso- och sjukvård ska samverkan ske där det behövs för att förebygga att patienter drabbas av vård-skada.

Förvaltningen arbetar kontinuerligt med att identifiera behov av samverkan samt säkerställa dessa genom processer och rutiner. I

Patientsäkerhetsberättelsen och Kvalitetsberättelsen redogörs årligen för hur arbetet med samverkan fortgår.

Riskanalys

Verksamheterna ska fortlöpande bedöma om det finns risk för att händelser skulle kunna inträffa som kan medföra brister i verksamhetens kvalitet. För varje sådan händelse ska sannolikheten för att det inträffar uppskattas och bedömning ske av vilka negativa händelser som skulle kunna bli en följd av händelsen.

Förvaltningen genomför riskanalyser vid exempelvis nya arbetsmetoder, ny teknik, organisationsförändringar, i avvikelsehanteringen, vid ny brukare inom utförarverksamheten med mera. Förvaltningens ledningsgrupp genomför en riskanalys årligen i samband med intern kontroll. Arbetet med riskanalyser dokumenteras i olika verksamhetssystem utifrån vad analysen berör.

Egenkontroll

Egenkontroller ska göras med den frekvens och i den omfattning som krävs för att verksamhetens kvalitet ska säkras. Egenkontroller kan innefatta:

- jämförelser av verksamhetens resultat med uppgifter i nationella och regionala kvalitetsregister
- jämförelser av verksamhetens nuvarande resultat med tidigare resultat
- målgruppsundersökningar
- granskning av journaler, akter och annan dokumentation
- undersökning av om det finns förhållningssätt och attityder hos personalen som kan leda till brister i verksamhetens kvalitet
- analys av uppgifter från patientnämnder
- inhämtande av synpunkter från revisorer och intressenter

Förvaltningen utför årligen egenkontroller enligt ovan. Varje år publicerar MAS/MAR/SAS en plan för vilka egenkontroller som planeras under året. Resultatet av egenkontrollerna bildar underlag för förbättringsarbete och återkopplas till berörda parter. Överskådlig information om egenkontrollerna och deras resultat publiceras på intranätet samt i Patientsäkerhetsberättelsen och Kvalitetsberättelsen.

Utredning av avvikelser

Verksamheten ska ta emot och utreda klagomål och synpunkter på verksamhetens kvalitet. Verksamheten ska även ta emot och utreda rapporter avseende missförhållande och vård-skada. Inkomna rapporter, klagomål och synpunkter ska sammanställas och analyseras för att kunna se eventuella mönster eller trender som indikerar brister i verksamhetens kvalitet. Utifrån det som framkommer i hanteringen av avvikelser ska åtgärder vidtas för att säkra verksamhetens kvalitet. Om bristen rör sig om att processer och rutiner inte är ändamålsenliga ska dessa förbättras.

Förvaltningen arbetar kontinuerligt med avvikelshanteringen. Aggregerad analys sker på enhets- samt verksamhetsnivå. En övergripande analys av avvikelshanteringen sker i Patientsäkerhetsberättelsen och i Kvalitetsberättelsen.

Personalens medverkan i kvalitetsarbetet

Alla medarbetare har ett ansvar för att säkerställa verksamhetens kvalitet. Detta ansvar ser olika ut utifrån den befattning man har och kan även variera över tid. Då detta dokument beskriver det övergripande arbetet med ledningssystemet ges ingen närmare beskrivning än så. Generellt kan sägas att alla medarbetare i sitt dagliga arbete ska följa de rutiner och processer som gäller för deras befattning samt vid behov avvikelse-rapportera samt fullgöra sin rapporteringsskyldighet enligt lex Sarah.

Dokumentationsskyldigheten

Arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet ska dokumenteras. Verksamheten bör årligen upprätta en kvalitetsberättelse med dokumentationen av kvalitetsarbetet som utgångspunkt. Av kvalitetsberättelsen bör framgå:

- hur arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet har bedrivits under föregående år
- vilka åtgärder som har vidtagits för att säkra verksamhetens kvalitet
- vilka resultat som uppnåtts

Kvalitetsberättelsen bör ha en sådan detaljeringsgrad att det går att bedöma hur kvalitetsarbetet har bedrivits under året samt att informationsbehovet hos externa intressenter tillgodoses. Berättelsen bör hållas tillgänglig för den som önskar ta del av den.

Enligt patientsäkerhetslagen ska vårdgivaren senast den 1 mars varje år upprätta en patientsäkerhetsberättelse. Denna berättelse ska innehålla uppgifter om:

- hur ansvaret enligt 3 kap. 9 § patientsäkerhetslagen varit fördelat
- hur patientsäkerheten genom egenkontroll har följts upp och utvärderats
- hur samverkan har möjliggjorts för att förebygga att patienter drabbas av vård-skada
- hur risker för vård-skador har hanterats
- hur rapporter enligt patientsäkerhetslagen har hanterats

- hur inkomma klagomål och synpunkter som har betydelse för patientsäkerheten har hanterat
- hur många händelser som utretts enligt 3 kap. 3 § patientsäkerhetslagen under föregående år och hur många vårdskador som bedömts som allvarliga

Patientsäkerhetsberättelsen ska ha en sådan detaljeringsgrad att det går att bedöma hur det systematiska patientsäkerhetsarbetet har bedrivits och så att informationsbehovet hos externa intressenter tillgodoses.

MAS och MAR upprättar årligen en Patientsäkerhetsberättelse.

SAS upprättar årligen en Kvalitetsberättelse.

Båda berättelserna presenteras för Vård- och omsorgsnämnden.

LEDNINGSSYSTEM FÖR SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE INOM VÅRD OCH OMSORG

Enligt Socialstyrelsens föreskrift SOSFS 2011:9

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Revidering	5
Lagkrav	5
Definition av kvalitet.....	6
SOSFS 2011:9 - ledningssystem för att säkra kvalitén	7
Krav på ledningssystemet.....	8
Vård och Omsorgs uppdrag	9
Mål.....	9
Kort om organisationen	9
Ansvarsfördelning i kvalitetsarbetet.....	10
Vård - och omsorgsnämnden.....	10
Alla medarbetare	10
Förvaltningschef.....	11
Verksamhetschef för funktionsnedsättning, hälsa och bistånd samt äldreomsorg	11
Enhetschef	11
1:e socialsekreterare	12
Handläggare och socialsekreterare (SoL, LSS, LVU, LVM).....	12
Teamledare	12
Omvårdnadspersonal	12
Andra funktioner i kvalitetsarbetet.....	13
Medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS)	13
Medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR).....	14
Utvecklingschef.....	14
Socialt ansvarig samordnare (SAS).....	15
Kvalitetsutvecklare	15
Verksamhetsutvecklare.....	16

Utvecklingsledare	16
Systemadministratör	16
Ekonomi	16
HR.....	17
Dataskyddssamordnare.....	17
Samverkan.....	17
Det systematiska kvalitetsarbetet	18
Risikanalyser	18
Egenkontroll och intern kontroll	18
Arbetsgrupper i det systematiska kvalitetsarbetet	19
Kvalitetsgruppen.....	19
Arbetsgruppen för egenkontroll och internkontroll.....	19
Projektgrupp för SOSFS 2011:9 och IT-stödet Hypergene.....	19
Dokumentation i kvalitetsarbetet	20
Styrande dokument	20
Riktlinje	20
Process	20
Processägare och processledare.....	20
Rutin	21
Checklista	21
Tillhörande dokument	21
Plan för intern kontroll	21
Plan för egenkontroll	22
Översikt – ansvarsfördelning styrande dokument	22
Redovisande dokument	23
Patientsäkerhetsberättelse.....	23
Kvalitetsberättelse	23
Uppföljning av intern kontroll.....	23
Uppföljning av egenkontroller	23

Översikt – ansvarsfördelning för redovisande dokument.....	24
--	----

Inledning

Socialtjänst, hälso- och sjukvård och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är komplexa verksamheter där det pågår ett kontinuerligt och systematiskt kvalitets- och förbättringsarbete för att säkerställa en god kvalitet för brukaren. Kvalitetsförbättringar i verksamheten sker på såväl strategisk nivå som i det dagliga arbetet, nära brukaren. Det innebär att verksamheten planeras, genomförs, följs upp och förbättras i enlighet med gällande lagstiftning och föreskrifter. Hur det systematiska förbättringsarbetet ska organiseras regleras i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9).

Syfte

Det här dokumentet är det översta styrande dokumentet för kvalitetsledningssystemet. Det innefattar bland annat tydlig ansvarsfördelning för olika funktioner som är involverade i kvalitetsarbetet.

Revidering

Detta dokument ses över vartannat år eller vid behov utifrån större förändringar.

Lagkrav

De lagar som styr arbetet inom vård och omsorg är bland annat socialtjänstlagen, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, hälso- och sjukvårdslagen, patientsäkerhetslagen, dataskyddsförordningen (GDPR), barnkonventionen, förvaltningslagen och kommunallagen.

Behandling av personuppgifter¹ regleras i den allmänna dataskyddsförordningen (mer känd som GDPR). GDPR började tillämpas den 25 maj 2018 och samtidigt upphörde den gamla personuppgiftslagen att gälla. Förutom GDPR och den svenska dataskyddslagen (som bland annat reglerar när personnummer får användas) finns det också sektorsspecifik lagstiftning som reglerar behandlingen av personuppgifter. GDPR och de kompletterande lagarna måste följas när organisationer behandlar personuppgifter.

¹ En personuppgift är all information som direkt eller indirekt (med hjälp av annan information eller hjälpmedel) kan identifiera en fysisk person. Exempel på behandling är allt som kan göras med personuppgift, som exempelvis insamling, registrering, lagring osv.

I kommunens policy för systematiskt dataskyddsarbete listas GDPR:s grundläggande principer enligt artikel 5. För att behandling av personuppgifter ska vara laglig måste principerna efterlevas. Detta gäller vid all personuppgiftsbehandling, både vid en ny eller vid en större förändring i en befintlig behandling.

Den 1 mars 2019 trädde en ny bestämmelse i kraft. Bestämmelsen innebär att vårdgivare som omfattas av EU:s NIS-direktiv² är skyldiga att rapportera incidenter i nätverk- och informationssystem för samhällsviktiga tjänster enligt uppsatta incidenthanteringsrutiner till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Det är verksamheten själv som ansvarar för att identifiera sig som en samhällsviktig tjänst under NIS.

Anmälningsskyldigheten är ett lagkrav och beskrivs närmare i Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) föreskrifter för anmälan och identifiering av samhällsviktiga tjänster (MSBFS 2018:7).

Kvalitetsfrågor inom vård och omsorg regleras i flera lagar och föreskrifter. I socialtjänstlagen (SoL), lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) samt hälso- och sjukvårdslagen (HSL) står det exempelvis att verksamheten ska vara av god kvalitet och att verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras. I de tre lagarna finns också krav på personalens kompetens. I verksamheter där det bedrivs hälso- och sjukvård ska det finnas den personal som behövs för att kunna ge god vård. För utförande av uppgifter med god kvalitet inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. För verksamhet enligt LSS ska det finnas den personal som behövs för att kunna ge bland annat god omvårdnad.

Definition av kvalitet

Kvalitet definieras som när en verksamhet uppfyller de krav och mål som gäller för verksamheten enligt de lagar och föreskrifter som styr verksamheten (SOSFS 2011:9 2 kap. 1§).

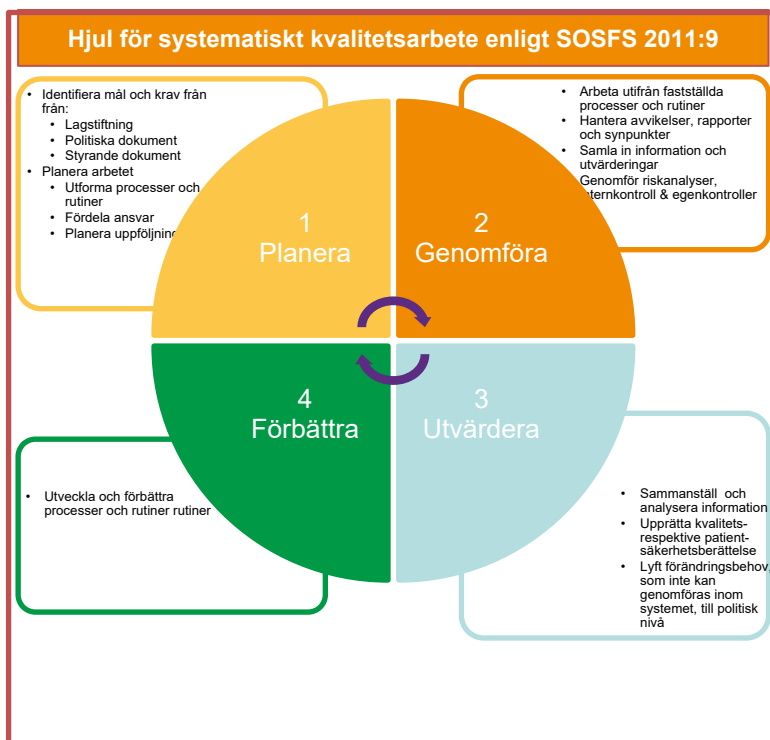
² NIS-direktivet är till för att säkerställa en hög informationssäkerhetsstandard i samhällsviktiga och digitala tjänster och regleras i svensk lag via lag (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster.

SOSFS 2011:9 - ledningssystem för att säkra kvalitén

Ett ledningssystem behövs för att kunna planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten. Genom ledningssystemets olika delar kan verksamheten såväl styras mot uppsatta mål som följas upp och löpande korrigeras och utvecklas.

SOSFS 2011:9 innehåller både föreskrifter och allmänna råd. Föreskrifter är bindande regler och bestämmer hur enskilda och myndigheter ska handla. En myndighet får inte utfärda föreskrifter om det inte finns stöd i lagen. Allmänna råd är inte bindande regler utan istället generella rekommendationer hur en författning kan tillämpas. Allmänna råd kan därför användas för att ange hur något kan eller bör handla i ett visst hänseende.

För att tydliggöra ledningssystemets uppbyggnad används fyra steg, som återfinns i figuren nedan.



Steg 1 – Planera

I steg 1 sker planering av verksamheten utifrån gällande lagstiftning och politiska samt styrande dokument. Steg 1 fokuserar också på att utforma processer och rutiner samt att planera olika typer av uppföljning exempelvis egenkontroller.

Steg 2 – Genomföra

Steg 2 handlar om att genomföra arbete utifrån planeringen i steg 1. Förutom att arbeta utifrån processer och rutiner som utformades i steg 1, innefattar steg 2 också att verksamheten ska kunna hantera avvikelser, rapporter enligt lex Sarah och lex Maria.

Steg 3 – Utvärdera

I steg 3 är fokus på att följa upp och utvärdera resultat som framkommit i steg 2. Det kan vara rapporter av olika slag såsom kvalitets- respektive patientsäkerhetsberättelse.

Steg 4 – Förbättra

Steg 4 handlar om att förbättra processer och rutiner utifrån vad som kommit fram i steg 3.

Krav på ledningssystemet

I Socialstyrelsens författningssamling *SOSFS 2011:9 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete*, beskrivs kraven för vad ett kvalitetsledningssystem ska omfatta. SOSFS 2011:9 består av både föreskrifter (bindande regler) och allmänna råd (rekommendationer).

Ledningssystemet ska säkerställa att

- processer som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet är identifierade, beskrivna och fastställda (4 kap. 2 §)
- processernas aktiviteter och ordning är identifierade (4 kap. 3 §)
- rutiner för aktiviteter är utarbetade och beskrivna samt att ansvaret för hur utförandet av aktiviteter är fördelat i verksamheten finns angivet (4 kap. 4 §)
- samverkan med interna och externa aktörer är identifierade och rutiner för samverkansformen är utarbetade, gäller socialtjänst och LSS (4 kap. 5 §)
- det finns utarbetade rutiner och processer för intern och extern samverkan om risk för vårdskada föreligger, gäller hälso- och sjukvård (4 kap. 6 §)

- riskanalyser för händelser som medför brister i verksamhetens kvalitet är upprättade (5 kap. 1 §)
- system för egenkontroll finns (5 kap. 2 §)
- system för klagomål, avvikelshantering och rapporteringsskyldighet finns (5 kap. 3-5 §)
- system för sammanställning och analys finns (5 kap. 6 §)
- system för förbättring av processer och rutiner finns (5 kap. 7 §)
- system så att personalen följer processer och rutiner finns (6 kap. 1-3 §)
- dokumentation som visar arbete med att utveckla och säkra verksamhetens kvalitet finns (7 kap. 1 §)
- en patientsäkerhetsberättelse finns (7 kap. 2 §).

De allmänna råden ger vägledning om vad exempelvis egenkontroller kan innefatta och att en årlig kvalitetsberättelse bör göras.

Vård och Omsorgs uppdrag

Förvaltningen Vård och Omsorg styrs av vård- och omsorgsnämnden och därmed politiskt fattade beslut.

Mål

Kommunfullmäktige och vård- och omsorgsnämnden fastställer kommunövergripande mål samt nämndmål. Målen gäller för en mandatperiod och utifrån nämndmålen tar verksamheterna fram leveransmål. IT-stödet Hypergene används i målarbetet.

Kort om organisationen

Förvaltningen leds av förvaltningschefen. Vård och Omsorg är uppdelad i tre verksamhetsområden: hälsa och bistånd, funktionsnedsättning samt äldreomsorg. För var och en av dessa tre verksamhetsområden finns en verksamhetschef. Varje verksamhetsområde delas upp i ett antal enheter. En enhet kan till exempel vara myndighetsenheten, sjuksköterskeenheten, daglig verksamhet, hemvårdsenheten eller ett vård- och omsorgsboende. Inom varje enhet finns en ansvarig enhetschef.

Inom Vård och Omsorg finns även stödfunktioner inom kvalitet/utveckling, ekonomi och administration, HR/personal och välfärdsteknologi.

Ansvarsfördelning i kvalitetsarbetet

För att kvalitetsarbetet ska bedrivas systematiskt ska det finnas en angiven fördelning av ansvar och befogenheter. I dokumentet "Delegationsordning för vård och omsorgsnämnden finns överordnade beslut som anger delegation.

Vård - och omsorgsnämnden

Vård- och omsorgsnämnden ansvarar för att det finns ett ledningssystem för det systematiska kvalitetsarbetet. Nämnden kan och får internt uppdra åt någon eller några i verksamheten att utföra uppgifter som ingår i kvalitetsarbetet alternativt använda konsult hjälp för att få stöd i arbetet.

Nämnden ska också försäkra sig om att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete i övrig yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som nämnden upphandlar tjänster av eller har avtal med.

Vård - och omsorgsnämnden ansvarar dessutom för att:

- tydligt ange hur uppgifterna som ingår i kvalitetsarbetet är fördelade i verksamheten (jfr 3 kap. 3 § SOSFS 2011:9).
- ge direktiv och säkerställa att ledningssystemet för varje verksamhet är ändamålsenligt med processer och rutiner som säkerställer kvalitén
- i sin roll som personuppgiftsansvarig säkerställa att all behandling av personuppgifter som sker under deras verksamhetsansvar efterlever GDPR/dataskyddslagstiftningen.

Alla medarbetare

Medarbetarnas engagemang och delaktighet är nödvändiga för att uppnå god kvalitet. Varje medarbetare medverkar i det systematiska kvalitetsarbetet genom att:

- arbeta enligt ENA (Engagemang, Nyskapande och Allas lika värde),
- ta eget ansvar för att ha kunskap om bland annat rutiner, riktlinjer, handlingsplaner, processer, arbetssätt eller annat som behövs för att utföra ett arbete med god kvalitet
- följa riktlinjer, rutiner, handlingsplaner, processer osv.
- rapportera missförhållanden/risk för missförhållanden, avvikelser, synpunkter och klagomål
- delta aktivt i avvikelsehanteringen
- delta aktivt i utvecklingsarbetet

Förvaltningschef

Inom Vård och Omsorg har förvaltningschefen det yttersta ansvaret för kvalitetsarbetet. Förvaltningschefen ska fastställa ansvarsfördelningen avseende kvalitetsarbetet samt tillse att förvaltningen bedriver ett systematiskt kvalitets- och förbättringsarbete.

Förvaltningschefen är också verksamhetschef enligt HSL och ansvarar för:

- att inom ramen för vårdgivarens/socialtjänstens/LSS-verksamhetens ledningssystem ta fram, fastställa och dokumentera rutiner för hur det systematiska kvalitetsarbetet kontinuerligt ska bedrivas för att kunna styra, följa upp och utveckla verksamheten
- uppföljning och analys av verksamheten, så att åtgärder kan vidtas för att förbättra verksamheterna
- att utse medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS), delegerat från vård- och omsorgsnämnden

Verksamhetschef för funktionsnedsättning, hälsa och bistånd samt äldreomsorg

Verksamhetschefen ansvarar för kvaliteten inom sitt verksamhetsområde med utgångspunkt i SoL respektive LSS. Dessutom ansvarar verksamhetschef för att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete inom sitt verksamhetsområde vilket till exempel kan innebära att följa upp, utvärdera, utveckla och dokumentera kvalitetsarbetet inom sitt verksamhetsområde.

Verksamhetschefen ansvarar också för att beslutade processer, arbetssätt, riktlinjer och rutiner etc. efterlevs inom verksamhetsområdet. I uppdraget som verksamhetschef ingår också att i samarbete med medarbetare och olika stödfunktioner, utveckla arbetet inom verksamhetsområdet.

Det ingår också i verksamhetschefens roll att se till att enhetschefer inom verksamhetsområdet får den introduktion som behövs för att kunna utföra sitt arbete med god kvalitet.

Enhetschef

Enhetschef ansvarar för kvaliteten inom sin enhet med utgångspunkt i HSL, SoL respektive LSS. Dessutom ansvarar enhetschef för att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete inom sin enhet genom att följa upp, utvärdera, utveckla och dokumentera kvalitetsarbetet.

Enhetschef ansvarar även för att alla medarbetare inom enheten får den introduktion som behövs för att kunna utföra sitt arbete med god kvalitet.

Enhetschef ansvarar också för att utreda enhetens avvikelser och har det övergripande ansvaret för all social dokumentation inom enheten.

Enhetschef ansvarar dessutom för att se till att framtagna processer, rutiner riktlinjer etc. efterlevs inom enheten. I uppdraget som enhetschef ingår också att i samarbete med medarbetare och olika stödfunktioner, utveckla arbetet inom enheten för att tillgodose medborgares behov.

1:e socialsekreterare

I uppdraget ingår arbetsledning och kvalitetssäkring av handläggare och socialsekreterares myndighetsutövning samt att utifrån "Delegeringsordning för vård- och omsorgsnämnden" ta beslut i enhetschefens frånvaro.

Handläggare och socialsekreterare (SoL, LSS, LVU, LVM)

Handläggare och socialsekreterare har ansvar för att på ett rättssäkert sätt utreda individens behov av stöd samt fatta beslut om insatser utifrån behov och gällande lagstiftning. Beslut om insatser och mål för desamma ska därefter tydligt kommuniceras till såväl den enskilde som till utföraren så att nödvändigt stöd kan påbörjas. Handläggaren och socialsekreteraren ansvarar också för uppföljning av beviljade insatser.

Teamledare

Teamledaren är en av omvårdnadspersonalen som har ett utökat uppdrag att verka för kvalitets- och förbättringsarbete i verksamheten, i syfte att säkerställa god kvalitet för brukaren. Teamledaren ingår tillsammans med enhetschefen i enhetens ledningsgrupp och ska stödja arbetsgruppen i att bevara brukarfokus. Teamledaren stöttar också respektive kontaktman i sitt uppdrag och följer upp att genomförandeplaner uppfyller fastställda krav på innehåll och uppdatering.

Omvårdnadspersonal

Omvårdnadspersonalens ansvar är att verka för en god kvalitet i verksamheten genom att arbeta utifrån enhetens mål samt fastställda handlingsplaner, riktlinjer och rutiner.

All personal ska både skriva och läsa social dokumentation för att säkerställa en god omsorg. Vidare är omvårdnadspersonalen skyldig att rapportera avvikelser i verksamheten i syfte att förbättra kvaliteten.

Kontaktmannen är en av omvårdnadspersonalen som har ett utökat uppdrag att verka för en god kvalitet i omsorgen av en eller flera brukare. I uppdraget

som kontaktman ingår att följa de krav som ställs enligt kontaktmannauppgiften.

Det finns många olika typer av ombud i Vård och Omsorg. Att vara ombud innebär att vederbörande har spetskompetens inom ett område till exempel dokumentation, demens, hygienombud eller hjälpmedel.

Andra funktioner i kvalitetsarbetet

Socialtjänst, hälso- och sjukvård och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är komplexa verksamheter där det finns flera funktioner som arbetar med kvalitet på olika sätt. Det är bland annat anhörigkonsulent, familjerådgivare, socialrådgivare, samordnare, planerare och assistenter samt frivilligkoordinator, hälsopedagog och kultursamordnare. En del av dessa funktioner är kommunen ålagd att ha, andra har inrättats för att fokusera på det förebyggande och hälsofrämjande arbetet eller för att vara en del av ett chefsstöd.

Medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS)

MAS ansvarar för att inom HSL bedriva ett systematiskt kvalitets- och förbättringsarbete. Dessutom ingår det i uppdraget att utfärda riktlinjer och rutiner gällande författningar och föreskrifter inom hälso- och sjukvård samt ansvara för avvikelshantering av grad 3-5 för hälso- och sjukvård. MAS ansvarar för bedömning om patient lidit allvarlig skada eller riskerat att lida allvarlig skada och om ärendet därmed ska anmälas till IVO. MAS ansvarar också för att samverka och samordning med andra vårdgivare inom och utanför den egna verksamheten fungerar på ett tillfredsställande sätt för vårdtagaren.

MAS ansvarar för att upprätta patientsäkerhetsberättelse och information gällande det till nämnden.

I rollen som MAS ingår även att samverka med andra huvudmän inom vården för att förbättra och verka för vårdutveckling samt bevaka forskning och utveckling av hälso- och sjukvårdsfrågor och kommunicera relevant material. MAS ansvarar också för att samverka med andra organisationer som verkar för vårdutveckling inklusive universitet och högskolor.

Vårdgivare som omfattas av EU:s NIS-direktiv³ är skyldiga att rapportera incidenter i nätverk- och informationssystem för samhällsviktiga tjänster enligt uppsatta incidenthanteringsrutiner till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). I samband med anmälan till tillsynsmyndigheten Inspektionen för vård och omsorg, ska även en kontaktperson anges. Kontaktpersonen är ansvarig för att behöriga personer i verksamheten får sina personliga incidentrapporteringskonton i samarbete med MSB. Inom Vård och Omsorg i Eslövs kommun är MAS angiven som kontaktperson för gällande nätverks- och informationssystem (NIS).

Medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR)

MAR ansvarar för att förvaltningens arbete inom rehabilitering, habilitering och hjälpmedel, bedrivs patientsäkert och med god kvalitet.

MAR ansvarar för att utfärda riktlinjer och rutiner gällande författningar och föreskrifter inom området. Inklusive uppföljning av följsamhet till riktlinjerna. MAR ansvarar för avvikelshantering av grad 3-5 inom arbetsområdet för legitimerad fysioterapeut, legitimerad arbetsterapeut samt där medicinteknisk produkt varit inblandad. MAR ansvarar för de delar av patientsäkerhetsberättelsen som faller inom MAR:s ansvarsområde.

I uppdraget ingår också att ansvara för att samverkan och samordning med andra vårdgivare, inom ansvarsområdet, fungerar på ett tillfredsställande sätt och ger mervärde för vårdtagaren. MAR ska bevaka kunskapsläget inom området och säkerställa att ny och relevant kunskap sprids.

MAR ska jobba för att den kommunala rehabiliteringen fortsätter utvecklas och förbättras.

Utvecklingschef

Utvecklingschef ansvarar för att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete inom utvecklingsenheten genom att följa upp, utvärdera, utveckla och dokumentera kvalitetsarbetet inom utvecklingsenheten.

Utvecklingschef ansvarar också för att se till att alla medarbetare inom utvecklingsenheten får den introduktion som behövs för att kunna utföra ett arbete med god kvalitet. Dessutom ansvarar utvecklingschef för att

³ NIS-direktivet är till för att säkerställa en hög informationssäkerhetsstandard i samhällsviktiga och digitala tjänster och regleras i svensk lag via lag (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster.

medarbetare inom utvecklingsenheten har lämplig kompetens för att kunna vara stödfunktion till verksamheterna.

Utvecklingschef ansvarar också för att arbetssätt, riktlinjer, rutiner, processer etc. efterlevs inom utvecklingsenheten samt att tillsammans med medarbetarna inom utvecklingsenheten, utveckla och förbättra arbetsmetoder för att tillgodose verksamheternas behov.

Socialt ansvarig samordnare (SAS)

SAS ansvarar för att bedöma och utreda lex Sarah rapporter och göra eventuella anmälningar till tillsynsmyndigheten Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Dessutom är SAS rådgivande/stöd till personal gällande hantering av avvikelser och klagomål.

SAS är också ansvarig för att utföra tillsyn och granskning av förvaltningens verksamhetsområden samt att utreda, bereda och föredra ärenden för förvaltningens arbetsutskott. I rollen som SAS ingår det också att vara granskningsfunktion gällande styrande dokument såsom rutiner, riktlinjer som upprättas i verksamheterna samt att göra årlig översyn av förvaltningens processer och rutiner tillsammans med verksamhetsutvecklare.

SAS har också ansvar för att bevaka förändringar i lagar och föreskrifter inom SoL och LSS. Det ingår också i rollen som SAS att planera arbetet med riskanalyser tillsammans med MAS och MAR.

SAS ansvarar för att upprätta årlig kvalitetsberättelse samt en kvalitetsplan för kommande år.

SAS är förvaltningens kontaktperson till privata utövare och ansvarar för uppföljning av lagen om valfrihet (LOV).

Kvalitetsutvecklare

Kvalitetsutvecklare ansvarar för övergripande samordning, vägledning samt kvalitets- och förbättringsarbete utifrån genombrottsmetoden.

Kvalitetsutvecklare ansvarar också för insamling, sammanställning och rapportering av verksamhetens kvalitetsmått till Socialstyrelsen och Kolada. Dessutom ingår det i rollen att stötta verksamheten i att arbeta systematiskt med kvalitetsmått utifrån nationella sammanställningar och jämförelser.

Dessutom ansvarar kvalitetsutvecklare för teamledaruppdraget och tillhörande nätverksträffar samt leder kvalitetsgruppens arbete.

Verksamhetsutvecklare

Verksamhetsutvecklaren har det övergripande ansvaret för förvaltningens IT-stöd Hypergene i kvalitetsledning samt ansvarar för framtagning av processer tillsammans med verksamheterna. I rollen ingår även att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet inom förvaltningen samt att utföra årlig översyn av ledningssystemet i samarbete med SAS.

Verksamhetsutvecklare ansvarar för ledningssystemet inkluderat revidering av detta dokument. I verksamhetsutvecklarens roll ingår dessutom att planera, samordna, sammanställa och redovisa resultat avseende egenkontroll och intern kontroll för verksamheterna samt nämnden. I uppdraget ingår även att analysera och stötta verksamheterna gällande förbättringsåtgärder.

Vidare arbetar verksamhetsutvecklaren stödjande till verksamheterna bland annat vid framtagning av mål i verksamheterna. Dessutom ansvarar verksamhetsutvecklare för sammanställning och redovisning av förvaltningens måluppfyllelse till nämnden.

Utvecklingsledare

Utvecklingsledaren ansvarar bland annat för att ta fram en årlig plan för välfärdsteknik. Utvecklingsledaren deltar också i kommunens digitaliseringsråd i syfte att erhålla synergieffekter på olika digitala satsningar som sker inom kommunen.

Systemadministratör

Systemadministratör ansvarar för att olika system som verksamheterna använder, fungerar och att medarbetare kan arbeta i dem.

Ekonomi

Ekonomifunktionen ansvarar för övergripande ekonomiska rapporter och analyser. Funktionen ansvarar även för områden som kan ha påverkan på kvalitet såsom resursfördelning, resultatuppföljning, ekonomiska nyckeltal och verksamhetsmått. Dessutom ansvarar funktionen för räkenskapssammandraget (RS) som är en årlig insamling av ekonomiska uppgifter från samtliga kommuner. Information från räkenskapssammandraget används sedan som grund för de flesta

ekonomiska nyckeltal i Kolada. Funktionen har även en aktiv roll inom intern kontroll.

HR

Inom HR finns funktioner som är stöd till verksamheterna på olika sätt. HR-konsult är ett operativt stöd till chefer i det systematiska arbetsmiljöarbetet, arbete med rehabilitering och anpassning men även i samverkansfrågor och vid rekrytering. Rekryteringssamordnare har en stöttande funktion till verksamheterna gällande vikarieanskaffning.

Dataskyddssamordnare

Dataskyddssamordnaren stöttar verksamhet och ledning i frågor som rör behandling av personuppgifter genom att lämpligtvis samordna dataskyddsfrågor och vara dataskyddsombudets kontaktperson. I dataskyddssamordnarens uppdrag ingår även att informera och ge råd i frågor som rör dataskydd, som exempelvis registerförteckning, personuppgiftsbiträdesavtal, säkerhetsåtgärder med mera. Vidare deltar dataskyddssamordnare i Eslövs kommuns nätverk för dataskydd samt kommunicerar kommunövergripande och förvaltningsspecifika styrdokument inom dataskyddsområdet. Dataskyddssamordnare övervakar efterlevnaden av lagstiftningen och informera sin förvaltningsledning om de rättsliga kraven inte efterlevs eller riskerar att inte efterlevas, samt rapportera detta till dataskyddsombudet. Dessutom ingår det i rollen att prioritera och leda arbetet kring personuppgiftsincidenter samt att stödja förvaltningens arbete med risk- och konsekvensbedömningar.

Dataskyddssamordnarens roll ska inte förväxlas med dataskyddsombudets roll. Rollen som dataskyddssamordnare är operativ och dataskyddsombudets roll är främst utifrån ett tillsynsperspektiv. Båda rollerna kan dock ge stöd och vägledning i dataskyddsfrågor.

Samverkan

En del av de personer som kommer i kontakt med vård- och omsorgsnämnden har sammansatta behov som kräver samverkan och samarbete såväl internt, inom och mellan nämnder, som externt med andra myndigheter och aktörer. Samverkan är därför en nödvändighet för att uppnå kvalitet för brukaren. Samverkansskyldigheten regleras i olika lagar och föreskrifter, bland annat förvaltningslagen, socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen samt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

I ledningssystemet för Vård och Omsorg finns samverkansprocesser framtagna.

Det systematiska kvalitetsarbetet

För att säkerställa att ledningssystemet är ändamålsenligt uppbyggt krävs ett fortlöpande systematiskt förbättringsarbete. Systematisk uppföljning behövs för att verksamheten ska säkerställa att verksamheten arbetar i enlighet med gällande lagstiftning och föreskrifter samt säkerställer god kvalitet för brukaren.

Hypergene är ett IT-stöd för bland annat kvalitetsledning, det systematiska kvalitetsarbetet och i målstyrning. I Hypergene finns struktur för bland annat uppföljning. Uppföljningen kan till exempel innebära att följa upp resultat av olika egenkontroller, mål samt resultat från olika brukarundersökningar.

I det systematiska förbättringsarbetet finns ett påbörjat arbete med uppbyggnad av struktur för uppföljning. I det arbetet planerar organisationen att samköra befintliga processer i det systematiska förbättringsarbetet med framtagande av processer kopplat till lagen (2018: 1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster (NIS) samt framtagande av processer som kan kopplas till den allmänna dataskyddsförordningen (GDPR).

Risikanalyser

En riskanalys fokuserar på vilka kritiska aktiviteter det finns i en process, hur stor risken är för att de inträffar och vilka konsekvenser det kan få om något går fel.

Under 2021 planeras att medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS), socialt ansvarig samordnare (SAS) och medicinskt ansvarig rehab (MAR) i ett gemensamt arbete ska fastslå en struktur för Vård och Omsorgs arbete med riskanalyser.

Egenkontroll och intern kontroll

Genom egenkontroll görs en systematisk uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten. Egenkontroll innebär således att verksamheten granskar sig själv utifrån ett fastställt granskningsområde och tillvägagångssätt. Resultatet av egenkontroller redovisas i patientsäkerhetsberättelse och kvalitetsberättelse.

Varje år antar vård- och omsorgsnämnden en plan för intern kontroll för kommande år. I planen finns ett antal kontrollmoment där resultatet rapporteras till vård- och omsorgsnämnden en gång per år. Intern kontroll inom Vård och Omsorg är en del av kommunens intern kontroll där kontroll sker gällande exempelvis efterlevnad av tillämpliga lagar, föreskrifter, riktlinjer med mera.

Arbetsgrupper i det systematiska kvalitetsarbetet

Kvalitetsgruppen

Kvalitetsgruppen har en central roll i förvaltningens kvalitetsarbete och består av chefsrepresentanter från de olika verksamhetsområdena, medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS), medicinskt ansvarig rehab (MAR) och från den 1 oktober 2019 också socialt ansvarig samordnare (SAS). Kvalitetsgruppen arbetar på uppdrag av ledningsgruppen. Uppdragen kan exempelvis innebära att ge förslag på områden för kvalitetsrevisioner och att praktiskt utföra dessa.

Arbetsgruppen för egenkontroll och internkontroll

Inom Vård och Omsorg finns funktioner som arbetar med granskning och systematisk uppföljning på olika sätt. Det är medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS), medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR) socialt ansvarig samordnare (SAS) samt redovisningsekonom och verksamhetsutvecklare. Dessa funktioner ingår arbetsgruppen för intern kontroll och egenkontroll. Arbetsgruppens uppdrag handlar bland annat om att kartlägga behov av egenkontroll/internkontroll samt att ge förslag på plan för intern kontroll för kommande år.

Projektgrupp för SOSFS 2011:9 och IT-stödet Hypergene

Projektgruppen består av kommunens projektledare för ledningssystem, kvalitetssamordnare inom förvaltningen Barn och Utbildning samt funktionerna SAS och verksamhetsutvecklare inom Vård och Omsorg. Projektgruppens uppdrag är att arbeta fram fungerande systematik för kvalitetsledning och målstyrning. Systematiken innehåller processer och verktyg som på olika sätt utgör stöd till verksamheterna utifrån sina respektive uppdrag. Kvalitetsledningen ska bidra till kompetenshöjning genom en ständig lärande organisation.

Dokumentation i kvalitetsarbetet

Styrande dokument

Dokumentet "Definitioner av policy och styrdokument" är antaget av kommunstyrelsen den 2009-12-01. I dokumentet finns olika begrepp och förklaringar till dem. Bland annat finns begreppet rutiner definierat samt begreppet riktlinje.

Riktlinje

En riktlinje innehåller anvisningar om hur en fråga kan hanteras. Den är vägledande i hur tjänstemän bör agera. En riktlinje behöver i många fall konkretiseras till en eller flera rutiner ofta utifrån verksamhetens förutsättningar.

Process

Verksamheter inom SoL, LSS och HSL ska identifiera, beskriva och fastställa de processer i verksamheten som behövs för att säkra kvaliteten. En process definieras som en serie aktiviteter som främjar ett bestämt ändamål eller ett avsett resultat. I varje process ska det tydligt framgå vilka aktiviteter som ingår samt vilken inbördes ordning de har.

Processbeskrivningarna ska utformas så att kvalitén till brukarna säkerställs. Samtidigt ska de skapa en trygghet och vägledning för enskilda medarbetare. Detta skapar krav på att beskrivningarna är lätta att förstå och enkla att komma åt. Medarbetarna ska, i processbeskrivningarna, kunna utläsa vem som ska göra vad, hur det ska göras och i vilken ordning de olika aktiviteterna ska ske.

I ledningssystemet delas processerna in i två huvudkategorier, huvudprocesser och stödprocesser. Huvudprocesserna är riktade mot och involverar brukarna. Stödprocesserna är inte direkt riktade mot brukarna men behövs för att verksamheten ska kunna fungera. Processer revideras löpande och publiceras på intranätet.

Processägare och processledare

När det gäller processer inom Vård och Omsorg finns två begrepp, processägare och processledare. Processägare ansvarar för att godkänna processen och att årligen ha genomgång av de processer som man är ägare till. Processledare ansvarar för att processen är dokumenterad och känd i verksamheten. Dessutom ansvarar processledaren för att informera och stötta medarbetare att arbeta enligt processen samt att följa upp och föreslå utveckling av processen.

Rutin

Med rutin avses ett bestämt tillvägagångssätt för hur en aktivitet ska utföras och hur ansvaret för utförandet är fördelat i verksamheten. En rutin knyts ofta till processteg i en processkarta.

Det finns ett stort antal rutiner inom verksamheterna i Vård och Omsorg. Alla rutiner inom Vård och Omsorg dokumenteras i en framtagen mall. Mallen innehåller så kallad formalia exempelvis namnet på rutinen, när rutinen tagits fram, datum för revidering och kontaktperson för rutinen. Rutiner inom Vård och Omsorg publiceras på intranätet.

Checklista

En checklista kan exempelvis innehålla en lista över dokument som behöver skickas med i ett ärende till den enskilde eller en myndighet. Checklistor är ofta kopplade till steg i en processkarta eller till en rutin. Checklistor inom Vård och Omsorg publiceras på intranätet.

Tillhörande dokument

Med tillhörande dokument menas exempelvis mallar, blanketter, externa dokument etc. Tillhörande dokument inom Vård och Omsorg publiceras på intranätet.

Plan för intern kontroll

Varje nämnd har en skyldighet att styra och löpande följa upp det interna kontrollsystemet inom nämndens verksamhetsområde. Nämnden ska som grund för sin styrning genomföra riskbedömningar för sin verksamhet och ska varje år anta en särskild plan för genomförande av den interna kontrollen. Vissa av de områden som revideras har en ekonomisk inriktning medan en del områden har en tydlig koppling till kvalitetsarbetet.

Intern kontroll inom Vård och Omsorg görs en gång per år och rapporteras till vård- och omsorgsnämnden. Vidare är intern kontroll inom Vård och Omsorg en del av kommunens interna kontroll som grundar sig i kommunens reglemente. Kommunens interna kontroll syftar till, att med en rimlig grad av säkerhet, säkerställa att följande mål uppnås:

- Ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet.
- Tillförlitlig finansiell rapportering och information om verksamheten.
- Efterlevnad av tillämpliga lagar, föreskrifter, riktlinjer mm.

Plan för intern kontroll publiceras på intranätet.

Plan för egenkontroll

Genom egenkontroll görs en systematisk uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten samt kontroll av att den bedrivs enligt de processer och rutiner som ingår i verksamhetens ledningssystem (SOSFS 2011:9).

Egenkontroll innebär således att verksamheten granskar sig själv utifrån ett fastställt granskningsområde och tillvägagångssätt.

Plan för egenkontroll publiceras på intranätet.

Översikt – ansvarsfördelning styrande dokument

Dokument	Upprätta	Besluta	Revidera
<i>Process</i>	Enhetschef/ Verksamhetschef + Verksamhets- utvecklare	Verksamhetschef/ Förvaltningschef	Enhetschef/ Verksamhetschef + Verksamhets- utvecklare
<i>Riktlinje</i>	MAS/MAR/ Annan berörd funktion	MAS/MAR/SAS	MAS/MAR/ Andra berörd funktion
<i>Rutin</i>	Enhetschef/ Annan berörd funktion	Enhetschef	Enhetschef/ Annan berörd funktion
<i>Checklista</i>	Enhetschef/ medarbetare	Enhetschef	Enhetschef/ Medarbetare
<i>Tillhörande dokument</i>	Enhetschef/ medarbetare	Enhetschef	Enhetschef/ Medarbetare
<i>Plan för Intern kontroll</i>	Verksamhets- utvecklare	Nämnd	Verksamhets- utvecklare
<i>Plan för egenkontroll</i>	Verksamhets- utvecklare	Ledningsgrupp	Verksamhets- utvecklare

Redovisande dokument

Patientsäkerhetsberättelse

MAS är ansvarig för att upprätta patientsäkerhetsberättelse. Berättelsen ska, förutom en beskrivning av vilka resultat som har uppnåtts, också beskriva patientsäkerhetsarbetet under föregående kalenderår. Förvaltningen ska beskriva vad som gjorts för att identifiera, analysera och så långt som möjligt reducera risker i vården, och för att minska antalet tillbud och negativa händelser.

Kvalitetsberättelse

Den som bedriver verksamhet utifrån socialtjänstlagen (SoL) eller lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) bör med dokumentation som utgångspunkt varje år upprätta en sammanhållen kvalitetsberättelse (SOSFS 2011:29 7 kap. 1 §). Innehållet i kvalitetsberättelsen ska ge svar på hur det systematiska och fortlöpande kvalitetsarbetet bedrivits under året, vilka åtgärder som vidtagits samt vilka resultat som uppnåtts.

SAS ansvarar för att upprätta årlig kvalitetsberättelse. Kvalitetsberättelsen publiceras på intranätet. Kvalitetsberättelsen kommer från och med 2020 att göras i IT-stödet Hypergene.

Uppföljning av intern kontroll

Uppföljning av intern kontroll görs utifrån kontrollmoment som finns angivna i plan för intern kontroll. Uppföljningen av intern kontroll rapporteras årligen till nämnden och publiceras på intranätet.

Uppföljning av egenkontroller

Resultatet av egenkontroller inom Vård och Omsorg följs upp tre gånger per år av förvaltningsledningen samt rapporteras årligen till nämnden i form av redogörelse i kvalitetsberättelsen/ patientsäkerhetsberättelse.

Översikt – ansvarsfördelning för redovisande dokument

Dokument	Upprätta	Besluta	Revidera
<i>Patientsäkerhetsberättelse</i>	MAS	Nämnd	MAS
<i>Kvalitetsberättelse</i>	SAS	Nämnd	SAS
<i>Uppföljning intern kontroll</i>	Verksamhetsutvecklare	Nämnd	Verksamhetsutvecklare
<i>Uppföljning egenkontroll</i>	Verksamhetsutvecklare	Ledningsgrupp	Verksamhetsutvecklare

Senaste version av SOSFS 2011:9 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

Detta är den senaste internetversionen av författningen. Här presenteras föreskrifter och allmänna råd i konsoliderad form, det vill säga med alla gällande bestämmelser och rekommendationer från grundförfattningen och ändringsförfattningar.

Innehåll på sidan

[Ändrad: t.o.m. HSLF-FS 2025:21](#)

[1 kap. Tillämpningsområde](#)

[2 kap. Definitioner](#)

[3 kap. Ansvar för och användning av ett ledningssystem](#)

[4 kap. Ledningssystemets grundläggande uppbyggnad](#)

[5 kap. Systematiskt förbättringsarbete](#)

[6 kap. Personalens medverkan i kvalitetsarbetet](#)

[7 kap. Dokumentationsskyldighet](#)

[8 kap. Undantagsbestämmelse](#)

[Ladda ner](#)

Observera att det är den tryckta versionen av författningen som gäller. Kontrollera därför alltid texten mot den tryckta versionen. För uppgift om använda bemyndiganden och ikraftträdandebestämmelser, se respektive författning.

Ändrad: t.o.m. HSLF-FS 2025:21

Senaste lydelse: Gäller från och med: 2025-07-01

1 kap. Tillämpningsområde

1 § Dessa föreskrifter ska tillämpas i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten i sådan verksamhet som omfattas av

1. 5 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),
2. 16 § tandvårdslagen (1985:125),
3. 6 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och
4. 5 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400). (HSLF-FS 2025:21)

2 § Föreskrifterna ska även tillämpas i det systematiska patientsäkerhetsarbetet som vårdgivare ska bedriva enligt 3 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).

2 kap. Definitioner

1 § I dessa föreskrifter och allmänna råd avses med

hälso- och sjukvård	verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar samt verksamhet inom detaljhandel med läkemedel enligt lagen (2009:366) om handel med läkemedel (HSLF-FS 2017:12)
---------------------	---

vårdgivare	statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (<i>HSLF-FS 2020:64</i>)
socialtjänst	verksamhet som omfattas av bestämmelsen i 1 kap. 2 § 1-5 socialtjänstlagen (2025:400) (<i>HSLF-FS 2025:21</i>) I sådan verksamhet inkluderas även verksamhet som bedrivs enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall
den som bedriver socialtjänst	1. socialnämnd eller motsvarande kommunal nämnd, i fråga om sådan socialtjänst som kommunen har ansvar för, 2. Statens institutionsstyrelse, då den myndigheten bedriver socialtjänst, och 3. annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver socialtjänst
den som bedriver verksamhet enligt LSS	1. kommunal nämnd, i fråga om sådan verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade som kommunen eller regionen har ansvar för, och 2. annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade (<i>HSLF-FS 2020:64</i>)
ledningssystem	system för att fastställa principer för ledning av verksamheten
process	serie aktiviteter som främjar ett bestämt ändamål eller ett avsett resultat
kvalitet	att en verksamhet uppfyller de krav och mål som gäller för verksamheten enligt lagar och andra föreskrifter om hälso- och sjukvård, socialtjänst och stöd och service till vissa funktionshindrade och beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter För vårdgivare som endast bedriver verksamhet som omfattas av lagen (2001:499) om omskärelse av pojkar eller lagen (2009:366) om handel med läkemedel avses i dessa föreskrifter och allmänna råd med kvalitet endast att en verksamhet uppfyller de krav och mål som gäller för verksamheten enligt 3 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659)
egenkontroll	systematisk uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten samt kontroll av att den bedrivs enligt de processer och rutiner som ingår i verksamhetens ledningssystem
vårdskada	lidande, kroppslig eller psykisk skada eller sjukdom samt dödsfall som hade kunnat undvikas om adekvata åtgärder hade vidtagits vid patientens kontakt med hälso- och sjukvården
allvarlig vårdskada	vårdskada som 1. är bestående och inte ringa, eller 2. har lett till att patienten fått ett väsentligt ökat vårdbehov eller avlidit

3 kap. Ansvar för och användning av ett ledningssystem

1 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska ansvara för att det finns ett ledningssystem för verksamheten.

Ledningssystemet ska användas för att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet.

2 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska med stöd av ledningssystemet planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.

3 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska ange hur uppgifterna som ingår i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten är fördelade i verksamheten.

4 kap. Ledningssystemets grundläggande uppbyggnad

1 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska anpassa ledningssystemet till verksamhetens inriktning och omfattning.

Allmänna råd

Standarder, tekniska specifikationer och modeller för kvalitets- och verksamhetsutveckling kan ge stöd då ett ledningssystem ska byggas upp.

Processer och rutiner

2 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska identifiera, beskriva och fastställa de processer i verksamheten som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet.

3 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska i varje process enligt 2 §

1. identifiera de aktiviteter som ingår, och
2. bestämma aktiviteternas inbördes ordning.

4 § För varje aktivitet ska vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS vidare utarbeta och fastställa de rutiner som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet.

Rutinerna ska dels beskriva ett bestämt tillvägagångssätt för hur en aktivitet ska utföras, dels ange hur ansvaret för utförandet är fördelat i verksamheten.

Samverkan

Socialtjänst och LSS

5 § Den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska identifiera de processer enligt 2 § där samverkan behövs för att säkra kvaliteten på de insatser som ges i verksamheten.

Det ska framgå av processerna och rutinerna hur samverkan ska bedrivas i den egna verksamheten.

Det ska genom processerna och rutinerna även säkerställas att samverkan möjliggörs med andra verksamheter inom socialtjänsten eller enligt LSS och med vårdgivare, myndigheter, föreningar och andra organisationer.

Hälsa- och sjukvård

6 § Vårdgivaren ska identifiera de processer enligt 2 § där samverkan behövs för att förebygga att patienter drabbas av vårdskada.

Det ska framgå av processerna och rutinerna hur samverkan ska bedrivas i den egna verksamheten.

Det ska genom processerna och rutinerna även säkerställas att samverkan möjliggörs med andra vårdgivare och med verksamheter inom socialtjänsten eller enligt LSS och med myndigheter.

5 kap. Systematiskt förbättringsarbete

Risikanalys

1 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska fortlöpande bedöma om det finns risk för att händelser skulle kunna inträffa som kan medföra brister i verksamhetens kvalitet.

För varje sådan händelse ska vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS

1. uppskatta sannolikheten för att händelsen inträffar, och
2. bedöma vilka negativa konsekvenser som skulle kunna bli följden av händelsen.

Egenkontroll

2 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska utöva egenkontroll.

Egenkontrollen ska göras med den frekvens och i den omfattning som krävs för att vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska kunna säkra verksamhetens kvalitet.

Allmänna råd

Egenkontrollen kan innefatta

- jämförelser av verksamhetens resultat med uppgifter i nationella och regionala kvalitetsregister enligt 7 kap. patientdatalagen (2008:355),
- jämförelser av verksamhetens resultat dels med uppgifter i öppna jämförelser, dels med resultat för andra verksamheter,
- jämförelser av verksamhetens nuvarande resultat med tidigare resultat,
- målgruppsundersökningar,
- granskning av journaler, akter och annan dokumentation,
- undersökning av om det finns förhållningssätt och attityder hos personalen som kan leda till brister i verksamhetens kvalitet,
- analys av uppgifter från patientnämnder, och
- inhämtande av synpunkter från revisorer och intressenter.

Utredning av avvikelser

Klagomål och synpunkter

3 § Den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska ta emot och utreda klagomål och synpunkter på verksamhetens kvalitet från (HSLF-FS 2018:10)

1. vård- och omsorgstagare och deras närstående,
2. personal,
3. vårdgivare,
4. andra som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS,
5. myndigheter, och
6. föreningar, andra organisationer och intressenter. (HSLF-FS 2018:10)

3 a § Vårdgivare ska ta emot och utreda klagomål och synpunkter på verksamhetens kvalitet från

1. personal,
2. andra vårdgivare,
3. de som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS,
4. myndigheter, och
5. föreningar, andra organisationer och intressenter.

Bestämmelser om att vårdgivaren ska ta emot klagomål och synpunkter på den egna verksamheten från patienter och deras närstående finns i 3 kap. 8 a § patientsäkerhetslagen (2010:659). (HSLF-FS 2018:10)

Rapporteringsskyldighet

4 § Bestämmelser om rapporteringsskyldighet

1. för hälso- och sjukvårdspersonal finns i 6 kap. 4 § patientsäkerhetslagen (2010:659),
2. för den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller vid Statens institutionsstyrelse finns i 27 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400), och
3. för den som fullgör uppgifter i verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade finns i 24 b § LSS. (HSLF-FS 2025:21)

5 § Bestämmelser om skyldighet

1. för vårdgivaren att utreda händelser i verksamheten som har medfört eller hade kunnat medföra vårdskada finns i 3 kap. 3 § patientsäkerhetslagen (2010:659),
2. för den som bedriver socialtjänst att utan dröjsmål dokumentera, utreda och avhjälpa eller undanröja ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande finns i 27 kap. 5 § socialtjänstlagen (2025:400), och
3. för den som bedriver verksamhet enligt LSS att utan dröjsmål dokumentera, utreda och avhjälpa eller undanröja ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande finns i 24 e § LSS. (HSLF-FS 2025:21)

Sammanställning och analys

6 § Inkomna rapporter, klagomål och synpunkter ska sammanställas och analyseras för att vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska kunna se mönster eller trender som indikerar brister i verksamhetens kvalitet.

Förbättrande åtgärder i verksamheten

7 § På grundval av resultaten av de aktiviteter som anges i 1–6 §§ ska de åtgärder vidtas som krävs för att säkra verksamhetens kvalitet.

Förbättring av processerna och rutinerna

8 § Om resultaten av de aktiviteter som anges i 1–6 §§ visar att processerna och rutinerna inte är ändamålsenliga för att säkra verksamhetens kvalitet, ska processerna och rutinerna förbättras.

6 kap. Personalens medverkan i kvalitetsarbetet

1 § Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska säkerställa att verksamhetens personal arbetar i enlighet med processerna och rutinerna som ingår i ledningssystemet.

2 § Enligt 6 kap. 4 § patientsäkerhetslagen (2010:659) är hälso- och sjukvårdspersonalen skyldig att bidra till att hög patientsäkerhet upprätthålls.

3 § Av 5 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen (2025:400) och 24 a § LSS framgår det att var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller i verksamhet enligt LSS ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet. (HSLF-FS 2025:21)

7 kap. Dokumentationsskyldighet

1 § Arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet ska dokumenteras.

Allmänna råd

Vårdgivare som omfattas av 1 kap. 1 § 1 och 2 eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS bör med dokumentationen som utgångspunkt varje år upprätta en sammanhållen kvalitetsberättelse av vilken det bör framgå

- hur arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet har bedrivits under föregående kalenderår,
- vilka åtgärder som har vidtagits för att säkra verksamhetens kvalitet, och
- vilka resultat som har uppnåtts.

Berättelsen bör ha en sådan detaljeringsgrad

- att det går att bedöma hur arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten har bedrivits i verksamhetens olika delar, och
- att informationsbehovet hos externa intressenter tillgodoses.

Berättelsen bör hållas tillgänglig för den som önskar ta del av den.

2 § Enligt 3 kap. 10 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska vårdgivaren senast den 1 mars varje år upprätta en patientsäkerhetsberättelse.

Utöver vad som framgår av 3 kap. 10 § patientsäkerhetslagen ska patientsäkerhetsberättelsen innehålla uppgifter om hur

1. ansvaret enligt 3 kap. 9 § patientsäkerhetslagen har varit fördelat,
2. patientsäkerheten genom egenkontroll enligt 5 kap. 2 § har följts upp och utvärderats,
3. samverkan enligt 4 kap. 6 § har möjliggjorts för att förebygga att patienter drabbas av vårdskada,
4. risker för vårdskador har hanterats enligt 5 kap.,
5. rapporter enligt 6 kap. 4 § patientsäkerhetslagen har hanterats, och
6. inkomna klagomål och synpunkter enligt 5 kap. 3 a § och enligt 3 kap. 8 a § patientsäkerhetslagen som har betydelse för patientsäkerheten har hanterats. (HSLF-FS 2018:10)

Av patientsäkerhetsberättelsen ska det vidare framgå hur många händelser som har utretts enligt 3 kap. 3 § patientsäkerhetslagen under föregående kalenderår och hur många vårdskador som har bedömts som allvarliga.

3 § Patientsäkerhetsberättelsen ska ha en sådan detaljeringsgrad

1. att det går att bedöma hur det systematiska patientsäkerhetsarbetet har bedrivits i verksamhetens olika delar, och
2. att informationsbehovet hos externa intressenter tillgodoses.

8 kap. Undantagsbestämmelse

1 § Socialstyrelsen kan medge undantag för en viss verksamhet från en eller flera av bestämmelserna i 3–7 kap., om det finns särskilda skäl.

Ladda ner

Grundförfattning SOSFS 2011:9

[SOSFS 2011:9 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Artikelnummer: 2011-6-38 | Publicerad: 2011-01-01

Visa mer

Ändringsförfattning HSLF-FS 2017:12

[HSLF-FS 2017:12 Ändring i föreskrifterna och allmänna råden \(SOSFS 2011:9\) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Artikelnummer: 2017-3-9 | Publicerad: 2017-01-01

Visa mer 

Ändringsföfattning HSLF-FS 2018:10

[HSLF-FS 2018:10 Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden \(SOSFS 2011:9\) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Artikelnummer: 2018-4-15 | Publicerad: 2018-01-01

Visa mer 

Ändringsföfattning HSLF-FS 2020:64

[HSLF-FS 2020:64 Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden \(SOSFS 2011:9\) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Artikelnummer: 2020-11-6995 | Publicerad: 2020-12-10

Visa mer 

Ändringsföfattning HSLF-FS 2023:27

[HSLF-FS 2023:27 Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden \(SOSFS 2011:9\) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Artikelnummer: 2023-6-8611 | Publicerad: 2023-06-22

Visa mer 

Ändringsföfattning HSLF-FS 2025:21

[HSLF-FS 2025:21 Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden \(SOSFS 2011:9\) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Artikelnummer: 2025-6-9605 | Publicerad: 2025-06-26

Visa mer 

Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete – Handbok för tillämpningen av föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

[Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete – Handbok för tillämpningen av föreskrifter och allmänna råd \(SOSFS 2011:9\) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Artikelnummer: 2012-6-53 | Publicerad: 2012-01-01

Visa mer 



Dela

Senast uppdaterad: 2025-07-01

Publicerad: 2018-06-01

2026-01-13

Marieth Roos-Ekelund

+4641362984

marieth.roos-ekelund@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse. Upphävande av riktlinjer för hantering av privata medel inom Vård och Omsorg

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden beslutar att upphäva "Riktlinjer för privata medel" antagna 2020-05-13 och överlåter åt förvaltningen att framöver upprätta rutiner för privata medel.

Ärendebeskrivning

Vård och Omsorg önskar att framöver kvalitetssäkra hanteringen av privata medel genom framtagande av rutiner på verksamhetsnivå och även på lokal nivå.

Beslutsunderlag

- Riktlinje för hantering av privata medel inom Vård och Omsorg
- Bilagor 1-5. Bilagor till riktlinje för hantering av privata medel inom Vård och Omsorg
- Förslag på rutin, Privata medel, verksamhet funktionsnedsättning

Beredning

Nu gällande riktlinje antogs 2020 och har implementerats främst i verksamhet funktionsnedsättning. Verksamhet äldreomsorg har färre antal brukare med hantering av privata medel och delvis andra förutsättningar för hanteringen. Även inom funktionsnedsättning finns önskemål om att kunna säkerställa kvaliteten av hanteringen på olika sätt genom lokalt framtagna rutiner anpassade till lokala förutsättningar och behov. Verksamheten planerar även att digitalisera hanteringen och för att kunna göra så kommer ett flertal justeringar av styrdokument krävas.

Beslutet skickas till

Handläggare

Ingrid Westerlund
Förvaltningschef

Marieth Roos Ekelund
Socialt ansvarig samordnare4

RIKTLINJE FÖR HANTERING AV PRIVATA MEDEL INOM VÅRD OCH OMSORG

Innehåll

Inledning och syfte	3
Hantering av privata medel – en del av intern kontroll	3
Ansvar och uppdrag	3
Ställföreträdare	3
Enhetschef	4
Kontaktman	4
Personalen	4
Regler för samtlig personal	5
Inköp	6
Redovisning och avstämning av privata medel	6
Förvaring	7
Bilagor	7

Inledning och syfte

Riktlinjen gäller hantering av brukarens privata medel inom Vård- och omsorgsnämndens verksamhetsområden.

Riktlinjen förväntas bidra med tydlighet kring hanteringen av privata medel för att arbetet ska kunna utföras med god kvalitet. Fokus för riktlinjen är att brukarens säkerhet och integritet kan tillgodoses samt att hanteringen blir så effektiv som möjligt. Syftet är också att skydda personalen mot oönskvärda misstankar.

Hantering av privata medel – en del av intern kontroll

Vård- och omsorgsnämnden ansvarar för att en god intern kontroll finns inom nämndens verksamhetsområde. Intern kontroll görs enligt plan för intern kontroll där nämnden beslutar om kontrollpunkter för varje enskilt år. En av kontrollpunkterna inom vård och omsorg handlar om att granska följsamheten gentemot denna riktlinje.

Ansvar och uppdrag

Huvudregeln är att brukaren själv ansvarar för sin ekonomi.

Föräldrar är vårdnadshavare för sina barn tills de fyller 18 år. Efter myndighetsdagen har föräldrarna inte någon bestämmanderätt över sina barn. Det gäller även unga med funktionsvariation. Om behov finns kan den unga själv eller anhörig ansöka om god man. Anmälan görs då till överförmyndarnämnden som utreder och föreslår ställföreträdare (god man eller förvaltare) som tingsrätten sedan beslutar om.

Om personal ser att behov av ställföreträdare finns ska de kontakta enhetschefen som i sin tur gör en anmälan till överförmyndarnämnden.

Om det inte finns en ställföreträdare i form av god man eller förvaltare utsedd, ansvarar brukaren för sin ekonomi, under förutsättning att brukaren fyllt 18 år.

Ställföreträdare

Om brukaren är förhindrad att själv ta hand om sin ekonomi kan tingsrätten utse en ställföreträdare. När brukaren har en ställföreträdare ska denne styrka omfattningen av sitt uppdrag med ett registerutdrag från överförmyndarnämnden i kommunen.

I ställföreträdarens uppdrag gällande hanteringen av privata medel ingår att

- ange summan pengar till kontaktman
- kontrollera redovisningen i kassabok
- redovisa redovisningen till överförmyndarnämnden

Enhetschef

Enhetschefen ansvarar för att utse kontaktman för varje brukare.

Enhetschef ansvarar också för att det finns förteckning över vilka personer som utsetts till kontaktman på varje enhet. När kontaktman är ledig under en längre tid, exempelvis vid semester, ska ersättare utses för att ansvara för brukarens privata medel (se bilaga 5).

Dessutom ansvarar enhetschefen för att det finns personalfullmakt mellan ställföreträdare och kontaktman samt att brukarens medel förvaras stöldsäkert och att redovisningen stäms av.

Enhetschefen ska göra årliga stickprovskontroller för att följa upp att riktlinjen efterlevs (se bilaga 3). När stickprovskontroll är utförd signeras detta i kassaboken med vilken tidsperiod kontrollen avser samt underskrift.

Kontaktman

Respektive kontaktman ansvarar för pengarna som angivits från ställföreträdaren. I kontaktmannauppdraget ingår också att ansvara för brukarens redovisning av privata medel gentemot ställföreträdaren. All hantering av brukarens medel ska göras under kontaktmannens arbetstid.

Vid byte av kontaktman sker genomgång av räkenskaperna och båda kontaktmännen skriver under i kassaboken exempelvis med texten ”Överlämnat räkenskaper mellan personal. Genomgång av kassaboken har skett (datum).”

Om kontaktmannen upptäcker brister i hanteringen av privata medel ska kontaktmannen fullgöra sin rapporteringsskyldighet enligt lex Sarah.

Personalen

När personalen ska vara behjälpliga med hantering av brukarens privata medel för dagligt bruk ska det finnas en skriftlig överenskommelse för varje brukare som reglerar hanteringen av privata medel mellan ställföreträdare och personalen i form av en personalfullmakt (se bilaga 1).

Vid tillfälligt behov av hjälp från personal för enstaka inköp kan personal fungera som bud. Då ska återredovisning till brukaren göras direkt med kvitto. En särskild blankett finns för att stämma av sådana transaktioner (se bilaga 4). Transaktionerna ska undertecknas av brukaren och personalen som utfört ärendet. Blanketten är tänkt att fungera som ett stöd för personal och brukare och förvaras hos brukaren.

Så länge personalen ansvarar för räkenskaperna betraktas de som kommunens räkenskapsmaterial (kontoutdrag, kassabok, bankkort) och ska förvaras enligt kommunens regler.

Regler för samtlig personal

Personalen får inte lov att:

- låna pengar eller låna ut pengar till brukare
- medverka vid skrivande av testamente bevittna testamente eller annan handling av värde för brukaren
- sälja till eller köpa något av brukaren
- göra privata inköp eller inköp till verksamheten blandat med inköp till brukaren
- blanda egna pengar med brukarens, brukarens medel ska alltid hållas avskilda och förvaras stöldsäkert
- ta emot gåva, förmån eller testamentariskt förordnande av brukare. Se riktlinjer avseende mutor och andra otillbörliga förmåner i dokumentet på följande länk https://eslov.se/wp-content/uploads/riktlinjer_avseende_mutor_och_andra_otillborliga_formaner_flik15g.pdf
- verka som ställföreträdare (god man/förvaltare) för brukare som hen arbetar med
- blanda samman olika brukares medel
- ta på sig ansvar för förvaring av värdeföremål eller värdehandlingar för brukarens räkning

Inköp

- När personal gör inköp eller betalar med bankkort tillsammans med brukaren, ska det snarast föras in i kassaboken. I undantagsfall får mindre inköp göras utan brukares närvaro.
- Brukaren kan göra inköp via internet. I sådana fall ska kontaktman vara behjälplig då denne har personalfullmakt. Inköp kan endast göras inom ramen för de medel som finns på bankkortet. Kreditmöjlighet får inte användas.
- Inköpet ska verifieras med kvitto, som enbart innehåller brukarens inköp. Om brukarna gör ett gemensamt inköp ska originalkvittot kopieras så att samtliga brukare har en verifikation.
- På kopian ska anges vem som har originalkvittot. Kvitton arkiveras tillsammans med brukarens övriga redovisning i tio år.

Inköp redovisas alltid till kontaktman.

Redovisning och avstämning av privata medel

- Varje händelse som påverkar brukarens ekonomi ska dokumenteras med en verifikation. Verifikation är normalt ett kvitto där det framgår vad som inköpts, när och av vem. Kvittona numreras löpande över hela året och klistras upp på A4-ark. Löpande innebär att redovisning börjar med kvitto 1 första januari och löper tom 31 december. *Använd en sida på ett A4 papper och tejp.*
- De ekonomiska händelserna ska bokföras i en sidnumrerad kassabok med arkivbeständig bläckpenna. En ny kassabok ska användas för varje år. Brukarens namn och personnummer ska stå främst i kassaboken. En rad per kvitto, med hänvisning till de numrerade kvittona. Bokföringsdatum ska stämma med datum på kvittona. Alla noteringar förs med arkivbeständig bläckpenna och alla felskrivningar ska vara läsbara i efterhand. Inget tipp-ex får förekomma.
- Även inkommande pengar, som till exempel tillskott av medel från ställföreträdare, ska dokumenteras med ett kvitto. När kontanter överlämnas, ska både den som tar emot pengar och den som överlämnar dem skriva under kvittot.

- Kassaboken förs löpande minst två gånger varje vecka och ska stämmas av vid varje månadsskifte av kontaktman. Avstämning av kassabok görs mot behållning på bankkonto eller mot kontanter.
- Som riktpunkt kan anges att saldot på bankkontot inte bör överstiga 3 000 kr. Överstiger saldot på bankkontot detta belopp skall ställföreträdare kontaktas och uppmanas att sätta in en mindre summa på kontot kommande månad.
- Kontanta medel bör ej överstiga 500 kronor.
- Kvitton för inköpen sparas som verifikation och den som gjort inköpen skriver hela sitt namn på kvittot med arkivbeständig bläckpenna för att intyga att köpet gjorts för brukarens räkning.

Förvaring

- Kontanta medel, bankkort samt kassaböcker med verifikationer ska förvaras i låsbart skåp på boendeenheten.
- Brukaren och ställföreträdare har alltid rätt att ta del av räkenskaperna.
- Så länge personalen ansvarar för räkenskaperna betraktas de som kommunens räkenskapsmaterial och ska förvaras enligt kommunens regler. Av detta följer att kommunen står för materialkostnaden.
- Kassabok kan beställas hos kontorsgruppen inom LSS, daglig verksamhet.
- Enligt kommunens regler ska räkenskapsmaterialet arkiveras i tio år. Det innebär att personalen inte får lämna ifrån sig kvitton eller redovisning under denna tid.

Bilagor

Bilaga 1

Bilaga 2

Bilaga 3

Bilaga 4

Bilaga 5

Vård och Omsorg

Personalfullmakt

Att för nedanstående brukares räkning hantera privata medel:

Brukarens namn:

Personnummer:.....

Adress:

Kontaktman:

Personnummer:.....

Påfyllning av privata medel eller annan överenskommelse:

Belopp kr/månad:.....

Annan överenskommelse (ex.matinköp via internethandel):

.....

.....

Redovisning av privata medel till ställföreträdare (god man, förvaltare, förmyndare) och anhörig sker genom att:

Bokföring i kassabok samt verifikationer/kvitton granskas av ställföreträdare/anhörig

.....(antal gånger/år).

Ställföreträdare kvitterar ett godkännande av redovisningen årligen. Redovisningen förvaras därefter hos kommunen i tio år.

Ställföreträdaren ansvarar för omfattningen av huvudmannens privata medel gentemot överförmyndaren.

Kontaktman ansvarar för hanteringen av huvudmannens privata medel.

Ställföreträdare/anhörig har informerats om kommunens riktlinjer för hantering av privata medel och godkänner härmed dessa.

Datum:

.....
Underskrift av ställföreträdare/anhörig.....
Underskrift av kontaktman**Återkallelse**

Härmed återkallas personalfullmakten

Datum:

Underskrift, ställföreträdare/anhörig:

Godkännande från ställföreträdare (god man, förvaltare, förmyndare)

Redovisning av privata medel för (namn och personnummer)

Namn:.....

Personnummer:

Adress:.....

Redovisningsår/period:.....

Undertecknad har granskat ovanstående räkenskaper och funnit att hanteringen har skett enligt gällande regler och att redovisningen är utan anmärkning. Eventuella oklarheter har retts ut.

Ansaret för redovisningsmaterialet bibehålles av kommunen i tio år och sparas hos kommunen.

Datum:

.....
Underskrift av ställföreträdare

Revidering och avstämning av privata medel

Namn:.....

Adress:.....

Tidsperiod:.....

Avstämningsdatum gällande privata medel:.....

Privata medel	Rad nr	Belopp, kr
Kontanter / bankkonto	1	

Avstämning mot kassabokföring		Belopp, kr
Saldo enl kassabokföring	2	
Ej bokförda kvitton	3	
Korrigerat saldo (rad 2 - rad 3)	4	
Avvikelse (rad 1 - rad 4)	5	

Redovisning samt avstämning av privata medel är utan anmärkning:

Ja ☐Nej ☐

Redogörelse för ev brister och åtgärder för att eliminera dessa:

.....

.....

.....

Kopia till kontaktman:

.....
Datum.....
Underskrift av enhetschef

[illegible]

Jag..... har, i egenskap av

(Namn på personal)

kontaktman, överlämnat ansvaret för hanteringen av privata medel för

.....

(Namn på brukaren)

Jag, ...har, i egenskap av *ersättare*

(Namn på personal)

för ordinarie kontaktman, övertagit ansvaret för hanteringen av privata

medel för..... under perioden

(Namn på brukaren)

.....

(från och med)

(till och med datum)

Kontroll av räkenskaperna samt kontroll av privata medel är genomförd av två personal.

Summan av privata medel uppgår till.....

.....

Underskrift personal

.....

Underskrift personal

.....

Datum

Godkännes:

.....

Underskrift av enhetschef

Datum

Vård- och omsorgsnämnden

§ 51

VoO.2020.0252

Riktlinje för hantering av privata medel inom Vård och Omsorg**Ärendebeskrivning**

Vård- och omsorgsförvaltningen har upprättat förslag till reviderad riktlinje gällande hantering av brukares privata medel inom Vård- och omsorgsnämndens verksamhetsområde.

Beslutsunderlag

- Bilagor 1-5
- Riktlinje för hantering av privata medel (förslag)

Beredning

Riktlinjen syftar till att bidra med tydlighet kring hanteringen av privata medel, så att arbetet ska kunna utföras med god kvalitet. Syftet med riktlinjen är vidare att säkerställa brukarens personliga behov, säkerhet, integritet samt att den privata medelshanteringen blir så effektiv som möjligt. Syftet är också att skydda personalen mot oönskade misstankar.

Föreslagen revidering tar i huvudsak sikte på följande:

- Ökning av brukarens möjlighet att göra inköp utifrån individuella behov och önskemål
- Anpassning med hänsyn till att användningen av bankkort har ökat samt att användningen av kontanter har minskat
- Utökning av personalgruppens tillgång till brukarens bankkort för att på så sätt vara ett stöd till brukaren vid inköp
- Tydliggörande av rapporteringsskyldigheten
- Klarläggande av ansvar för enhetschef, kontaktman och övrig personal
- Förtydligande och utökning av rutiner gällande avstämning av kassabok och rutiner kring redovisning
- Information om ställföreträdarens uppdrag kopplat till riktlinjen
- Uppdatering av blanketter

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

Vård- och omsorgsnämnden

Beslut

Vård- och omsorgsnämnden beslutar att anta Riktlinje för hantering av privata medel inom Vård och Omsorg enligt förvaltningens förslag (aktbilaga 2).

Beslutet skickas till

Akten

Justerares signatur	Utdragsbestyrkande

2026-01-08

Marcus Lind

+4641362356

marcus.lind@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse. Lokalförsörjningsplan för vård- och omsorgsnämnden 2027-2031.

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden antar förvaltningens förslag till operativ lokalförsörjningsplan för vård- och omsorgsnämnden 2027-2031.

Ärendebeskrivning

Vård- och omsorgsnämnden lokaler är till största delen inhyrda från det kommunala bostadsbolaget, Eslövs Bostads AB, Ebo, men lokaler hyrs också in från externa fastighetsägare. Administrativa lokaler finns även i kommunens egna fastigheter. Inhyrning av lokaler för kommunens verksamheter sköts av servicenämnden; vid nya eller förlängda hyresavtal mer än fem år ska kommunstyrelsen godkänna hyresavtalen.

En operativ lokalförsörjningsplan har tagits fram för att ha en långsiktig och effektiv plan där verksamheternas behov samkörs med behov av ny/ombyggnad, drift- och underhållsåtgärder på fastigheterna.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse. Lokalförsörjningsplan för vård- och omsorgsnämnden 2027-2031
- Operativ lokalförsörjningsplan för vård- och omsorgsnämnden 2027-2031

Beredning

Vård och Omsorg har i nära samverkan med enheterna inom nämndens ansvar, fastighetsavdelningen på Serviceförvaltningen och lokalstrateg på Kommunledningskontoret arbetat för att identifiera behov som finns i lokalerna och säkerställa att dessa arbetas in i lokalförsörjningsplanen. Förutom underhåll finns det även behov att titta på utveckling av verksamhetsytor, utredningar kring strategiska vägval mm.

Beslutet skickas till

Kommunledningskontoret - lokalstrateg

Ingrid Westerlund
Förvaltningschef

Marcus Lind
Administrativ chef

Operativ lokalförsörjningsplan 2027-2031, Vård- och omsorgsnämnden

Inledning

Vård- och omsorgsnämndens lokaler utgörs till största delen av inhyrda lokaler från det kommunala bostadsbolaget Eslövs Bostads AB (EBO). Därutöver hyrs lokaler in från externa fastighetsägare. Administrativa lokaler samt daglig verksamhet inom funktionsnedsättning finns även i kommunens egna fastigheter.

Inhyrning av lokaler för kommunens verksamheter hanteras av servicenämnden. Vid tecknande av nya hyresavtal eller förlängning av befintliga avtal med en löptid överstigande fem år krävs godkännande av kommunstyrelsen.

Verksamhetslokaler

Äldreomsorgen bedriver verksamhet i vård- och omsorgsboenden, korttidsboenden, biståndsbedömda trygghetsboenden samt lokaler för dagverksamhet. Förvaltningens prognoser visar på ett framtida behov av ökad kapacitet, både avseende boendeplatser och lokaler för dagverksamhet. För att möta detta behov pågår arbete med planering av ett nytt vård- och omsorgsboende med inriktning på demens. Hemvårdens personal är lokaliserad till flera olika verksamhetslokaler runt om i kommunen.

Verksamheten för personer med funktionsnedsättning hyr lokaler för gruppboenden, serviceboenden, daglig verksamhet samt socialpsykiatri.

Socialtjänst för personer över 18 år hyr lokaler för öppen verksamhet samt blockförhyrda bostäder.

Inom vård- och omsorgsnämndens ansvarsområde finns även administrativa lokaler i Stadshuset samt mötesplatsen Karidal. Om inget annat anges är lokalerna externt inhyrda.

Planerade lokalförändringar

Nytt LSS-boende 2

Hyresavtal är upphandlat och undertecknat. Fastighetsägaren Brinova kommer, i samarbete med Emrahus, att uppföra ett nytt LSS-boende med 16 servicelägenheter. Planerad inflyttning är april 2027. Det föreligger dock en risk för viss försening då detaljplanen ännu inte har vunnit laga kraft enligt Brinovas ursprungliga tidsplan.

Nytt LSS-boende 3

Utredning är påbörjad. Fastigheten Smultronet 1 i Bäckdala bedöms i nuläget som aktuell för ändamålet. Parallellt utreds alternativa tomter. Upphandling planeras att genomföras under 2026.



Nytt LSS-boende 4

Utredning pågår avseende möjlig lokalisering i Berga trädgårdsstad. Tidigast möjliga byggstart bedöms vara år 2030.

Befintliga LSS-boende

I takt med att nya LSS-boenden etableras kommer befintliga boenden att genomgå en samlad översyn. Översynen ska säkerställa att lokalerna motsvarar verksamhetens behov, framtida kapacitetskrav samt gällande lagstiftning, riktlinjer och kvalitetskrav.

Dagverksamhet

Vård- och omsorgsnämnden bedriver i dag dagverksamhet på Kärråkra demensboende (Alegården) samt på Vårlöken, där verksamheten bedrivs i tre lägenheter (Lillgården). I takt med att behovet av trygghetsboendeplatser ökar behöver dessa lägenheter tas i anspråk för trygghetsboende. Detta medför ett behov av nya lokaler för dagverksamheten.

Klimatanpassning

I enlighet med kommunens klimatanpassningsplan ska behovet av åtgärder avseende värme och kyla i vård- och omsorgsnämndens särskilda boenden utredas. Klimatanpassningsplanen förväntas färdigställas under 2026. Eventuella åtgärder ska utredas under våren 2026 inför budget 2027. Arbetet samordnas med kommunledningskontoret.

Pågående bygg-renoveringsprojekt

Laplandsvägen 11 A, LSS barnboende
Slutbesiktning planeras till 2026.

Göingevägen 22, LSS tillsyn och korttidsvistelse
Slutbesiktning planeras till 2026.

Utredningsprojekt

Nytt vård- och omsorgsboende med inriktning på demens

Inför antagandet av denna lokalförsörjningsplan fortsätter utredningen av ett nytt vård- och omsorgsboende med inriktning på demens. Utredningen omfattar:

- Lokalisering, med utgångspunkt i att fastigheten Lippizanern 2 har förvärvats

- Uppdaterad behovsanalys baserad på aktuell befolkningsprognos, friskhetstal samt genomförda och planerade åtgärder inom vård och omsorg för att möjliggöra kvarboende i ordinärt boende

Pågående utredningsarbete pekar i nuläget på att behovet av antal platser på ett nytt vård- och omsorgsboende med inriktning på demens år 2030 kan vara lägre än tidigare prognoser visat. Mot denna bakgrund finns behov av att se över tidigare tidplan och storlek. En reviderad tidplan kommer att tas fram efter slutförd utredning.

Beslutsunderlag planeras att presenteras för vård- och omsorgsnämnden i februari 2026.

Bergabo, förskola

Förskolan drivs idag av barn- och familjenämnden. Det finns förslag om att ersätta verksamheten med en ny förskola i Berga trädgårdsstad, då kommunen generellt eftersträvar större förskoleenheter. Under 2027 ska möjligheten utredas att omvandla lokalerna till daglig verksamhet, i likhet med Åkerbo och Jonasbo.

Daglig verksamhet

Behovet av daglig verksamhet inom verksamhet funktionsnedsättning ökar i takt med stigande volymer. Fortsatt utredning pågår avseende framtida lokalbehov och kapacitet.

2026-01-15

Ingrid Westerlund

+4641362386

ingrid.westerlund@eslov.se

Vård- och omsorgsnämnden

Tjänsteskrivelse. Yttrande över förslag till gemensamt reglemente för kommunstyrelsen och nämnder i Eslövs kommun

Förslag till beslut

- Vård- och omsorgsnämnden antar förvaltningens yttrande som sitt och översänder det till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning

Kommunledningskontoret har fått i uppdrag av kommunstyrelsen att se över kommunens reglementen för kommunstyrelsen och nämnderna. Uppdraget har varit att förkorta och förenkla reglementet, samt att modernisera det både innehållsmässigt och språkmässigt. Valet har utifrån detta varit att sammanföra reglementena till ett gemensamt reglemente med nämndernas respektive reglementen som bilagor. Tanken med detta är att allting som är likadant för nämnderna därmed endast behöver finnas på ett ställe, medan bara det som är specifikt för varje nämnd regleras i nämndens reglemente. På så sätt minimeras dubbelregleringen och vi får en tydligare gemensam riktning i hanteringen av nämnderna.

Revideringen har inneburit vissa justeringar och förtydliganden innehållsmässigt i fall där det har varit diskussioner kring gränsdragningen mellan nämndernas ansvar, men i övrigt innebär revideringen inga stora ändringar i sak.

Förslag till gemensamt reglemente har skickats ut på remiss till kommunens samtliga berörda nämnder, med svar senast 31 januari 2026.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Reglemente för vård- och omsorgsnämnden
- Förslag till gemensamt reglemente för kommunstyrelsen och nämnderna, remissversion

- Kommunstyrelsens beslut § 180, 2025. Remittering av förslag till gemensamt reglemente för kommunstyrelsen och nämnder i Eslövs kommun

Beredning

Förvaltningens Synpunkter

”Avgifter

§ 11

Nämnden får anta taxor och avgifter inom sitt verksamhetsområde som är av mindre ekonomisk betydelse och som inte är av principiell betydelse. Detta gäller inte taxor som måste antas gemensamt för hela kommunen med hänsyn till kraven på likabehandling.”

För att göra det tydligt bör det framgå vilka taxor och avgifter som nämnderna själva kan anta.

”Undertecknande av handlingar

§ 14

Avtal, andra handlingar och skrivelser i nämndens namn, ska undertecknas av ordförande, eller av vice ordförande om ordförande inte kan. Det ska också kontrasigneras av anställd som nämnden bestämmer.

I övrigt bestämmer nämnden vem som ska underteckna handlingar genom sin delegeringsordning.”

Paragraf 14 är tvetydig då det i första stycket står att ordförande ska underteckna samtliga handlingar och skrivelser i nämndens namn. I stycke två hänvisas det sedan till att det är delegeringsordningen som styr vem/vilka som kan underteckna handlingar/skrivelser. Paragrafen bör förtydligas.

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Ingrid Westerlund
Förvaltningschef

Marcus Lind
Administrativ chef

Remittering av förslag till gemensamt reglemente för kommunstyrelsen och nämnder**Beslut**

- Utkastet till reglemente skickas på remiss till kommunens samtliga berörda nämnder, med svar senast 31 januari 2026.

Ärendebeskrivning

Kommunledningskontoret har fått i uppdrag av kommunstyrelsen att se över kommunens reglementen för kommunstyrelsen och nämnderna. Uppdraget har varit att förkorta och förenkla reglementet, samt att modernisera det både innehållsmässigt och språkmässigt. Valet har utifrån detta varit att sammanföra reglementena till ett gemensamt reglemente med nämndernas respektive reglementen som bilagor. Tanken med detta är att allting som är likadant för nämnderna därmed endast behöver finnas på ett ställe, medan bara det som är specifikt för varje nämnd regleras i nämndens reglemente. På så sätt minimeras dubbelregleringen och vi får en tydligare gemensam riktning i hanteringen av nämnderna.

Revideringen har inneburit vissa justeringar och förtydliganden innehållsmässigt i fall där det har varit diskussioner kring gränsdragningen mellan nämndernas ansvar, men i övrigt innebär revideringen inga stora ändringar i sak.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse, Gemensamt reglemente för kommunstyrelsen och nämnderna
- Utkast till gemensamt reglemente för kommunstyrelsen och nämnderna, remissversion
- Nu gällande reglementen för berörda nämnder och kommunstyrelsen

Beredning

Utkastet har varit ute för granskning hos nämndsordförandegruppen, förvaltningscheferna, avdelningschefer inom Kommunledningskontoret, samt nämndsekreterarna. Alla synpunkter har beaktats och justeringar har gjorts där korrigeringar behövts eller där det i övrigt har stämt överens med den övergripande tanken med reglementet.

Inför KS den 28 oktober skickades tyvärr ut ett underlag med spårade ändringar som inte reflekterade ändringarna från de nuvarande reglementena



Kommunstyrelsen

till det föreslagna reglementet, utan istället visade justeringar mellan olika versioner av utkast av det nya reglementet. Mot denna bakgrund skickas nu istället ut de nuvarande reglementena samt det liggande förslaget som ska ut på remiss.

Beslutet skickas till

Samtliga berörda nämnder

GEMENSAMT REGLEMENTE FÖR KOMMUNSTYRELSE OCH NÄMNDER I ESLÖVS KOMMUN

ESLÖVS KOMMUNS FÖRFATTNINGSSAMLING

Antaget av kommunfullmäktige

2025-xx-xx, § x

Att gälla fr.o.m. 2025-xx-xx

Innehållsförteckning

Reglemente för styrelse och nämnder i Eslövs kommun	6
Kommunstyrelsens och nämndernas övergripande ansvar	6
Gemensamma bestämmelser	7
Organisation	7
Personalfrågor	7
Övriga uppdrag	8
Arkivmyndighet	8
Personuppgiftsansvar	8
Processbehörighet	9
Avgifter	9
Kungörelser och tillkännagivanden av föreskrifter m.m.	9
Delgivning	9
Undertecknande av handlingar	10
Arbetsformer för nämnder	10
Tidpunkt för sammanträde	10
Deltagande på distans	10
Offentliga sammanträden	10
Kallelse	11
Deltagande i beslut	11
Jäv eller annat hinder	11
Reservation	12
Justering av protokoll	12
Mandattid	12
Ersättare för ordföranden	12
Ersättare för ledamot	13

Utskott	13
Utskotts arbetsformer	13
Ersättare för ordföranden	14
Ersättare för övriga ledamöter.....	14
Utskottsprotokoll.....	14
BILAGA 1, REGLEMENTE FÖR KOMMUNSTYRELSEN	15
Kommunstyrelsens övergripande uppgifter.....	15
Ledningsfunktionen.....	15
Styrfunktionen.....	17
Uppföljningsfunktionen.....	17
Särskilt ansvar	18
Arbetsformer	18
Sammansättning	18
Kommunalråd.....	18
Utskott.....	19
Inhämtande av upplysningar, yttranden m.m.	20
Delegering från kommunfullmäktige.....	20
BILAGA 2, REGLEMENTE FÖR BARN- OCH FAMILJENÄMNDEN	22
Nämndens övergripande uppgifter	22
Arbetsformer	22
Sammansättning	22
Utskott.....	22

BILAGA 3, REGLEMENTE FÖR GYMNASIE- OCH VUXENUTBILDNINGSNÄMNDEN.....	24
Nämndens övergripande uppgifter	24
Arbetsformer	24
Sammansättning	24
BILAGA 4, REGLEMENTE FÖR JÄVSNÄMNDEN	25
Nämndens övergripande uppgifter	25
Arbetsformer	25
Sammansättning	25
BILAGA 5, REGLEMENTE FÖR KRISLEDNINGSNÄMNDEN.....	26
Nämndens övergripande uppgifter	26
Delegering från kommunfullmäktige.....	26
Ansvar och rapporteringsskyldighet	27
Förvaltningsorganisation.....	27
Arbetsformer	27
Sammansättning	27
Sammanträde/att träda i funktion.....	27
Brådskande ärenden	27
Sekretess.....	28
Arbetsformer i övrigt.....	28
BILAGA 6, REGLEMENTE FÖR KULTUR- OCH FRITIDSNÄMNDEN.....	29
Nämndens övergripande uppgifter	29
Arbetsformer	29
Sammansättning	29

BILAGA 7, REGLEMENTE FÖR MILJÖ- OCH SAMHÄLLSBYGGNADSNÄMNDEN	30
Nämndens övergripande uppgifter	30
Arbetsformer	30
Sammansättning	30
BILAGA 8, REGLEMENTE FÖR SERVICENÄMNDEN	32
Nämndens övergripande uppgifter	32
Arbetsformer	32
Sammansättning	32
BILAGA 9, REGLEMENTE FÖR VALNÄMNDEN	33
Nämndens övergripande uppgifter	33
Arbetsformer	33
Sammansättning	33
BILAGA 10: REGLEMENTE FÖR VÅRD- OCH OMSORGSNÄMNDEN	34
Nämndens övergripande uppgifter	34
Arbetsformer	34
Sammansättning	34
Utskott	35

Reglemente för styrelse och nämnder i Eslövs kommun

Regeringsformen och kommunallagen styr hur kommunen ska fungera – hur den organiseras, hur verksamheten bedrivs och hur skatt tas ut.

Kommunfullmäktige är kommunens högsta beslutande organ och bestämmer hur ansvar och befogenheter fördelas till nämnderna genom reglementet.

Kommunens arbete styrs både av lagar, nationella riktlinjer och kommunens egna dokument, som budget och planer. Reglementet visar vilka uppgifter nämnderna har och hur de ska arbeta. Nämnderna kan i sin tur delegera beslut till exempelvis utskott, ledamöter eller anställda.

Reglementet är grunden för hur kommunen styrs. Det tydliggör ansvar, skapar gemensamma regler och bidrar till en rättssäker och effektiv organisation.

Kommunstyrelsen har ett särskilt ansvar för att leda, samordna och följa upp kommunens verksamhet. Kommunstyrelsen ansvarar vidare för den strategiska utvecklingen av kommunen, medan nämnderna ansvarar för den löpande verksamheten i kommunen.

Det här dokumentet är kommunfullmäktiges reglemente för alla nämnder i kommunen, inklusive kommunstyrelsen. Om något bara gäller kommunstyrelsen står det särskilt. Kommunen har också en krisledningsnämnd med ett eget reglemente.

Kommunstyrelsens och nämndernas övergripande ansvar

§ 1

Kommunstyrelsen och övriga nämnder ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt, de föreskrifter som kan finnas i lag eller förordning samt bestämmelser i detta reglemente.

Det som sägs om nämnderna nedan gäller även för kommunstyrelsen om inte annat anges.

§ 2

Nämnden ska i sin verksamhet värna hela kommunen och ha en helhetssyn på kommunens verksamhet. Nämnden ska förhålla sig till övriga nämnders ansvarsområden och samråda när andra nämnders verksamhet berör den egna verksamheten.

§ 3

Nämnden ansvarar för att allmänheten fortlöpande hålls informerad om sin egen verksamhet, innehåll, inriktning och förändringar av densamma.

§ 4

Nämnden ska regelbundet rapportera till fullmäktige hur verksamheten utvecklas och hur den ekonomiska ställningen är under budgetåret.

Gemensamma bestämmelser

Organisation

§ 5

Nämnden ansvarar för att deras egen organisation är tydlig och ändamålsenlig med hänsyn till de mål fullmäktige har fastställt samt enligt lagar och andra författningar för verksamheten.

Personalfrågor

§ 6

Kommunstyrelsen ansvarar för frågor som rör förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare.

Nämnden är anställningsmyndighet för personal vid sin förvaltning med undantag för förvaltningschefen som är anställd av kommunstyrelsen. Nämnden har personal- och arbetsmiljöansvar inom sitt verksamhetsområde med undantag för sådant ansvar och sådana befogenheter som har tilldelats kommunstyrelsen.

Såvida inte annat anges nedan beslutar nämnden i de personalfrågor som förekommer i allmänna bestämmelser (AB) och andra tillämpliga kollektivavtal.

Förflyttnings- och omplaceringsärenden från en nämnd till en annan ska avgöras av kommunstyrelsen.

Övriga uppdrag

§ 7

Nämnden ska, utöver det ansvar som anges i dess reglemente, fullgöra de uppdrag som kommunfullmäktige överlämnar till nämnden.

Arkivmyndighet

§ 8

Kommunstyrelsen är arkivmyndighet för kommunen. Respektive nämnd är ansvarig för vården av sitt arkiv. Närmare föreskrifter om arkivvården finns i särskilt arkivreglemente.

Personuppgiftsansvar

§ 9

Nämnden är personuppgiftsansvarig för de register och andra behandlingar av personuppgifter som sker i nämndens verksamhet och ansvarar för att behandling av personuppgifter sker i enlighet med dataskyddslagstiftningen. Nämnden kan inte överlåta personuppgiftsansvaret.

Kommunstyrelsen är personuppgiftsansvarig för behandling av personuppgifter i kommunfullmäktige.

Om nämnden behandlar personuppgifter för flera nämnder har de berörda nämnderna gemensamt personuppgiftsansvar. Hanteringen ska då regleras av en överenskommelse.

Om en nämnd behandlar personuppgifter på uppdrag av en annan nämnd är den behandlande nämnden personuppgiftsbiträde. Den personuppgiftsansvariga nämnden ska utfärda instruktioner för personuppgiftsbehandlingen. Av instruktionerna ska det framgå vilka uppgifter som behandlas, hur behandlingen ska ske och hur länge, anledningen till behandlingen, och vilka kategorier av registrerade som behandlas. Personuppgiftsbiträdet ska behandla uppgifterna i enlighet med dataskyddslagstiftningen.

Kommunstyrelsen utser dataskyddsombud för kommunens styrelser och nämnder.

Processbehörighet

§ 10

Kommunstyrelsen för själv eller genom ombud kommunens talan vid domstolar och andra myndigheter i den mån det inte ankommer på annan nämnd. Det gäller även i mål där någon har begärt laglighetsprövning av fullmäktiges beslut, om inte fullmäktige beslutar att själv föra talan.

Nämnden får själv eller genom ombud föra kommunens talan i mål och ärenden som faller inom sin nämnds verksamhetsområde och då även sluta förlikning, anta ackord och ingå annat avtal. I frågor som kan påverka hela kommunen ska nämnden samråda med kommunstyrelsen.

Avgifter

§ 11

Nämnden får anta taxor och avgifter inom sitt verksamhetsområde som är av mindre ekonomisk betydelse och som inte är av principiell betydelse. Detta gäller inte taxor som måste antas gemensamt för hela kommunen med hänsyn till kraven på likabehandling.

Kungörelser och tillkännagivanden av föreskrifter m.m.

§ 12

Nämnden ansvarar för att beslut och föreskrifter inom det egna ansvarsområdet kungörs enligt gällande bestämmelser.

Övriga nämnder ska underrätta kommunstyrelsen om ändringar och deras innehåll så snart de bedömer att en uppdatering av den kommunala författningssamlingen är nödvändig.

Delgivning

§ 13

Delgivning med kommunstyrelsen sker med ordföranden, kommundirektören, ekonomichefen eller annan anställd som styrelsen bestämmer.

Delgivning med övriga nämnder sker med ordföranden, förvaltningschef eller annan anställd som nämnden bestämmer.

Undertecknande av handlingar

§ 14

Avtal, andra handlingar och skrivelser i nämndens namn, ska undertecknas av ordförande, eller av vice ordförande om ordförande inte kan. Det ska också kontrasigneras av anställd som nämnden bestämmer.

I övrigt bestämmer nämnden vem som ska underteckna handlingar genom sin delegeringsordning.

Arbetsformer för nämnder

Tidpunkt för sammanträde

§ 15

Nämnden sammanträder på tid och plats som nämnden bestämmer.

Deltagande på distans

§ 16

Nämnden får, om det finns särskilda skäl, sammanträda med ledamöter närvarande på distans. Sådant sammanträde får bara äga rum om ljud- och bildöverföring sker i realtid och på ett sådant sätt att alla deltagare kan se och höra varandra på lika villkor. Lokalen ska vara sådan att inte obehöriga kan ta del av sammanträdeshandlingar, bild eller ljud.

En ledamot som vill delta på distans ska anmäla det till nämndens sekreterare senast fem dagar före mötet. Ordföranden bestämmer om närvaro får ske på distans.

Att delta på distans är inte tillåtet vid myndighetsutövning mot enskild.

Offentliga sammanträden

§ 17

Nämnden får besluta att dess sammanträden ska vara offentliga. När ärenden handläggs som avser myndighetsutövning eller med uppgifter som omfattas av sekretess får sammanträden inte vara offentliga.

Ordföranden beslutar vem som får delta i sammanträden som inte är offentliga.

Kallelse

§ 18

Ordföranden ansvarar för att kallelse utfärdas till sammanträde.

Kallelsen ska vara skriftlig och innehålla uppgift om tid och plats för sammanträdet.

Varje ledamot och ersättare samt annan förtroendevald som får närvara vid ett sammanträde ska få kallelsen på lämpligt sätt senast fyra dagar före sammanträdesdagen.

Föredragningslista bör lämnas med kallelsen. Ordföranden bestämmer vilka handlingar som tillhör ett ärende på föredragningslistan som ska lämnas med kallelsen.

I undantagsfall får kallelse ske på annat sätt.

När varken ordföranden eller en vice ordförande kan kalla till sammanträde ska den som varit ledamot i nämnden längst tid göra detta. Om flera ledamöter har lika lång tjänstgöringstid som ledamot, ska den äldste av dem kalla till sammanträde.

Deltagande i beslut

§ 19

En ledamot som inte vill delta i ett beslut, när det är möjligt att avstå, ska anmäla det till ordföranden innan beslutet fattas.

En ledamot som inte har gjort en sådan anmälan anses ha deltagit i beslutet, om nämnden fattar det med acklamation.

En ledamot i en nämnd som deltar i handläggningen av ett ärende ska delta i avgörandet av ärendet, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild.

Ordförande är alltid skyldig att rösta om det behövs för att ärendet ska kunna avgöras. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Jäv eller annat hinder

§ 20

En ledamot eller en ersättare som har avbrutit sin tjänstgöring på grund av jäv i ett ärende, får tjänstgöra igen när ärendet har handlagts.

En ledamot som har avbrutit tjänstgöringen vid ett sammanträde på grund av annat hinder än jäv, får tjänstgöra igen om ersättarens inträde har påverkat styrkebalansen mellan partierna.

Reservation

§ 21

Om en ledamot har reserverat sig mot ett beslut och ledamoten vill motivera reservationen ska ledamoten göra det skriftligt. Motiveringen ska lämnas före den tidpunkt som har fastställts för justeringen av protokollet.

Justering av protokoll

§ 22

Protokollet justeras av ordföranden och en ledamot.

En nämnd kan besluta att en paragraf i protokollet ska justeras omedelbart. Paragrafen ska redovisas innan nämnden justerar den.

Mandattid

§ 23

Kommunstyrelsens mandattid räknas från och med det sammanträde då nyvalda kommunfullmäktige väljer ledamöter och ersättare, intill det sammanträde då nyvalda kommunfullmäktige väljer styrelse nästa gång.

Ledamöter och ersättare i övriga nämnder väljs av kommunfullmäktige för fyra år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då allmänna val ägt rum.

Ersättare för ordföranden

§ 24

Om varken ordförande eller vice ordförande kan delta i ett helt sammanträde eller i en del av ett sammanträde ska den som varit ledamot i nämnden längst tid ta hand om ordförandens uppgifter. Om flera ledamöter har lika lång tjänstgöringstid ska den äldste av dem ta hand om ordförandens uppgifter.

Om ordföranden på grund av sjukdom eller av annat skäl inte kan utföra uppdraget för en tid som beräknas bli två månader eller längre får nämnden

utse en annan ledamot som ska ersätta ordföranden. Ersättaren ska då ta hand om ordförandens samtliga uppgifter.

Ersättare för ledamot

§ 25

Om en ledamot inte kan delta på ett sammanträde eller delta vidare i ett sammanträde ska en ersättare tjänstgöra i ledamotens ställe.

Ledamoten som inte kan delta ska snarast anmäla det till nämndens sekreterare.

En ledamot som inställer sig under ett pågående sammanträde har rätt att tjänstgöra även om en ersättare har trätt in i ledamotens ställe. Om inte ersättarna väljs proportionellt ska ersättarna tjänstgöra i den ordning som fullmäktige har bestämt.

En ersättare som har börjat tjänstgöra har alltid företräde oberoende av turordningen. Om styrkebalansen mellan partierna påverkas av det får dock en ersättare som inställer sig under pågående sammanträde träda in i stället för en ersättare som kommer längre ner i ordningen.

Ersättare som inte tjänstgör har rätt att delta i överläggningarna och få sin mening antecknad till protokollet.

Utskott

§ 26

Det som framgår ovan om nämnder gäller även för utskott i de delar som det är relevant, om inte annat framgår nedan.

Utskotts arbetsformer

§ 27

Utskott sammanträder på dag och tid som utskottet bestämmer.

Sammanträden ska också hållas när ordföranden anser att det behövs eller när minst två ledamöter begär det.

Utskott får handlägga ärenden bara när mer än hälften av ledamöterna är närvarande.

Ordföranden ska se till att utskottets ledamöter blir kallade till utskottens sammanträden inom tid som utskottet bestämmer.

Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Övriga bestämmelser om utskottens arbetsformer får nämnden själv reglera.

Ersättare för ordföranden

§ 28

Om ordföranden på grund av sjukdom eller av annat skäl inte kan utföra uppdraget för en tid som beräknas bli två månader eller längre får nämnden utse en annan ledamot som ska ersätta ordföranden. Ersättaren ska då ta hand om ordförandens samtliga uppgifter

Ersättare för övriga ledamöter

§ 29

Ersättare ska kallas till tjänstgöring i den ordning som kommunfullmäktige bestämt vid valet.

Om en ledamot eller en ersättare i ett utskott avgår, som inte utsetts vid proportionellt val, ska nämnden välja en ny så snart som möjligt.

Utskottsprotokoll

§ 30

Vid sammanträde ska utskottet föra protokoll i de delar där utskottet inte bara bereder ett ärende inför beslut i nämnden.

Utskottsprotokollet ska anmälas hos nämnden efter justering.

BILAGA 1, REGLEMENTE FÖR KOMMUNSTYRELSEN

Kommunstyrelsens övergripande uppgifter

§ 1

Kommunstyrelsen är kommunens ledande politiska förvaltningsorgan. Den har helhetsansvar för utvecklingen av kommunens verksamheter, måluppfyllelse, kvalitet, utveckling och ekonomiska ställning.

Kommunstyrelsen leder och samordnar förvaltningen av kommunens angelägenheter och har uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet (ledningsfunktionen). Styrelsen ska också ha uppsikt över verksamhet som bedrivs i kommunala företag, stiftelser och kommunalförbund.

Kommunstyrelsen leder kommunens verksamhet genom att utöva en samordnad styrning och leder arbetet med att ta fram styrdokument för kommunen (styrfunktionen).

Kommunstyrelsen ska följa de frågor som kan inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning och fortlöpande i samråd med nämnderna följa upp de fastställda målen och återrapportera till fullmäktige (uppföljningsfunktionen).

Till kommunstyrelsen hör förvaltningen Kommunledningskontoret.

Ledningsfunktionen

§ 2

Styrelsen ansvarar för beslut om samordning mellan nämnderna och gränsdragning mellan nämndernas kompetens. Styrelsen ansvarar för att en effektiv och ändamålsenlig organisation upprätthålls.

§ 3

I kommunstyrelsens ledningsfunktion ligger att leda, utveckla och samordna de följande kommungemensamma funktionerna (§§ 4-11), samt att ge råd och stöd till övriga nämnder inom respektive frågor utifrån deras behov.

§ 4

Juridik, demokrati och administration: Kommunstyrelsen ansvarar för kommunens centrala nämndsadministration och utvecklingen av den kommunala demokratin. I det ingår även ansvar för det kommunala regelbeståndet och att vara kommunens arkivmyndighet.

Kommunstyrelsen är vidare stödfunktion till övriga förvaltningar inom juridiska frågor, samt ansvarar för kommunens arbete med trygghetsfrågor, systematiskt säkerhetsarbete, informationssäkerhet, dataskyddslagstiftningen samt beredskaps- och krisledningsfrågor. Kommunstyrelsen ansvarar även för kommunens visseblåsarfunktion.

§ 5

Ekonomisk förvaltning: Kommunstyrelsen ansvarar för kommunens övergripande ekonomi, inklusive kvalitets- och ekonomistyrning, medelsförvaltning, uppföljning, försäkringar, budgetförslag, bokföring och redovisning samt förvaltning av fast och lös egendom som inte lagts på annan nämnd.

§ 6

Inköp och upphandling: Kommunstyrelsen ansvarar för kommunens övergripande inköps- och upphandlingsverksamhet, inklusive övergripande inköps- och upphandlingspolitik, avtalsförvaltning inom upphandling samt upphandlingar som inte sköts av annan nämnd.

§ 7

Personalpolitiken: Kommunstyrelsen ansvarar för kommunens arbetsgivarpolitik, inklusive personal- och lönefrågor, kollektivavtal, personaladministration samt undantag från samordningsbestämmelser. Kommunstyrelsen är kommunens pensionsmyndighet.

Kommunstyrelsen ansvarar för att anställa och entlediga kommundirektör och förvaltningschefer.

§ 8

Tillväxt, mark och fysisk planering: Kommunstyrelsen ansvarar för övergripande arbete med näringsliv och lokalförsörjning.

Kommunstyrelsen ansvarar även för kommunens mark- och bostadspolitik, översikts- och detaljplanering samt övrig fysisk planering, infrastruktur, exploatering samt ägaransvar för mark, fastigheter och anläggningar.

§ 9

IT och digitalisering: Kommunstyrelsen har ansvar för kommunens arbete med informationsteknik (IT), inklusive utveckling, drift, underhåll, support och utrustning, samt strategiskt och långsiktigt arbete med digitalisering.

§ 10

Kommunikation och kontakt med medborgarna: Kommunstyrelsen ansvarar för kommunens interna och externa kommunikation, varumärke, utveckling av brukarinflytande, Kontaktcenter och konsumentvägledning.

Styrfunktionen

§ 11

Kommunstyrelsen styrfunktion innebär att kommunstyrelsen ansvarar för att arbeta utifrån ett kommungemensamt helhetsperspektiv.

Kommunstyrelsen ska samordna kommunens övergripande mål, riktlinjer och organisation, säkerställa att fullmäktiges beslut, mål och riktlinjer samt ekonomiska planer efterlevs, samt att verksamheten bedrivs effektivt och ekonomiskt.

Kommunstyrelsen ansvarar för att ha uppsikt över och tillvarata kommunens intressen i kommunägda bolag samt föreningar och kommunalförbund som kommunen är medlem eller har intresse i.

Uppföljningsfunktionen

§ 12

Kommunstyrelsen uppföljningsfunktion innebär att kommunstyrelsen ansvarar för att ha uppsikt över övriga nämnders och gemensamma nämnders beslut, rapportering till fullmäktige om verksamhet och ekonomi samt uppföljning av avtalssamverkan enligt lag.

Kommunstyrelsen ska regelmässigt rapportera till fullmäktige hur verksamheten utvecklas och hur den ekonomiska ställningen är under budgetåret.

Särskilt ansvar

§ 13

Kommunstyrelsens arbetsutskott är kommunens krisledningsnämnd samt ansvarar för att vidta de beredskapsförberedelser som krävs inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Krisledningsnämndens verksamhet regleras i särskilt reglemente.

Kommunstyrelsen ansvarar för att vidta de särskilda åtgärder som är nödvändiga för att kunna fullgöra sina uppgifter inom totalförsvaret vid höjd beredskap.

§ 14

Till kommunstyrelsens uppgifter hör vidare att ansvara för internationella frågor, ta emot stämningar mot kommunen samt hantera frågor om kommunens heraldiska vapen.

§ 15

Kommunstyrelsen ansvarar för kommunens anslagstavla.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 16

Kommunstyrelsen består av 13 ledamöter och 13 ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ett presidium bestående av ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande.

Kommunalråd

§ 17

Två ledamöter av kommunstyrelsen ska kallas kommunalråd. Ett av kommunalråden ska vara kommunstyrelsens ordförande och ett kommunstyrelsens förste vice ordförande.

Kommunalråd ska ägna hela sin arbetstid åt uppdrag för kommunen.

Kommunalråden ansvarar för att ha uppsikt över nämnderna, att följa viktiga utvecklings- och ekonomifrågor samt effektiviteten i verksamheten, främja samverkan mellan nämnderna samt representera kommunstyrelsen vid uppvaktningar och sammanträden.

Kommunalråden får närvara vid sammanträde med kommunens övriga nämnder och styrelser. De får då delta i överläggningarna men inte i besluten. Närvarorätten gäller inte ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild.

Utskott

§ 18

Inom kommunstyrelsen ska finnas ett arbetsutskott.

Arbetsutskottet består av 5 ledamöter och 5 ersättare som väljs av kommunstyrelsen. En av dessa ska väljas till ordförande och en till vice ordförande.

Ersättare i arbetsutskottet har rätt att närvara även vid sammanträde då denne inte tjänstgör.

Avgår en ledamot eller en ersättare i utskottet, som inte utsetts vid proportionellt val, ska fyllnadsval förrättas snarast.

Arbetsutskottet bereder ärenden som kommunstyrelsen ska avgöra i sin helhet, om beredning behövs, inom samordning av ekonomi och verksamhetsplanering, översikts- och detaljplanering, bostadsförsörjning samt näringslivsutveckling. Det gäller även ärenden inom fastighetsförvaltning, förvärv, överlåtelse, arrende eller uthyrning av kommunens fastigheter, stöd för bostadsförsörjning genom lån och borgen, samt servitut, ledningsrätt och exploatering av kommunens mark. Det gäller även andra ärenden av jämförlig art.

§ 19

Inom kommunstyrelsen ska även finnas ett arbetsgivarutskott.

Arbetsgivarutskottet består av 3 ledamöter som väljs av kommunstyrelsen. En av dessa ska väljas till ordförande.

Om beredning behövs, bereder arbetsgivarutskottet ärenden som kommunstyrelsen ska avgöra i sin helhet när det gäller kommunens förvaltnings- och arbetsorganisation, personaladministration, samt ekonomiska förmåner och partistöd till förtroendevalda.

§ 20

Kommunstyrelsen får därutöver inrätta ytterligare utskott vid behov.

Inhämtande av upplysningar, yttranden m.m.

§ 21

Kommunstyrelsen och dess utskott har rätt att från kommunens övriga nämnder, beredningar och anställda begära de upplysningar och yttranden som behövs för att kunna bedriva verksamheten.

Delegering från kommunfullmäktige

§ 22

Kommunstyrelsen ska besluta i följande grupper av ärenden, så länge de inte är av principiell beskaffenhet eller större vikt:

- Ta upp lån inom fastställd ram och enligt riktlinjer, samt ingå borgen för bostadsförsörjning.
- Omfördela medel inom budgeten på begäran av nämnd.
- Anta eller ändra detaljplaner om inte är av principiell beskaffenhet eller av större vikt, samt förlänga eller förnya en detaljplans genomförandetid. Dock inte ändra eller upphäva detaljplan före genomförandetidens utgång mot fastighetsägares bestridande.
- Upplåta fastigheter som tillhör kommunen och som står under kommunstyrelsens förvaltning.
- Arrendera eller hyra fastighet inom de områden som faller under kommunstyrelsens förvaltning.
- Godkänna hyresavtal med en hyrestid över fem år eller en förlängning av avtalstiden över fem år.

- Köpa, sälja eller byta fastigheter samt fastighetsreglering, expropriation och inlösen av fastighet upp till fem miljoner kronor.
- Belasta kommunens mark med servitut eller ledningsrätt (utom högspänningsledning).
- Lämna yttranden om kamerabevakning.
- Lämna yttranden som ankommer på kommunfullmäktige om inte yttrandet är av principiell betydelse för den kommunala självstyrelsen. Även yttranden av principiell betydelse om remisstiden är så kort att det inte hinner behandlas på ordinarie fullmäktigesammanträde.
- Överklaga beslut i förvaltningsrätt, kammarrätt och länsstyrelse vid upphävida fullmäktigebeslut.

BILAGA 2, REGLEMENTE FÖR BARN- OCH FAMILJENÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Barn- och familjenämnden ska, med inriktning på barn och unga, utföra kommunens uppgifter enligt socialtjänstlagen, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, samt andra närliggande författningar. Nämnden utför också kommunens uppgifter inom det offentliga skolväsendet enligt skollagen och läroplaner och andra författningar, utom de delar som ligger på Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden. Nämnden ansvarar även för kommunens skolbibliotek samt för frågor som gäller ensamkommande under 18 år.

§ 2

Barn- och familjenämnden ska, i ärenden där beröringspunkter föreligger, samordna insatser och samarbeta med Vård- och omsorgsnämnden i syfte att säkerställa ett sammanhållet stöd till barn och unga inom ramen för LSS och SoL.

§ 3

Till nämnden hör förvaltningen Barn och Utbildning.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 4

Nämnden består av nio ledamöter och nio ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ett presidium bestående av ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande.

Utskott

§ 5

Nämnden får utse ett arbetsutskott inom sig.

Arbetsutskottet ska bestå av tre ledamöter och tre ersättare som utses för samma tid som nämnden.

Ordförande i nämnden är ledamot och ordförande i arbetsutskottet.

Nämnden utser vice ordförande i arbetsutskottet.

BILAGA 3, REGLEMENTE FÖR GYMNASIE- OCH VUXENUTBILDNINGSNÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden utför kommunens uppgifter inom det offentliga skolväsendet avseende gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen, den anpassade vuxenutbildningen, svenska för invandrare, utbildningar inom yrkeshögskolan samt uppdragsutbildningar.

Vidare utför gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden kommunens uppgifter inom arbetsmarknadsåtgärder i samarbete med Arbetsförmedlingen och andra aktörer samt i egen regi, praktikplaceringar, det kommunala aktivitetsansvaret samt feriearbeten.

§ 2

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden är kommunens arbetslöshetsnämnd.

§ 3

Till nämnden hör förvaltningen Barn och Utbildning.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 4

Nämnden består av sju ledamöter och sju ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ett presidium bestående av ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande.

BILAGA 4, REGLEMENTE FÖR JÄVSNÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Jävsnämnden ska svara för tillsyn, beslut och övrig förekommande myndighetsutövning mot sådan verksamhet och sådana objekt som kommunstyrelsen eller annan nämnd inte får fatta beslut om, eftersom kommunstyrelsen eller respektive nämnd bedriver och har ansvar för verksamheten.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 2

Nämnden består av tre ledamöter och två ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ordförande.

BILAGA 5, REGLEMENTE FÖR KRISLEDNINGSNÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Krisledningsnämnden är kommunens ledande politiska organ om kommunen drabbas av en extraordinär händelse. En extraordinär händelse är en större händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser av kommunen.

§ 2

Krisledningsnämnden ska för varje ny mandatperiod ta fram en plan för hur kommunen skall hantera extraordinära händelser. Planen skall redovisas till kommunfullmäktige som ska fastställa den.

Delegering från kommunfullmäktige

§ 3

Krisledningsnämnden får fatta beslut om att överta hela eller delar av verksamhetsområden från övriga nämnder i kommunen i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens omfattning eller art. Ett sådant beslut ska omgående sändas till den nämnd som berörs.

När förhållandena medger det ska krisledningsnämnden besluta att de uppgifter som nämnden har övertagit från andra nämnder ska återgå till ordinarie nämnd.

§ 4

Kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen får besluta att krisledningsnämndens verksamhet ska upphöra. Om kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen fattar ett sådant beslut ska de verksamhetsområden som krisledningsnämnden har övertagit omedelbart återgå till ordinarie nämnd.

§ 5

Krisledningsnämnden får under en extraordinär händelse lämna begränsat ekonomiskt stöd till en enskild som drabbats av händelsen.

Ansvar och rapporteringsskyldighet

§ 6

Krisledningsnämnden ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som kommunfullmäktige bestämt, de föreskrifter som kan finnas i lag och förordning samt bestämmelserna i detta reglemente.

Krisledningsnämnden ska till kommunfullmäktige rapportera nämndens beslut samt en sammanställning av inträffade händelser och vidtagna åtgärder under en extraordinär händelse. Rapportering ska under en extraordinär händelse ske fortlöpande inför varje närmast följande kommunfullmäktigesammanträde.

Förvaltningsorganisation

§ 7

Under en extraordinär händelse står den kommunala förvaltningsorganisationen till krisledningsnämndens förfogande.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 8

Kommunstyrelsens arbetsutskott är kommunens krisledningsnämnd.

Sammanträde/att träda i funktion

§ 9

Ordföranden i krisledningsnämnden, eller vice ordföranden om ordföranden har förhinder, bedömer när en extraordinär händelse medför att nämnden ska träda i funktion och kallar då till sammanträde.

Brådskande ärenden

§ 10

Ordföranden, eller vice ordföranden om ordföranden har förhinder, får besluta för nämnden i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas. Sådana beslut ska därefter anmälas till nämnden så snart som möjligt.

§ 11

Krisledningsnämnden får begära in de yttranden och upplysningar från kommunens nämnder, beredningar och tjänstemän som behövs för att nämnden ska kunna fullgöra sina uppgifter.

Om nämnden bereder ärenden som berör annan nämnds verksamhet får nämnden adjungera representanter från berörd nämnd. De adjungerade representanterna får yttra sig men inte delta i nämndens beslut.

Sekretess

§ 12

Vid en extraordinär händelse övertar krisledningsnämnden en ordinär nämnds verksamhet och har då också tillgång till den ordinarie nämndens sekretessbelagda handlingar. Aktuell sekretesslagstiftning ska alltid tillämpas och samma sekretess gäller som skulle ha gällt i den ordinarie nämnden.

Arbetsformer i övrigt

§ 13

I övrigt gäller kommunstyrelsens reglemente om kommunstyrelsens arbetsformer i tillämpliga delar, med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning.

BILAGA 6, REGLEMENTE FÖR KULTUR- OCH FRITIDSNÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Nämnden ansvarar för biblioteksverksamhet, stöd till föreningsliv och studieförbund bland annat genom bidrag och tillgång till lokaler, ett varierat kultur- och evenemangsutbud, verksamhetsdrift av kommunens badanläggningar samt Medborgarhuset, kulturskoleverksamhet och öppen fritidsverksamhet för barn och unga.

Nämnden beslutar om namn på gator, vägar, torg och andra allmänna platser samt offentliga byggnader.

§ 2

Till nämnden hör förvaltningen Kultur och Fritid.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 3

Nämnden består av sju ledamöter och sju ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ett presidium bestående av ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande.

BILAGA 7, REGLEMENTE FÖR MILJÖ- OCH SAMHÄLLSBYGGNADSNÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden ansvarar för byggnadsnämnds och miljönämnds lagstadgade uppgifter, utom översikts- och detaljplaner.

Nämnden ansvarar för förvaltning och verkställighet av verksamhet men inte tillsyns-, tillstånds- och lovärenden avseende gatu- och trafikfrågor.

Nämnden ansvarar för skötsel av grönytor i mindre tätorter där kommunen är ansvarig. Nämnden ansvarar också för gator, vägar, trafik, parker och planteringar där kommunen är huvudman, kollektivtrafikfrågor, samt mätningsteknisk verksamhet, lokala trafikföreskrifter och trafiksäkerhetsfrågor, bostadsanpassningsbidrag och lägenhetsregister.

Nämnden ansvarar för kommunens arbete med naturvård, skötsel av allmän platsmark, sotning och brandskyddskontroll. Nämnden ansvarar även för upplåtelse av allmän plats och torghandel, bidrag till enskilda vägar, förslag till taxor inom nämndens områden, samt färdtjänst och riksfärdtjänst enligt gällande ansvarsfördelning.

Nämnden ansvarar för tillsyn av sprängämnesprekursorer liksom tobak och liknande produkter, dock inte över försäljning av tobaksvaror. Nämnden ansvarar vidare för kommunens tillsynsverksamhet när det gäller avfall och förorenad mark.

Nämnden samordnar kommunens miljöstrategiska arbete, energiplanering, företagslots, samt arbete med friluftsförhållanden. Nämnden ansvarar vidare för vattenvård och har en strategisk funktion gällande kommunens vattenfrågor.

§ 2

Till nämnden hör förvaltningen Miljö och Samhällsbyggnad.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 3

Nämnden består av nio ledamöter och nio ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ett presidium bestående av ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande.

BILAGA 8, REGLEMENTE FÖR SERVICENÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Serviceenämnden ansvarar för service till övriga nämnder, effektiv drift av serviceverksamheter, förvaltning av de kommunala fastigheter som förvaltas av nämnden, att bygg- och fastighetsprojekt utförs enligt beslutade investeringsramar, städning av kommunens lokaler enligt uppsatta normer, mat- och elevtransporter till kommunala verksamheter, måltider i offentliga verksamheter samt inköp, förvaltning och service av kommunens fordon. Serviceenämnden ansvarar för att detta utförs enligt beslutade normer och riktlinjer.

Serviceenämnden svara för uthyrning av kommunala fastigheter som förvaltas av nämnden om hyrestiden inte överstiger fem år och förlängningen av avtalstiden inte överstiger fem år.

§ 2

Till nämnden hör Serviceförvaltningen.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 3

Nämnden består av sju ledamöter och sju ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande.

BILAGA 9, REGLEMENTE FÖR VALNÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Valnämnden är lokal valmyndighet och fullgör de uppgifter som den har ansvar för enligt vallagen.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 2

Nämnden består av sju ledamöter och sju ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ett presidium bestående av ordförande och vice ordförande.

BILAGA 10: REGLEMENTE FÖR VÅRD- OCH OMSORGSNÄMNDEN

Nämndens övergripande uppgifter

§ 1

Nämnden fullgör kommunens uppgifter inom lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen som gäller för äldre samt för personer med funktionsnedsättningar oavsett ålder. Nämnden ansvarar för insatser för unga mellan 18-20 år, samt behandling och vård av vuxna med skadligt bruk och beroende i vissa fall.

Vidare omfattar nämndens ansvar försörjningsstöd, ekonomiskt bistånd, boendelösningar för socialt utsatta grupper samt budget- och skuldrådgivning. Nämnden ansvarar även för mottagande och integration av vuxna flyktingar och andra skyddsbehövande.

I fråga om tillstånd, tillsyn och kontroll ansvarar nämnden för kommunens uppgifter enligt alkohollagen, tobakslagen samt lagen om handel med vissa receptfria läkemedel, inklusive elektroniska cigaretter.

§ 2

Vård- och omsorgsnämnden ska, i ärenden där beröringspunkter föreligger, samordna insatser och samarbeta med Barn- och familjenämnden för att säkerställa ett sammanhållet stöd till barn och unga inom ramen för LSS och SoL.

§ 3

Till nämnden hör förvaltningen Vård och Omsorg.

Arbetsformer

Sammansättning

§ 4

Nämnden består av nio ledamöter och nio ersättare som väljs av kommunfullmäktige.

Bland dessa ska fullmäktige utse ett presidium bestående av ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande.

Utskott

§ 5

Nämnden får utse ett arbetsutskott inom sig.

Arbetsutskottet ska bestå av högst fem ledamöter och fem ersättare som utses för samma tid som nämnden.

Ordförande i nämnden är ledamot och ordförande i arbetsutskottet. Förste vice ordförande i nämnden är vice ordförande i arbetsutskottet.

REGLEMENTE FÖR VÅRD- OCH OMSORGSNÄMNDEN

Utöver vad i kommunallagen är stadgat för nämnd, ska följande gälla för vård- och omsorgsnämnden

Antaget av kommunfullmäktige 2002-12-16 § 107

Reviderat 2017-04-24 § 36

Reviderat 2019-09-30 § 98

Reviderat 2020-03-30, § 43

Reviderat enligt KFs beslut § 97 2021-06-14

Reviderat enligt KFs beslut § 119 2022-11-28

Att gälla från och med 2023-01-01



**ESLÖVS
KOMMUN**

Innehållsförteckning

NÄMNDENS UPPGIFTER OCH ANSVAR M. M	3
Nämndens uppgifter	3
Ansvar och rapporteringsskyldighet	3
Registeransvar	3
Personalfrågor	4
Processbehörighet	4
Inskränkning av nämndens uppgifter och ansvar vid extra ordinär händelse	4
 NÄMNDENS ARBETSFORMER.....	4
Sammansättning, mandattid	4
Ordförande och vice ordförande	5
Ersättare för ordföranden	5
Ersättarnas tjänstgöring	5
Jäv eller annat hinder	5
Inkallande av ersättare	6
Sammanträden	6
Kallelse	6
Justering av protokoll	7
Reservation	7
Delgivning	7
Undertecknande av handlingar	7
Arbetsutskott	7

NÄMNDENS UPPGIFTER OCH ANSVAR M.M.

Nämndens uppgifter

§1

Nämnden fullgör kommunens uppgifter inom lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen som gäller för äldre och handikappade samt psykiskt sjuka, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga för individer mellan 18-20 år samt lagen om vård av missbrukare i vissa fall. Nämnden fullgör även den del av individ- och familjeomsorg som arbetar med behandling och vård av vuxna missbrukare. Vidare fullgör Vård- och omsorgsnämnden uppgifter inom försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd, mottagande och integration av vuxna flyktingar och andra skyddsbehövande, boendefrågor för socialt utsatta personer samt budget och skuldrådgivning. Likaså fullgör nämnden kommunens uppgifter inom tillstånd, tillsyn och kontroll enligt tobakslagen och lagen om handel med vissa receptfria läkemedel, samt lagen om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare. Därutöver ansvarar nämnden för tillstånd och tillsyn enligt alkohollagen samt för att avge yttranden enligt lotterilagen.

Under nämnden lyder förvaltningen Vård och Omsorg.

Ansvar och rapporteringsskyldighet

§ 2

Nämnden ska ansvara för att verksamheten inom nämndens område bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som kommunfullmäktige bestämt samt de föreskrifter som gäller för verksamheten.

Nämnden bör vid fullgörandet av sina uppgifter, på lämpligt sätt och i den omfattning som behövs, samråda med övriga kommunala nämnder och andra myndigheter m.fl. inom sitt verksamhetsområde.

Nämnden ska se till att verksamheten bedrivs på ett också i övrigt tillfredsställande sätt.

Nämnden ska regelmässigt till kommunfullmäktige rapportera hur verksamheten utvecklas och hur den ekonomiska ställningen är.

Registeransvar

§3

Nämnden är registeransvarig för de personregister som nämnden för i sin verksamhet och förfogar över.

Personalfrågor

§ 4

Såvida ej annat anges nedan beslutar nämnden i de personalfrågor som förekommer i allmänna bestämmelser (AB) och andra tillämpliga kollektivavtal.

Nämnden ska själv anställa sin personal, förutom förvaltningschef som anställs av kommunstyrelsen.

Utan kommunstyrelsens medgivande får arbetstagare inte anställas på särskilt visstidsförordnande eller kontrakt.

Förflyttnings- och omplaceringsärenden från en nämnd till en annan ska avgöras av kommunstyrelsen.

Processbehörighet

§ 5

Nämnden får själv eller genom ombud föra kommunens talan i alla mål och ärenden som faller inom nämndens verksamhetsområde, med rätt att träffa överenskommelse om betalning av fordran, anta ackord, ingå förlikning och sluta avtal om inte någon annan ska göra det på grund av beslut av fullmäktige.

Inskränkning av nämndens uppgifter och ansvar vid extra ordinär händelse

§ 6

När vissa i förväg angivna omständigheter föreligger ska kommunstyrelsen utgöra krisledningsnämnd och besluta om en extraordinär händelse är sådan att krisledningsnämnden ska överta verksamhetsansvar och beslutanderätt från nämndens verksamhetsområde.

Endast de beslutsbefogenheter som är nödvändiga för att hantera situationen får övertas.

När förhållandena medger det ska krisledningsnämnden besluta att de uppgifter som nämnden övertagit från andra nämnden ska återgå till ordinarie nämnd. Kommunfullmäktige får besluta att krisledningsnämndens verksamhet ska upphöra.

NÄMNDENS ARBETSFORMER

Sammansättning, mandattid

§ 7

Nämnden består av nio ledamöter och nio ersättare.

Ledamöterna i nämnden väljs av kommunfullmäktige för fyra år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då allmänna val ägt rum.

Ordförande och vice ordförande

§ 8

Kommunfullmäktige ska bland nämndens ledamöter utse en ordförande, en förste vice ordförande och en andre vice ordförande.

Ersättare för ordföranden

§ 9

Om varken ordförande eller vice ordförande kan delta i ett helt sammanträde, eller i en del av ett sammanträde, ska den till åldern äldste ledamoten fullgöra ordförandens uppgifter.

Om ordföranden på grund av sjukdom eller av annat skäl är hindrad att fullgöra uppdraget för en längre tid får nämnden utse en annan ledamot att vara ersättare för ordföranden. Ersättaren ska då fullgöra ordförandens samtliga uppgifter.

Ersättarnas tjänstgöring

§ 10

Om en ledamot är förhindrad att inställa sig till ett sammanträde, eller att vidare deltaga i ett sammanträde, ska en ersättare tjänstgöra i ledamotens ställe.

En ledamot som inställer sig under ett pågående sammanträde har rätt att tjänstgöra fr o m nästa punkt på dagordningen, även om ersättare trätt in i ledamotens ställe.

Om inte ersättarna väljs proportionellt ska ersättarna tjänstgöra enligt den av kommunfullmäktige mellan dem bestämda ordningen.

En ersättare som har börjat tjänstgöra har dock alltid företräde oberoende av turordningen. Om styrkebalansen mellan partierna därigenom påverkas får en ersättare, som inställer sig under pågående sammanträde, träda in i stället för en ersättare som kommer längre ned i ordningen.

§ 11

Ersättare har rätt att yttra sig under sammanträdet.

Jäv eller annat hinder

§ 12

En ledamot eller en ersättare, som har avbrutit sin tjänstgöring på grund av jäv i ett ärende, får åter tjänstgöra, sedan ärendet har handlagts.

En ledamot som har avbrutit tjänstgöringen vid ett sammanträde på grund av annat hinder än jäv, får åter tjänstgöra om ersättarens inträde har påverkat styrkebalansen mellan partierna.

Inkallande av ersättare

§ 13

En ledamot som är hindrad att delta i ett sammanträde, eller i en del av ett sammanträde, ska snarast anmäla detta till nämndens sekreterare. Sekreteraren ska kalla in den ersättare som står i tur att tjänstgöra och som inte redan kallats in.

Sammanträden

§ 14

Nämnden ska sammanträda på tid och plats som nämnden bestämmer.

§ 14 a

Nämnden får, om särskilda skäl föreligger, sammanträda med ledamöter närvarande på distans. Sådant sammanträde får endast äga rum om ljud- och bildöverföring sker i realtid och på ett sådant sätt att samtliga deltagare kan se och höra varandra på lika villkor. Lokalen ska vara så beskaffad att inte obehöriga kan ta del av sammanträdeshandlingar, bild eller ljud. Ledamot som önskar delta på distans ska senast fem (5) dagar i förväg anmäla detta till styrelsens/nämndens kansli.

Ordföranden avgör om närvaro får ske på distans. Nämnden får bestämma vad som närmare ska gälla om deltagande på distans i nämnden.

Kallelse

§ 15

Ordföranden ska ansvara för att kallelse utfärdas till sammanträdena.

Kallelsen ska vara skriftlig och innehålla uppgift om tid och plats för sammanträdet

Kallelsen ska på ett lämpligt sätt vara varje ledamot och ersättare samt annan förtroendevald som får närvara vid sammanträdet tillhanda senast fyra dagar före sammanträdesdagen.

Kallelsen bör åtföljas av föredragningslista. Ordföranden bestämmer i vilken utsträckning handlingar som tillhör ett ärende på föredragningslistan ska bifogas kallelsen.

I undantagsfall får kallelse ske på annat sätt.

När varken ordförande eller vice ordförande kan kalla till sammanträde ska den till åldern äldste ledamoten göra detta.

Justering av protokoll

§ 16

Protokollet justeras av ordförande och en ledamot.

Nämnden kan besluta att en paragraf i protokollet ska justeras omedelbart. Paragrafen bör redovisas skriftligt innan nämnden justerar den.

Reservation

§ 17

Om en ledamot har reserverat sig mot ett beslut, och ledamoten vill motivera reservationen, ska ledamoten göra det skriftligt. Motiveringen ska lämnas före den tidpunkt som har fastställts för justering av protokollet.

Delgivning

§ 18

Delgivning med nämnden sker med ordföranden, förvaltningschef eller annan anställd som nämnden bestämmer.

Undertecknande av handlingar

§ 19

Avtal, andra handlingar och skrivelser i nämndens namn, ska undertecknas av ordförande, eller vid förfall för denne av vice ordförande, och kontrasigneras av anställd som nämnden bestämmer.

I övrigt bestämmer nämnden vem som ska underteckna handlingar.

Arbetsutskott

§ 20

Inom nämnden får finnas ett arbetsutskott bestående av högst fem ledamöter och fem ersättare.

Utskottet ska utses av nämnden för samma tid som ledamöter och ersättare i nämnden.

Ordförande i nämnden är ledamot och ordförande i arbetsutskottet. Förste vice ordförande i nämnden är ledamot och vice ordförande i arbetsutskottet.

En ledamot som är förhindrad att delta i ett sammanträde ska snarast anmäla detta till nämndens sekreterare. Sekreteraren kallar in ersättare enligt upprättad ordning. Den inbördes ordningen mellan ledamöter som företräder samma parti ska avgöras av, längst tjänstgöringstid eller vid lika

tjänstgöringstid – av levnadsåldern.

Avgår ledamot eller ersättare i arbetsutskottet ska fyllnadsval för den återstående tjänstgöringstiden genomföras.

För arbetsutskott ska i tillämpliga delar gälla detsamma som för nämnden ifråga om beslutsförhet, jäv, fattande av beslut samt förande och justering av protokoll. Arbetsutskottets protokoll ska efter justering anmälas hos nämnden.



ESLÖVS
KOMMUN

Kontaktuppgifter